

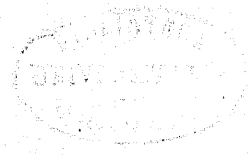
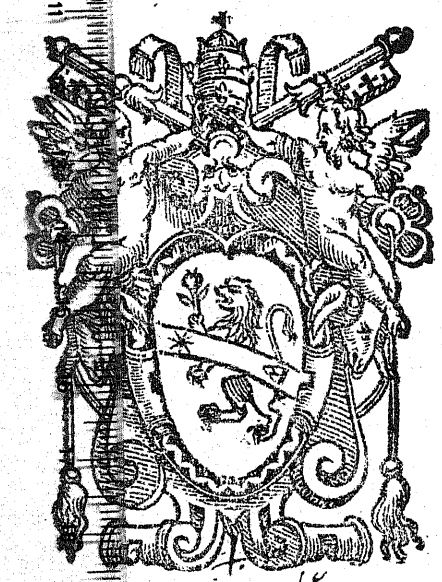
IOSEPHI STEPHANI
VALENTINI

DOCTORIS THEOLOGI
*Canonici & Operarij Ecclesie Se-
gobricensis*

DE POTESTATE COACTIVA
quam Romanus Pontifex exercet in ne-
gotia saecularia

LIBER PRIMVS

AD SANCTISS. D. N. SIXTVM V.
Pont. Opt. Max.

EX AVCTORITATE SUPERIORVM.

ROMAE In Typographia Iacobi Tornerij, & Bernardini
Donanich. M. D. LXXXVI.

2400
MADE IN SPAIN

IOSEPHI STEPHANI
VALENTINI

DOCTORIS THEOLOGI
*Canonici & Operarij Ecclesie Se-
gobricensis*

DE POTESTATE COACTIVA
quam Romanus Pontifex exercet in ne-
gotia sæcularia

LIBER PRIMVS

AD SANCTISS. D. N. SIXTVM V.
Pont. Opt. Max.

EX AVCTORITATE SVPERIORVM.

ROMÆ Ex Typographia Iacobi Tornerij, & Bernardini
Donangeli. M. D. LXX XVI.

SANCTISSIMO D. N.

SIXTO QVINTO

PONT. OPT. MAX.

Pollicitus eram multis, Beatissime Pa-
ter, cum librum de pedum osculatio-
ne edidissem, me de satellitio Ponti-
ficum aliquid dicturum, vt multos
ab ea persuasione reuocaré, qui ne-
gant arma necessaria esse Pontifici, quibus vel te-
ctus ipse esse possit, vel punire improbos, vel vlcisci
lacesitus. In qua re cum omni mente & cogitatio-
ne versarer, nescio quo pacto in sæcularium rerum
disceptationem prolabor, quo mihi propositum ini-
tio non erat. Quare summam quam non sperabam
occasionem nactus, vt diligenter quidquid ad sa-
tellitium spectabat vno opere includerem; rerum
sæcularium disputationem a multis quidem deside-
ratam, a me vero non inconsulto susceptam aggre-
dior. Quam cum animo agitarem, atque multis ra-
tionibus exquirerem, tandem summam illarum dif-
ficultatum breuiter circumscripsi, quæ nostris tem-
poribus plurimas atque item graues contentiones
pepererunt: quas tribus libris breuiter atque dilu-
cide complexus sum. In primo enim tredecim ca-
pitibus contra Caluinum, Franciscum Duarenum,
& alios recentiores, cogendi potestaté in Ecclesia
Dei reperiri demōstrau; in altero diffusius docui,

circa quæ negotia hæc potestas vigeret: in tertio nullo pacto illâ impediri, aut perturbari posse conclusi. Tibi vero, Beatissime Pater, nostri temporis singulari præsidio, qui teterrimum alioqui religionis malum, quod clausum in venis & multarum prouinciarum medullis infederat, expiasti: qui nutan- tem huius sæculi gubernationem suscepisti, fessam denique ac quasi collapsam disciplinam numine & dignitate seruasti; hunc primum librum humiliter deuoueo. Difficile quidem opus, & multorum hominum telis obiectum: sed, ni fallor, certum & sanctorum Patrum testimonijs, & auctoritate roboratum. Cui si tua diuina auctoritas accesserit, susceptum studiû, & ad Dei immortalis gloriam inchoatum, vehementiori disputatione prosequar. Vale, Decimo septimo Kal. Decemb. M. D. LXXXV.

T. S. humillimus seruus

Iosephus Stephanus Valentinus.

LECTORI.

*I*cet operis inscriptio alicui minus elegans uideatur, quia tamen non aliter rei institutum exacte concipi poterat, coactus pene sum vocem coactiuam titulo operis inserere, ut auctoritatem, qua Pontifices sua iura exequuntur, apertius indicarem. Est enim potestas coactiuæ vis & facultas, quam magistratus in nolentes, ac refractarios exercent, ut eos pœnis ac metu adigant ad iussa seruanda. Quæ cum in rebus spiritualibus quasi oculis cerneretur, consentaneum non fuit de ea in cõmuni differere, ne actum, quod aiunt, agere, aut eodem reuolui uiderer, quo sepe alij reuoluuntur. Quare strictim disputationem aggressus, particulatim ad negotia secularia libri institutum accommodaui, ut certo constaret, ex quibus initijs vis hæc originem duceret, quibus præsidijs niteretur, quo etiam pœnarum genere eorum temeritas coerceri posset, qui Pontificis iussa contemnerent. De qua re cum sepe ab ijs dubitatum fuerit, qui diuina & humana suo ingenio metiuntur, curauì primum, Aristotelis rationem secutus, rem ipsam statuere, id est, demonstrare apertius hanc potestatem in Ecclesia Dei vigere, ut conuiciatoribus omnem dubitandi occasionem tollerem. Quod plane a posteriori deducendum non erat, aut solis Iuriconsultorum dictis, quasi firmissimis totius operis radicibus defigendum, quibus valide firmari non poterat. Quare fuit operis præcipuum ex scripturis sacris, quibus diuina consilia deteguntur, & ex conciliorum, Patrumq; auctoritate, qui Spiritus sancti sensum imbiberunt, & historiarum exemplis, quibus ueritas manibus teneri solet, multorum hereticorum captiones discutere. In quam rem quidquid in me fuit ingenij, licet exiguum, contuli, ut in uerâ sententiâ illos adducere, qui hanc potestatem a Romanis Pontificibus sustulerunt. Hi uero in duas distribuuntur classes, alij uasre nimium, & inuerecunde omnia penes reges esse contendunt, nihilq; præter nudas preces sacerdotibus relinquunt: alij, quibus fortasse hoc nimium callidum, multa quidem sacerdotibus concedunt, sed ea ex proprio sacerdotali munere non concedunt, sed Principum secularium auctoritate & imperio: quos omnes toto hoc

primo libro satis diffuse impugno, ut de huius rei veritate explora-
 tius indicetur. Quod dū facio, multa ab origine, ut aiunt, ultima,
 repetenda fuere, de primatu Pontificis, multa de ecclesie aucto-
 ritate & imperio aduersus reges & regna, multa de utriusque
 gladij potestate. Addidi præterea, ut deterrerem illos, qui absque au-
 ctoritate Apostolicæ sedis, bona ecclesie & eius diuitias, fortasse he-
 reticarum horratu inuadunt & diuellunt, varia exempla, ut inde
 immunitas ecclesie constare posset. Quantum vero hoc opere con-
 fecerim, alij diiudicent: certe me maxime multa ex patribus græ-
 cis ac latinis, quæ nondum edita fuerant, collegisse, non inficio.
 Nec me latet, licet à multis hoc opus diligenter expensum fuerit,
 nondum tamen satis in tanta auctorum varietate & rerum ma-
 gnitudine maturuisse, ut sepe fieri solet, in his præsertim disputa-
 tionibus, quæ sententiarum & rerum pondere laborant. Sed cum
 statuam huic primo libro quasi-disputationis capiti reliquum cor-
 pus adiungere, non imprudenter fecisse me arbitror, si nunc primum
 specimen totius disputationis præbuerim, ut inde animos multorum
 explorare, atque consilium capere quæ in aliis duobus libris oppor-
 tune dicenda, quæne omittenda forent. Hortatū tamen velim lecto-
 rem, ut eo animo hæc nostra studia legat, quo impolite ac rudes
 picture conspici solent: quæ licet oculos minus delectet, sepe tamen
 rudioribus lineamentis quibus adumbrantur, ad rei veritatē spe-
 ctatorum animos traducunt. Kale.

INDEX

INDEX LIBRORVM

QVIBVS PASSIM VTI TVR

HVIVS OPERIS AVCTOR AD

ALIQUID CONFIRMANDVM

VEL EVERTENDVM.

Aelius Spartianus	179	Afconius Pedianus.	179
Pag. 10.81.98		Athanasius Antiochenus. M.S.	72
Aeneas Silvius.	90	Athanasius Alexandrinus.	28.113
Ælianus.	56	Athenagoras.	44
Achatius Meliten- sis.	36	Augustinus.	23.85
Ado Treuerensis.	103	Augustinus. Eugubianus.	9
Aimoinius.	147	Ausonius Gallus.	71
Alexander de Hales.	46	Aurelianus.	77
Alphonfus Alvarez.	49	Aulus Gellius.	101.158
Ammianus Marcellinus.	34		
Ambrosius. 1. 1. 23.	12		
Anastafius Synaites.	16	B iblia Sacra	
Anastafius Nicanus.	84	Bafilus magnus. 7. 12. 63. 164	
Anselmus.	63	Bafilus Acridinus. M.S.	70. 74
Angelomus Monachus.	47	Baptistæ Corij annales.	22
Andreas Masius.	58	Beda.	88
Andreas Casariensis. M.S.	18	Benedicti regula.	207
Antonius Augustinus.	97. 108	Bernardus.	8. 46. 87
Andreas Alciatus.	105. 107	Benno Cardinalis.	183
Anianus, I. C.	190	Berengofius Abbas.	21
Annales Colonienfes.	142	Bembus Cardinalis.	108
Annales Regum Aragonum.	143	Bonifacius viij.	88
Apuleius.	188	Braulio Casaraugustanus.	
Apollinaris M. S.	146	M. S.	72
Appianaris epistola.	204	Bruno.	58
Appianus Alexandrinus.	9	Burchardus.	169
Aquilas Ponticus.	96		
Arnobius.	11. 22	C	
Arethas Cappadocia.	12. 19.	Caietanus.	57. 84. 132
Aristoteles.	2. 108. 132	Canones Apostolici.	63. 188
Aristides.	34	Caf.	

Cassiodorus. 81. 166. 169
 Catalogus Electorum. 78
 Calendarium Græcorum. 79
 Catena græca in Psalmos
 M. S. 8
 Catena varia. M. S. B. V. 62
 Cælestini Papæ epistola. 194
 Chaldeæ paraphrasis. 39
 Clemens Alexandrinus. 6. 20. 55
 Clemens Romanus. 34. 121. 162
 Chrysostratus. 8. 117. 177
 Concilium Ephesinum. 8. 97.
 109. 139
 Codex Theodosianus. 105. 134
 Codex Iustiniani.
 Complutensis editio. 58
 Cor. Tacitus. 3. 11. 81. 95
 Conradus Vechenus. 125
 Cyprianus. 3. 8. 11. 112
 Cyrillus Alexan. 6. 10. 19. 89
 Cyrillus Hierosolymitanus. 7

Decretum & Decretale Pontificum. 100
 Dion Chrysostomus. 109
 Dion Casius. 128
 Dionysius Carthusianus. 57
 Dionysius Strongilus. 76
 Dionysius Halicarnassensis. 55
 Diodorus Siculus. 157
 Diadochus. 164
 Driedo. 131
 Didacus Couarruias. 192
 Dominicus. 207

Ephantes Pythagoricus. 2
 Epiphanius. 52
 Ephrem. 80

Epistola orientalium. 44
 Euthymius. 8. 162
 Eusebius. 28
 Engelbertus abbas. 36
 Eutropius. 182

Franciscus Turrianus. 185
 Franciscus Duarenus. 92. 108
 Ferrandus Carthaginiensis. 181
 Fortunatus presbyter. 140
 Festus Pompeius. 158

Ganeius. 57
 Georgius Cedrenus. 112
 Georgius Cassander. 106
 Georgius Pachimerus. 152
 Gennadius. 53
 Glossarium. 5. 85. 95
 Gregorius Nyssenus. 44. 166
 Gregorius Nazianzenus. 8. 12. 117. 134

Gregorius Papa. 47. 67. 73. 99
 Gregorius Turonensis. 142. 169
 Gregorius Tolosanus. 149
 Gregorius Taumaturgus. 166
 Guiliermus Tyrius. 100
 Guiliermus Genebrardus. 9
 Guittrundus Auerfanus. 47
 Guntherus Ligurinus. 191

Hadriani iij. epistola. 175
 Harmenopolus. 65. 182
 Hesychius. 48
 Hermas Lematius. 165
 Helias Turonensis. 168
 Her-

Hermoldus. 107. 125. 174
 Henrici iij. epistola. 91. 178
 Hildebertus. 88
 Hildegrandis. 46
 Hieronymus. 10. 41. 121
 Hilarius. 21. 83. 132. 184
 Hieronymus Vida. 30
 Hieronymus Zurita. 143
 Hincmarus Rhemensis. 141
 Hippolytus Portuenfis. 4. 36
 Hippolytus Martyr de vitis Apostolorum. M. S. 72
 Hostiensis. 208

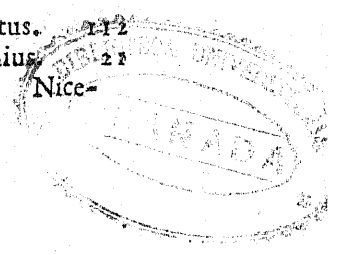
Iacobus Arabs. M. S. 72
 Iacobus Cuiacius. 105
 Iacobus Durantius. 103
 Iacobus Feudardensis. 73
 Idacius Clarus. 44
 Ignatius. 106. 170
 Innocentius iij. 46. 77
 Ioannes Quintinus. 185
 Ioannes Climax. 201
 Ioannes Gilottus. 191
 Ioannes Stobæus. 111
 Ioannes Tusculanus. 110
 Ioannes Lupus. 134. 179
 Ioannes Lestæus. 142
 Iosephus Iudæus. 95. 160
 Ioannes Cassianus. 41
 Ioannes Gerson. 36
 Ioannes Beletus. 72
 Isidorus Hispalensis. 72. 101
 Isidorus Pelusiota. M. S. 122. 148. 173
 Ischirion. 133
 Isocratis epistola. 101. 192
 Iulius Solinus. 29
 Iulius Cæsar. 156
 Iulius Frontinus. 105

Iuliani Antecessoris Nouellæ. 106. 186
 Iulianus Imperator. 98. 100
 Iustiniani Nouellæ. 51. 64. 172
 Ius Orientale. 79. 142
 Iuuenus. 83
 Iulius Clarus. 145
 Iuo Carnutenfis. 90. 136

Lactantius Firmianus. 42. 50
 Lexis Pauli. M. S. 36
 Leo Papa 1. 74. 90
 Leonicus Chalcondylas. 175
 Leonis Sapientis Oratio. 86
 Leonis Imperatoris Nouellæ. 64
 Leges Visigothorum. 101. 171
 Liberati Breuiarium. 113
 Libanius. 119
 Lucius Florus. 50
 Lucas Burgenfis. 58
 Lucifer Caleritanus. 11. 125
 Luitprandus. 78. 148

Macharius Aegyptius. 80. 81
 Manuel Malaxus. 78
 Macrobius. 132
 Martialis. 101
 Martianus Rhetor. 55
 Martinus Polonus. 72
 Martinus Aiala. 202
 Matthæus Blastares. M. S. 76. 79
 M. T. Cicero. 156. 179
 Methodius. M. S. 8
 Menander. 156
 Molanus. 131

Nenianus Vincetus. 112
 Nicetas Setronius. 121

Nicetas Coniates.	152	Philastrius.	22
Nicephorus in Psalms. M. S.	8.	Photius	60.194
	47	Philippus Presbyter	69
Nicephorus Callistus.	50.109	Philo Iudæus.	102.161
Nicephorus Patriarcha.	74	Plato	192
Nicephorus Gregora.	79.152	Plutarchus.	29.132
Nicolaus Lyranus.	58	Plinius.	132.157
Nicolai I. Consultationes.	194	Polydorus Virgilius.	90
Nicolaus Presbyter.	53	Primasius.	12.14.15.23
Notationes Græcæ in Psalms.	M.S.	Pinytus Cretenfis.	6
	8	Priscianus.	115
Notationes in Decretum.	141	Procopius.	119.161
Nonnus Panopolites.	5.76	Prosper Aquitanic.	34.72.90
		Prudentius.	136

O

O ecumenius.	57.120
Oleaster.	168
Optatus Mileuitatus.	35
Otho Frisingensis.	36.48.99
Origenes.	8.12.113.120.129
Ordo Romanus.	77
Ordo Cathedralium. M. S.	72
Osij Cordubensis epistola.	139

P

P aulinus Nolanus.	52
Paulus Diaconus.	142
Paschalis Pape epist.	125
Paulus Orosius.	29
Paulus Æmilii.	100
Paulus Oberstein.	185
Paulus Iouius.	90
Pacianus.	89.197
Petrus Paludanus.	12
Petrus Bertrandus.	126
Petrus Bleffenfis.	46
Petrus Damianus.	165
Petrus Lombardus.	57
Petronius Arbitr.	96
Petrus Vrbeuetanus.	106

Q

Q uinctilianus.	11
------------------------	----

R

R abanus.	77
Radeuicus.	91
Rab. Solomon.	96
Rhenatus Chopinus.	51.108
Regestum Car. Aragoniæ. M. S.	102

S

Reginaldus Polus.	108
Rodericus Toletanus.	147
Robertus Gaguinus.	100.209
Ruffinus.	8.22
S aluianus.	51
Sanctes Paninus.	97
Sedulius.	64.66.83
Seneca.	101
Seruius Grammaticus.	158
Septuaginta interpretes.	13
Seuerus Sulpitius.	52
Sixtus Senensis.	161

Sma-

Smaragdus Abbas.	45	Thomas Morus.	157
Socrates historicus.	105	Theophilus Abbas.	92
Sozomenus.	105.155	Theodosij Imp. edictum.	97
Sophronius Hierosolymitanus.	M.S.	Theodorus Cyrus. M.S.	128
	70	Theodolus Presbyter.	144
Sophronij pratum spirituale.	204	Theodorus Heraclienfis. M. S.	162
Sosipater.	192	Theodoritus Scutatorius. M.S.	165
Strabo.	9	Trithemij Chronicon.	209
Stephanus Forcatulus.	156	T. Linius.	50.101
Suidas.	140.168	Tucydides.	115
Sulpitius Victor.	55		
Suetonius.	29.128		
Surij vitæ.	49.78		
Symeon Thessalonicensis.	14		
Synodus Nicæna.	2		
Sybilla.	49		
Syra editio.	57		
Symmachus Papa.	137		
Symmachus. V.C.	143		
Synodus Mileuitana.	147		
Synodus quarta Toletana.	147		
Synesius.	167		

T

T aurus Philosophus.	192	V Al. Maximus.	109.158
Tertullianus. 10.15.41.89		Valentiniani Nouella.	189
Theophilus Alexandrinus. M.		Vatablus.	79
S. 4.	167	Vgo Carrenfis.	58
Theophanes Nicænus. M.S.	6	Victor Antiochenus.	25
Theophilaetus.	8.18	Victor Vticensis.	71.113
Theodoritus.	8.25.103	Victorinus Pitabiouensis.	21
Theophrastus.	20	Virgilius.	158
Theophilus. I.C.	188	Vitruuius.	55.82
Theodotus Ancyranus.	44	Vlpianus in Demosthenem.	10
Thomas Aquinas.	78.90	Vlpiani fragmenta.	188
Theodorus Balamon.	65.79	Vrbani 11. epistola. M.S.	147

X

X enophon.	12.156
-------------------	--------

Z

Z onaras.	8.79
Zenonis Imperatoris enoticon. M. S.	51

ELENCHVS CAPITVM.

- Cap. 1. *Quod in supremo Ecclesie magistratu potestas existat, qua inobedientes coerceri possint.* Pag. 1
- Cap. 2. *Petro toti Ecclesie preposito, coercendi potestatem a Christo domino impositam.* 3
- Cap. 3. *Virgam ferream, quam a Patre Christus accepit, Ecclesie prepositis fuisse collatam, ut maximum ius potestatemq̄, haberent iudicandi.* 16
- Cap. 4. *Ex Michae prophetia constare regiã in Ecclesia esse potentiam, a qua non solum subdita gentium nationes coerceri, sed etiam, si earum labantur regna, fulciri possint.* 24
- Cap. 5. *Omnès principatus & mundi regna ob Ecclesie contemptum subuertuntur.* 37
- Cap. 6. *Apostolos eam potestatem affecutos, qua pro temporum opportunitate subditos populos cogere.* 54
- Cap. 7. *Pauli tantam fuisse potestatem, ut non solum seruum retinere; sed etiam temporales pœnas transgressoribus posset imponere.* 61
- Cap. 8. *Petrum non solum supra totum orbem auctoritatem accepisse, sed etiam vtriusq̄ gladij potestatem assumptum.* 68
- Cap. 9. *Petri successorem iure ob sui corporis custodiam, Ecclesieq̄, presidium, satellitio militum stipari posse.* 93
- Cap. 10. *Petrum i. epistola cap. 5. dominatum Episcoporum, non tamen potestatem sustulisse.* 115
- Cap. 11. *Episcopos non debere in munere episcopali, secularibus principibus subijci, nec tributa, nec vectigalia rerum ecclesiasticarum persolvere, ex varijs sanctorum testimonijs comprobatur.* 123
- Cap. 12. *Episcopos in res temporales iurisdictionem & potestatem habere, secus ac a nostris recentioribus iudicatum est.* 153
- Cap. 13. *Quae sint animaduersionũ genera, quae ab ecclesia exerceri possint.* 191

IOSEPHI

IOSEPHI STEPHANI
VALENTINI

DOCTORIS THEOLOGI
Canonici, & Operarij Ecclesie Segobricensis
DE POTESTATE COACTIVA
quam Romanus Pontifex exercet
in negotia secularia

LIBER I.

CAP. I.

Quod in supremo Ecclesie magistratu potestas existat, qua inobedientes coerceri possint.

SUMMARIVM.

- 1 *Quae ab Aristotele perfecta Respublica censeatur.*
- 2 *In Ecclesia Catholica omnium rerum sufficientiam reperiri.*
- 3 *Cum Dei sacerdotibus non obtemperatur, maxime in Ecclesia perturbationes excitari solent.*
- 4 *In Ecclesia supremum debere esse magistratum, qui inobedientes coercere possit.*

Hominum conatus feruntur, ut semper omnium laborum perfugium & iniuriarum leuamentum quærant, quo vel calamitatum sæuitiam temperent, vel vitã in pace & otio traducant. Vtrumque, nullus hominũ solus ipse per se cõsequi

2

De potestate coactiua

sequi potuit, neq; ad iniurias depellendas satis quisq; virium habuit, cum vix plures alicuius priuati hominis subfidio, graue aliquod suæ vitæ discrimen effugerint. Quare vt omnibus adiumento foret humanum ingenium acre & ad omnia paratissimum, natura quasi duce, vrbes & reipublicas instituit, in quibus dum publicæ vtilitati consulitur, priuatis etiam commodis consuleretur. Inter quas cū sit multiplex constitutio & forma diuersa, ea tamen optima ac præstantissima ab Aristotele 1. Politic. cap. 2. & 3. adiudicata est, quæ ἀνταρκείαν, idest, in rebus omnibus sufficientiam, & maxima vitæ nostræ præsidia contineret; in qua omnia ciuilia vigerent officia, & magistratus publica auctoritate præscriberent, recta vtilia & coniuncta cum legibus.

Sed cum Ecclesia catholica quam non humanum ex-
 cogitauit, aut instituit ingenium, sed dominus noster Iesus Christus (pro qua se ipsum tradidit, atq; omnibus vitæ periculis exposuit, vt illā sanctificaret, & sibi gloriosam & immaculatam exhiberet) sit non modo ab auctore, verum etiam a celesti conuersatione seu πολιτεύματι, vt loquitur Paulus, idest, municipatu, vt ait Hieronym. & reipub. institutione gubernationeq; omnium præstantissima (digne. n. Christi Euangelio πολιτεύματι, idest, conuersari, apud Paulū ad Philippen. 4. iuxta præscriptā reipub. christianæ formā res gerere, vel ciuilitate viuere significat) decuit profecto Ecclesiam præstantissima gubernandi forma, vt diuinarū legum præsidijs, & magistratum auctoritate subnixa, proprijs firmissimisq; munimentis insisteret.

Etenim quo pacto esset ciuibus & præfectis totius Ecclesie bene consultum, si ἀνταρκεία, idest, sufficientia (quæ vt ait Ecphates Pythagoricus ὅσα τὸ ἑαυτῶν ἀρχεῖν dicitur, eo quod suis viribus nititur, aut se ipsa subsistit) vel si in illa exacta rerum gubernatio defuisset? si princeps ciuibus pro æquo, & bono imperare, si legum seueritate eos in officio continere, si præmia aut pœnas decernere, si vindicare iniurias non posset? Ad hæc quis finis rerum gubernanda-
 rum

rum bene beateq; institutus esset, si in caput reliquæ corporis partes conspirare, illud ab arce & principatu deiicere, eius dignitatem impugnare, aut deprimere auderent? *Enimvero facile respub. perturbatur & in seruitium ruit* (vt scilicet Tacitus) *si vis magistratus resoluitur.* Neque enim aliunde hereses & schismata nascuntur, & totius ecclesiastici ordinis fit conuulsio, quam inde quod sacerdoti Dei non obtemperatur (vt ait S. Cyprianus epistola ad Cornelium Papam) & Ecclesie præpositus superbo tumore contemnitur.

4 Quare vt ecclesia magno religionis, & fidei præsidio firmaretur, merito supremus in ea Christi voce institutus est princeps, qui pro Episcopatus vigore, & cathedra auctoritate, potestatem haberet qua de transgressoribus (vt ait Sanctus Cyprianus ad Rogatianum) iudicare posset; qui pœnis cohereret rebelles, optimos quosq; in officio & munere contineret, iniurias in ciues illatas coerceret & repelleret, vt tandem quod virtutis studio effici non posset, supplicijs vindicaretur.

C A P. I I.

Petro toti Ecclesie præposito coercendi potestatem a Christo Domino impositam.

S V M M A R I V M.

- 1 Petrus totius ouilis pastor, alijs artibus agnos, alijs oues pascere debet.
- 2 Petrus maximam potestatem accepit puniendi fontes & contumaces.
- 3 Christo vt homini, imperium regendi in virga ferrea, a Patre delatum.
- 4 Pascere apud Mattheum cap. 3. & Michæam. s. præter alias significationes, seuerè & cum imperio regere, vel publicum magistratum gerere significat.

A 2

5 Pasce-

- 5 *Pascere subditos in disciplina, Petro Apostolorum Principi maxime conuenit.*
- 6 *Nullum Apostolorum prater Petrum, ab ore Christi pastoris nomen affecutum.*
- 7 *Christus, ex Apocalypsi 19. regit in virga ferrea.*
- 8 *Virgam ferream necessariam esse ad impugnandum hostes Ecclesie.*
- 9 *Pascere, apud Michaa cap. 3. destruere, uel demoliri significat.*
- 10 *Nomen Regium famori Christi inscriptum, Regiam potestatem posteris communicatam denotat.*
- 11 *Gladius super femur Christi idem demonstrat.*
- 12 *Ecclesia potestatem accepit pascendi greges in virga ferrea.*
- 13 *Apostoli omnem potestatem affecuti sunt, quae necessaria erat gubernationi Ecclesie.*

MAN C potestatem Petrus totius aedificij petra firmissima, immo vero Ecclesie princeps, munimen, & doctor (vt aiunt S. Hippolytus Portuensis Episcopus lib. de consummatione mundi, & S. Titus Bostrenus in Lucam cap. 22.) affecutus est. Qui cum praecipuus Ecclesie Magistratus a Christo Domino electus, & ipsi *πρωτοπρεσβυτερος* *πρωτοπρεσβυτερος*, vt loquitur Theophilus; idest, *totius ouilis praefectura* comissa fuisset, no solum potestatem pascendi vniuersum gregem obtinuit: sed etiam ad omne officij munus exacte instructus est, vt omnibus tam ouibus, quam etiam agnis, pro cuiusque captu & modo praescriberet. Enimvero licet Petrus omnium Apostolorum vertex summo pascendi munere fungeretur, ipsi tamen alia opera in alendis agnis, alia vero in pascendis ouibus iniuncta fuit; vt disparibus rebus, dispar quoq; adhiberetur & cultus & curatio. Quae sane diuersae gubernandi artes, quibus mirifice vsus est Petrus, diuersis etiam vocibus a Christo Domino expressae sunt; vt inde aperte constaret, aliud studium erga agnos, aliam vero curam in oues conferendam esse. Sed de hac re Christum loquentem audiamus. *βόσκει τὰ πρόβατα μου, pascie*

*pascie agnos meos, idest, floribus, (vt interpretatur Nonnus Panopolites) ale, tenellum cibum infirmioribus praebere, delicatulos & imbecilles sensim ac leniter tracta, verbo cum suauitate quadam orationis imbue, exemplo instrue & informa, in eosdem moderatione & benignitate animaduerte: cum debeant rudes & quasi infantiles animi, primum pietate foueri & deliniri blanditijs, donec constantiam & fidei firmitatem obtineant. Quae plane ex ipsius verbi proprietate deducuntur. Nam βόσκω, vt Glossarium interpretatur, pabulare, vel pabulatum mittere significat; & βόσκει, ἔσθω, νέμω, σιτίω, idest, nutrio, alo, vescor cibo, tamquam paria verba de eisdem rebus dici solent. Immo etiam apud sacram scripturam, benigna suauisque cultura, quae agnos tenellos ac molliculos decet, hac verbi significatione expressa est. Esaias cap. 5. vt infirmos pro captu & ingenio imbuendos esse demonstraret, ista vocis proprietate est usus. *Pascentur, inquit, agni iuxta ordinem suum, & deserta in vbertate versa, aduene comedent.* Pascentur, inquit, βόσκησονται, idest, nutrientur iuxta demensum & captum, ne disciplinae difficultas illos perterreat, aut desertores faciat. Animi enim infirmi aperta & facili ratione instituendi sunt, vt leuiori via, sine magno labore, & sine ulla diffidentia, maturius ad rei statum perducere possint. Quod satis aperte idem Esaias cap. 49. sui ipsius germanus interpres, explicauit. *Super vias, inquit, pascentur, & in omnibus planis pascentur.* βόσκησονται, idest, aperta & facili ratione instituentur, ne deuio anfractus secuti, per precipitium labantur. Subiungit: *Tunc ponam, inquit Dominus, omnes montes meos in viam, & semite meae exaltabuntur.* Idest, ob disciplinae dignitatem, si quid grauius obstiterat impedimentum, per Euangelij praedicationem sublatum erit; directa etiam qua ingrediendum uia, vt isthuc quod contendimus peruenire possimus. Enimvero ne ob disciplinam & fidei institutionem, infirmi animi deterrerentur, illis Dominus, apud Esaiam cap. 30. tranquillitatem & vbertatem pollicetur, his verbis. *Et pasceret in possessione tua in die illo agnus (parroses); βοσκήσονται.**

ἤσμεται, idest, non in alienis sedibus, aut pascuis, sed in Dei certa & vberima possessione nutrientur agni, simplices, (vt ait Cyrillus. tom. 3. commentariorum in Esaiam) pusillanimes, & qui mente tarda, & imbecilli sunt. Hi enim dicuntur primogeniti pauperum, qui pascuntur, vt ait Sophonias 3. & accubabunt, & non erit qui exterreat. Pascuntur, inquit, νειμήσουται, idest, suauissimo pabulo Dei nutriētur, scriptura diuino spiritu prodita, quæ tendit maxime ad pietatem: & accubabunt in ecclesia catholica, quæ ouile, immo & domus est Christi, in qua qui ex animo versantur, quamuis spe aut metu tententur, secure tamen & tranquille conquiescunt. Eadem plane disciplinæ institutionem Paulus egregius animarū opilio, 1. ad Corint. 3. præscripsit episcopis, vt paruulos, idest, imbecilles in fidē, nō solidiori quidē cibo, sed lacte rationali, idest, elemētis exordij sermonū Dei (vt ad Hebræos 5. docet) nutrirent; & per omnem sermonē virtutemq; sua vbera lacte distenta (vt ait Theophanes Niceus) haurienda præberent. Qui non debent, vt idem Paulus 2. ad Corint. 10. est auctor, vltra modum & rudem hominū cognitionē se extēdere, aut diffusius (vt ait Clemens Alexandrinus lib. 7. Strom.) supra rudē catechesim, idest, in institutionē progredi: sed potius sese ad cuiusq; ingeniū captumq; cōponere. Ita enim paulatim fit, vt illi cibo solidiori nutriti, in spiritualem possint proficere senectutem. Quod Pinytus Cretensis in epistola ad Dionysium Corinthiorum episcopum demonstrat.

In lib. de
Sacerdotio
M. S.

S. Hieron.
de viris il-
lust.

Sed bene quidem ecclesiæ præpositis, immouero melius 2
ipsis subditis consultum esset, si ita se subditi gererent, vt nunquam magistratus iusta imperia recusarent. At vero cū temporum iniuria, multi audacter Christi institutis obfistant, eisq; temere se opponant; tunc quidem in eos leui animaduersione vtendū nō est: sed potius omisso paulisper humanitatis & benignitatis studio, ab ecclesiæ magistratibus eo cum imperio scelesti homines coerceri debēt, quousque tandem metu & poenæ grauitate in officio contineri possint. Quam auctoritatem, ne aliquid ecclesiæ defuisset,

set, Christus Petro apostolorum principi, & cælorum regni clauigero (vt ait S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechese 17.) contulit his verbis. ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. *Pasce oues meas*, idest, firmiores, & robustiores gubernata, vt S. Basilus in Esa. cap. 5. interpretatus est. Gubernatio vero absq; disciplina, & punitione esse non potest; vt ex psal. 77. cōstat his verbis: *Elegit David seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, de post factantes accepit eum: pascere Iacob seruum suū, & Israel hereditatem suam. Et pavit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Etenim Dauid, non solum in innocentia, idest, benignitatis studio, & diligentia pastorali, pavit gregem: sed etiā intellectibus manuum suarum, idest, actionibus prudentia dispositis, virga pedoq; quod manibus gestabat, vt ait Euthymius, castigauit: cū principis & pastoris auctoritas, in erudienda puniēdaq; multitudine maxime appareat. Quod Ecclesiasticus cap. 18. docuit his verbis. *Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum.* Quem locum aperte ex codice græco interpretari possumus: vbi inter præcipua pastoris munera, multa & poena enumerantur, quæ sæpe subditis debent magistratus imponere, vt suo diligenter munere fungi possint. ἔλεος δὲ κυρίου ἐπὶ πάντων σάρκεσσι ἕγγεγων, καὶ πενυθίων, καὶ διδασκων, καὶ ἐπιτρέφων, ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. idest, *misericordia Domini omnes castigat, erudit, docet, reducit, vt pastor gregem suum.* Sed hæc ex græca verbi significatione aperte constant: nam apud Glossarium ποιμαίνω ἐπιανδρόπον *rego, impero, & seuerius coerceo* significat, vt ex varijs locis sacre scripturæ aperte colligitur.

lxx. interp.

3 Primum ex psal. 2. vbi Dauid propheta, vt Dei filiū, qui ante susceptam carnem nobis imperabat, etiam tūc carne indutum regnum obtinere testaretur; immò vero vt quam primum Verbum caro est factum, principatum in nos gefuisse demonstraret: statim à Patre regem rerum omnium constitutum fuisse, ostendit his verbis. *Postula a me, Psal. 2. & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam* termi-

terminos terra, & reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos. Et quod inde excurrit. Quamquam enim Verbū Patris antea omnibus dominabatur, tamen etiam modo secundum humanam naturam (vt ex hoc loco patres Concilij Ephesini docuerunt) Principatum accepit; quo regeret gentes in virga ferrea, & tanquam figuli vasa confringeret. Huius vero Regni Christum secundum humanam naturam, non modo merito redemptionis, sed etiam dono Patris (vt ait Bernard. lib. 3. de consideratione) potitum fuisse; S. Cyrillus in Ioannem lib. 3. cap. 2. & lib. 11. cap. 15. S. Chrysofomus in Mattheum cap. ultimo, Theophilactus in cap. 1. ad Hebræos, Theodoritus, Euthymius, Ruffinus Aquileiensis in psalmū 2. Gregorius Theologus, Origenes, Nicephorus in Catena græca psal-morum, & reliqui omnes patres, quos recensere longum esset, communi consensione testati sunt. *In hoc enim Christus mortuus est* (vt ait Paulus ad Rom. 14.) *& resurrexit, ut & uiuorū, & mortuorum, id est, corporum, & animarum* (vt interpretantur S. Methodius, & S. Cyprianus) *dominetur. Et enim constitutus fuit Rex à patre* (vt auctor vetustissimus explicauit, in notationibus græcis manuscriptis huius psal-mi, quæ in Vaticano seruantur) *eo tempore, quo multi tyrannidem occupabant; ad quam delendam, Pater omnem potestatem contulit filio. Qui secundum carnem constitutus est Rex, non solū super populum Iudeorum, sed etiam super omnes gentes: quamuis Iudæi ex animi prauitate eum expulerint Regno, nec recipere uoluerint, cum ipse & Rex, et heres, & gubernator totius orbis à Patre institutus fuisset.* Hactenus ibi. Hæc autem usque adeo vera sunt, vt omnes Patres aperte docuerint, Christum tamquam Regem totius orbis, virga ferrea, id est, sceptro rigido, & inuiso Romanorum (vt postea docebimus) omnia regere, eiusque acri uerbere, regna mundi *uas figulinis similia* (vt ait Hieremias cap. 19.) cōterere potuisse. Enim uero solet dominus (vt ait Basilus in Catena græca psal. 44.) terrea & lutea uasa confringere, ad eorum qui reguntur utilitatem & commodum; quemadmodum etiam nonnul-

los

los interitu carnis affligere consuevit, vt tuto illorum spiritum seruet. Quod plane Ioannes Zonaras tom. 2. in Vitello eleganter explicuit, vbi ex hoc Dauidis testimonio, insignem illam Iosephi Iudæi contumeliam & audaciam singularem compressit. Qui vt scurriliter Vespasiano Imperatori blandiretur (vt ex Appiano Alexandrino lib. 22. colligitur) oraculum illud de Christo Messia euulgatum, Genes. 49. non ad Christum, quem ille diuinum hominem nominat, sed ad Vespasianum Augustum impie & impudenter retulit. Cum tamen nunquam imperium Romanorum sit in extremos orbis terminos propagatum, sed sua magnitudine & mole laboras, ad certas Asiæ regiones, ad Pityuntē usque, vbi fines sunt ponti, & ad Britanniam usque, vt ait Strabo lib. 2. terminatum fuerit. Dauid vero in Christi testimonio reddendo, accommodatissima vsus voce, magistratus seueritatem, & iudicij acerbicatem demonstrauit. *πομπανῆς*, inquit, hoc est, *reget Christus* in virga ferrea, præscribet, imperabitque grauitate censoria. Quod ex recentioribus Augustinus Eugubinus, & Guillermus Genebrardus in hunc locum psalmi, ex linguæ hebrææ proprietate, & multorum auctorum testimonio comprobant.

4 Quam vocis significationem, non sine insigni mysterio vsurpauit Christus, cum Petro vicariam curam Dominici gregis imponeret, & illum sui loco toti orbi præficeret. *πομπανῆς*; *pasce*, inquit Christus, id est, rege cum imperio, virga ferrea, quam ego a Patre accepi, inflexibili iustitia, omnibus gentibus ac nationibus terra marique imperato. Neque enim aliud quicquam *πομπανῆς*, hoc in loco tam accommodate, præter alias interpretationes, quæ eleganter a patribus excogitatae sunt, significare videtur: quam principū more præscribere, aut magistratus ritu imperare, vt Mattheus cap. 2. Michææ vsus testimonio comprobare visus est. Qui cum Magorum aduentum & tumultuantem Herodis animum retulisset, tandem Michææ oraculo, & locum vbi Christus nasciturus erat, & eius potestatem expressit. *Ex te*, inquit, *exiet dux πομπανῆς, qui regat populum meum*

B

meum

Tom. 1. p.
179.

In oratione hypopthes, & in Symboli explicatione.

cap. 4.

meum Israel. Quam vero apte hic locus, hac voce regendi fuerit translatus, ab ipsismet septuaginta viris edoctus didici. Qui idem Michææ testimoniū interpretati, illam regendi vocem ita reddiderunt. *Ipsē inquit, erit dominator in Israel, εἰς ἀρχοντα*, hoc est, *geret principatum in Israel*. Quæ vox magistratum, eiusq; iurisdictionem significat; vt Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionē, exponens locum Exodi 3. accurate expressit his verbis: *Quis te instituit magistrum, & iudicem? cū græci legant ἀρχοντα καὶ δικαστήν*, & nostra vulgata editio actorum 7. *Principem & iudicem* reddiderit. Archondes vero apud Athenienses, iudiciorum moderatores erāt, eodemq; ferme fungebantur munere, quo Romæ prætores & cōsules, vt auctor est Aelius Spartianus in vita Hadriani & Vlpianus in commentarijs Demosthenis, vbi sic ait: *οἱ δ' ἀρχοντες τῆς βουλῆς οἱ ἀρυστάμυροι*, idest, *qui toti senatui præsunt Archondes dicuntur*. Tertullianus etiam lib. de resurrectione carnis, & aduersus Marcionem 3. Magistratus & reip. principes Archondes appellauit, vt aperte ex cap. 34. Ezechielis cōprobari potest: *suscitabo*, inquit Propheta, *pastorem unum secundum cor meum, Dauid, qui pascet eas ποιμαίνει*, idest, *qui reget eas*. Quem locum enarrans S. Hieronymus in Osee cap. 1. *ἀρχον*, idest, *Principem unum in medio eorum*, Dauid futurum esse interpretatus est. Quæ vocis notio ex 2. Regū 5. & 1. Paralip. 11. constat his verbis: *Tu pascies populum meum Israel, & tu eris princeps super eum*: vbi ex posterioribus verbis, priorum sensum aperiri ambiget nemo, si hunc locum exacte perpendat, quod etiam ex Ezechiel. 37. aperte deducitur. *Seruus*, inquit, *meus Dauid Rex super eos, & pastor vnus erit omnium eorum*. Ex quibus locis apte colligitur, apud scripturā sacram, pascere & regere tāquam paria verba vsurpari. Qua de re cum Christus eadē vocis significatione in designando beato Petro vteretur, merito a S. Cyrillo in Ioannem lib. 2. cap. 64. Petrus princeps, *ἀρχον*, caput, & antesignanus aliorum Apostolorum appellatus est; cum ei a Christo Domino regendi potestas fuisset imposita.

5 Sed

5 Sed huius vocis ἀρχοντες, significatione paululū omiffa, vt ex diuerticulo redeamus, pascere apud Hieremiam cap. 3. grauē pœnam imponere, vel seuerè castigare significat. *Dabo*, inquit, *vobis pastores secundū cor meum, & pascēt pascētes vos, in disciplina*; idest, seuera & graui punitione plectent. *παιδεία* nāq; siue disciplina, ex Paulo ad Hæbreos, 12. *non gaudij, sed mœroris est plena*, vt ex S. Cypriano lib. de disciplina & habitu virginum, vbi ita hunc locum Hieremie citat, & ex Tertulliano cōtra Valentinum constat. Immo vero veteres illos clarissima linguæ latinæ lumina (Quintilianum, inquam, lib. 2. cap. 4. Cor. Tacitum lib. 5.) cum pœnæ seueritatem significare volebant, ita locutos arbitror, de qua re satis liquet. Hūc vero locum de Romano Pontifice intelligendum esse, Lucifer Caleritanus, lib. de non parcendo in Deum delinquentibus, docuit his verbis: *Numquid nam fuerat dignum, non pastores sed mercenarios exhibere nos? Petro dicit beato, pascite agnos meos, & iterum, pascite ouiculas meas. et tu veniens lupus, vis eos qui successores extritisse inueniuntur. beato Petro, vicem gerere mercenariorum; eos quos iam pridē per Hieremiā promiserat populo suo dicens. et dabo vobis pastores secundum cor meū, & pascēt vos pascētes cū disciplina*. Sed vt nunc obiter moneam, apud nonnullos latinōs codices, in illo loco Ioannis, pascite oues meas, ouiculas meas legitur; quasi in græco contextu *οὐβάνα* legeretur. Quam veterem lectionem agnouit Ambrosius, & Lucifer in hoc In Lucam. loco, licet apud græcos patres eam numquam repererim. Ergo si Pastor ecclesiæ in disciplina pascere debet subditos, profecto cum Christus Petro pascendi potestatem iniunxit, grauem quoque atque seueram magistratus personā imposuit, qua omnibus alijs præesset, subditos regeret, & si opus esset acri acerboq; iudico sceleratos pœnis prosequeretur.

6 Quæ omnia hac vna pascēdi voce lucide expressa sūt: ex qua præcipua dignitas, & præcipuus gradus ecclesiæ; cathedræq; principalitas deducitur ab Arnobio psal. 137: his verbis: *Nullus Apostolorum præter Petrum, a Christo Do-*

B 2 mino

mino nomē pastoris accepit: solus enim dominus Iesus Christus dicebat, Ego sum Pastor bonus. & itesū, Me, inquit, sequuntur oves mee. Hoc ergo nomen sanctum, & ipsius nominis potestatem, post resurrectionem suam Petro pœnitenti concessit, & negatus, negatori suo, hanc quam solus habet, tribuit potestatem. Petrus Paludanus in 4. dist. 24. q. 6. hunc locum imitatus, totam iurisdictionis potestatem in fonte datam fuisse Petro commemorat, cum ipsi soli totius ecclesie cura fuerit commissa, soli ut pasceret oves dictum, quod nulli Apostolorum nec tunc, nec ante, nec post dictum fuit.

Eandem pascendi significationem ad verbum expressit 7 Ioannes in Apocalypsi, cap. 19. Vbi cum Christi dominationem, quam in nos habet exercetque demonstraret; totidem fere verbis, quibus Dauid vsus, eius sententiam transtulit: De ore, inquit, procedet gladius ex utraque parte acutus, ut in ipso percutiat gentes, & ipse reget eas in virga ferrea. Perpendenda nunc est uocis ποιμαίνω significatio, in qua reddenda proprie locutus est interpret. Ita enim vsus obtinuit (vt ait Origenes hom. 2. in Genesim) ut quia presules gentium, & populorum magistratus, tam apud prophanos, quam apud sacrā scripturam pastores soliti sunt nuncupari; etiam hæc vox ποιμαίνω regere, & imperare significet. Cui sententiæ B. Basilius in concione in S. Martyrem Mamantem subscripsit; vbi pascendi & regendi artes maxime coniunctas, & vicissim cohærentes docuit. Quod etiam legimus apud Xenophōtem lib. 8. vbi Cyrus pastorum & regum opera, ὁμοειδέα idest, connexa atque coniuncta, appellauit; de qua re plura S. Gregorius Nazianzenus in Apologetico disseruit. Ergo Christus primum acutissimo prædicationis gladio, eoque ancipiti omnes aggreditur, vt ad spiritus & animę ad compagum & medullarum diuisionem pertingat, tum virga ferrea, idest, vel iustitię immutabili rectitudine (vt ait Primasius lib. 5. in Apocalypsim.) vel regia auctoritate imperat, vt possit hostium impetum & temeritatem comprimere.

Nam quantumuis licet virga ferrea (vt ait Arethas Cap. 8

pado-

padocię episcopus huius loci interpret) proprie ad regendum apta non sit, sed potius ad confringendum eos, qui in vita lutei sunt, & parati vt conterantur; quia tamen regendo pugnandum est, & nonnumquam cum ferinis hominibus acriter dimicandum propterea virga ferrea ecclesie necessaria fuit, quę aduersarijs timorem incuteret, perfidis etiam exitium, & interitum afferret.

9 Quam vero apud scripturas sacras hoc pascendi verbū sit vsitatum ac tritum, ex Michęę cap. 5. demonstrare possumus. Qui cum calamitatem terrę Assur deploraret, eiusque vrbis vastitatem dolentius lamentare tur; tandem inter quærelas & voces, illam omni armorum genere, omni-que bellico apparatu pascendam, idest, funditus delendam prædixit, his verbis. Et suscitabimus super eum septem pastores, & octo primates hominum (vel vt habent Septuaginta viri δὴνματα, idest, morsus, qui tenaciter comprimant) et pascent terram Assur in gladijs, & terram Nembrod in lanceis. Quo in loco pascere, demoliri atq; deuastare significat, quod Septuaginta viri ea voce τὰφωσ, idest, fouea siue lacu explicarunt: cum tanta futura esset terrę vastitas, vt quasi cuniculis bellicis, munitissimę vrbes essent solo æquandæ: vel τὰφωσ, idest, in lacum venationibus destinatum, homines tamquam ferę, per saltus & lucos errantes, vi & armis adigendi essent. Zacharias cap. 11. idem retinens verbum, pecudes occisioni destinatas, ita fore pascendas, idest, occidendas vaticinatus est; vt uno mense, idest, breui temporis spatio, tres pastores morte afficiendi essent. Eadem etiam vocis proprietates ex lib. Numerorum constat his verbis. Delebit populus meus omnes, qui in nostris finibus commorantur. Vbi hebręa lectio, vocem illam, delebit, ita reddidit, depascet, atque euellet eos omnes, qui populi Israelis fines occupant.

10 Sed pergamus vterius in explicatione Ioannis, qui in eodem loco, vt huius muneris amplitudinem commendaret, ita intulit: et habet super vestimentum, & super femur suū scriptum, Rex regum, & dominus dominantium. Fœmur poplite genuq; superius, propagationis successionem significat, inde

inde enim generatio nostra descendit, vt ex Gene. cap. 46: & 49. attestari possum. Quare vt hanc Christi auctoritatē veluti propagatione (vt ait Primasius Bizazenæ parœcię episcopus in hoc loco) & quadam spiritali successione in ecclesiam deriuari ostenderet Apostolus; merito in fœmore vnde est propagationis exordium, regium nomen conscriptum affirmauit.

Quemadmodum etiam gladius, quo super fœmur accin-
gitur Christus, potentissimas vires suis posteris, suęque ec-
clesię prepositis, impertiendas significat: cum dominus, so-
leat illos qui vocati ad nuptias venire recusarūt (vt ait Eu-
seb. in catena gręca psalmodum) morti destinare, & immis-
sis exercitibus, homicidas illos perdere, & illorum ciuita-
tem igne succendere, vt his profligatis, Christiana religio
feliciter propagetur. Quod plane fuit in causa, quamobrē
Gręci sacerdotes sub geniali cingulo (quod *επιζωνομαχία* di-
citur, cum ad lumbos vsque propendeat) accingantur; vt
inde (teste Symeone Thessalonicensi episcopo, lib. de
templo, sacerdote, & mystagogia) hæc Christi potestas,
gladijque auctoritas suę posteritati collata demon-
stretur.

Huc etiam spectat illud Dauidis testimonium, quo usus
est Ioannes cap. 12. cum Christi, & ecclesię propagationē
ostenderet: *Peperit*, inquit, *mulier filium masculum* (hoc enim
nomine Christum appellat) *qui rectorus erat omnes gentes in*
virga ferrea. Peperit quidem, sed nihil effeminatum aut
molle, sed masculum fortem & virilem, vnū plane, sed leo-
nem, vt est in parœmijs, qui regat in virga ferrea, & pessi-
mos quosq; acri & seuera animaduersione castiget. Id
enim eā vox gręca, *πιρρὸν ἰσχυρὸν σιδηρὸν* austerum scili-
cet animaduersionis iudicium significat. Quę plane pote-
stas nō solū Christo soli ipsi a Patre collata, sed etiā præci-
pui ecclesię visibilis membris per ipsum communicata
fuit; vt ab his Christus indies per fidem & prædicationem,
in uniuersum orbem latissime propagaretur. Qua de causa
merito ecclesia hanc potestatē a Christo dño assecuta est,
ut in

ut in virga ferrea si oporteret, subditos gubernare posset.
Quod testatur Primasius, qui quintæ Synodo interfuit,
lib. 3. commentariorum in Apocalypsim his verbis: *Ipsē*
Christus auctor & consummator fidei, in quo faciemus virtutē, re-
git in bonis, confringit in malis: quod etiam eius ecclesię, tamquā
corpori coaptatur ex capite. et paulo post. Dicit enim Dominus,
data est mihi omnis potestas in celo, & in terra; non quam sem-
per ipse habuit, sed quam in ecclesia ex tempore quo ipse voluit,
tamquam caput in membris habere cepit.

13 Habuit quidem ecclesia talem a Christo domino pote-
statem, quę ad eius corporis gubernationem, & integrita-
tem necessariā erat; non tamen illam, quę ad excellentiā
potestatem, & ad sacramentorum institutionem spectabat;
vt vel ex hac sola re illorum ratio dissolui facile possit, qui
ab ecclesia, ea de causa potestatem gubernandi res tempo-
rales adimunt; quia Christus excellentiā potestatem Apo-
stolis non contulerit. Fateor quidē ea quę ad ecclesię con-
stitutionem, & quasi totius primæ reip. fundamenta, id est
sacramentorum institutionem pertinebant, numquam
Apostolis communicata fuisse: cum ecclesia nullis alijs sa-
cramentis, quam illis, quę a Christo domino insti-
tuta fue-
rant, indigeret: nec ipsi Apostoli, qui potestatem excellen-
tiā assecuti non fuerāt, aliud fundamentū præter id quod
positum erat ponere possent. At vero illos, omnes guber-
nandi artes, quę aliquando futurę erant necessarię ad ec-
clesię administrationem latuisse, aut minus ad gubernan-
dum instructos, aut parum simplices a Christo domino ad
ecclesię gubernationem missos fuisse, affirmabit nemo.
Quod Tertullianus in lib. de præscriptionibus aduersus
hæreticos, cap. 22. & 23. copiose demonstrauit. Quo enim
pacto omnis *edificatio constructa cresceret in templum Dei, &*
totum Christi corpus compactum atque connexum (vt ait
Apostolus ad Ephes. 4.) *secundum omnem iuncturam*
subministrationis fieret in domino, nisi Apostoli summam
habuissent potestatem statuendi necessaria, deprauata cor-
rigendi, atque etiam depellendi ea omnia, quę edificatio-
ni ec-

ni ecclesie, & eius commodis obfisterent? Si enim Paulus Tito discipulo emendandi & corrigendi ea que deerant in Creta curam imposuit, fatendum profecto est, Apostolos eam potestatem vberius affecutos, qua omnia ad rectam reipub. gubernationem referre possent. Est enim regnum Christi duplex, vt ait S. Anastasius Synaites lib. contra Iudeos, alterum *θεῖον*, idest, *diuinum*, in quo regnant omnes illi, qui Christi precepta seruant, quod *regale sacerdotium* nominat Petrus, Lucifer Calaritanus, regnum sacratissimum appellare solet. Alterum vero *ἀνθρώπινον* idest, *humanum* dicitur, & sacerdotibus in ecclesia militanti collatum. Quod plane cum aliquando aduersus reges, & principum conatus seipsum obiecerit, merito Christus dominus rex orbis, & ecclesie caput, temporalem dignitatem, quam dono patris acceperat, Apostolis contulisse dicitur: & illis etiam qui in hac apostolica cathedra per successionem ab initio decurrunt. Vnde ea ratio, que a nonnullis obijci solet, vt a pontificibus Romanis temporalem dominationem tollant, parum apud me firmamenti & auctoritatis habet. Licet enim Christus regia auctoritate abuti non posset, & pontifices vel animi infirmitate, vel alia quacumque ratione possent; non tamen id futurum erat in causa, cur ab eis temporalis potestas tolleretur. Alioquin asseuerandum esset, cum multi regiam dignitatem in tyrannidem ciuiumque perniciem transferant, tantam imperij temporalis magnitudinem, qua salus hominum firmissime nititur, a Deo populis relictam non fuisse.

C A P. I I I.

Virgam ferream, quam a Patre Christus accepit, ecclesie prepositis fuisse collatam, vt maximum ius potestatemque haberent iudicandi.

S V M M A R I V M.

1 Iterum idem locus Apocalypsis cap. 2. ex Patrum traditione explicatur.

2 Ex

- 2 Ex Andrea Casariensi constare potestatem regendi in virga ferrea ecclesie magistratibus collatam.
- 3 Ex Aretha Cappadocia colligi duas in ecclesia virgas.
- 4 Triplex virga Christo collata fuit a Patre.
- 5 Ex Gregory Nazianzeni testimonio duas in ecclesia virgas reperiri, vnam qua plectat, aliam qua secet.
- 6 Ecclesiam vti posse virga, vt docet Victorinus, absque tyrannidis nota.
- 7 Arnobius, imperium ecclesie aduersus reges, ex hoc loco collegit.
- 8 S. Augustinus, eandem virgam ferream, quam Christus obtinuit, ecclesie traditam docuit.
- 9 Primasius idem demonstrauit.
- 10 Ex similitudine virge ferrea, & vasorum confractione pena grauitatem ostendi.
- 11 Cur preceperit Dominus Apostolis, ne virgam gestarent.

I **P**otestatem, quam Christus obtinuit ac gessit, sui loco prepositis vicarijs communicatam, indeque in alia capita hierarchica effluxisse, idem B. Ioannes Apocalypsis 2. cap. aptissimo testimonio comprobauit. qui cum ecclesie dominatum maximis cumularet laudibus, ei tandem summo ornamento tribuit, quod virgam ferream, qua rerum omnium potiri possit, tamquam bonorum operum premium, & victorie publicum munus acceperit. Nam audi que so quid spiritus dicat ecclesijs, illis scilicet, que in vnitatem fidei, & charitatis confociatione iunguntur, illis, quibus vna cathedra, & communis episcopatus est, vt ait Cyprianus de vnitatem ecclesie, illis, que a capite hanc assequitur potestatem (vt ait Primasius in Apocalypsi, cap. 1.) si sint in illius vnitatem fundate. Qui vicerit, ait Ioannes, & custodierit vsq; in fine opera mea, dabo illi potestatem super gentes, *καὶ ποιῶ αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔθνη*, idest, & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi a Patre meo. Iui ipsius victoriam hoc in loco ab eis maxime expetit Christus, qui pastoris magistriq.

cap. 2. Apo
cal.

C

frisque munere fungi debent. nimirum ut virtutum & bonorum operum studio, ut ait S. Greg. Nazianzenus Apologetico 1. reliquum vulgus antecellant, ut cum inde pro uirili honeste versati fuerint, nauiter ferream uirgam, idest, summas in ecclesia gubernandi partes sustineant. Sed huius rei gratia grauissimos testes aduocemus Andream Cæsariensem, Arethā Cappadocię episcopum, Nazianzenum, Victorinum, Arnobium, Augustinum, Primasium, qui cum hūc locum de ecclesię potestate interpretati sint; aperte profitentur uirgam ferream a Christo domino magistratibus ecclesię ea gratia collatam fuisse, ut munus Pontificium omni ex parte explere possent.

Qui custodierit usque in finē opera mea, idest, qui summam curam & operam in preceptis domini exacte seruandis adhibuerit, hanc potestatem assequetur. Neque enim ἀρχή, idest, usque, & ἕως, idest donec, apud sacram scripturam, certam temporis significationem denotant; neque difficillima scripturę loca (ut docet Theophilactus actorū 3.) ad eas angustias redigi debent, ut sub istis uocibus certum temporis articulum includamus. Quod etiam S. Hieronymus aduersus Heluidium de his aduerbijs, ante, donec, usque, eleganter edocuit. Nam qui intelligendum esset illud, usque in seculum tu es Deus? & aliud, quem oportet cælum suscipere, usque ad tempora resurrectionis; si hæc ad diffinitum tempus referamus? Eadem etiam ratione hæc potestas, quam dominus uictoribus pollicetur, nunc quoque ad ecclesię edificationem concedi oportuit; ut nihil in sacrę reip. constitutione & gubernatione desiderari possit: quod plane veteres Patres firmissimis testimonijs comprobarunt.

Primum Andreas Cæsariensis, qui ante mille annos preclarissima in Apocalypsim edidit commentaria, ita hunc locum interpretatus est, ut ex Archetypo, qui in Bibliotheca uaticana asseruatur, transcripsi: καὶ δὲ τούτου, καὶ τὴν ἡμῶν ἀπίστων κελσὶν ἀνίσταται. διὰ τοῦτο οἱ πεπλανημένοι ὡς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ ποιμνόμενοι σωζήσονται ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς τοῦ ῥάβδου πτευσάτων, idest, hac in re contra infideles iudicium exprimitur,

mitur, quia seducti, quasi uirga ferrea gubernabuntur & concreuentur ab his, qui se Christo per fidem adiunxerunt. Sed qui obsecro infideles acriter & acerbe plectendi sunt? num illi, qui numquam ad ecclesiam accesserunt? quos Apostolus tamquam pro foribus versantes, ab ecclesię iudicio exterminat? ne id quidem. sed illi conterendi sunt ferrea uirga, qui uel semel initiati fidem irritam fecerunt, uel Christi præcepta uoluntariè violarunt. In quos ecclesię disciplinam, seueritatemque animaduersionis adhiberi necesse est, ut poenę acerbitate, uel a praua uitæ consuetudine resipiscant, uel ad fidei uerā sententiam adigantur.

3 Arethas eandem interpretationē copiosiori oratione persecutus est, cuius sensum breuiter strictimque complectar: *Ad triumphum uictorię dabo potestatem super gentes, quemadmodum apud Lucam 19. cap. dixit Dominus illis qui recte talenta dispensauerant, ut alius quinque, alius decem urbibus præesset. Omnia enim hæc quędam principatum ac potestatem magistratibus ecclesię datam esse significant super infirmiores, & eos quibus dirigi opus est; sicut scriptum est psal. 44. Virga directionis uirga regni tui. Etenim uirga directionis emendationem potius, quam punitiuam correctionem indicat: ferrea uero uirga contritionem & supplicium eorum denotat, qui ob inobedientiam uasis fictilibus conferuntur. sic uirga uirtutis & potentie progressa est ex Sion, ut dominaretur inimicis, eosque Christi imperio subiugaret.* S. Cyrillus Alexandrinus lib. 5. in Esaiam cap. 54. exponens illum locum, *Semen tuum gentes hereditabit, eidem ueritati consentiens, ita subscripsit: Plurimorum uirorum sanctorum & honorum mater ac nutrix ecclesia gentium fuit, ac multos principes ac præfectos populorum peperit, adeo ut multis gentibus dominaretur. Quibus ipse Saluator, eis qui laudatam uitam traduxerant, sortem promittit, & in omne tempus futurum imperium populorum. Esto (inquit) tu supra decem ciuitates, alteri, eris supra quinque.* Quod etiam præfectis ecclesiarum conuenire potest, qui præ gaudio dicunt, *Subiecit populos nobis gentes sub pedibus nostris, hæc ille.*

Virga uero uirtutis, quæ progressa est ex Sion, nulla pro

fecto alia fuit, quam quæ ex demortuis, & quasi vietis veteris legis radicibus, tãquam pullus enata est, ut apud Theophrastũ *ῥάβδος* siue virga, *ἡ βλαστάνη* idest, germẽ significat. Quæ cũ absq; terra, quasi e tenero matris corpore absciso exoritur, sæpe firma & robusta nascitur, vt pote quæ totã veteris arboris vim combibat & trahat: quod plane fuit in causa quamobrem Christus virga ex radice veteri Iesse dictus fuerit, cum veteri lege abrogata in Euangelij prædicatione, & ecclesiæ gubernatione maximas fuerit vires ac firmitatem nactus, quibus gentes innixæ, tantum abest quod labi aut confringi potuerint, ex Ezechiele cap. 19. quam quod etiam nunc stabilius firmitusque substiterint.

Quod ex Clemente Alexandrino lib. 1. pædagogi cap. 47. constat his verbis. *A Propheta prædictum est nomen Saluatoris, qui nos instituit, eaque de causa ei virga a prophetia adiuncta est, virga inquam παιδευτική, idest, admonitionis, & disciplina apta, ἀρχὴν imperij, & κατ' ἐξουσίαν summam potestatis. illi enim qui ratione persuaderi nõ possunt, minis sanari solent, quæ si nihil prosint, virga ad salutẽ adiuuenda est; quæ si nihil conferat adiumentũ, igne sceleratos adurere necesse est. De qua re Esaias ait, Egre dicitur virga de radice Iesse. vide nostri præceptoris curã, sapientiã & potestatem. Neque enim ex opinione iudicabit, neque secundum loquelam arguet, sed iudicabit humili iudicium, & arguet peccatores terra. et per David, Castigã castiganit me Dominus, & morti non tradidit me: a Domino enim castigari, est tamquam a præceptore erudiri, & a morte liberari. De quo ait Propheta, & reges eos in virga ferrea. & Apostolus ad Cor. Quid vultis in virga veniã ad vos, an in dilectione, & spiritu mansuetudinis. hæc ille. Ex quibus verbis aperte colligitur triplicẽ virgã Christo domino fuisse collatam, disciplinæ vnã, qua subditos admoneret, imperij alterã, qua regeret, puniret & plecteret; summẽ denique potestatis tertiã, qua sceleratos extingueret extremo iudicio.*

Præterea S. Gregorius Nazianzenus in Encomio S. Athanasij illud maxime episcopo Athanasio laudi tribuit, quod numquam virga nisi moderate vteretur, cum vi & facultate

cultate dicẽdi, omnia a subditis impetrare posset. Sed eius uerba audiamus. *Ἰάχσα δὲ ῥάβδου, δὲ τὸν λόγον. ἐπὶ δὲ ἕδατι τοῦ Ἰουδῆος δὲ τὴν ῥάβδον μετρίως πλῆττουσαν, idest, virga non admodum egebat ob dicendi vim; sectione vero multo minus, ob virgam moderate ferientem. hæc sane exacte perpendenda sunt, cum virga proprie non fecet aut scindat, sed gladius; percutit quidem illa, & eum qui grauius deliquit, ferit & punit, sicut scriptum est, virga in dorso eius qui indiget corde. Prou. 10. non tamen fecat nisi ferrea sit. Tunc enim ob materiæ firmitatem partes corporis elidimus, hostes impetimus, ferro concidimus. Quare oportuit, ut in ecclesia duæ essent uirgæ, altera quæ percuteret, altera quæ secaret. Athanasius utraque parum utebatur, cum omnia sui exemplo, & orationis suauitate a subditis impetraret. Idem etiam confirmat S. Gregorius Nazianzenus oratione secunda in Pascha, ubi duplicem uirgam necessariam esse commemorat; alteram, quæ fulciendi atque emendandi uim habeat; alteram acerbe puniendi, & castigandi. Quod Nicetas Sero-nius in eius loci commentarijs ita exposuit: *Duplex, inquit, baculus est, siue virga, alia pecudes ratione videntes pastorum ritu castigans, iuxta illud psal. 2. Reges eos in virga ferrea; alia infirmos fulciens ac sustinens, ut quæ labefactata sunt facile coherescant, ut Zacharias 8. dicit, semes futuros esse in Hierusalem, qui præ multitudine dierum, baculos virgasq; in manu sua gestarent. Utraque plane potestas ad ecclesiæ ædificationem propagationemq; necessaria fuit, ut docuit S. Paulus 1. ad Corin. 4. his uerbis: Quid vultis, inquit, in virga veniã ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? quæ diffuse sequentibus capitibus exponemus.**

Ad hæc Victorinus, non ille rhetor, sed Pitabionensis episcopus, qui anno domini 270. floruit, elegans Apocalypsis interpret, his patrum sententijs subscripsit, his uerbis: *Dabo potestatem, idest, indices assignabo. subiungit: & reges eos in virga ferrea, idest, qui persecutionis, uel ut emendatiora habent exemplaria, abscissionis gladio plectant. Non ut tyranni, ut ait B. Hilarius in psal. 2. non ut domini, qui*

vix cogitant equum an iniquum imperent, vix quidquid laboris sit reputant; sed vt æquissimi iudices, vt parentes optimi, vt censores grauissimi, qui summam potestatem maxima cum benignitate, & spiritus suauitate coniungūt.

psal. 2.

Neque enim ipsum regere, vt ait S. Hilarius, tyrannicum, neque iniustum est, sed ex æquitate & moderationis arbitrio. Id enim quod nobiscum est, reges eos, græcè ποιμνὴν αὐτοῦ, id est, pastoraliter reges significat: cum Christus huius regni princeps curam atque effectum pastoris ad congregandum gregem habiturus esset, vt Esaias. cap. 40 est auctor. Rufinus presbyter Aquileiensis in psal. 2. hunc locum interpretatus, virgam ferream inflexibilem iustitiam nominat; virgam quidem ob rectitudinem, ferream vero ob duritiam, atque rigorem. Futura enim erat hæc virga recta bonis, & incunda iustis: sed malis & peruersis dura & aspera: qua cum carnales confringendi essent, ideo recte a Propheta illatum est, Et tamquam vas figuli confringes eos. hæc ille.

Apertius Arnobius, qui anno 300. Domini vixit, in psalm. 2. explicatione, totam hanc rem eleganti oratione complexus est: *Sion, inquit, mons quod sit ecclesia, docet Propheta, qui dicit: Ego dominus excitabo Sion in gentibus, & dabo eam in festiuitatem æternam omni nationi. in ipsa ergo prædicat filius Patris præceptum, in ipsa regit gentes quasi in virga ferrea. Non enim cedit fortibus mundi, nec miserorum despicit facies, ipsa timorem regibus imperat, ipsa iram venturam contemptoribus pollicetur, per quam fictilibus vasculis comminatur interitum.* hæc ille. Hac plane potestate maxime functi Apostoli, omnem impietatem profligabant, satanam, vt ait S. Paulus ad Rom. 16. id est, quidquid sibi futurum erat impedimento, sub pedibus ob inuictam potentiam, (vt ait Philastrius Brixien. lib. de hæresibus & Arethas Cappadociæ episcopus in Apocalypsim) velociter protrebant, illius dissoluebant opera, omnibus hominibus incutiebant timorem, omnibus metum inferebant; cum illis fuerint armis induti, teste Paulo. 2. ad Corint. cap. 10. quibus omnium regum munitiones debellari possent.

8 Præ-

8 Præterea S. Augustinus Homil. 2. in Apocalypsim, ad finem disputationis sic ait: *In Christo habet ecclesia hanc potestatem, sicuti dixit Apostolus ad Rom. 8. cum illo omnia nobis donata fuisse: sic virgam ferream dixit Ioannes propter iustitiam, & propter rigorem; cum virga corrigantur boni, mali vero confringantur.*

9 Quo testimonio impulsus Primasius lib. 1. in Apocalypsim, diffuse satis totam Augustini sententiam persecutus est his verbis: *In Christo habet ecclesia hanc potestatem tamquam corpus in capite: si qua enim ecclesia digne capiti eius adhaerit, veraciter habere dicitur quod filius hereditario iure possedit; in quo secundum Apostolum, nobis Deus omnia donauit: sic virga ferrea inflexibili omnino iustitia ecclesiae collata, regit mites, destruit contumaces.* Cui etiam sententiæ subscripsit Haymo lib. 2. in Apocalypsim, quem ob diffusam orationem omitto.

10 Ex quibus omnibus locis inter se consentaneis, atque mutuo consequentibus, & ex hac aptissima figuli similitudine, qua Ioannes vsus est, non solum ecclesiastica potestas, verum etiam poenarum acerbitates colliguntur: ad quas prosequendas, ecclesiae magistratus quadam legum seueritate armari debent, ad vasa fictilia, quæ in figuli rota formantur, & artificis manu conteruntur, vt ait Hieremias cap. 18., id est, ad scelestos & omni flagitio coopertos homines, virgæ ferreæ verberare castigandos. Qui nisi resipiscant, aut ad bonam mentem quasi in viam redeant, de illorum tergo & scapulis, vt ait Cato, more mancipij consulatur; vt quemadmodum gentilem populum moribus & exemplo imitati sunt, sic velut ethnici & publicani vapulent.

11 Sed cum Dominus sapientiam inter perfectos loqueretur, & legis veteris seueritatem Euangelij clementia temperaret, consulto iniunxit Apostolis Matthei 10. ne virgâ deferrent; cum maioris profectus esset, (vt ait Hieronymus in Michæam cap. 7.) *virgam non habere, quâ virga populos ouesque corripere.* Vnde virga que esset litium incentiua; & vltionis instrumentum, ab Apostolorum manibus depulsa est, (vt ait Am-

bro-

11. 9. 3. 6.
11a.

cap. 6.

brofius lib. de S. Ioseph. cap. 13.) non tamen castigandi & animaduertēdi potestas. Ea enim apud Marcum cap. 6. Apostolis conceditur, præsertim in eos, qui pecudum more, maxime corporis voluptatibus indulgēt. Quod Victor Antiochenus in Marcum ita explicat: *Apud Marcum virga permitti videtur, legitur enim in hunc modum; & præcepit illis, ne quid tollerent in viâ nisi virgam tantū. Quod enim de virga hic asseritur, tantum secundum indulgentiam assertum videtur: certe verba eiusmodi quiddam insinuant, habent enim nisi virgam tantū, quasi dicat Dominus, nihil volo uos in viâ deferre, nisi forsan virgam, qua nitamini. particula itaq. unde, idest, neque absolute non negat, sed aliquatenus permittit. hæc ille.*

C A P. IIII.

Ex Michææ prophetia constare regiam in Ecclesia esse potentiam, a qua non solum subditæ gentium nationes coerceri, sed etiam, si earum labantur regna, fulciri possint.

S V M M A R I V M.

- 1 Ecclesia semper eadem firmitatem aduersus omnes eius hostes obtinuit.
- 2 Ecclesia pascit & regit in fortitudine Domini, idest, Regia potestate, & principatu primo.
- 3 Principatum primum nominari a prophetis urbis imperium, ubi summa ecclesie auctoritas futura erat.
- 4 Dominus cum regendi in virga ferrea potestatem contulit ecclesie, vires Romani imperij ipsi concessit.
- 5 Ecclesiam multis miraculis extructam fuisse, Prophetarum oraculis comprobatur.
- 6 Populi aduersus principatum ecclesie, neq; musitare quidē debent.
- 7 Ecclesia imperium a se originem habet, nullis externis præsidij

dij's fulcitum.

- 8 Ecclesie regnum ex se firmum est, cum alia imperia ab ecclesia firmitatem obtineant.
- 9 Terrena regna ut stare possint, hinc inde auxilia postulant.
- 10 Romanum imperium æternum, sybillinis folijs prædictū fuisse, quia futurus erat æternus urbis Antistes.
- 11 Ex vetustissimorum patrum testimonio comprobari, Romani Pontificis monarchiam esse Romanum imperium.
- 12 Hæretici ægre ferunt, ab ecclesia Romana imperij iura conferri.
- 13 In Antichristi aduentu multi ab ecclesia Romana obedientia se ipsos abducent.

I

ED quoniam cap. 2. in Michææ prophetæ mentionem incidimus, operæ pretium me facturum arbitror, si multa eius loca, quæ maxime ad hanc rem faciunt, exponam. Fuit quidem hic propheta cui quâplura de Christo & eius ecclesia oracula patefacta sunt, vt merito in eo diutius immorandum sit; ut hanc quam suscepimus disputationem illustrare possimus. Hic igitur cap. 5. loquens de Christi regno, ita habet: *Stabit, & pascet gregem suū in fortitudine Domini, & sublimitate domini Dei sui, & conuertentur; quia nunc magnificabuntur usque ad terminos terre.* Theodoritus in huius loci commentarijs, de sacrosancta ecclesia vltimam verborum partem interpretatus, ait, *ab ecclesia Dominico nomine gloriose ornata, ubique terrarum Dei nomen summis laudibus celebrari.* Quare, cum ex eo constet hunc locum de ecclesia intelligendum esse, aliunde exponendæ erunt singulæ uoces, vt de hac re explore iudicare possimus. *Stabit*, inquit, vel Christus qui perpetuo regnaturus est in ecclesia, vt Rabbinus vetustissimi ante Christi exortum interpretati sunt; vel *Stabit ecclesia*, Apostolica dignitate fulcita, firma atq; perpetua, supra petram, hoc est, Petrum saxum firmissimum structa,
D ab om-

ab omni errore incolumis, & libera: quantumuis licet ven-
ti & turbines in eam impingant, tempestates irruant, & ad-
uersæ mundi potestates impetum faciant: semper *stabit* Dei ædificatio, Dei structura, Christi & Petri auctorita-
te solidata.

Quæ cum ijs altissimis fundamentis, & firmissimis præsi-
dijs nitatur, *πρωτογενὴς ἐν ἰσχυρί* idest, *pascit* regitque in fortitudi-
ne & robore Domini Dei sui. Quo tantū virium & firmamē-
ti habet, vt nulla vi labefactari, aut a suo præsidio & loco
depelli & dimoueri possit. Quæ autē sit hæc fortitudo Do-
mini, qua pascendus est grex, idest, regenda est ecclesia,
idem propheta sui ipsius germanus interpret, cap. 3. expli-
cauit: *Ego, inquit, repletus fortitudine Domini iudicio, & vir-
tute, & quod excurrit. Fortitudinem, de qua ipse gloriatur,
iudicium & virtutem dixit, Septuaginta viri δυναστῶν nomi-
nant, idest, regiam potentiam, regiumque magistratum, quæ
cap. 4. ἀρχὴν τῶν πόλεων, idest, principatum primum appel-
larunt. Caldæus Paraphrastes priscam dominationem filiorū
Israel nuncupauit, qua multis subiectis populis imperarūt,
multis aduersarijs profligatis constanter dominati sunt.*

Sed quis futurus erat hic primus principatus? quæ regia
potestas? quod robur & firmitas? quæ magnitudo & subli-
mitas ecclesiæ? Hærerem plane, nisi Pröpheta & locum &
populi innumerabilem multitudinē, & triumpho nobilissi-
mam pompam descripsisset: *Congregatione, inquit, congrega-
bo Iacob totum te, in vnum reducam reliquias Israel, pariter ponā
illum quasi gregem in ouili, quasi pecus in medio caularum, tumul-
tusbuntur a multitudine hominum. Ascendet enim pandens iter
ante eos, diuidet & transibunt portam, & egredientur per eam, &
transibit rex eorum coram eis. Quo in loco pollicetur Domi-
nus se totum Iacob in vnum ouile reducturum esse, in eū-
que locum congregaturum Israel, quo tam innumerabilis
hominum multitudo conflueret, vt vix locus amplissimus
posset tantam hominum frequentiam capere. Sed in he-
bræa lectione aperte & palam locus hic proprio nomine
designatur. ita enim habet: *Ponam, inquit, illum sicut oues in*
*Bosra,**

Bosra, idest, constituam congregaboque gregem meum,
Valentiæ seu Romæ vel robore. Valentiã vero Romanam
Vrbem totius orbis principem prius dictam fuisse, Iulius
Solinus, & alij auctores memoria prodiderunt. Idem nãq;
βόμν græce, latine Valentia est. Quod etiam veteres Rab-
bini comprobarunt, qui Bosram Romam nominant. ergo
in Vrbe amplissima & totius orbis principe, totum Iacob
& Israel congregauit Dominus, vt non solum ibi arcem
imperij obtineret, sed etiam religionis dignitate nobilita-
retur. Vbi primus gregis pastor Christi Domini vice fun-
ctus, succedentibus deinde per longam temporum seriem
pastoribus, Christianæ disciplinæ rationē illustrauit, auxit,
propagauit. In hanc ergo Urbem ingressus Petrus, vt triū-
phum nobilissimum duceret, & insigne religionis & digni-
tatis exemplum omnibus præberet, *ascendit, pandens iter
ante omnes, & vt amplissimum aditum aperiret gentibus,
morum diuisit, ac demolitus est. Nam quemadmodum in
sacris certaminibus, quæ hieronica dicuntur, deiecta par-
te muri (vt ait Suetonius in Nerone, & Plutarchus lib. 2. cap. 25.
Symposion) & deiectis parietinis, vel demolitis arcibus,
atque etiam omnibus acclamantibus, pompa publica du-
cebatur: sic Petrus multis religionis causa laboribus per-
functus, diuisit prærupitq; muros vrbis, idest, impedimen-
ta omnia sustulit, & eos qui Romæ sese temere suæ prædi-
cationi opponerent, subiecit; ac veluti rex & totius orbis
pastor in arcem imperij Christianam religionem inuexit.
Quo tempore factum est, vt bellum ciuile; quod Camillus
Scribonianus excitauerat, Petri in Urbem aduentu, fuerit
compressum, atque extinctum (vt docet Paulus Orosius
lib. 7. historiæ) ne fidei Christianorum germina, adhuc te-
nera & erumpentia, impediri possent. Vnde tantam eccle-
sia amplitudinem assecuta est, vt non iam imperio subia-
ceat, sed potius Imperium, quod sepe bellum ecclesiæ intuli-
t, & eandem lascessiuit iniurijs, iam sub ecclesiæ ditio-
ne teneatur.*

4 Etenim cum Dominus virgam ferream ecclesiæ contu-
lisset,

lisset, terrenæ quoque potestatis contulit dignitatem; vt spirituales simul & temporales vires obtineret. Quod ex Origene, dialogo. i. de recta in Deum fide, & ex S. Cyrillo Hierosolymitano catechesi duodecima, colligitur. *Reges*, inquit, *eos in virga ferrea ait Dauid, sed dic mihi, non ne aperte uocatur virga ferrea Romanorum imperium? De quo reliquum ex Daniele commemoremus. enarrans enim, & declarans Nabucho donosori imaginem illius statue, & reliqua omnia que sunt circa illam visionem, lapidem sine manibus de monte excisum & non humana opera consistentem, dominaturum ait uniuerso orbi, et hæc apertissime dicit. Et in diebus regnorum illorum, excitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum, illius populo alteri non tradetur: hæc ibi. Præterea Eusebius, in catena græca psalmodum, idem censuit his verbis:*

Esal. 2.

Per virgam ferream, Dauid Romanorum principatum intelligit. Qui postquam Saluator noster in terris visus est, fortior fuit. subiungit: Cum enim Christus, latenti & occulta potestate, gentes orbis uniuersi a patre in hereditatem accepisset, eos qui ipse patuerunt latis pascit pascuis. At contumaces virga ferrea subigit, et domat Romana potentia. Eidem sententiæ Theodoritus, Athanasius, Nicephorus, & ex latinis Hieronymus astipulantur, omnesq; alij patres, quos recensere longum esset. Ergo si ferrea virga imperij Romani amplitudinem denotat, profecto cum Dominus virgam ferream ecclesiæ contulerit, Romani Imperij vires, magnitudinem, ac potestatem in ecclesiam transtulit, eiusque iuri ac dominationi omnia alia regna subiecit. Nam quemadmodum, in rerum ac imperiorum conuersione, victus victoribus cedit, & ab his iura legesque deposcit: ita profecto cū imperij magnitudo in ecclesiæ potestatem translata sit, ab ea oēs principes iure Romanæ ecclesiæ subiecti, leges ac iura postulabunt.

Quare merito ecclesia in hac fortitudine reget, in hac auctoritate imperabit, in hac virga ferrea, in hoc robore 5 regiaeque potentia greges suos pascet, gubernabitque, vt idem propheta Michæas ca. 7. diuino afflatus numine, prædixit his verbis: *Pasce, pasciuaue*, idest, *rege populum tuum in virga*

*virga tua, gregem hereditatis tue, habitantes solos in saltu, in medio Carmeli pascentur, Basam, & Galaat iuxta dies antiquos. sed quonam pacto pascentur gentes, aut regentur populi, tam patrijs moribus quam consuetudine diuersi? Secundum diem, inquit, egressionis tue de terra Aegypti, ostendam eis mirabilia. Illis enim portentis extruetur ecclesia, quibus synagoga; illis prodigijs, immo multo maioribus erigetur, illis viribus robustissimaque Petri uirga, & potestate haud Moysis inferiori, gubernabitur. Quod plane ex vtriusque collatione constabit. Moyses non solum virga Aegyptios decem plagis afflixit, & populum Israel, idest, omnia vasa fractilia populi, eadem virga dura contriuit: sed etiam mare diuisit in diuisiones, vt populos per aquam nimiam traueheret. Eadem ratione Petrus Christi potestate functus, non ab alienatum populum dumtaxat ad veræ fidei rationem perduxit, vasa testea in contumeliã structa, virga ferrea obtruit, Ananiam & Sapphirã acerbissima morte multauit, nonnullos grauissimis poenis insecutus est: sed etiã quod mirabile quidẽ est dictu, mare Aegypti spiritu violẽto percussit, ut calce mero, traieci posset. Quod Esaias cap. 11. admirabundus enarrauit his verbis: *Desolabit Dominus linguam maris aegypti, & leuabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui, & percutiet eum in septem riuos, ita ut transeant per eum calceati. & erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyrijs, sicut fuit Israel in die illa, qua ascendit de terra Aegypti. Vt Euangelicæ prædicationi peruia fieret terra Aegypti, Dominus omnia impedimenta sustulit, quæ ipsis Apostolis obesse poterant; & præsertim B. Marco, qui in Alexandrinam urbem a B. Petro transmissus erat: cui prudenter & cause consultum est, vt sibi euangelizanti Iesum (vt ait B. Cyrillus) transiret & via patefaceretur, vt libere in Aegyptum commigrare possit. Etenim diuisus est Nilus in partes, & scissus in riuos, vt posset absque villo impedimento, vt ait S. Hieronymus, Euangelicus sermo discurrere, & ad populos Aegypti vltimos peruenire: quo quidem tempore non sine ingenti gloria via facta est residuo populo Dei, idest,**

ideft, B. Marco & eius discipulis, qui citra periculum calcitati, ideft, securi fluminis alueū traiecerunt. sed quonā pacto, & per quē tēpora hęc omnia acciderint, S. Cyrillus in Eſaiam lib. 2. & S. Hieronymus eodem loco docuerunt. nobis tamen hoc solum ad rem facit, in prædicatione Euan- gelica, flumen Aegypti verbo Domini repressum, & quasi in modum muralis sepiſ, eius aquas diuisas fuisse, non mi- nori profecto miraculo, quam olim in liberatione populi acciderit.

Præterea Michæas cap. 7. vt insignem ecclesiæ dignita- 6 tem, & singularem vim in pascendis subditis demōstraret, homines, quibus ecclesiastici viri imperabant, pauidos & tantæ potestatis metu exanimatos descripsit his verbis: *Videbunt, inquit, gentes, & confundentur super fortitudine sua iꝑſi, robore suo, cum se ipsos viribus pene collapsos, ac omnino destitutos aspicient: Et ponent manum suam super os suum, aures eorum surde erunt.* Manum vero super os pone- re, non simpliciter tacere est, sed consternato animo, timore alicuius defigi, & linguam illius admiratione & reueren- tia tenere. Quod Iob cap. 29. expressit, & S. Greg. Nazian- zenus oratione in funere patris interpretatus est. Sed B. Iob loquentem audiamus: *Principes cessabant loqui, & digi- tum super ponebant ori suo, vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi adharebat.* Solebant enim principes ob reuerentiam B. Iob, vel se ab eius prospectu subducere, vel cum eius formidarent aspectum omnino filere. Par sa- ne æqualisq. honor ecclesiæ magistratibus impertiendus est, & omnino eorum numini tamquam diuino cedendum, nec quidquam aduersus ipsorum imperium obloquendū, nihil dictū, aut factū, vt ait Theodoritus, audendum: sed ta- cēdum, silendum, mussitandum. Quod Hieronymus Vida, nostri temporis grauiſsimus auctor eleganter expressit his carminibus:

*Papæ potestate vsipiam mortalium
Dijſ proxima, adeo quempiam in altum subuehi,
Vt summus vnus ceteris mortalibus*

Præ-

*Præscribat, illi nemo prorsus omnium
Mussent, sed omnes sponte vna pareant
Pietate sola adducti, in animis*

Suapte vi, parentiumq. ritibus? hæc ille.

7 Subiungit præterea idem Propheta: *Pascent in sublimi- tate Domini Dei sui*, ideft, imperabit, vt habent Septuaginta viri in *δδζα*, ideft, in gloria Domini Dei sui. Quam vero apte hac voce vsi fuerint, obseruatione cōpertum habeo. Nam *δδζα*, aperte potentiam roburq. significat, apud Za- chariam cap. 2. & 6. qui cum de Iesu sacerdotis sacra fun- ctione differeret, dixit: *Ecce vir Oriens nomen eius, & subter cum orietur*, ideft, nullis humanis præsidijs nixus, sed subtus se, & a se eius germinabit imperium; non alienis viribus partum, aut alterius auctoritate firmatū, sed a se ipso, suisq. viribus constitutum: quod ex Eſaia cap. 40. constat, vbi cum de Christi regno prophetaret ait: *Ecce Deus vester, ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius do- minabitur.* vbi textus hebræus eam vocem habet, domi- nabitur per se, vel sibi, ideft, ipse per se pariet sibi dominatū & potestatem. Neque enim Christus bello imperium asse- cutus est, neque more aliorum regum suam ditionem exter- no militum præsidio firmavit, sed a se ipso, & dono Patris, in cælo & in terra potestatem obtinuit. Quod plane fuit in causa quamobrem Christus regnum suum non esse de hoc mūdo affirmarit: quia non sicut alia regna bellorum tumultibus partum ac constitutum fuerat, sed dono Patris, qui omnia Filij potestati subiecit, vt ex August. tract. 115. in Ioannē aperte constat, & ex synodo secunda Nicæna vbi sic habetur: *Audite quid scriptura dicat, regnum illius regnum sempiternum, non quemadmodum terreni reges, qui nunc victo- ria superiores, nunc vero inferiores videntur.* In qua re maxi- me sæculare regnum ab ecclesiæ imperio, & principatu fe- cernitur; vt illud alieno præsidio partum cum sit, debeat aliena auctoritate fulciri, Christi non ita; cum eisdem ar- tibus retineantur imperia, quibus parta constitutaq. fue- runt. Addit Propheta, & *edificauit templum*, idem Iesu, & porta-

Actiōe 6.

portabit gloriam, *שָׁמַר*, idest, grauem geret personam, maximam dignitatem sustinebit. Quod præter hunc locum, & Genes. 18. & 45. & psal. 104. ubi gloria potentiam significat, etiam nunc clare huius vocis sensus aperitur: his verbis: *Et sedebit, & dominabitur super solio suo*, idest, hanc gloriam & potestatem habebit, ut firmum & perpetuum regnum obtineat, & eidem in solio suo, idest, in sublimitate atque potentia dominetur.

Igitur sublimitas huius imperij, eiusque gloria & firmitas, hac vna in re comperta est maxime, vt cum res humane aliud alio ferantur, in dies mutantur, atque perpetuo miscantur; solum ecclesie imperium (tametsi varijs tempestatibus agitari, & tumidis fluctuum voluminibus obrui, atque submergi videatur) æquabiliter tamen atque constantè se habeat. Quæ plane vsque adeo vera sunt, vt regnum illud minus aduersis casibus laboret, immo facilius retineatur, si fuerit ecclesiastica auctoritate fulcitum. Quod ab Esaiâ cap. 22. iuxta Septuaginta translationem aperte prædictum est his verbis: *Vocabo puerum meum Eliachim, qua voce, vt ait Hieronymus in hoc loco, Euangelici cultus sacramenta monstrantur; & induam illum stola tua, & coronam tuam dabo ei, & æconomiam tuam dabo in manus eius, & erit tamquam pater omnibus habitantibus in Hierusalem, & qui habitant in Iuda, & dabo ei gloriam David, & principatum geret, & non erit qui contradicat, & ponam eum principem in loco tuo, & fiduciam in eum habebit quisquis gloriosus est in domo patris, a modico vsque ad magnum, & pendebunt ab eo illa die.*

Quem locum S. Cyrillus Alexandrinus in epistola ad Maximianum Constantinopolitanum episcopum, de ecclesie præfectis interpretatus est. Quibus omnes tam maximi quam etiam minimi innituntur, & tamquam a paxillo pendunt ne corruant, ne ve suis sedibus pulsi, honoribus & dominatu deturbentur. Etenim futuri erant ecclesie magistratus, *tamquam equi glorie in bello*, idest, fortes maxima cū laude, vt Zacharias cap. 10. & Iob. 39. & Esaiâ. 40. docuerunt. A quibus egredietur, vt Zacharias eodem loco est auctor,

etor *angulus*, idest, Princeps (vt Iudicum. 20. legimus) & *paxillus* in quo omnia domi instrumenta suspenduntur, vel vt habet paraphrasis Caldeæ, rex erit ex eis, *et arcus prælij*, quo fortiter aduersarij feriantur, & *omnis exactor simul*, qui nos ad opus bonum acriter urgeat. Addit propheta: *Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in prælio, & bellabunt quia Dominus cum eis.* Cum aduersarij ecclesie tamquam lutum sint calcibus impetendi, vel tamquam hostium cadauera, vt ait Caldeæ paraphrasis, plantis proterendi & conculcandi, & *sicut lutum platearum delendi.*

Psal. 17.

9 Quare cum terrena regna satis ipsa per se ad perpetuitatem virium non habeant, cum ipsis quam plurimum rerum *avtaquela* & sufficientia desit, hinc inde suppetias atque auxilia petunt, ebriorum more, qui cum pedes labascunt, aut gressus titubant, manu omnia explorant, & ad quemcumque locum adhæreunt, ne humi corruant. Hæc vero secularibus regnis sæpe contigisse, Naum Propheta cap. 3. vaticinatus est, cum Alexandria & Niniæ uastitatem præfagiret. *Et tu inebriaberis*, inquit, & *eris despecta*, & *rua quæres auxilium ab inimico*: Septuaginta viri hanc voculam addiderunt *invasionem*, idest, quæres suppetias aliunde, vt stabilire tuum regnum possis. Quas cum ab inimicis expostules, ipsis eris contemptui, tamquam ebria. At vero cum ecclesia Romana nulli sit noxia, immo vero omnibus tamquam parens optima præsidio sit, omnibusque propitia atque benigna; facile profecto terrenis regnis, si ipsius paruerint legibus, auxiliares copias & firmissima præbet munimenta; quibus regna per se ipsa ruitura fulciat, & ad multorum sæculorum perpetuitatem seruet.

10 Hæc enim sola est quæ æternitatem obtinet, cum alia omnia fluctuent Imperia. Hæc perpetuo apud omnes viget, cum alia occidant, vel breui tempore aucta senescant. Quod plane fuit in causa, vt magnis ingenijs tanta Imperiorum commutatio suspecta fuerit, adeo vt affirmare auderent non legitime eos Imperio potitos, qui rerum conuersione dominationem amitterent. Imperium vero Romanum

E legit-

legitimum & æquum, quod perpetuum ab oraculis prædictum, quod alijs nationibus per varias vices iura dederit, quod illis abunde magna præsidia præstiterit; quibus non solum subditorum bona tuta, sed etiam omnia illorum secunda & fortunata foret. Quibus de causis Aristides in Romæ encomio, Urbis præstantiam extulit his verbis: *Qui enim, dicam latine, ante vos dominati sunt, serui dominiq; inter sese et ipsi magis, id est, alternis vicibus, & quasi per partes, nec legitime asciti sic degere, quasi in pila ordinem commutantes. Seruere Macedones Persis, Persæ Medis, Medi Syrijs.* Sed quid? nonne & ipsi Romani græcis ac barbaris nationibus paruerunt? quæ etiam vna cum suis viribus fractæ, ac funditus perditæ? nonne in eas calamitates proiecti, ut ex tanto imperio pauca remanere videantur? Aeterna tamen Vrbs est, ut ait Ammianus lib. 17. & Sybillinis folijs eius æternitas prædicta, quia æterna futura erat ecclesia Romæ fundanda; æternum imperium Romanum, non proprijs viribus, sed æterni Urbis Antistitis auctoritate fulcitum. Neque enim alia ratione tam varia de Urbis æternitate, & de imperio sine fine vera forent, nisi ecclesiæ auctoritate firmarentur.

Vnde Tertullianus lib. ad Scapulam, imperiū Christianorū, id est, monarchiā ecclesię catholicę Romanę, imperiū Romanum appellat, quod inquit *tam diu stabit, quousque seculum stabit.* eidem etiam S. Hieronymus commentariorum in Michæam lib. 1. cap. 4. assentitur his verbis: *Postquam ad imperium Christi singulare imperium Roma sortita est, Apostolorum itinere peruenit factus est orbis, & aperta sunt eius porte virtutum, & ad prædicationem vnius Dei singulare imperium constitutum est.* Quod nam vero aliud imperium singulare fuit, quod Romę constitutum est, nisi Romani Pontificis monarchia? *Quæ, ut ait Prosper Aquitanicus lib. 2. de vocatione gentium, cap. 6. amplior per Apostolici sacerdotij principatum facta est, arcem religionis, quam solio potestatis, aut rei militaris disciplina.* Hinc S. Clemens Romanus lib. 5. constitutionum cap. 5. docet Christum tamquam lapidem sine manibus

nibus excisum, dominatum multorum regum obtruisse ac deuastasse, Romanamque monarchiam elegisse. Quod plane factum est, cum Christus Dominus Petrum Romanę monarchię præfecit, ut una cum ea totius orbis imperio potiretur.

12 Hoc tamen æquo animo pati non possunt Antuerpienses heretici in sua cōfessione, qui ira tumidi execrari solent, omnibusq; maledictis impetere Episcopos, Principes, Reges, quod a summo Pontifice iura legesq; deposcant. sed hoc hæretici faciunt inclementius, cum inter tot imperij clades Vrbi & orbi illatas, ne tãti quidem imperij uestigiū reliquum foret, nisi ecclesia Romana illud nutans, & quasi labens, sua manu atque præsidio, tectum sartumque seruasset: *Est enim ecclesia in republica Romana, id est, in imperio Romano, ut ait Optatus Mileuitanus lib. 3. & non respublica in ecclesia, id est, cum imperium prius & antiquius fuerit ecclesia Romana, quę labentibus sæculis, subsecuta est, primū in eius gremio ac sinu coaluit, mox ecclesia illud excepit, ut bellorum tumultibus laceratū retineret.* addit Optatus: *Imperium Libanum appellat Christus in Canticis canticorū, cap. 4. cum dicit: Veni sponsa mea, inuenta de libano, id est, de imperio Romano, ubi & sacerdotia sancta sunt, & pudicitia, & virginitas, quæ barbaris gentibus non sunt.* hæc ille. Libanum uero *λδνα σμδς* dicitur, id est, candor & splendor, a quo ecclesia progressa est, sicuti scriptum legimus canticorum 3. *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, & transit per viam huius sæculi, ut legit Hieronymus ad Iouinianum.* Ergo si sacerdotium non esset, neque imperium Romanum extitisset, neq; de illo fuisset ecclesia congregata. Sacerdotium, inquam, non illud imposturis & præstigijs idolorū infame, & uirtutis macula, & dedecus honestatis, pecudumque sanguine cruentum, sed Christi passione insigne, & maiestate gloriosum: a quo viget imperium, quia in eo uiget sacerdotium, viget respub. Romana, quia in ea uiget ecclesia; quę nisi uigisset, iam imperium tot barbarorum impetu, atque incurfione laceffitum, extinctum fuisset.

Quare cū ecclesia Romana, quę de Libano progreditur, fit Verbi incarnati imperiū, quod Christus super humeros sustinet (vt ait Achatius Episcopus Melitenfis in Homilia habita ad patres Concilij Ephesini) necesse est, vt stabile euadat quidquid fuerit eius potestate atque p̄sidio firmatū. quod plane perpetuo durabit, donec tandem Christus rex seculorum immortalis inuisibilis ad orbem iudicādum accedat. Tunc enim fiet discessio primum, vt ait Paulus 2. ad Thesalonicen. 2. quam Gręci Apostasiam nominant; quę proprie dicitur a fide & religione dissidium, vt libellus gręcus manuscriptus Illustrissimi Cardinalis Sirleti, qui λέξις vocū Pauli inscribitur, interpretatus est. Quod tunc futurū esse docet S. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 15. quando non solum fidei, sed etiam bonorum operum neglectus erit. Tunc enim omnes fere gentes quę huic Romano imperio, idest, ecclesię Romanę subiacebunt (vt Ioannes Gersō sermone de signis ruine ecclesię, & Otho Frisingensis lib. 8. cap. 2. & Engelbertus Abbas Admōtensis lib. de fine Romani imperij cap. 18. egregie docuerunt) ab ea recedent, & suauissimum iugum religionis excutient. Tūc reuelabitur homo peccati, idest, Antichristus filius perditionis, qui ab ecclesia Romana omnes quos poterit, vi & armis abducat, & grauissimis tormentis etiam constantes a fidei causa depellet. Quod iam imminere nostris turbulētissimis temporibus magno omnium mœrore cōspicimus. Etenim Angliam a Romana ecclesia euulsam, sanctorumque martyrum sanguine madentem, quis ficcis oculis intuetur? Gallię & Germanię bonam magnam partem distractam, & inter se intestinis bellis fluctuantem, & disciplina foedatam, & abalienatam a Romana ecclesia, quis sine fletu & suspirijs aspiciet? Omitto alia quę sepe lachrymas excutiunt: iuge illud ac perenne sacrosanctum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sacrificium, quo omnia quę in terris & in cœlis sunt pacificātur, neglectum atque conculcatum: vt ex hac sola re, quemadmodū S. Hippolytus lib. de consumatione mundi, eius interitum p̄-

13

p̄dixit; sic nos qui rem ipsam manibus tenemus, propē iam totius orbis excidium imminere videmus.

C A P. V.

Omnes Principatus & mundi regna ob Ecclesię contemptum subuertuntur.

S V M M A R I V M.

- 1 Apostolos leonibus similes fuisse.
- 2 Ex Theodorito constare, post diuulgatum Euangelium pestima regna dissipata.
- 3 Reliquie Iacob & vermen Iacob sunt Apostoli, qui ex Esaia 41. obtriuerunt reges.
- 4 Apostolos facibus, plaustris, rotis, & pistrini molis, & cornu tandem ferreo collatos a Prophetis.
- 5 Grauisima perperam damna illos qui ecclesię leges contemnunt.
- 6 Paulus arma ecclesię cur neget esse carnalia.
- 7 Omnia regna que erant peccatis obnoxia, ab ipsis Apostolis destructa fuisse.
- 8 Ecclesiā habere vires robustissimas, quibus repugnantes Principes ab statu depellat.
- 9 Regna ob iustitię meritum ab ecclesiā protecta, ob scelera dissipata.
- 10 Imperium Romanorum ob eius impietatem, ab ecclesiā dissipatum fuisse.
- 11 Quę fuerit causa subuersionis Imperij.
- 12 Regnum David esse ecclesiā Romanam, teste Epiphanio.

I

Acere non possum ob Michæę p̄stantiam, quin demum eius exponam scripta, in quibus viua ecclesię facies, & quasi spirās imago veritatis expressa est. Habet quidē multa eademq. grauissima argumenta, quę maxime nostrę disputationi conferunt. Habet

bet maximam in dicendo uim, præsertim ubi leonum robori & viribus, Apostolicam auctoritatem contulit. sed eū loquentem audiamus: *Et erunt reliquie Iacob in gentibus, in medio populorum multorum quasi leo in iumentis siluarum, & quasi catulus leonis in gregibus pecorū, qui cū transierit, & conculcauerit, & ceperit, nō est qui eruat. et exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt, & erit in die illa dicit Dominus, auferam equos tuos de medio tui, & disperdā quadrigas tuas, & perdam ciuitates terræ tuæ, & destruiam omnes munitiones tuas.* & quæ sequuntur, Rabbinī uetustissimi reliquias Iacob interpretati sunt Apostolos, & Discipulos, quorum uirtutem, excellentiam, auctoritatem, atque constantiam coram regibus in deferendo Euangelio miris modis commendauit Propheta.

Theodoritus in huius loci cōmentarijs, totum hunc locum elegantissima parāphrasi exposuit, quam non pigebit huic capiti apponere, ut germanus huius loci sensus apertior fiat: *Apostolorum, inquit, principia roris similia iacebantur, & quemadmodum agni impietatis gramen depascebantur, doctrina & miraculis in medio luporum versantes.* Postea uero quam orbis terræ Euangelij declarationem suscepit, & reges & imperatores ad numerū ecclesiæ adscripti sunt, in ueritate in hostes metus incubuit, & ij iumentorum similes facti, metu & horrore complentur ex omnibus partibus auxilio destituti. Hi uero qui Euangelicam doctrinā docent, leoninos animos gerentes & robur, cum summa libertate ueritatis uerbo expugnant. & subiungit: *Ergo hoc animi robur adipiscuntur; qui uero in perfidia permanserint, suo regno spoliabuntur, & omnino peditatu equitatuque priuabuntur: neque urbes mœnibus munitas habebūt.* Satis aperte Theodoritus ecclesiæ auctoritatem commendauit: sed singulas Prophetæ uoces perpendamus, ut ueritas illustrior fiat.

Reliquie Iacob hoc nomine Apostoli, & eorum successores expressi sunt, qui ex tota illa Abrahæ progenie remanserunt. *Esaias uerben Iacob*, cap. 41. & Hieronymus *mortuos ex Israel* eosdem nominat, cum toto corpore ueteris populi, qua-

li, quasi iam putrefacto & tabido spirare, uiuere, & tamquam ui quadam caloris agitari uiderētur: mox tamen in tantā potentiam excreuere, tantū roboris, ut ait paraphrasis Caldeæ, assumptis uiribus affecuti sunt, ut non solum reges & principes sibi aduersos in nihilum redigerent, & ab eorū manibus bellica armamēta depellerent, uerum etiam omnia regna mundi debellant, protererent, caperent.

4 Quantum uero hæc ecclesiæ dignitas ceteris omnibus potestatibus antelata sit, aptissima leonis similitudine expressum est a Michæa: nam cum leo loca aliqua furore percurrit, omnia proculcat, uel ut habent Septuaginta uiri, *ἄλεων διιδενς, ἀπὸ δὸν*, idest *discerpi, & demolitur*: sic ecclesiæ aduersarij ab ipsis Apostolicis uiris profigantur, & diuino prosternuntur numine, ut nullus ab eorum possit manibus effugere. Etenim fuerunt Apostoli *tamquam cernuus, et tamquam fax ignis accensa*, ut ait Zacharias cap. 12. non quidem solum ut illustrarent animos hominum, quam quod etiam omnes pessimos populos in circuitu, ad dexteram & ad sinistram absumerent. fuerunt tamquam *plaustrum nouum triturans, habens rostra ferrantia*, ut ait Esaias cap. 41. *quo montes, & colles*, idest, regna, & mundi principatus protererent: & tamquam *rotæ plaustrum*, ut legunt Septuaginta uiri, quæ celerrime quasi diuino turbine agitentur. Fuerunt tamquam feruidissimæ rotæ pistrini, quæ impetu in orbem agitata, omnia frugum genera comminuerent, ut Michæas expressit his uerbis. *Surge & tritura filia Sion*, Septuaginta habent *ἄλεων*, mole ut pistrini rota, quæ cesim fruges territ ac minuit: *quia cornu tuum ponam ferreum*, idest ecclesiæ caput firmissimas & robustissimas uires assequetur, quibus omnes hostes prosternat; *et ungulas tuas ponam areis*, idest, ut habet paraphrasis Caldæa, populus eam firmitatem obtinebit, qua alias omnes gentes conculcare & proterere, possit. subiungit Propheta: *Et interficies Domino rapinas eorum.* Quod plane proprie sacerdotū esse, nullus inficiari poterit, præsertim cum ipsis ex munere cōpetat dedicare aliquid Deo immortalī, eiusque consecra-

re numini. Quę plane ex hoc loco aperte colliguntur, vbi Septuaginta legunt *ἀναθυσῶς*, idest, consecrabis Domino rapinas gentiū, idest, fortitudinē facultatesq. omnes, & uires dicabis Domino uniuersę terre. Offerunt enim Sacerdotes munera & quasi opima Deo consecrant spolia, (ut ex psal. 67. constat) ad ornatū & cultū domus Domini: cum omnes gentiū facultates ad illius dignitatē splendorēq; traducūt.

Sed ex hoc loco, & ex his quę a S. Cyrillo cap. 41. in Esaiam adducuntur, omnes homines admoneri debēt, ne ecclesiam temere deludant, aut eius leges, vt habēt Septuaginta uiri *ἠδυνόηουσι*, idest, trāsgrediantur: cū inde summa gentium & regnorum uastitas ab ipso Propheta, & prędicta & subsequuta sit: Quam plane regnorum orbitatem Micheas cap. 5. ne ab illo recedamus, uaticinatus fuit his uerbis. *Exaltabitur manus tua contra tribulantes te*; idest, ecclesię potestas grauiſſima erit, eorum more qui manus nimium quantum extollunt; ut maiori impetu pugno collidant: uel aliter, sublimis erit ecclesię manus contra hostes, cum manus Domini longe in altum elata, nullis humanis uiribus oppugnari possit. Addit Micheas: *Et erit in illa die, dicit Dominus, auferam equos tuos de medio tui, et disperdam quadrigas tuas*, idest, omnia belli robora, quibus se aduersarij tueri poterant funditus demoliar; *et perdam Ciuitates terrę tuę, et destruam omnes munitiones tuas*. Quę quidem omnia ob sacerdotum contemptum euenire, ex Deuteronomio cap. 33. constat. Vbi cum Leuitici generis incolumitati precaretur Moyſes, dixit: *Benedic Domine fortitudini eius, et opera manuum eius suscipe, percutite dorsa inimicorum eius, et qui oderunt eum non consurgant*. Hęc quidem mala ecclesię inimicis impēdent, cū eorum dorsa ob ecclesię contemptū, a Domino ualidiſſime trāsfuerberentur, uis roburq. deprimatur, ut uix tandem refici, aut in pristinū statum restitui, ob scelus perpetratum possint. Quod etiam Zacharias cap. 14. aperte prędixit his uerbis: *Et hæc erit plaga qua percutiet Dominus omnes gentes, quę pugnauerunt aduersus Hierusalem. Tabescet caro uniuscuiusq; stantis super pedes suos, & oculi eius contabescunt*

tabescunt in foraminibus suis, & lingua eorum contabescet in ore suo. Hęc uero passos nō esse Romanos, qui Hierusalē demoliti sunt, cunctis perspicuum est: *Nos autem dicemus*, ut ait Hieronymus in huius loci commentarijs, *omnes persecutores, qui afflixerunt ecclesiam Domini, ut raceamus de futuris cruciatibus, etiam in presenti seculo recepisse quę fecerint*. Legamus ecclesiasticas historias: quid Valerianus, quid Decius, quid Diocletianus, quid Maximianus, quid senisſimus omnium Maximinus, & nuper Iulianus passi sint, & tūc rebus probabimus etiam iuxta literam prophetiā ueritatem esse completam, quod computruerint carnes eorum, & oculi contabuerint, & lingua in pedorem, & saniem dissoluta sit. hæc ille. Tertullianus lib. ad Scapulam idē affirmat. Vigelius, ait: *Saturninus, qui primus gladium in Christianos egit, lumina amisit*. Claudius Herminianus: *Cælius Capella, & alij peste vastati, uermibus ebullierunt*.

6 Sed quibus armis hostes depellere, & eos qui ecclesiam vexant impugnare poterimus? Istud plane Paul. 2. ad Corinth. 10. aperte demonstraui. vbi arma nostra quibus gentium munitiones solo æquamus, nō carnalia, sed potētia Deo, idest, Dei gratia ualida appellauit. Quid? non nē Christus gladium ferreum manu Petri exerendum cōtulit ecclesię? plane quidem: sed Paulus carnalia arma nominat, (vt S. Cyrillus homilia ad Ioannem Antiochenum, & Ioannes Cassianus collatione 7. cap. 5. interpretati sunt) *non infirma, aut imbecillia*. Sunt quidem aliqua ecclesię arma corporalia, sed non infirma aut inualida, cum temporalia omnia uetustas conficiat, aut vis subruat. Ferrum si exerceas, conteritur; si nō exerceas, rubigo interficit. ecclesię uero arma quo magis exercentur, firmiora fiunt; & quo magis intra uaginam Petri reconduntur, eo magis splendent: quibus ecclesia pro communi omnium salute communita feliciter decertat, & regum munitiones *ὄχηματα* idest, *flagitia, fastuosas uires, & tumorem deprimit, & omnes efferentes se captiuant, ἀχρηλωτίζοντες* (vt interpretatur Theodoritus in huius loci commentarijs) quasi belli impetu proterit. In prōptu enim uicisī solita est ecclesia. *omnem inobedientiam sui,*

cum omnis fidelium obediētia adimpletur. Vlcisci in quā potest *ἐκδικῆσαι*, & iuste de hostibus supplicium sumere, & pœnas iudicio persequi, & omnia perpetrata scelera acerrime vendicare, cum plenitudo gentium in ecclesiam introierit. Tunc enim destructa atq; subuersa sunt regna peccatis obnoxia, vt in locum superiorum quæ destructa sunt extruerentur ea, quæ cum ecclesiastica veritate conuenirent.

Solet enim Dominus, qui in æternum regnaturus est, in iustos Prīcipes a suo statu & possessione deiicere, vt iustos & prudētes substituatur. Solet etiā commutare, & eos Reges facere (vt legimus Daniel. 2. cap.) qui egregie & sapienter populis præscribent. Quod Ecclesiasticus cap. 10. explicauit his verbis: *In manu Dei potestas terra, & execrabilis omnis iniquitas gentium, & vtilem rectorem suscitabit in tempore super illam.* subiungit: *Regnum a gente ingentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. sedes Ducum superbiorum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. Radices gentium superbarum erefacit Dominus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus, terras gentium evertit Dominus, & perdidit eas vsque ad fundamentum, arefecit ex ipsis & disperdidit illos, & cessare fecit memoriam eorum à terra.* Et cap. 40. eandem sententiam repetens ait, *Substantia inuistorum sicut flumini siccabuntur, & sicut tonitruū magnū in pluuia persona bunt. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices imunda super cacumen petra sonant, id est, magno cum fragore corruent, & dissoluentur, & quasi impetu quodam e cacumine petrae profundentur.* Qui quanto ceteris omnibus magnitudine antestant, vt ait Lactantius lib. 7. tanto maiori decidunt lapsu, quia plus habent ponderis ad ruinam, qua sunt ceteris altiora. Sic etiā propheta Esaias cap. 40. de Principibus qui ad summum gradum dignitatis creuerunt vaticinatus est: *Dat, inquit, secretorum seruatorum quasi non sint, indices terra velut inane fecit. Equidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terram truncus eorum, repente stabit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipulam auferet eos.*

Enim

Enimvero solet esse terrori mortalibus calamitas & interitus regum, quos sæpe Dominus statim initio imperij de medio tollit, antequam prolem generent, aut sobolem relinquant. Qui etiā sepe suis viribus collapsi, aut intestino peccati malo pressi, ad regimen alterius imperij recidunt, & amissa libertate ad alterius ditionem reuoluuntur. Quod malum propter grauia peccata comminabatur Hieremias cap. 17. his verbis: *Forritudinē tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in vniuersis finibus tuis. Et relinqueris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tuis, in terra quam ignoras.*

8 Hanc vero potestatem, quam Dominus obtinet, sæpe prophetis & sacerdotibus concedebat, ut eius vice imperia commutare, & ea quæ nequitia inualecente, in deterius prolabebantur, subuertere atque demoliri possent. Samuel Dei præcepto, Dauidem in regem inunxit, quamquam Saulem defleret. Achias Salonites Ieroboamo prædixerat, decē Tribubus præfuturum. Elias inuixit Afael regem super Syriam, & Iehu regem super Israel, & Eliseum pro se in prophetam; eo sane consilio, vt qui fugisset manus Afael, occideret eum Iehu; & qui manus Iehu euasisset, interficeret eum Eliseus. Præterea Ozias rex ab Azaria Pontifice ex templo exclusus & regno deturbatus est, & in eius locum Ioatham filius successit. Athalia sacerdotis iudicio interfecta est, Ezechias regno expulsus fuit, & ab alijs eius ditio occupata, quemadmodum Esaias cap. 22. prædixerat. Tandem Hieremias hanc plenam in omnes gentes & regna potestatem assecutus est, vt euellendi, destruendi, ac deuastandi regna, auctoritate fungeretur; quæ admodum cap. 1. conceptis verbis docuit Propheta. *Ecce constitui te hodie, inquit Dominus, super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas, & dissipes, & adifices, & plantes.* & cap. 45. eandem sententiam exprimens ait: *Hæc dicit Dominus, sic dices ad eum, ecce quos adificauit ego destruo, & quos plantauit ego euello, & vniuersam terram hanc.*

Etenim ob peccata destruuntur regna, ob pœnitentiam

tiam & preces rursus stabiliuntur, atque firmanur, vt idē Hieremias cap. 42. est auctor: *Si quiescentes, inquit, manseritis in terra hac, edificabo vos, & non destruan; plantabo, & non euellam, iam enim placatus sum super malo quod feci vobis.* Hæc uero loca quæ ex Hieremia adducimus, in Christo & eius ministris fuisse completa, Origenes in Matth. cap. 16. tractatu 1. demonstrauit. Neque enim propheta gentes dissipauit, aut regna destruxit; sed potius hæc omnia impleri cepere in Iesu Christo Domino nostro, quem constituit Dominus hæredem vniuersorum, & omnibus gentibus & regnis præposuit, vt subuerteret pessimos quosque, & rursus ædificaret optimos. Eidem sententiæ Origenis S. Gregorius Nyssenus in lib. de incredulitate Iudæorum ad stipulatus est his verbis: *Ecce, inquit, constitui te super gentes, et Regna. Quæ verba de Hieremia non intelliguntur: nam quæ regna stirpauit, aut quas gentes perdidit? Verum hæc de Christo Domino dicta sunt.* Præterea Idacius clarus Hispanus lib. 3. aduersus Varimandum hunc Hieremiæ locum de Apostolis interpretatus fuit: Quos, inquit, Pater apud Hieremiam cap. 1. super gentes constituit, Christus eosdem ad Euangelium prædicandū constituit, & Spiritus sanctus eos constituit episcopos regere ecclesiam Dei. idem prorsus orientalis ecclesia per Illircum dispersa ad Symmachum Papam conscripsit his verbis: *Neque in eradicando aut diruendo, sed in plantando atque edificando potius secundum B. Hieremiam, magis vero secundum Saluatorem mundi Christum, in cuius ille extitit typo, tibi potestas est tradita, in soluendo quoque diuinitos ad imitationem Magistris.*

Theodotus Aniranus in Homil. habita in die Ioannis Euangelistæ sacro, Hieremię sententiam ad sacerdotes tamquam ad animarum medicos retulit. Qui vt omnem malitiam corruptionis e medio tollant, sæpe putridum membrum abscindunt, vt sanitatem inducant: *Quod plane genus medendi nouum non est, inquit, sed antiquum, & ab initio usurpatum. Hæc enim ratione sancti Patres venerandam hæc ecclesiam hætenus curarunt, et conseruarunt. Obtinet enim sacerdos,*
gla-

gladium non vt ledat, sed vt medicinam afferat; quod ipsum superna gratia insinuans, quondam Hieremiam ita affabatur: Constitui te hodie super gentes, et super regna vt euertas et destruas, disperdas et dissipes, & edifices & plantes. Etenim si tabes maior fuerit quam vt curationem admittat, tum demum membrorum sectio præsens est medicina. Hæc Theodotus. sed liceat paululū in hac re immorari, vt totam hanc veritatem apertius detegamus. Primum enim arbores aridæ & infrugiferę ideo euelluntur, vt nouellę propagines & traduces serantur: dein de ædes quę motu concussæ ruinam agunt, ad fundamenta vsque deiici solent, vt elegans ædificatio extruatur: sic ut pietas commode in animis hominum infereretur, Apostolorum auctoritate regna, quę iam peccatorum magnitudine quasi grauissima mole laborabant, dissipata fuerunt, & spiritu oris Iesu, (vt ait Paulus 2. ad Thessa. cap. 2.) destructa, & aduentu præsentis suę dissipata; vt illa extruerentur regna, quæ maxime ecclesiasticę veritati cõsentirēt. Quod Iudæis accidisse satis in aperto est, quibus euulsis, ac regno depositis, nouum ecclesiæ regnum ex gentibus collectum fuit, vt Esaias cap. 61. prædixit his verbis: *Et vocabuntur in ea fortes iustitię, plantatio Domini, ad glorificandum, & edificabunt deserta a seculo, ruinas antiquas erigent, & instaurabunt ciuitates desertas, dissipatas in generationem & generationē.* & paulo post: *Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra, & filij peregrinorum agricolæ, & vinitores vestri erunt.* Quę plane ecclesię euenisse D. Hieronymus lib. 17 in Esaiam demonstraui, cum regno Iudæorum subuerso, illius etiam demolitis parietinis (vt ait Smaragdus Abbas in collectaneis) & malis male mulctatis & perditis, peregrini fuerint principes constituti, qui aratro fidei gentes domarent, & ad bonorum operum vbertatem traducerent. Quorum ope & præsidio semper edificatur ecclesia, & stabiliori nixa fundamento, eleganter erigitur; cum gentes sint Dei edificatio, atque agricultura. Quod ex prima ad Corinth. 3. & Matth. 21. satis aperte constat. vbi regnum a Iudæis ablatum est, vt genti facienti iustitias traderetur.

Hæc tamen summa uis, quæ collata fuit vni prophete, cui tantum vnius populi cura imminebat; æquioribus de causis Petro totius orbis præfecto (vt ait Chrysoft. i Matt. homil. 55.) concidi oportuit, vt ecclesie aduersarios depellere, & ab omni dignitate deijcere posset. Quo argumento Innocentius I I I. vir pietate & doctrina singularis vsus est, c. Solitæ. de maiortate & obediētia, his verbis. *Potuisses prerogatiuā sacerdotij ex eo potissimū intelligere, quod dictū est, nō a quolibet, sed a Deo, nō regi, sed sacerdoti, nō de regia stirpe, sed sacerdotali prosapia descendēti, de sacerdotibus videlicet, qui erāt in Anathot; Ecce cōstitui te super gētes et regna, vt euellas et dissipes, edifices, et plantes* Idē in epistola ad Colaiānē regē Bulgororū, & Bonifacius octauus cap. Vnā sanctā. de maior. & obed. & Ioānes XXI I. ca. I. de consuetudine, inter communes affirmarunt. S. Bernardus epistola 237. ad Eugeniū ita docuit: *Locus in quo stas, terra sancta est, locus Petri est, locus principis Apostolorū, locus illius est quē cōstituit Dominus Dominū domus sua, & principē oīs possessionis eius. Constitutus es super gentes, vt euellas & destruas, & edifices & plantes.* & epist. 236. *Ridiculū an miraculum? humuncionē assumi ad præsidendum principibus, ad imperandum episcopis, ad regna & imperia disponendā.* Hildegradis in epistola ad Eugenium: *Tu qui es in vice Christi sedens in cura ecclesiastica cathedra, vt graues, & impios tyrannos eradices.* & Petrus Blesensis Archidiaconus Bathoniensis ad Cælestinum III. nomine Reginæ Angliæ scribens in epist. 144. ita habet: *Gentes diuisæ, populi lacerati, prouincia desolata, & generaliter tota occidentalis ecclesia confecta lamentis, in spiritu cōrrito, & humiliato supplicat vobis quem constituit Dēus super gentes & regna, in omni plenitudine potestatis.* Alexander de Hales 3. parte, q. 40. membro 2. *Nullus est maior Papa in ordine spirituali, cuius potestas est super sacularem, sicut spiritus supra corpus: Vnde, & Hieremias dicit: Ecce constitui te super gentes & regna vt euellas, destruas, edifices, & plantes.*

Habet enim ecclesia ad id præstandum suas vires robustissimas, habet sua cornua firmissima, quibus hostes impetere,

tere, & in eos irruere possit iuxta illa ecclesie verba I. Reg. 2. *Exultauit cor meū in Domino, & exaltatū est cornu meū in Deo meo.* Etenim ecclesie regnū (vt ex S. Greg. Angelomius monachus in huius loci cōmentarijs collegit) a Christo vbiq. sublimatū, & in vastissimas orbis regiones effusū, vsque adeo diuino supercælestiq; robore firmatū est: ut possit cuncta mundi regna confringere. Quemadmodū Dauid psal. 74. prædixit, *Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti.* Hinc Origenes homil. 1. in lib. regum, quædam iustorum cornua, & quasdam firmissimas vires esse commemorat, quibus in hostes irruant, vt eos a gradu & dignitate deturbēt. Iuxta illud Dauid vaticinium, quod Apostolis accommodauit Paul. 2. ad Corin. 4. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu: & in nomine tuo sternemus insurgentes in nos. Neque enim in gladio suo Apostoli possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera tua, & illuminatio vultus tui, quoniam placuisti in eis.* ergo Apostoli cornibus, idest, potentia & robore excutiebant hostes, eosque uelut armis sic cornibus impetebant, & vultus illuminatione prostrabant. vultus vero illuminationē appellat Nicephorus in catena psalmodum & Doulae, idest, benedictionē, vel ἀγαθὸν δόγμα, idest, Christianæ religionis institutum, in quo inimici strati, afflicti euerlique sunt populi, vt illæ gentes plantarentur, quæ fructus exhiberēt sanctitatis. Ex quibus facta est uinea dilecto meo in cornu filio olei, idest, in sublimitate atque potentia, ut ait S. Eucherius in quæstionibus ueteris testamenti: cum tanta futura esset Christi & ecclesie auctoritas, vt sub eius ditio ne redigendum esset Romanum imperium.

10 Quo cum nihil fortius ac firmitus esset, ab ecclesia tamē obtritum fuit, quemadmodum alia omnia imperia. Quod ex Daniele cap. 2. constat his uerbis: *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus celi regnum. subiungit Propheta, cōminuet autem, & consumet uniuersa regna hæc.* Quem locum enarrans Guitmundus Auerfanus episcopus (lib. 3. de sacra mentis) de ecclesia Romana interpretatus est: *Danielis, inquit,*

inquit, locus de nostra ecclesia luce clarius constat. Ipsa enim imperium cum adhuc ferreum esset, cetera regna contriuit: ipsa quoque quod nemo negare potest, in ipso palatio Imperatoris domū obtinet Saluatoris. Hefychius psal. 2. vt in catena gręca legimus: *A regno, inquit, Christi, & ab eius possessione in terminos & sęque terre diffusa, finem terreni Principatus impositum.* Quod plane ab Aggeō propheta cap. 2. sub Zorobabelis nomine prædictum est his uerbis: *Subuertam solium regnorum, & conteram fortitudinem regni gentium, & subuertam quadrigam & ascensorem eius, & descendent equi, & ascensores eorū: uir in gladio fratris sui.* In primo enim Christi Domini aduentu, ut dicit Hieronymus, fortitudo gentium, imperiumque Romanorum resistentium Euangelio contritum est ab ecclesia, ob illorum scelera, quibus illam impugnabant. enim uero numquam reges ecclesię dignitatem agnoscunt, nisi cū eam uiolare contendunt, numquam experiuntur uires illius, nisi cum eas impugnant. Quod S. Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 38. explicauit his uerbis: *Regnum terre num seculi huius cuius figuram reges gerunt, qui Saram polluere permisi non sunt, non expertum est, nec inuenit ecclesiam esse cōiugem Christi, nisi cum eam uiolare tentauit. ac propterea correctum est in posterioribus regibus, ac eam honorauit munere, quam corruptioni sue subdere in prioribus nō eualuit.* hęc Augustinus. Qua uero ratione id acciderit, Otho Frisingensis episcopus lib. 6. cap. 36. demonstrauit his uerbis: *Hic quod supra distuli, soluendum puto, quod Romanum imperium ferro a Daniele comparatum, pedes ex parte ferreos, ex parte fęciles habuit, donec a lapide præciso sine manibus excisum subrueretur. Quid enim aliud sine melioris sententię præiudicio, lapidem sine manibus excisum, quam ecclesiam capitis sui corpus sine carnali commixtione, ex spiritu sancto conceptum, & uirgine natum; ipsam quoque sine humana operatione, & ex spiritu & aqua regeneratam dixerim? & paulo post: Hoc nimirum regnum circa finem suum, quem pedes significant, ferreum propter Martem, fęcile propter conditionem, in ea parte que firmior fuit, ecclesia percussit: dum regem orbis, non tamquam orbis Dominum uereri, sed tamquam*

quam

quam de limo per humanam conditionem factum fęcilem, gladio anathematis ferire docuit. Neque uero solum spirituali: sed etiam materiali gladio regna ab ecclesia subuersa fuisse, idem est auctor lib. 7. in prologo his uerbis: *Non desunt qui dicant Deum ad hoc regnum (loquitur de imperio) immiui uoluisse, ut ecclesiam exaltaret. regni quippe uiribus, & beneficentia exaltatam & ditatam nemo arripit ecclesiam: constatque non prius eam in tantū regnum humiliare potuisse, quam ipso ob amorem sacerdotii euiscerato ac uiribus exhausto, nō eius tantum, id est, spirituali, sed suo proprio, scilicet materiali gladio percussum destrueretur. & subiungit: nisi forte David imitari cogitent, qui Philistæum primo uirtute Dei strauit, postmodum proprio gladio iugulauit.* hęc Otho, licet fluctuanti, & ancipiti animo dixerit, cum esset imperatoris partibus ob eius cōsanguinitatem addictissimus. Idem etiam in uita sancti Eugilberti Coloniensis legimus apud Surium, qui cū parū publicis iudicijs ualuisse, robur militare sibi adiunxit, ut melius imperata seruare cogeret. Iudam Machabęum imitatus, qui primum proprio gladio, hoc est, spirituali, deinde gladio pugnauit Apollonij. sic ecclesia præter spiritualem gladium sæpe temporalē exercet, ut impetus aduersariorum comprimat.

II Sed fortasse aliquis suspicari poterit, ab ecclesia hanc iniuriam Romano imperio impositam fuisse, ut regnum tāta mole fundatum, & tam diu per tot tantosque uiros auctū, tantis denique opibus firmatum, ab illa, tot cladibus dispersum ac comminutum fuerit. Quod plane olim apud Christianos maximam inuidiam conflauerat, cum crederent Ethnici, tantum imperium a Christianis commutatum, & religionis causa perturbatum fuisse. Sed ab hac calumniā nos eripit Sibylla, quę de imperij sede translata, atque de illius commutatione cecinit, his uerbis:

*Post hac imperium regni succedet alius
Excollens, ducibus multis ex occiduiq;
Parte maris multis quod terris imperitabit,*

G

Et

Et quatiet multos, & regibus omnibus olim
 Terrorem faciet multis ex urbibus auri
 Diripiet, multum argentiq; deinde per orbem
 Aurumq; argentumque erit, ornamentaque rursum
 Mortalesq; prement; tandemq. existet eorum
 Casus, & iniusto incipient turgescere fastu:
 Continuoq; in eis scelerum vis magna vigebit,
 Donec venturum sit Regnum vigeatq. potestas.
 Tum demum surgent magni præclara Dei gens,
 Qua duce mortales omnes bene viuere discent.

Legant Laſtantium lib. 7. cap. 15. qui ait: *Nihil huma-
 nis viribus laboratum esse, quod non humanis æque viribus de-
 strui possit.* præsertim cum Romanæ Urbis tempora in suas
 ætates distributa fuerint, adeo ut post tot bella, quæ fene-
 citatem denotabant, statim esset futurus interitus, ut Lu-
 tius Florus & Liuius lib. 1. demonstrarunt. Legat Gregoriū
 Nazianzenum oratione 1. contra Iulianum, vbi imperiū
 Romanum potius in incolumitatem salutemq. commuta-
 tum fuisse, quā ab ecclesia depresso memorat: cuius ver-
 ba sunt hæc, re lata a Nicephoro, lib. 9. cap. 50. *Non enim
 tot gentes imperio eius subactæ, loquitur de Constantio, non
 respub. ab eo rite gubernata, non ingens pecunia vis, non gloriæ
 amplitudo, non quod regum princeps atque imperator & esset, &
 nominaretur; nõ alia denique res quæcumque ad hominū felicitate
 tem facere uidentur: tantū eum exhilararūt, quantū & nos quidē
 per ipsum, per nos autē ipse, & apud Deū, & apud homines laudē
 consequeretur, & constans nobis perpetuaq. permaneret potestas.
 Etenim cum alia multa, tum illud præcipue sublimius impera-
 torieq; magis quam alij multi considerans, optime nouerat, cum
 Christianorum rebus, vna Romanum auctum esse imperium, at-
 que adueniēte Christo, rerum administrationem ad vnius prin-
 cipis, quod antea ex omni parte factum nunquam fuerat, sum-
 mam potestatem peruenisse. Quam ob causam merito ille mi-
 hi visus est res Christianorum tantopere ornare, & fouere.
 hæc ibi.*

Theodori-
 tus lib. 2.
 cap. 19. &
 20.

Præte-

Præterea Iustinianus nouel. 6. & Zeno imperator in
 Enotico, idest, in pacis & vnitatis edicto, (quod Illustriss.
 Cardinalis Sirletus in omnem posteritatem commen-
 dandus, mihi transcribendum, ex vetustissimo originali
 concessit) nullum maius imperij præsidium esse confirmat,
 quam fidei catholicæ præsidium, & ecclesiæ matris obsequium:
 ἀρχὴν ἢ σύνασιν, δυνάμιν τε, ἢ ὄπλον ἀνασχετόν τῆς ἡμετέ-
 ρας εἰδέτες βασιλείας τὴν μόνω ὀρθῶ καὶ ἀληθινῶ πίσιν, καὶ ἐκ-
 κλησίαν μητέρα τῆς ἡμετέρας σκήπτρον. idest, *Imperij nostri
 initium, conseruationem, tum autem opus, & armaturam in-
 expugnabilem, persuasum habemus esse solam rectam & ve-
 ram fidem, & statim addit: ecclesiam matrem imperialium
 sceptrorum esse, a qua imperia defenduntur.* Quod quidem non
 tantum ad preces, quæ ab ecclesia pro imperij incolumitate
 funduntur, referri debet, vt Rhenanus Coppinus retulit, sed
 etiā ad munus gubernandi, quo episcopi populis & princi-
 pibus præscribebant, vt conseruationē, armaturā & præsi-
 diū firmissimū obtinerēt. Ergo causa euerfionis Populi Ro-
 mani ecclesia non fuit, neque ipsa concitauit in imperium
 seditionem atque discordiam, nec fecit ut barbaræ natio-
 nes exercitibus in immensum coactis Urbem uexarent,
 leges commutarent, diriperent omnia, & execrabilia mo-
 lirentur; *Sed potius eorum nefaria scelera, & seua crudelitas pe-
 ne barbara, vt ait Saluianus lib. 5. de gubernatione Dei,
 fecit per vniuersum Romanum orbem iam non esse Romanos. sed
 quamdiu in ipsis Imperatoribus vigit religio Christia-
 na hæc retinuit imperium: cum uero facta cōuersione pro-
 scriptiones orphanorū, viduarum afflictiones, pauperum
 cruce, nefariæ libidines exercebātur, & Christiana fides,
 & Pontificum dignitas impugnabatur, euerfio totius Ur-
 bis subsecuta est.* Quod plane ex Othone Frisingensi lib.
 3. cap. 17. aperte constat, his uerbis. *Petro Romæ successit Li-
 nus, et eisdem diebus cum maxima ciuium & sociorū clade duo
 oppida in Britannia capiuntur, eodem tempore Romani milites
 plurimis in oriente amissis prouincijs, sub iugū Parthorū ignomi-
 niose uenerunt. et nota quod Apostolis in Vrbe martyrio corona-
 tis,*

Nicepho-
 rus lib. 16.
 cap. 12.

G 2

tis, secularis huius Urbis dignitas minui cœpit. In ea vero Rep. quidquid fuit religionis & pietatis, Pontifex Romanus vna cum imperij ruinis custodiuit, atque seruauit; vt inde Romanum etiam nomē pietatis causa vna cum imperij sublimitate propagaretur.

Quare merito post regnorum tot, tantasque mutationes, post tot imperiorum clades quę ob peccatorum molem subsecutę sunt, solus totius, ut ait Ecclesiasticus cap. 10. *gens*, idest, utilis constitutus est rector, qui omnium commodo & vtilitati prospiceret Pontifex Maximus, ecclesię vniuersalis Antistes, & totius orbis gubernator: qui imperium, quod a Christo suscepit, in futuras æternitates propagauit. Quod plane in illo Dauidis folio præfiguratum est, supra quod, vt docet S. Epiphanius hęresi 29. contra Nazaręos, *Episcopi summi*, idest, Romani Pontifices, *sederunt serie & successione perpetua: Sedet*, inquit, *Christus super thronum Dauid*, cuius regnum trāstulit, & ipsum vna cum summo sacerdotio seruis suis summis Pontificibus ecclesia Catholica, largitus est. quod S. Paulinus Nolanus epistola 42. docuit his carminibus.

Habes & illud: ventris a fructu tui

In sedibus ponam meis.

Qui sermo Dauid quamlibet Christum sonet,

In Christo, & illis concinit

Qui Christiani corporis collegio,

In sede ponentur Dei.

Ex quo loco aperte constat, regnum Dauid distinctum fuisse a sacerdotio ueteri: quia, illud quod a Dauide propagatione descendebat, ad Pontifices Romanos Christi vicarios translatum traductumque est: sacerdotium vero nō ita. Præterea, Abachuc prophetae verba cap. 3. Christi regnum maxime commendarunt. *splendor eius vt lux erit, cornua in manibus eius.* splendor Euangelica doctrina est, vt ait Seuerus lib. 3. contra Grammaticum; cornua vero regna

gna sunt mundi, quę sub Christi, & ecclesię manu protegentur, & ob flagitia dissipantur. Hinc contriti sunt *montes sæculi*, vt ait Nicolaus presbyter de Iudæorum uastitate agens: *incuruati sunt colles mundi*, idest, *contraria, & aduersa mundi Imperia*, quę a Christo & Apostolis protrita profligataque fuere, *maledictum est sceptris, capiti etiam bellatorum* male precatum fuit, quod ceu ingēs turbo excitatum erat, ad ecclesiam deuastandam: quę vt ait S. Hieronymus de Iuliano, Maximiano, Valeriano, Decio, Domitiano, & Nerone perspeximus; a quibus amputata, & præscisa sunt regna, vt sæpe Dei indignationem non tardam, sed præsentem videamus. Postea subsecuta sunt alia supplicia, quę in Imperatores Græcos exercuit Christus, exercuit Romana ecclesia, a quibus ob hęreses graues animo conceptas imperium sublatum est, & in occidentales partes ecclesię Romanę auctoritate, magna bonorum omnium acclamatione traductum, ut Helmoldus Buzouiensis lib. 1. chronicon cap. 3. docuit.

Tandem uero ob eorum Græcorum impietatem atque discordias, cum ecclesia Romana temere susceptas, funditus quidquid reliquum erat imperij, Nicolai V. prædictione, ut ait Gennadius Scholarius disceptatione 4. barbarica Turcorum immanitate extinctum atque delictum fuit. Caueamus autem & nos, ne fortasse ob scelera nostra in ecclesiam tamquā in nostram matrem perpetrata, iram Dei prouocemus; ne ve ob eius contemptum numen, & sacerdotij neglectum, cui sæpe minus iusto deferimus, in grauem Dei indignationem incurramus.

CAP. VI

Apostolos eam potestatem affecutos, qua pro temporum opportunitate subditos populos cogerent.

S V M M A R I V M.

1. Apostolos œconomia usus fuisse, ut omnes gentes ad fidei veritatem pertraherent.
2. Que nam sit œconomie ratio ex patrum sententia.
3. Paulum in gubernanda ecclesia miris artibus usum.
4. Paulum ab omni adulatione, & auaritia liberum.
5. Paulum, honorem & cultum, que magistratibus debentur, a subditis deprecari potuisse.
6. Paulum benignitate potius quam imperio, quod iure exercere poterat in subditos, usum fuisse.
7. Pauli lenitatem minus iusto apud Corinthios ualuisse.
8. Paulum se ipsum cum pseudoapostolis contulisse, ut suam potestatem efferret.
9. Paulus tamen si posset cogere, & in faciem cedere Corinthios, abstinuit tamen.
10. Episcopi quamquam possent imperio uti, merito tamen Paulum imitantur.

RESTAT tandem, ut hanc auctoritatem, quam in ecclesia reperiri docuimus, etiam tunc Apostolorum tempore, in usu fuisse demonstremus; ut inde oracula illa veterum prophetarum a nobis allata firmitatem habuisse constet. Quod plane non leuis erit industria, cum ex Apostolorum scriptis, benignitas & mansuetudo, potius quam seueritas disciplinæ colligatur. Præterea præceptum Petri prima epistola cap. 5. quo episcopis inunctum est, ne dominatum in clerum exercerent, sed mitius,

mitius, & suauius se gerent; multos induxit in eam mentem, ut crederent. Apostolos numquam graui imperio usos fuisse. Item Pauli voces ad Rom. 13. & 2. ad Corinth. 5. quibus nimium se submittit Apostolus, ut quod gentium utilitati conferret, precibus & obsequio impetraret. Sed nihil hæc efficiunt, nihil hæc Pauli testimonia veritati obstant, immo vero multo magis eam, quam prophetarum prædicatione auctoritatem docuimus, comprobant. Quod ex veterum patrum præscripto colligitur: nam cum Apostoli per orbem Euangelium diuulgarent, atque omnibus hominibus deferrent; diligenter cuiusuis mores & ingenium explorabant, ut eos facilius ad se se allicerent, & commodius Christi præceptis imbuerent. Quam gubernandi rationem Clemens Alexan. lib. 1. pedagogi, cap. 1. S. Gregorius Nazianzenus de laudibus Athanasij, & Tertullianus varijs in locis œconomiam appellant. Quæ licet nomine latino careat, ut ait Quintilianus lib. 3. cap. 3. a Martiano tamen, & Sulpitio Victore in Rhetoricis, dispositio siue dispositio dicitur. Quod nomen fortasse ex edificandi arte deductum est. Quæ primum ordinatione, deinde dispositione constat, mox eurythmia & symmetria, & decore, & distributione, quam Græci, ut ait Vitruuius lib. 1. de architectura, œconomiam appellant. Inde hoc nomen illis recte accommodatum est, qui cum domi præsent, apte omnia collocant, & singulis singula munera distribuunt, ne aliqua domi perturbatio excitetur.

Eadem ratione in ecclesia Catholica œconomia summa prudentia dicitur, in verbi diuini prædicatione, munerisque administratione. Qua nihil improvide, nihil temere, nihil denique nisi omnibus circumstantijs accuratissime perpensis & exploratis, dicendum faciendumque est. Ut omnia consilia, cogitationesque ad unius charitatis scopum referantur, nec quicquam proponatur, quam ecclesie edificatio, & plebis commissa custodia. Vnde Clemens Alexandrinus lib. 1. pedagogi, cap. 1. prius sermonem *desseminon nō ta nōn*, id est, exhortatorium ad mores hominum,

minum informandos, deinde *καθηκόν*, idest, præceptorium ad actiones moderandas, mox *καταμυθιστικόν*, idest, consolatorium ad passiones, & perturbationes sedandas, instituendum esse affirmat: vt vnusquisque his quasi virtutibus recte compositus, facilius in omni rerum genere uti possit. Quod S. Gregorium miraculorum opificem, fecisse legitimus apud Nyssenum; qui populis multa ex gentium hilaritate, & uoluptatibus cōcedebat, ut paulatim illos a veteri consuetudine reuocaret. S. Chrysostomus, & Theophilactus in Apostolorum acta, hanc gubernandi artem *σωτηρια βασιον* nominant, idest, uirtutem, qua Apostoli se se ad tempora & personas accommodabant, & vna cum illis se ipsos dimittebant, ad eorum mores, & captum compositi. Vnde Paulus 1. ad Corinth. 9. omnia omnibus se factum esse fatebatur, benignis benignum & mansuetum, superbis seuerum & grauem, vt eorum deprimeret audaciam.

Quod eleganter S. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. Pauli leges recensens explicauit his verbis: *Pro alijs Paulus gratias agit, alijs acrius perstringit, alijs gaudiū suū, et coronā nominat, alijs amentia obijcit, alijs rectū iter tenentibus comitē se adiungit, alacritatēq. eorū sua alacritate excitat, alijs male incedentes coercet, ac reprimat. Nunc ab ecclesie cœtu proscribit, nunc charitatem firmat, nunc eundem subuehit, nunc virgam minatur, nunc clementia spiritum protendit, nunc apud sublimes, & arrogantes se effert, nunc se apud humiles deijcit. Hic est ergo spiritualis præfecturæ finis, nimirum priuata utilitate postposita, aliorum commodis inseruire.* hec ille.

Fateor quidem Apostolos lenitate & mansuetudine vfos potius quam imperio fuisse, potuisse tamen seueritatem in subditos exercere, ipsemet Paulus de se & alijs Apostolis prædicat, prima ad Thessalonicenses 2. his verbis: *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, neque occasione auaritiæ, Deus testis est, neque quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab alijs, cum possemus vobis oneri esse vt Christi Apostoli. sed facti sumus paruuli in medio vestri*

tam-

tamquam si nutrix foueat filios suos. Duo illa a quibus se omnino solum ac liberum asserit Paulus, maximam in ecclesia calamitatem inuehunt. Adulatio & *ορέφασις πλεονεξίας*, idest, occasio auaritiæ, vel pecuniæ studium, *ορέφασις* enim, vt ait Oecumenius, institutum nostræ voluntatis significat, siue animi propositum diuitiarum gratia; Simoniam nostri Theologi recte dicunt: Paulus ne Christi fieret desortor, adulando hominibus non placebat. Præterea nullius pecunias expetebat, non bonis, non vestibus (vt ait Actor. 20) non thesauris, & hereditati inhiabat, ne auaritiæ sordibus corruptus, auctoritati Euangelij derogare videretur: Si illud venale exhiberet, aut propinaret, aut sibi suisque commodis, potius quam aliorum vtilitati & saluti consuleret.

Præterea nec gloriam, idest, auctoritatem, & laudem (vtrumq. enim significat *δόξα*. 1. ad Corinth. 9. de hac eadē re agens) ab ipsis gentibus ambiebat, id enim ea vox *ζητῶντες δὲ ἀνθρώπων δόξαν*, significat, candidatorū more ad honores, & dignitates contendere. Etenim frustra Paulus eam sibi conciliaffet gloriam, quam ipse & ampliorem, & illustriorem habebat; non populi consensu delatam, sed muneris auctoritate collectam: de qua illico gloriatur his verbis. *Cum possemus vobis oneri esse, vt Christi Apostoli,* & quod inde excurrit. Ecce auctoritatem & imperium, quod sibi suo iure vendicat Paulus. *Cum,* inquit, *vobis oneri ēν βασιει,* idest, cum dominatum, & auctoritatem exercere, immo & vobis præscribere possemus; nolimus quemquā grauari, & nullius imperium nostro præstantiori & nobiliori imperio deprimere. Ita interpretatur hunc locum catena græca in Paulum, S. Ambrosius, & Oecumenius: & ex Clemente lib. 1. Stromatum, & ex Origene tract. 31. in Matth. facile hic sensus colligitur, si eius institutum quisquam diligenter expendat. Quod etiam ex Syra editione apertū est, quæ ita latine redditur: *Cum possemus in auctoritate esse,* ex recentioribus Dionysius, Caietanus, & Ganneius huic interpretationi subscribunt. Primasius, Petrus

Lombardus, S. Anselmus, S. Thomas, Vgo Carēnsis, Lyranus, & Bruno *Honori* legunt: quasi Paulus de sua dignitate & principatu ageret. Quę plane cum totius orationis serie aptissime conueniunt; tum propter id quod proxime antecedit, *Neque quærentes ab hominibus gloriam*; tum propter id quod subsequitur: nihil enim Paulus de collectis, nihil de victu exquirendo eloquitur; sed tantum sui auctoritatem & grauitatem extollit, se alijs Apostolis non inferiorē, aut minorē nominans: *Sicut ceteri*, inquit, *Apostoli*, idest, sicut solent ceteri Apostoli in honore, & pretio esse, sic ego eodem iure mihi id vendico. Sunt enim Apostoli Christi legati, Christique præfecturam gerunt. Quare merito debent a subditis populis honorari ob amplissimam personam quam sustinent.

Eandem ego poteram, inquit Paulus, potestatem exercere, & maxime a uobis coli, non tamen passus sum: *sed facti sumus paruuli in medio uestri*. Ego facile ad eorum sensū accederem, qui *ἡπιος*, blandi, lenes, mites, mansueti, beneuoli legi posse arbitrantur; ut legit Clemens Alexandrinus lib. 1. pædagogici, cap. 5. Chrysoftomus in hunc locum Pauli, Syriaca, & Complutensis editio; & duo codices latini, quos citat Lucas Burgensis: nisi omnia fere nostra latina exemplaria patribus omnibus latinis stipulantibus, reclamarent. Ita enim nutricis similitudo, qua utitur Paulus facile ad amissim adaptari posset. Etenim nutrix cum fouet & alit infantes, amplexibus fouet & allicit; blāditijs & lenitate eorū amorem cōciliat, tum omnia ab ipsis beneuolentię iure deposcit. Sic Paulus deposito graui supercilio, seueraq. persona, viscera misericordiæ indutus, gentes benignissime fouebat, & quam plurimum ad Dei prouehēbat pietatem, ut eos magistri iure in officio contineret.

Præterea hæc eadem Apostolorum auctoritas ex cap. 7 11. epistolę 2. ad Corinth. aperte deducitur: ubi cum Paulus subditis contemptui esset, ut suam apud eos auctoritatem, idest, apostolicam tueretur, se ipsum commendat: & suam potestatem cum pseudoapostolis conferens, nedū illis

illis inferiorem, sed multo etiam potiore & præstantiorē nominat. Nam cum Pauli demissio & lenitas qua utebatur, minus iusto apud Corinthios valuisset, immo in dedecus ac probum uerteretur, coactus fuit Apostolus, ut sui aduersus detractores auctoritatem retineret, se cum his qui *ὑπερβίαν* sunt Apostoli, idest, qui ueremur in munere apostolico elaborasse uidebantur, uel cū pseudoapostolis, qui hanc potestatem nimium sibi arrogabant, conferre, atque in suas laudes quas ipse insipientiam nominat, erumpere: *Quonia multi*, inquit, *gloriantur secundū carnē, & ego gloriabor. libenter enim suffertis insipientes: sustinetis enim si quis nos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem uos cedit: secundum ignobilitatē dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte, in quo quis audeat, audeo & ego.*

8 Pseudoapostoli maximam gratiam sibi atque auctoritatem apud Corinthios conciliarunt, quod fastu & graui supercilio potestatem, quam ipsi apostolicam vocabant, tuerentur. Tumidum enim & superbientem Corinthiorū animum simili tumore & grauitate pellexerant, quę apud tumidos plurimū ualebat. Paulus e contra, summa benignitate & mansuetudine vsus, ea de re despectui, & offensionī; immo multis quasi pro ridiculo erat. Quare cum de sua, idest, de Euangelij auctoritate aliquid detrahi egre ferret, suam cum pseudoapostolis potestatem contulit, tum in deferendo Euangelio, tum in perferendis laboribus. Uerget uero Corinthios, quod facile possent suā insipientiā, idest, se suas laudes recensentem æquo animo pati: cum multo grauiora a pseudoapostolis libenter & ex animo perferrent. Qualia uero ista essent, statim enumerat: *Si quis uos in seruitutem redigit, κατὰ δουλοῦ*, seruitute uos deprimit, & fastu quodam & imperio rebus uestris utitur; facile tanquam serui obsequimini: *Si quis uos deuorat, κατὰ δία*, comedit, & uestras facultates absument, quod crimen pseudoapostolorum familiare erat, qui domos uiduarum comedebāt, ut ait Matth. cap. 23. easq. omnino subuertebant: *Si quis ca-*

pit, vt ad alios alio transmittat: *Si quis excolitur, & factu in vos insurgit: Si quis in faciem vos cedit, & aperte & palam vestram libertatem & dignitatem impugnet, ἀνέχεσθε, sustinetis, & equo animo patimini quidquid vobis oneris imponitur: Secundum ignobilitatem dico, ἀπειραν, idest, ad vestram refero contumeliam, vt rubore suffundamini, cum tales summo honore suspiciatis Apostolos, qui vos in faciem cedant. Non quidem quod Corinthi vapularent, aut palmis cederentur, sed quod per summum dedecus equa fere suffinerent, ac illi qui pugnis eliduntur.*

Subiungit Paulus, vt eorum errorem grauius impugnet, qui dimitius & abiectius de eius potestate cogitabant: *Quasi nos infirmi fuerimus*, hoc est, vt est auctor Origenes tractatu 31. in Matth. Chrysostomus, Photius, & Oecumenius in hunc locum, quasi ita esset imbecille, & abiectum Pauli munus, vt eadē quę illi subditis imponere poterant, ipse non posset. Poterat quidem in quo quis audebat & ipse se audere; multare, capere, & vt sibi obsequium & cultum deferrent, imperare & cogere, debite secundum fidei institutionem; absque tyrannidis nota: *Nihil enim minus fuit, vt cap. 12. ait, ab his qui sunt supra modum Apostoli. ab his tamē abstinuit, non quia infirmus, aut quod ea sui iuris non essent (vt ait Origenes) aut quod minus ea facere posset. sed ut præstaret qua docuerat, & modestiam moderationemque animi, qua subditos erudiendos præceperat, ipse primus ceteris exemplar factus comprobaret.*

Quam plane animi lenitatem ceteri omnes episcopi pro temporis opportunitate imitati sunt, & inter eos Basilii, qui benignitate & mansuetudine omnium hominum animos ad se ipsum suspiciendum impulerat: cuius ingenium & egregias in gubernando artes Nazianzenus oratione de eius laudibus ita descripsit: *αὐτὸς τὸ δεικνύων, οὐ τὴν δουλὸν μὲν, ἀλλ' ἐνὶ αἰσθητικῷ ἔργῳ, οὐ δυνάσει, ἀλλὰ τὸ δύνανται μὴ φείδεσθαι δὲ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸ πάντως ἠϊεῖν αὐτὸν ἐξουσίας. idest, non callide sibi homines seruire cogens, sed beniuolentia deuinciens.* Ne

que

que imperij Regia potestate utens, sed potestatis repressione, & ignoscendi facilitate pelliciens, cū omnes ipsius ingenio cederent. Ergo imperium quod gerebat, tanta benignitate temperabat, vt omnes sua sponte eius dicto cederent. Hęc conabatur Paulus a Corinthijs impetrare, quę tamen cum ægre ob pseudoapostolorum impedimenta cōsequeretur, voluit suę causę patrocinium suscipere, & suam potestatem diffusius multo quam tanta Apostoli lenitas postulabat, cōmendare: *Inspiciens, inquit, factus sum, vos me coegistis.*

C A P. V I I.

Pauli tantam fuisse potestatem, vt non solum seruum retinere; sed etiam temporales pœnas transgressoribus posset imponere.

S V M M A R I V M.

- 1 Paulum Onesimum seruum retinere potuisse.
- 2 Apostolum imperandi potestatem habuisse.
- 3 Paulum iure optimo tametsi imperare poterat, expectasse tamen minorum assensum.
- 4 Paulum repugnantem Philemonem cogere potuisse.
- 5 Paulum maluisse obsecrare, quam cogere.
- 6 Mancipia ob ecclesie seruitium imperatorum rescriptis libertate donantur.
- 7 Episcopi potestatem quam habent, summa cum benignitate coniungere debent.
- 8 Episcoporum munus esse insectandi hostes, & ones puniendi.
- 9 Subditis propter delicta, non solum spirituales, sed etiam corporales pœnas constitutas.
- 10 Dure siue ἀποτόμως punire, est graues nedum animi, sed etiam corporis pœnas imponere.

Quam

1 Vam grauem Apostoli potestatem & dominatū in subditos exercuerint, ex varijs scripturæ testimonijs demonstraui-
mus: nunc operæpretium est, vt aliquibus exemplis & probationibus totam hanc disputationem illustremus. Primum igitur Paulus suæ grauissimæ potestatis specimen præbuit, cum Onesimum retinere, & in libertatem (erat enim fugitiuus & seruus) vindicare voluit. sed eius uerba, quæ plurimum auctoritatis habent, in mediū adferamus: *Propter quod, inquit, multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obsecro, cum sis talis ut Paulus senex, nunc autem uinctus Iesu Christi.*

2 Imperandi cogendique facultatem habebat Apostolus, cum omnia suo iure a Philemone omnium bonorum, immo suimet debitorē posset exigere. Istud enim ea uerba, *παρρησιας ἔχων ἐπιτάσσει σοι τὸ ἀδίκον*, idest, fiduciā imperandi tibi quæ ad hanc rē pertinet, aperte ostendūt. Varij tamen auctores trium catenarum in Paulum, quæ in Bibliotheca Vaticana seruātur, ita hunc locum cōmuni cōsensu reddiderūt, *ἐπαρχῆ τὸ σοὶ δεῦγμα παρέπον*, idest, vt sensum exponā, Paulū iubere, & more magistratus quod decēs erat, vel sua ad hanc rem interesset, imperare potuisse: nā imperare nō simpliciter retinere est, sed aliquid maius, & grauius. Id enim *ἐπαρχῆν* & quod inde deducitur *ἐπαρχος* prætorem, & prouincię præsidem agere, apud Plutarchum in uita Galbæ significat.

3 Ergo asseuerabat Paulus summa animi constantia, ut eius sensum ex Theophylacti interpretatione colligamus, *τὸ ἀδίκον, quod ad rem pertinet*, idest, se iuxta illud quod sui muneris erat, potestatem habuisse iniūgendī, & quod grauius est, imperandi: cum res ecclesię munerique apostolico consentaneas non solum præcipere, sed etiam ita imperare posset, vt ad eas exequendas, omnes charitatis causa cogerētur. Sed sine Philemonis cōsilio, idest, nisi ille prius
Paulo

Paulo acquiesceret, nihil fieri oportere, ne ueluti ex necessitate bonū esset; sed uoluntarium. ergo Paulus expectauit Philemonis assensum, non vt aliquid facultatis ex eius uoluntate sibi accederet, sed vt ad laudem & meritum occasionem daret, ex qua ille maximam a Deo gratiam, ob benefactum promereri posset. *Etenim maiores, ut ait S. Anselmus Cantuariensis in hoc loco, debent spectare minorum sententiam, ut quæ ex necessitate sunt, melius fiant.* Qua de re Paulus ex charitate, ut ait Sedulius in huius loci commentarijs, obsecrabat; sed causa ipsa fiduciam tribuebat imperandi.

4 Quod si Philemon sententię Pauli restitisset, *τὸ ἀδίκον τὸ ἀγαθόν*, idest bonū fieret necessarium, non uoluntarium, sed coactum; cum Apostolus eum reluctantem (non quidem uinculis uerberibusque, quibus in fontes ciues magistratus animaduertunt) sed charitatis imperio coegisset. longe namque differunt sanctum & iustum; multaue charitatis impulsu necessario fiunt, ad quæ tamen uindicatiua iustitia coerceri non possumus; vt S. Basilius in reg. 249. per compendium tradita, elegantissime docuit. Ergo poterat ex fiducia charitatis seruum retinere, non tamen decorū eo tempore aut iustitię sæculari consonum uidebatur (cū oporteret eos tunc omnem adimplere iustitiam) ne in primis ecclesię exordijs, Apostoli seruos sollicitare, intercipere, corrumpere (quod 82. Apostolico Canone aperte cautum est) aut plagiarium crimen committere uiderentur. Sed cum Philemon religionem Christianam suscepisset, & sacrosancto esset mancipatus ministerio, erat enim senex & presbyter, plane esset iniurius, & ecclesię incommodus, & Christi infecutor, si sententię Pauli, qui ad ædificationem ecclesię Onesimi seruitio utebatur, restitisset.

5 Nam quemadmodum seruus imitem atque superbū dominatum a se pellere potest, si ad Christi naturæque præceptum uiolandum cogeretur: cū teste S. Basilio huius sententię auctore, (in regula 11. diffuse explicata, & 114. per

per compendium tradita) alienus dominus sequendus non sit, sed vitandus & fugiendus, ne Christi & naturę iura violentur; eadem plane causa, opposita tamen ratione, Philemonē repugnantem, & ecclesię ædificationi noxium, & suę immo Christi sententię præuaricatorem, cogere potuisset Apostolus, & Onesimum vt obedientem, & Reip. necessarium retinere. Maluit tamen exorare propter charitatem, & propter Philemonis senectutem deprecari, ob quam senes orandi potius quam increpandi sunt, vt illę vberiore gratiam, ob studium maximum erga ecclesiam promereretur. Quod si ius suum prosequi voluisset Apostolus, propter labores Euangelij causā susceptos, poterat a Philemone Pauli subdito omnia iure suo deposcere. Sic enim inquit Paulus: *Vt non dicam tibi quod & te ipsum mihi debes.* Græci legunt *οὐκ οφείλεις*, idest, insuper præter alia multa, tu ipse mihi maxime deuictus, & obnoxius es. *Quare si tu meus es, et tua omnia mea sunt, Onesimus quoque, qui tuus est, meus est; quo poteram tamquam meo uti; & ci non solū debita remittere, sed etiam absque tuo consensu retinere: sed voluntati tuę relinquo, ut mercedem habeas ignoscendō.* hæc Hieronymus tom. 6. totidem verbis explicauit, a quo Sedulius in huius loci commentarijs, mutuatus est.

Sed hinc serui nullas dominis fraudes struere, aut quasi ex composito, rationes ad vindicandam propriam libertatem necere possunt. Iam enim ex Iustiniani imperatoris nouella 5. & 123. cap. 26. & domini Leonis sapientis constitutione, ob solam pietatem, si serui fuerint per triennium Monasterij seruitio mancipati, inuito domino liberi sunt: cum in his, quę ad Dei cultum & religionem spectant, vt ait Iustinianus, neque masculi aut femine, neque liberi, & serui discrimen existat. Quę noua constitutio a sacris canonibus comprobata est, cap. Si seruus. dist. 54. Vbi monachi, qui latent, post triennium liberari debent, clerici uero qui palam omnium ante oculos sunt, & in publico viuunt, post annum libertate donantur, vt ibi glo. docuit verbo, post triennium, & ex l. seruus in scio., cū l. se-

l. sequen. de fideiuss. constat. Episcopi uero per ordinis susceptionem liberantur a conditione seruili, cum omnium fiant patres, & amplissimam dignitatem assequantur; vt Iustinianus nouella 81. & Theodorus Balsamō in Photium titulo 1. cap. 36. docuerunt. Nam cum episcopi Imperatorum & Regum eligantur patres, ab aliena potestate eximi necesse est. S. filius familias inst. quibus mod. ius. patr. pot. sol. Quod etiam cōfirmat Harmenopolus lib. 1. promtuarj titulo 14. S. seruus tutor, & titulo 18. eiusdem lib. S. ultimo. Sic etiā qui ordinati fuerunt presbyteri in scio domino, amisso peculio, libertate donantur, cap. ex antiquis. 53. dist. quo si careant, in diuinis officijs suis dñis tenentur inferuire 54. dist. cap. Frequēs, & cap. De seruorū, de seru. nō ordinan. & ibi glo. verb. deponatur. Ergo vt vnde digressi sumus nostra reuertatur oratio, ex his facile constat Pauli sublimis potestas, quam non solum in res spirituales, sed etiam in temporales exercuit. Qua tamen ita moderate vsus est, ut sepe maluerit obsecrare, quam cogere. hinc 2. ad Corinthios cap. 2. orare non destitit, vt illi peccatorem maxime mœstum ac contristatum in charitate confirmet: cum tamen (vt ait Theophylactus in eius loci enarratione) id Paulus suo iure, idest, Apostolico imperare potuisset.

7 Vnde ecclesię præfides Pauli vestigia secuti, summam auctoritatem quam obtinent, præsertim si fratres obsequuntur, summa cum benignitate coniungunt: quod ex psalm. 44. aperte deducitur: *Accingere, ait Dauid, gladio tuo super femur tuum potentissime, specie tua & pulchritudine tua, intende, prospere procede, & regna.* Quorsum, ait Tertullianus lib. contra Iudeos, & lib. 3. contra Marcionem, *ad bellum suscipiendum de festiuitate oris, & de labiorum gratia Imperatori blandimur? propter lenitatem, ait, & iustitiam, deducet te mirabiliter dextera tua. At quis ense accingitur, & non contraria lenitari atque iustitia exercet? idest, dolum asperitatem, & iniustitiam, propria scilicet negotia prætorum? nimirum quia ecclesiastici præfides propter ueritatem, mansuetudi-*

nem & iustitiam dextera fidei & presidij signo mirabiliter deducuntur, ut desertores quamprimum ecclesiae præceptis paruerint, ab omni alia cogitatione ad optimam mentem ac uoluntatem traducant. Quod plane fiet, dummodo in ea crimina pertinaciter prolapsi non fuerint, quæ acriori ignis gladijque amputatione coercenda sint.

Idem profus asseuerat S. Bernardus lib. 3. de confidence ad Eugenium, his uerbis: *Age, inquit, puta tempus putationis adesse, accingere gladio tuo, id est, gladio spiritus, glorifica manum & brachium dexterum, ad faciendam uindictam in nationibus, increpationes in populis; ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manibus ferreis. Non mediocris est iste principatus, domabis lupos, sed ouibus non dominaberis, pascendas namque oues, non premendas suscepisti.* Ergo Romano Pontifici ad quem scribit, & alijs episcopis premere lupos, hostes infectari, eis dominari: & censoria feueritate notare, permisit Bernardus; cum tamen oues punire, castigare, coercere, & in eas acriter uindicare, increpare, alligare non uetet. Quis ergo non uidet, hac potestate non solum conatus ciuium inhiberi, sed etiam incurfiones impetusque hostiles reprimi, & eorum improbitatem retundi?

Hanc eandem feueritatem disciplinæ exercuit Paulus 2. ad Corinth. 13. ut nihil non eius testimonio confirmetur: *Non enim, inquit, aliquid possumus aduersus ueritatem, sed pro ueritate.* subiungit: *Ideo hac absens scribo uobis, ne presens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in edificationem, & non in destructionem.* Quid minatur Paulus se durius acturum? quid acerbius tractaturum, secundum potestatem sibi a Domino collatam? An aliquis penes se remanebat dominatus? An aliqua alia erat auctoritas, cum iam Corinthum, qui noueræ uitium intulerat, ex comunione hominum proscripisset, reliquos uero ob hanc causam dure & acerbe fuisset insecutus? Id arbitror: nam Theodoritus, Hieronymus, Primasius, Oecumenius, Sedulius, & alij 1. ad Corinth. 4. ex illis uerbis Pauli: *Quid uul-*

tis

ris in uirga ueniam ad uos? collegerunt quamdam summam vim & uindicandi potestatem in Apostolis extitisse, quæ in grauissimis ecclesiae negotijs, etiam appositis temporalibus pœnis uterentur, Petri exemplo, qui Ananiam & Saphiram Spiritui sancto mentiētes, morte multauit, ut egregie S. Gregorius lib. 1. regesti, epistola 24. explicauit. Qua plane usus potestate Paulus, Act. 13. Elymam Magum tenebris & densissima caligine obcæcauit, ut ei cæcitas mentis lumen afferret; & de suscepta causa quam nimis perfractè defendebat, rei periculum depelleret. Sic Elias ignem de cælo deduxit, ut suos aduersarios adureret, & Apostoli ignem de cælo deposcebant, cum potestatis fiducia facile deduxissent, nisi eos Christi sermo præpediret. Nec minoris auctoritatis fuisse episcopos quàm Elias aut Apostoli fuerint, Lucifer Caleritanus lib. 1. pro S. Athanasio affirmauit his uerbis: *Ad dictum Elie descendens ignis honoratos quinquagenarios absumpsit. Vides hodie posse o Constanti quia persequaris Athanasium, uel nos te fulmine, aut quolibet modo extinguere, sed reseruari ad hoc, ut aut te conuertas, aut omnis possit impleri iniquitatis tue mensura.* Quolibet inquit, modo; quia quæuis pœna illis imposita & quoduis genus mortis iniunctum est, minus est illo scelere quod aduersus ecclesiam committunt. sed hac potestate usos fuisse Apostolos & episcopos, ad edificationem & non ad destructionem, Paulus 2. ad Corinth. 10. testatus est. Nam licet nonnulli, ut ait Theophylactus in locum Pauli, pœnas grauissimas scelerum perferrent; ille tamen uel in eorum utilitatem & commodum refereretur (ut de Anania, quem per mortem puriorem in cælum transmissum fuisse docuit Origenes tract. 8. in Matt.) uel in aliorum exemplum, & edificationem redundabant.

10 Sed hunc locum Pauli ex eodem Paulo diffusius exponamus: *increpa, inquit ad Titum 1. eos dure, ut sani sint in fide.* Qui amabo sunt dure, uel ut legit Lucifer Caleritanus, acriter increpandi? Qui acerbioribus remedijs redarguedi? Illi sane qui fidem professi sunt, sed cum fide, ut ait Theodori-

I 2 tus,

Ex LXX
interpretatione.

tus, cōsentientē uitā non agunt. Illi dure & aspere abscindēdi, qui Christi præcepta eiusq. disciplinā lædunt. Illi qui vniuersas domos subuertūt, & turbida subuersione, vt ait Abacuch cap. 2. quasi amatorio poculo mentē eripiūt; docētes quæ nō oportet, turpis lucri gratia, mēdaces, inobediētes, vaniloqui, & mentiū seductores, gladio ignis, vt ait Clemēs Romanus lib. 2. vrendi & secandi, ne sui exēplo totum corpus cōtagione inficiant. sed id quod Latinus interpres dure, hac voce transtulit, Græcus codex *δυστομος*, reddidit, quę significat aspere & dure, cęsim membratimq. decerpere, vt grauitas & diurnitas pœnę indicetur. Quod plane ex eadem sacra scriptura colligitur: nam Sapientię 5. ira grauis & dura, *δυστομος*, idest, rigida & acerba nominatur; & impetus quo Rex omnia proculcat, & grauitate iudicij examinat & condemnat, Sapient. 11. *δυστομος*, dicitur, & ad Rom. 11. *δυστομία*, Dei seueritas appellatur, quæ benignitati opponitur: qua voce Paul. 2. ad Corint. 13. his locis, sibiq. consentiens sæpe vsus est, dicens: *Hæc scribo vobis ne dure agam in vos*, *δυστομος*, idest, ne vos acrius plectam, vel de vobis sicut de Elyma, temporales pœnas iam meritas sumam; quibus homines carnales maxime commoueri solent; ne ve tamquam vasa in contumeliam constructa, comminuum; ne pro delictorum mensura, multiplicia pœnarum genera augeam, addam, cumulem. Quam potestatem ad ædificationem ecclesię exercebat Apostolus, vt stabilius & solidius Christi ædificium extrui posset.

C A P. V I I I.

Petrus non solum supra totum orbem auctoritatem accepisse, sed etiam vtriusque gladij potestatem assecutum.

S V M M A R I V M.

1 Petro nulla certa Prouincia decreta, sed totus orbis.

2 Pauli

- 2 Pauli & aliorum Apostolorum auctoritatem, cum Petri potestate parem non fuisse.
- 3 Sine Petri consensu, nulli Apostolo Prouinciam decretam.
- 4 Concilia vniuersalia a solo Romano Pontifice conuocari, cui nihil ratū sine sedis Apostolica auctoritate haberi debeat.
- 5 Petrus cum super omnes virgam acceperit, cur eius successores baculo pastoralis non utantur.
- 6 Petrum similem virgam quam habuit Moyses assecutum.
- 7 Virgam Petri sicuti Moysis duplicem significationē habuisse.
- 8 Paulum quia principatum in populo sibi subiecto gerebat, vt ait Origenes, virgam habuisse.
- 9 Apostolis vsus gladij omnino interdictum non fuisse.
- 10 Passionem Christi gladio impediendam non fuisse, ac propterea eo tempore eius vsus prohibuitur.
- 11 Duos gladios sufficere, quo sensu hæc verba intelligenda sint.
- 12 Armorum portatio fuit Apostolis imperata.
- 13 Gladium materiale esse in potestate ecclesię.
- 14 Gladio materiali potius, vsus esse Petrum quam spiritali.
- 15 Quid significet ad nutum sacerdotū gladium esse educendū.
- 16 Arma plerumq. iuste a sacerdotibus fuisse tractata.
- 17 Imperatores nonnulli, & heretici male de huius gladij potestate censuerunt.
- 18 In sensu mystico, quid duo gladij significant.

Onstat iam superiori disputatione Apostolos summam in puniendo imperandoq. vim assecutos: nunc operepretium est vt ex varijs Patrum sententijs demonstremus, Petro præ alijs omnibus multo omnium grauissimam & nobilissimam personam a Christo Domino impostam. Fuit plane Petrus a Christo Domino omnium Apostolorū vertex & choripheus institutus, fidei ecclesięque petra & firmamentum, vt in eius presidio omnia niti possent (vt ait Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem, & S. Greg. Nazianzenus oratione de modestia seruanda, & Philippus presbyter Legatus Cęlestini Papę in Cōcilio Ephefino)

fino) ne sublato religionis & fidei fundamento . veritatē sententiæ fluctuarent. Quod plane fuit in causa, quam ob rem longē maximam præ alijs omnibus Apostolis dignitatem adeptum patres existimarent : quia vbi cumque negotiorum ratio exigeret, vel rei veritas postularet, ille ius dicere, & pro æquo & bono sententiā ferre posset. Hoc certe omnes Apostoli in Petro agnouerunt, in quo vno maximam dignitatem potestatemq. affecuti sunt, cum ei tamquam Doctori, & eorum qui ecclesie per fidem adiunguntur, magistro & antecessori detulerint: *Homo enim* (vt ait Iustinianus in edicto, quo iuris auctoritas confirmatur) *legum peritissimus, a quo alicuius rei forma petitur* (vt ait Tertullianus lib. 1. aduersus Marcionem) *Antecessor dicitur: Qui vt alijs iuris notitia, sic & auctoritate antecedit.* Huius vero ordinis Petrum fuisse, Tertullianus eodem loco luculentissime demonstrauit: *Paulus, inquit, adhuc gratia rudis, trepidus denique, ne in uacuum cucurrisset aut curreret, tunc primum cum antecessoribus Apostolis conferebat; & lib. 5. aduersus Marcionem, vt Paulus sciret se non in uacuum cucurrisset, dexteræ ei dederunt antecessores.* Quod quidem adeo verum est, vt sine Petri & eius successoris assensu, nihil fieri posse arbitretur Sophronius Hierosolymitanus episcopus, in epistola synodica ad Honorium Pontificem Romanum; cum Petrus iure *πρωτοπάρις* idest, *pastorum princeps* fuerit appellatus. Quod etiam Basilius Achridinus Archiepiscopus Thessalonicensis in epistola responsiua ad Hadrianū Papā huius nominis primum affirmauit, ut ex Illustriss. Cardinalis Sirleti uetustissimo exemplari græco manuscripto traduxi. Sic enim habet: *Perlegi tuas litteras Sanctissime Papa, ex quibus mentis tue altitudinem, & humilitatis profunditatem, & charitatis latitudinem, iuxta Dei dispositionem agnoui. Quæ cum ita sint, nõ debet tuus apostolicus animus deprimi aut constringi, sed potius dilatari et diffundi, ut in te vno omnes ecclesie Christi, tãquam in perfugio & receptaculo conquiescant. Etenim ex tuis litteris uocem tuam loquentem agnosco, non solum aures, sed etiã animum peruadentem. Audiuimus te ipsum loquentem, qui om-*
nium

*nium pater es, & pastor, immo uero & pastorum princeps, ἀρχοπι-
πλεῖ & omnium vertex: hæc ille. Neque uero aliunde Petrū
eiusque successores donatos hoc nomine existimo, quam
a Christo, quem pastorum principem idem Petrus 1. epi-
stola cap. 5. nuncupauit. A quo cum potestatem pascendi
totum gregem accepisset, vna cum ea pastorum omnium
obtinuit principatum, vt ab eo (teste S. Cypriano lib. 5.
epistola. 6.) & episcoporum ordinatio, & totius ecclesie ratio de-
curreret. De qua Christus in Euangelio disponens dixit Petro:
*Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam.**

Quia ergo ecclesia super episcopos constituitur: & omnis
actus ecclesie per episcopos gubernatur, episcopi uero a Petro tam-
quam a capite originem habent, & ab eo cathedræ dignitatem af-
sequuntur: merito Petrus ἀρχοπιπλεῖ, idest *omnium pastorum
princeps, & πρωτοπάρις, idest, pastorū primus, & a Valentinia-
no imperatore, de ord. epif. vertex episcopalis coronæ* di-
ctus fuit. Eadem etiam ratione Aufonius Gallus vir do-
ctissimus in Eidyllio 2. Petrum totius cathedræ inchoa-
torem appellauit, his uerbis:

*Dans aulam Stephano pretiose dilapidato,
Dans claues superas Cathedrali inchoatori,
Quin Paulum infestum copularis agglomeratu.*

- 2 Etenim cum a Petro sacerdotalis ordo descēdat, vt ait
Anacletus in epistola ad episcopos Italiae; merito ab eo
Cathedra episcopalis; immo & omnis ordo dicitur in-
choatus; vt Victor Vticensis lib. 2. persecutionis Africæ, &
Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Parmenianū docuerūt.
Sed Optatū loquentem audiamus: *Scire debes in urbe Ro-
ma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua se-
derit omnium Apostolorum caput Petrus, qui Cephæ appellatus
est. In qua vna Cathedra unitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri
Apostoli singulas sibi quisque defenderent: hæc ille. Quare
necesse est fateamur Petro, & diffusiores & ampliorē re-
liquis omnibus Apostolis administrationis potestatem fuisse col-*

se collatam, vt ex 21. dist. cap. in illis. 2. q. 7. cap. puto, colligimus: cum ei nullus certus præscriptus locus, nulla prouincia sorte designata, nulla regio certo decreta, sed vna cum Vrbe quæ tunc omnibus imperabat, totius fuërit cura orbis iniuncta: quod Prosper Aquitanicus in carminibus de ingratis, docuit his verbis:

Sedes Roma Petri quæ Pastoralis honoris

Facta caput mundo, quidquid non possidet armis

Relligione tenet.

Glorietur licet Paulus, se ipsum gentium Apostolum, & a Hierosolymis ad Illyricum vsque Euangelium detulisse; nūquam tamen sibi suo iure, quemadmodum Petrus totius orbis curam vendicabit. Habuit Paulus suos sibi præscriptos terminos, habuit Andreas Thraciam & Scythiam, vt narrat Hippolytus martyr, & Græciam prædicatione illustrauit, vt Zonaras, & ordo primarum cathedrarum, qui apud me est græce M. S. & alij testati sunt. Habuit Bartholomæus Indos, & ad Lycaoniam vsque penetravit. Thomas Parthos, Medos, Persas, & Hircanos, & Aethiopes, ad quos tandem detulit Euangelium. Habuit Iacobus Hispanias, quas tonitru prædicationis impleuit: vt Athanasius Antiochenus, & Iacobus episcopi Arabes (quos Reuerèdissimus Dominus Ignatius Patriarcha Antiochenus Romæ Arabice manu scriptos exhibuit) & Isidorus de viris illustribus, & S. Braulio Cæsaraugustanus episcopus in vita B. Isidori, & Otho Frisingensis lib. 3. Chronicon, cap. 15. & Ioannes Beletus in rationali, & Martinus Polonus docuerunt: Alijs etiam omnibus secundum cuiusq. mensuram & regulam, singulatim sua regio contigit. Solius tamè Petri auctoritas nullis certis terminis circumscripta, non solum singulas, sed omnes prouincias moderabatur, omniaq. diuina auctoritate sibi commissa gubernabat: *Nos autem*, ait Paulus 2. ad Corint. cap. 10. *non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regula,*
qua

De vitis
Apostolorum.

qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi vsque ad vos: non enim quasi non pertingentes ad vos, super extendimus nos: sed singula diligenter perpendamus. Non, inquit, in immensum gloriabimur, eis à mensura, idest, non diffuse, ac sine modo extollimur, & de alienis laboribus, vt ait Theodoretus efferimur, sed secundum mensuram regula, qua mensus est nobis Deus, ἐμείσθη, idest, partitus est nobis Dominus, atque singulatim distribuit, mensuram pertingendi vsque ad vos. Suus cuique modus & mensura præscripta fuit, nec totus orbis, vt in eo præessent singulis Apostolis contigit, sed pars. Quibus tamquã agricolis vineam distribuit Deus, vt ait Chrysostomus, & Theophylactus in hoc loco, sic orbem terrarum per singulas partes dispersiuit, & assignauit, vt in eas quas quisque susceperat colendas, diligenter incumberet. Petro tamen omnes creature sunt tradite (vt S. Greg. lib. 7. epist. 95.) cum ipse (vt idem est auctor lib. 4. epist. 38.) primum sanctæ & vniuersalis ecclesie membrum fuerit, Paulus, Andreas, & Ioannes, singularium plebium capita. Quod etiam S. Bernardus lib. 2. ad Eugenium, ex illo ardentissimo amoris impulsu, quo se Petrus in mare proiecit, illum nõ vnus tantum populi, sed populorum omnium potestatem accepisse demonstrat.

3 Etenim Petro totus terrarum orbis commissus est, & rota Christi familia eius curæ, & diligentia credita fuit, quod nulli Apostolorum contigisse legimus, ut ex S. Chrysostomo homil. 87. in Ioanem, & ex Theophylacto in cap. 21. Ioannis aperte colligitur. Adeo quidè hæc vera sunt, vt oriëntalis ecclesia per Illyricum dispersa affirmauerit, quod titidie a S. Petro, per Pontificem Romanum doceri, & oues Christi per totum mundum habitabilem sibi creditas, pasci. Et quidem merito cum nulla prouincia, nullus locus, nulla regio alijs Apostolis credita fuerit, nisi prius Petri consensus accessisset. Quod ex Lucæ capite 5. Titus Botrorum episcopus demonstrat: vbi cum Petrus rete copiosa multitudine piscium redundans, solus extrahere subducereque non posset, alijs eiusdem piscationis socijs

Iacobus Ferrardentius
in Irenæum
lib. 3. c. 3.
nu. 3.

K innuit,

innuit, alios vt p̄fes & rector nauiculę aduocauit vt vna secum operi incumberent.

Qui locus designabat multos futuros esse, quibus hic piscandi labor cum Petro communis esset, inter eos tamē Petrus, qui nauiculę p̄ferat, etiam ecclesię p̄futurum. Qui p̄fici mores usu & consuetudine vsque ad hęc nostrā tempora seruati sunt, & Dei numine posthac constanter seruabuntur, cum fuerint ex Petri auctoritate, & imitatione introducti. Habet enim vna cum Petro Romanus Pontifex, ut quemadmodum nihil validum fuit in ecclesia, nisi prius cum Petro dexterās societatis p̄bentē conuenērit: sic nullam episcoporum electionem firmam, nullū decreta ualida, fuisse, nisi prius Pontificis Romani auctoritate firmarentur. Hinc uiguit consuetudo, ut a solo Romano episcopo omnes alij orbis pastores ad Conciliū uniuersale congregarentur: cum ipse solus ad piscium multitudinem subducendam aduocauerit socios, qui operi incumberent, ne retia nimium distenta rumperētur. Quod de quattuor Conciliis uniuersalibus aperte constat in lib. a me conscripto huius argumenti. Vnde Leo primus episc. ad Anastasium Thessalonicensem apte demonstrauit, nihil ratum firmumque habendum fore in ecclesia catholica, nisi fuerit Apostolicę sedis auctoritate sancitū. Cuius rei causa Nicephorus Constantinopolitanus episcopus, in epistola ad Leonem III. non solum a Romano Pontifice informationem fidei, sed etiam confirmationem dignitatis exposulat. Cum illi qui a Romanę ecclesię gremio recederent, tamquā oues errantes, aut drachma perdita, aut mortui diu in sepulchro iacētes censerētur, ab Hadria no I. in epistola ad Basilium Thessalonicensem, & in epistola respōsiua eiusdem Basilij ad Hadrianū, cuius verba sunt hęc, ex meo manu scripto libro traducta: *Quemadmodum pater ab alienari a se filios videns, eos fouet ac congregat, sic sub tuo paterno sinu congreges opus est, eamq. curā diligenter perficias, vel tamquā pastor sic oues aberrantes reuoces, & vt pastorū pastor tua arte pastoris, & diuina sciencia tibi collata nos doceas;*

ne ue

ne ue ipsum gregem aberrantem negligas, sed potius omni conatu prouideas, & diligenter labores, ut in eos qui male affecti sunt sanitate inducas. Audiuimus nos oēs a te vocari, et statim tuis uocibus flexi sumus. Quam obrem omnes illos alienos filios & adueterinos censemus, qui a tua pastorali arte recedunt, aut tuam paternam uocem audire negligunt, aut qui non reuocantur pastoris uocibus, quibus nos omnes reuocare contendis, iuxta Domini nostri Iesu Christi uerbum, Mercenarij & alieni uocem eius non audiunt, sed fugiunt illum. Quid igitur Beatissime Pater nobis illa parabola de erranti oue, & drachma perdita adaptari poterit? ne id quidem, cum neque lapsum me fuisse, aut a tuo gremio recessisse, asseuerare possim. Enim uero nunquam effugi tua diuina uocem, neque a tua pastoris cura recessi, ne uituperaremur. Stamus quidem, & id. Dat gratia, in B. Petri confessione firmi, & immoti, sicut ille confessus est, & publice sue fidei professionem euulgauit, sic & nos idem confitemur & predicamus, nihil quidquam inuouantes earum rerum, quę a sanctissimis patribus aperte & palam decretis firmata sunt, et paulo post: illos ergo Beatissime Pater, qui a te recedunt, nominas oues errantes, drachmā perditam, & fetidum cadaver. Nobis uero hæc profus non competunt, qui nullum aliud fundamentum præter id quod positum est agnoscimus, & hæc eadem tibi pro honore deferimus. Nec solū ego, sed etiam omnes qui in magno, & Apostolico throno, & pariter in alijs ecclesijs confederunt, in quibus fidei sermo annuntiat, et paulo post: Cū igitur omnino Christi imaginē et exēplar referas, tū propter throni magnitudinē, tū propter scientiā, tū propter tuę uitę splēdorē, tuū erit omnia scādala dirimere et auferre, et in ipsis ecclesijs statuere quod apud uēs unū et indiuisum sit. hæc Basilius scripsit, in illis temporum tumultibus, in quibus Constantinopolitana ecclesia diffidum atque discordiam aduersus ecclesiam Romanam moliebatur. hoc tamen odium Constantinopolitanę ecclesię, Annā Comnena Alexij Imperatoris filia in ecclesiam Romanam euomit, multisque mendacijs compositis turpissimum errorem aperte prodidit. Illa enim cum de Gregorio VII. cōquereretur, muliebri furore correpta, uix sibi temperare

K 2 potuit

potuit quin hæc effutiret: *Frustra*, inquit, *gloriantur Latini Papam toti orbi præesse, cum sceptrum & totius imperij administratio, & ecclesiastici throni prerogatiua, Constantinopolim trãfata sit; cum idem etiam Carthaginẽsi synodo placuerit, ut omnes totius orbis ecclesia, noue Romæ sedis subiecta sint.* hæc illa. Sed quò in concilio hæc prerogatiua concessa, quibus stipulantibus patribus hæc auctoritas collata fuerit Constanti nopolitano Antistiti, numquam auditum. ex quibus satis superque Martini Crusij, heretici imposturę deteguntur, qui in historia Turco græciæ, ineptissimas seminatur fabulas, a mendacissimis quibusq. græculis excogitatas, vt ecclesiæ Romanę auctoritatem deprimere velle videatur.

Quare cum Petrus totius orbis curam acceperit, merito illis ornamentis & insignibus dignitatis decorari debuit, quibus tantam personam, & muneris amplitudinem tueretur. Inter quę Petro uirga magistratus in signe concessa fuit a Christo Domino, quam in omni loco, & in omni prouincia quatumuis remotissima, exercere possent. Vnde Nonnus Panopolites in commentarijs in Ioannẽ cap. 21. ait: *βόσκου μοι ἐμπερασε ἀπὸ τοῦ ἀσκητῆ τοῦ πάβδου. pascere*, inquit, *mibi prudẽtes agnos nã tacente tuo baculo*, vbi nõ quiescentẽ neque tacentem nominat Petri uirgã, oi dinariam scilicet, eius iurisdictionem in omnes gentes extensam, quæ nullo temporis nec loci interuallo coarctari & impediri potest. Habent enim ceteri omnes episcopi sibi præfinitos terminos, habent certa loca & certas ciuitates, in quibus (vt ait Paulus ad Titum 1.) episcopi cõstituti sũt. habent certam iurisdictionem, cum in partem sollicitudinis, & in participationem ministerij, non tamen in plenitudine potestatis uocati fuerint. Quod plane fuit in causa, quamobrem omnes episcopi baculo recuruo & inflexo utantur, summus uero Pontifex qui plenitudinem obtinet potestatis, huiusmodi baculo non utatur. Nam licet baculus qui *ἀγκυρίδιον* dicitur, a iudicij potestate, pascendi gregem Christi potestatem denotet (vt ait Matthęus Blastares in Nomino, quẽ a D. Dionysio Strongilio Ephesio

rum Metropolitano dono accepi) eo tamẽ Romanus Pontifex (qui neque ab homine, neque per hominem iurisdictionem assequitur) vti non debet. Quod Innocẽtius III. vir & pietate & eruditione singularis cap. vnico, extra de sacra vnctione §. ultimo, decreuit his verbis: *Licet Romanus Pontifex non utatur baculo pastorali, tum propter historiam, tum propter mysticam rationem: tu tamen ad similitudinẽ aliorum Pontificum poteris eo uti.* Historiam huius rei satis aperte exposuit idem Innocentius lib. 1. mysteriorum Missæ cap. 62. his verbis: *Romanus Pontifex pastorali uirga non utitur, pro eo quod B. Petrus Apostolus baculum suum misit Eucharisio primo episcopo Treuerorum, quem vna cum Valerio, & Materno ad prædicandum Euãgelium genti Theutonice destinauit: cui successit in episcopatu Maternus, qui per baculũ S. Petri de morte fuerat suscitatus. Quem baculum vsque hodie cum magna ueneratione Treuerensis seruat ecclesia.* hæc Innocentius. Sed ex his constat auctorem glossæ in prædicto cap. vnico, verbo propter historiam, aliter huius rei factum enarrasse, cũ dicat hunc fuisse B. Marcialem, quem vna cum Matthæo B. Petrus in Germaniam transfuserat. Nisi fortasse ex nominis similitudine aliqua suborta fuerit varietas, & pro Materno Marcialis substitutus, quod plane satis constare videtur apud S. Aurelianũ episcopum Lemouicensẽ, qui in vita B. Marcialis alios comites, longe ab ijs omnibus diuersos enumerat, nempe Alpinianum & Austriclinianum, qui vna cum Marciale, a B. Petro ad prædicandum Euangelium fuerant destinati: *Qui Marcialis uelocissimo cursu Romam contendens, batterium e manu B. Petri accepit, vt eius contactu, mortua membra rediuiu redderentur.* Batterium uero idem est cum baculo, quod in glossario, *βάρηρον*, siue *βαρμεία*, dicitur. De mystica uero significatione glo. copiose differuit, cuius tamen posterior pars cõsentanea est maxime Rabano Maguntino lib. 1. de institutione clericorũ cap. 4. & Matthęo Blastari supracitato, & lib. veteri anonimo, qui ordo Romanus inscribitur: cũ baculus in signum ligandi & soluendi, vel regendi plebem

vel sustinendi populi infirmitates cōferatur. Vnde viguit consuetudo multis annis seruata, nunc tamen intermissa, vt in signū episcopalis dignitatis, episcopi etiam iter agentes, manu baculum deferrent (vt in vita S. Adaberti legimus) & in signū absolutionis pastorale baculū abstentis & excōmunicatis (vt ait Surius in vita S. Galli Abbatis) trāsmitterent. S. Th. in 4. sent. dist. 24. q. 3 ad 8. arg. totum hoc factum retulit his verbis: *Romanus Pontifex non utitur baculo, quia misit ipsum ad suscitandum quendam discipulum suum, qui postea factus est episcopus Treuerensis. Et ideo in diocesi Treuerensi Papa baculum portat, & non in aliis, vel etiam in signum quod non habet coarctatam potestatem, quod curuatio baculi significat.* Baculum vero non apud Treuerim, sed Metis diligentissime custoditum fuisse, & inde Coloniā translatum, narrat Surius in vita S. Brunonis ca. 26. licet in Catalogo electorum ecclesiasticorum fol. 2. & 234. legamus, partem Treueri remansisse, & partē Coloniā fuisse transmissā; quod etiam Otho Frisingensis libr. 3. cap. 15. confirmauit his verbis: *Petrus ad florentissimam urbem Treuerim tres simul procures Valerium, Eucharium, ac Maternum destinauit, qui dum Alpes transissent, Maternus in via moritur. Quō factō percussī socij Romam reuertuntur, Beatus itaque Petrus pastoralem virgam, vt traditur, per eos ad suscitandum eum misit: qui venientes ad locum sepulchri post triginta tres dies inuenerunt eum in monumento iacentem. Attamen viri Dei fide & bonis operibus pleni, sub obedientia magistri admota virga, socium a morte suscitauerunt: qui vt fertur post Eucharium, & Valerium, per tot annos rexit Treuerensem & Agrippinensem ecclesiam, quot dies antea in sepulchro iacuerat. Ostenditur autem & ista ipsa virga in argumentum rei quā diximus, Treueri, & Agrippina: ita quod superiorem eius partem Treuerenses, inferiorem Colonienses habeant: hæc Otho.*

Summus vero Pontifex vice baculi, ferulam coercionis & castigationis insigne deferrebat, vt ex Luithprando Ticinensi libr. 6. capit. 11. aperte constat. Patriarcha tamen Constantinopolitanus, vt refert Manuelus Malaxus græcus in historia patriarchali, manu Imperatoris pedum insigne

gne pastoralis curæ accipere est solitus. Quam consuetudinem ab Andronico imperatore seruata legi, apud Gregoriam lib. 6. cap. 1. Gregorius enim Cyprius Patriarcha Cōstantinopolitanus, *Ἰσχυριον*, idest, pastorale pedū, ex imperatorio suggesto more veteri accepit. Quod primū anno 964. a Nicephoro Phoca Imp. videtur constitutum, a greculis & leuibus Pōtificibus seruatum, mox tamen ab Alexio Comneno imp. anno. 1081. graui edicto sancitū, sibi vni licere Patriarchalem thronum & ecclesias cōcedere, vt apud Zonaram tom. 3. & in libro iuris orientalis tertio constat. Hac tamen tempestate vbi omnia tyrannide Sultanorum gubernātur, hic mos maxime inualuit; eo quidem consilio, ne Patriarchæ sententię atque iudicia a tantis tyrannis rescindantur. Sed olim, cum maxime vigeat Christiana disciplina, Patriarcha ab Heracleę Metropolitā inauguratus, ab eius manu baculum accipiebat, vt docet Theodorus Balsamon in synodo Cōstantinopolitana can. 3. De qua re ita ait Matthæus Blastares in nomimo: *Ordinatur Patriarcha Cōstantinopolitanus ab Heracleę metropolitā, quia Byzantium erat episcopatus Heracliensis subiectum: sed cum a Constantino Vrbs Constantinopolis noua Roma constructa fuisset, & dignitate Patriarchali sublimata, Heracliēsi metropolitano remansit hæc auctoritas, vt Patriarcham consecrare possit. Patriarcha igitur capit baculum e manu episcopi Heracleę, qui illum in Patriarchæ manum dat. Eiusque manu osculata, incipiunt psalere cantores, Dominum & Patriarcham nostrum custodi Domine, in plures annos serua Domine. In regno vero Iustiniani, Anthimos hæreticus cū ab orthodoxis Patriarchatu eiectus fuisset, a Sanctissimo Papa Agapeto consecratus est, vt in calendario græcorum in mense Iulij, & a Nicephoro lib. 17. cap. 9. refertur. Sed hæc diffusius multo quā sperabam, reliqua prosequamur.*

6 Habuit ergo olim Synagoga suos Duces, Iudices, & reges, præcipue tamen Moysem antesignanum, & legislatorem Populi, imperitum eloquio (vt ait S. Cyrillus Alexandrinus in collectaneis cap. 2. & 5.) etate decrepitem, timidum,

dum, & ad munus suscipiendum tardum & morosum: ei tamen virga non defuit, quam in omnes subditos exerceret, qua etiam toti populo grauius praesesset. Quod si ecclesia Synagogae, & populus populo in fide & religione succedit, mirum ne est si magistratus magistratui in uirga & auctoritate succedat? Quod S. Macharius Aegyptius homil. 26. docuit his verbis. *Postea Moysi successit Petrus, qui nouam ecclesiam Christi, nouumque sacerdotium instituit.* idem prorsus glo. affirmauit verbo, ad Regē. c. causamque, qui filij sint legi. quod satis aperte ex Mattheo 25. cap. constat; cū in Moysi cathedra Apostolos sedisse, & in ea discipulos Domini fuisse dicat Origenes tract. 24. in Mattheum. cathedra uero non lignum, ut ait, S. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi. 12. sed doctrinae significat potestatem, quam Apostoli affecti sunt pariter ac veteres illi sacerdotes. ergo si Petrus Moysi dicitur successisse, necesse quidem est, ut eandem uirgam quam ille gerebat, eodem munere functus, acceperit. Quod explicare uisus est S. Bernardus lib. 4. de consideratione ad Eugenium, qui Pontificem Romanum cum Moysi auctoritate conferens, eum potestate Moysen appellauit; ea fortasse de causa quia in fide loco, & magistratu successerit: is enim proprie, ut ait Nazianzenus de laudibus Athanasij, successor dicitur, qui cum eandem fidem retineat, in eundem locum & magistratum sufficitur: sed licet umbra nostri sacerdotij proprie Moyses esse dicatur, nihilominus tamen S. Clemens Romanus lib. 2. constitutionū cap. 30. diaconum Aaroni, episcopū Moysi similem esse dixit. & B. Ephrem Syrus in sermone de transfiguratione, sicuti Moyses Hebræorum princeps fuit, sic Petrum Christianorum principem fuisse demonstrauit. Quid? quod Dauid regno potitus est, & in sellam regiam thronumque conscendit, ubi toti populo praescripsit, leges imperauit: in cuius locum successisse Petrum, & ab eo Romanos Pontifices hanc auctoritatem obtinuisse ex S. Epiphano docuimus, cum per cōtinuatā feriem, & episcoporum successionem ecclesia Romana Dauidis regnū obti-

obteneat: cuius plane potestatem omnes tamquam Moysi uirgam, & Dauidis sceptrum pertimescunt, & eius caput, id est, regni Dauid sublimitatem, ut ait Photius explicans locum Pauli ad Hebræos 13. adorant & uerentur.

7 Habet enim omne regnum, atque recte constituta respublica non solum auctoritatem ad moderandos animos hominum, sed etiam grauem potestatem ad hostes acerrime propellendos: quam plane cum olim affectus esset Moyses, Petrus etiam pariter totius populi moderator obtinuit: quod uirgæ exemplo demonstratum est, ab eodē B. Machario homilia 47. his verbis: *Virga Moysi duplicem gerebat imaginem: Occurrebat enim hostibus tamquam serpens mordens & enecans, Israeliticis uero erat uice baculi quo immitterentur.* Vtrumque munus uirga Petri praestitit in ecclesia. Alterum, quo continuit, conseruauitque & infirmum fecit consistere: ius etiam singulis pro equo & bono reddidit; ut ex Cyrillo lib. 2. in Esaiam constat. Alterum uero, quo transgressores accerrime castigauit: quod plane rationi maxime consentaneum fuisse ueterum exemplo comprobari potest. olim enim gentium publici magistratus, non solum uestium cultu ornabatur, sed etiam uirgam manu gestabant, ut dignitatem muneris ostenderent. Centuriones uirgam siue uitem manu deferebant, sub qua milites errantes pleterentur, ut Spartianus in uita Hadriani, & Cor. Tacitus lib. 1. Annalium affirmarunt. Is quoque, cui palatij cura madata erat, aurea uirga decorabatur, ut lib. 7. uariarum formulā 5. docuit Cassiodorus. Quare merito Apostolos, & illorum successores uirgam signum potestatis habere oportuit, cum & militiae Christianorum praesint, & ecclesiae edificationi maxime studeant. neque a uero alienum censeo ex horum officiorum similitudine, in ecclesiam Rom. consuetudinem inductam, S. R. E. Cardinales praecipua ecclesiae membra, uirga argentea ad publicā comitia deferri, cum ipsi Apostolicam dignitatē maxime representent, & totius ecclesiae edificationi consulant: quemadmodum etiam amplissimas domos habitare

his R. E. principibus consultissimū fuit, cum apud gentiles populos, vrbium sacerdotes palatia regia incolerent, vt ait Vitruuius lib. 1. cap. 9. *Trallibus domum regibus Attalicis esse factam, quæ ad habitandum semper datur ei, qui ciuitatis gerit sacerdotum.*

Quas ob res merito Origenes homil. 9. in cap. 16. Numerorum, omnibus principibus, & populi magistratibus, virgā concessit, cum recte populus gubernari non possit sine virga. Hinc Paulus Apostolus quia princeps erat in populo Dei constitutus, merito 1. ad Corinth. 4. dicebat: *Quid vultis? in virga veniam ad vos? aut in charitate & spiritu lenitatis.* hęc ille. Ergo si Paulus ab Origine Princeps populi appellatur, & ob id ei virga cōceditur; æquioribus de causis asseuerandum erit; Petro firmiorem virgam, amplioremque potestatem collatā fuisse a Domino, cum omnium Apostolorum caput, doctor, & magister, & magnum ecclesiæ fundamētum, & petra solidissima, ab eodem Origene, homil. 6. in Exodum, iudicetur. Sola namque Pontificum uirga germinat, sola inter omnes floret & fructificat, quia inter alias obtinet principatum. Et sicut Pontifices pro animabus nostris in vigilantiā, sic virgam vigilantia signum assequuntur, vt Origenes homil. 9. in Numeros, & S. Cyrillus in collectaneis cap. 11. docuerunt.

Sed postulat iam hic locus, cū de gladij potestate, quæ plane a virga ferrea aliena non est, differendum sit, totius scripturę seriem detegamus, ut inde hęc disputatio aperior & illustrior fiat. Primum igitur Christus Matthæi 10. & Marci 6. omnibus Apostolis perfectam rerum abdicationem iniunxit, vt omni cura & solitudine eos solutos ac liberos redderet. Sed cum deinde in multa incommoda inexpectata, quę nostræ vitæ calamitas infert, labi ac ruerere deberent; noluit Christus illius sanctionis prioris vigere rigorem, sed prioris instituti seueritatem remisit & temperauit: ne grauis illis uita foret, si omni humano præsidio destituti; exactam abdicationis regulam seruarent. Quam obrem ut sibi Apostoli humana præsidia pararent, merito

Chri-

Christus illis iniunxit, ut tunicis pretio distractis, emerēt gladios. Hęc docet S. Titus Bostrorum episcopus in cap. 22. Lucæ. ex quibus verbis deduci facile potest, Apostolis facultatē a Christo concessam defendendi se ipsos, & aduersarios impetendi, si ipsos impugnarent: ita enim uerba Christi, quæ obscura esse videbantur, ab ipsis Apostolis accepta fuisse, satis eorum non inconsulta postulatio denotauit: *Domine si percutimus in gladio?* & statim Petrus auriculā amputauit, quin Christi respōsum expectaret; cū uel rei necessitate argeretur, vel Christi prior admonitio confidentem paulo reddidisset.

10 Cui Christus: *Reconde, inquit, gladium tuum in uaginam;* non iussit Christus Petro, vt gladium e manibus deponeret, aut abijceret, sed ut recōderet in uaginam, aut in aliud opportunum tempus seruaret: ne forsan hęc Apostolorū defensio, Christi passionem impediret: *Talicem, inquit, quę dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* Ergo obiurgauit Petrum, vt ait Optatus Mileuitanus lib. 3. aduersus Parmenianum, non quia exercendi gladij sibi vsum vendicasset; sed quia Petrus humano ingenio & præsidio, Christi vitę consulere, quæ tamen pro omnium hominum salute profundenda erat: *Quare cum Christus paci non defendi uenisset,* merito Petri conatum compressit, qui educto gladio seruo vulnus infixerat. Neque enim militum gladijs egebat Dominus, qui si sui corporis præsidium postulasset, nõ tantum vnus homo sibi fuisset auxilio, sed plusquam duodecim mille legiones Angelorum (vt legit Hilarius psal. 54. & 10 de trinitate) a Patre transmissæ fuissent. quod Iuuenicus presbyter Hispanus lib. 4. cecinit his carminibus:

*Olli Christus ait, gladio tuposito noster,
Nam quacumque ferox confidit vindice ferro
Hunc iusti similis ferri vindicta manebit.*

Et Sedulius lib. v.

*Tunc paci mucroni iubet, quia uenerat ipse
Ponere pro cunctis animam, non tollere cuiquam.*

Solitus enim erat Petrus, Matth. 20. Christo humanitus condolare, crucem ab eo detestari, immo illum a morte auertere dicens: *absit a te Domine*. qui tametsi amoris & charitatis illecebris, quibus mire in Christum exarserat, bene illi precaretur; tamen & Satanam, & scandalum, Petri cogitatum appellauit Christus, cum inde grauis iactura omnium hominum fieret, si Christi mors impediretur: qua de causa Christus gladium Petri non de manibus depulit, sed recondendum in vaginam iussit, ut Petrum ab ea cogitatione impediendi mortem auocaret: *Calicem, inquit, quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?*

Sed locum Lucæ cap. 22. & dilemma elegans & argutum S. Titi Bostreni, & Anastasij episcopi Nicæni, q. 71. & S. Athanasij Alexandrini, q. 67. perpendamus, ut totâ huius rei veritatē detegere possimus: *Domine, inquit, Apostoli, ecce hic duo gladij sunt.* Hortatus est Christus ut alijs rebus omnibus gladij vsum præferrent, ut tunica postposita, immo vero pretio distracta, gladium conquirent, aut emerent. Sollicitus tunc Apostolorum animus, atq; estuâs ardor in tam multa nocte circa gladiatorum facilem apparatus, Christi voce fuit sedatus, atque restrictus his verbis: *satis est.* sufficit hoc tempore, hanc curam in alium locum reijcite, nunc satis sit hæc cogitatio, atq; hos duos gladios in promptu habuisse. Quod Caietani Ientaculo 1. q. 2. consentaneum est, vbi ait, Dominum non respondisse, satis sunt, sed impersonaliter satis est, videlicet doctrinæ meæ, & sollicitudini vestræ. Quæ plane ex S. Tito episcopo Bostreno apte deducuntur: *Si Christus, inquit, humano presidio uti voluisset ad suam mortem defendendam, neque si certum gladij in parato fuissent, satis erant: cum cohors omni armorum genere instructissima, frustra ab eis impugnaretur. Quod si illo defensionis adminiculo eos uti non voluit, atque sui defensionem gladij prohibuit, duo quoque gladij superuacanei forent, quos tamen Christus satis esse docuerat.* Plane hoc tempore quo Christi mors gladij prohibenda non erat, satis erat duos gladios habuisse *in quibus*, sufficiens & idoneum erat, neque super-

superuacaneum (ita enim glossarium hanc uocem reddidit) duos gladios in cœna repertos fuisse, ut aliquam ab Apostolis defensionem fieri posse constaret.

12 Quod S. Augustinus in q. 104. mixtim explicata ita demonstrat: *Significatur in Luca; quod ipso Domino permittente percussit Petrus, & sic prohibitus, audiuit: Ideo enim permissum est, ut vindicare se posse non ambigeretur; inimici vero pro certo haberent, datam sibi potestatem ut hoc faceret. Quare ergo sententia data est, ut qui gladium accipit, gladio pereat? nisi quod nulli licet, excepto iudice, quemquam gladio occidere. Apostolo Petro usque hoc promissum est, ut dolorem faceret, non ut occideret; ob hoc enim audiuit ne iterum percuteret. At ubi tempus quo se pati permisit aduenit, præterquam quod rixa magis quam bellum imminerat, armatos iubet esse discipulos, non ut repugnarent qui pati volebat, sed ut dixi, ut in potestate habere possessionem suam ostenderet.* hæc ille. Istud etiam idem Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 77. sibi consentiens, explicauit: *Misi vos sine sacculo & pera.* Et post: *qui habet sacculum, tollat similiter & peram, & qui habet tunicam vendat & emat gladium.* Ita pro temporum diuersitate, vel consilia, vel præcepta, vel permissa mutantur. Atque obtemperantium quoque discipulorum facta in Euangelio secuta sunt. Nam & tunc sine sacculo & pera ierunt, & dixerunt ei nunc cum de gladio emendo iussisset, ecce sunt hic duo gladij, & ille respondit, sufficit: *hinc & Petrus armatus inuentus est, cum aurem persecutoris abscindit, ubi spontanea eius coercetur audacia, quia non ut iussus fuerat ferrum tollere, ita iussus fuerat & ferire. Latebat certe Domini voluntas, cur arma portare præcepisset, quibus eos uti noluisset.* & eodem lib. cap. 70. Petrus cum euaginato gladio, volens defendere Dominum, aurem persecutoris abscidit. Quod factum Dominus satis minaciter cohibuit dicens: *reconde gladium tuum, qui enim gladio usus fuerit, gladio cadet. Ille autem utitur gladio, qui nulla superiori ac legitima potestate vel iubente vel concedente in sanguinem alicuius armatur: nam utique Dominus iusserat ut ferrum discipuli eius ferrent, sed non iusserat ut ferirent.* hæc Augustinus: Ergo non dubitat Augustinus portationem armorum

morum re uera discipulis imperatam, licet Christus eorū-
 dem vsum non perinde eis præceperit. Sed de hac re au-
 diamus fragmentum orationis Leonis sapientis, ut arbi-
 tror, quam in adorationem venerabilium catenarum, &
 gladij sancti, & Apostolorum principis Petri conscripsit:
Et qui non habet, ait, gladium, emat: que verba illis consentanea
non sunt, que antea dixerat, cum non peram, non gladium possi-
demum præcepisset. Quid est igitur, quod gladios nunc emendos
esse iubet? Maxime inquam ob eam causam, quod tunc quidem cū
illis inopiæ semina insereret, ut ad Euangelij cursum conficiendū
teniores, & agiles atque expeditos redderet, gladiatorum & aliarū
rerum possessionem interdixit; hoc autem loco, tempore illo immi-
nente, quo salutaris eius passio futura erat, tacito & mystico quodā
modo indicare volebat, non dormiendum, neque animo deciden-
dum; sed quasi contra Iudeos armari oportere, & aduersus ceso-
res tanquam in acie aliqua contraria standum esse; & ijs resisten-
dum, qui Deum interficere parati erant, eiusq; sanguinem ac mor-
tem sitiebant. Nunc non est, inquit, doctrine tempus, non curando-
rum egrotantium locus, neque miraculorum opportunitas. Armis
opus est, gladijs & huiusmodi propugnaculis ad arma illa repel-
lenda, quibus homicida seclésiissimi ad meam cadem videntur. Hac
igitur ratione Petrus gladium attulit, cuius licet feruentem bene-
uolentiam, & ardens studium Iesus ipse cognosceret, quodque eo
gladio aurem illam abscissurus erat; non tamen prohibuit ne fie-
rēt, ut & eius in magistrum suū ardor aperiretur, & curationis
opus ad ingratos illos, qui Deum interficere aggrediebantur, re-
darguendos patefieret. Quod autem non ad oppugnandum aut vi-
ciscendum Dominus Iesus discipulis suis gladiatorum possessionem
præceperit, sed ad eorum que passurus erat, significationem; licet
hoc aperte cognoscere, ex Euangelij verbis; cum ipse dicit: Mitte
gladium tuum in vaginam: quasi diceret; Non enim propterea
inisti vos gladios possidere, ut illis ipsis inuasores ulcisceremini:
Non est mihi hoc optabile. Nam si deceret, & mihi opem ferri
vellem, possem rogare Patrem meum, & daret mihi plusquam duo
decim legiones Angelorum. sed quoniam voluntarie me ipsum ijs
tradidi, propterea & gladiatorum possessionem, ad ea significanda,
 que

que passurus sum, vobis indicavi. si enim permisi paululum te, Pe-
rrē, gladio viri, ob eas causas feci, quas prædixi, et ut discipulos ad
pericula subeunda promptos efficerem: sed conuerte gladium tuū
in vaginam, quod mihi fas non est gladijs viri, ad imminentes cru-
ciatus auertendos. Nam licet antea gladios emendos Dominus
præcepisset, & discipuli se duos habere dixissent, satisque illos ef-
fe, magister ipse respondiisset, ea re significauit passionis sue rem-
pus prope esse: quasi gladijs utendum esset ad inuasores repel-
lendos.

Ita igitur gladium Petrus possidens, secum & in predicatione
 afferebat, tum ut sicubi opus esset, illo uteretur, tum vel maxime
 ut ipsam videns, ad magistri admonitionem memoria tenendam
 remoueretur; & ea modo tempus illud, quo Iesus crucem passus est,
 & ea que postea secuta sunt, secum cogitaret, inuidiam scilicet
 odium, insidias, prodicionem, iniustum iudicium, iniustiorē mor-
 tis sententiā, crucem, sepulturam, & reliqua omnia, que homici-
 cidæ Iudei facere ausi sunt. Hæc cum gladium illum Apostolus vi-
 deret, contemplabatur, hæc assidue animo reuoluebat, hæc secum
 repetens meditabatur, gladio ipso memoriā suggerente & ad
 predicationem exequendam illum alacriorem efficiēte. Hac gla-
 dio & ad omne periculū pro Christo subeundum armabatur Apo-
 stolus, & ad pericula omnia suscipienda, tum val maxime ad sa-
 cras illas cathedras induendas, & iniquorum hominum carcerem
 habitandum. hæcibi.

Ex quo loco deducitur ius gladij semper penes Petrū,
 eiusque successores fuisse: vsum uero eiusdem gladij non
 omni tempore conuenire, sed opportuna, & diligenti cōsi-
 deratione habita, & debitis præponderatis rationibus, pro
 loci & tēporis occasione. Quod satis aperte B. Bernardus
 lib. 4. de consideratione ad Eugenium explicauit his ver-
 bis: *Quid tu usurpare gladium tentes, quem iussus es ponere in*
vaginam? Quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur
attendere verbum Domini dicentis sic: Conuerte gladium tuum
in vaginam. Tuus ergo & ipse tuo forsitan nutu, & si non tua ma-
nu euaginandus; alioquin si nullo modo ad te pertineret, & dis-
dicentibus Apostolis, Ecce gladij duo hic, non respondiisset Domi-

mus satis est, sed nimis est. Vterque ergo ecclesia & spiritualis scilicet gladius & materialis, sed is quidem pro ecclesia, ille vero et ab ecclesia exercendus est: iste sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum Sacerdotis, & iussum imperatoris. quod etiam Bonif. octauus cap. unam sanctam, de maio. & obed. explicauit. In hac inquit, eiusque potestate duos esse gladios, spirituales videlicet & temporales, Evangelicis dictis instruimur. Nam dicitur Apostolis, ecce gladij duo hic in ecclesia, scilicet: cum Apostoli loqueretur, non respondit Dominus, nimis esse, sed satis. Certe qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male uerbum attendit Domini proferentis; conuerte gladium tuum in uaginam. Vterque ergo est in potestate ecclesie, spirituales scilicet gladius, & materialis; sed is quidem pro ecclesia, ille uero ab ecclesia exercendus: ille sacerdotis, is manu regum & militum, sed ad nutum, & patientiam sacerdotis. hac ille. Idem uenerabilis Beda uideatur censuisse in Luce commentarijs, ut refert S. Thomas in catena aurea, qui libere duos Petro gladios, concessit: unum qui audaciam pro Domino certandi doceret, alterum uero nequaquam uagina ereptum, ut ostenderet. Apostolus nec totum quod potuere pro eius fucere defensione permittit. hec ille.

Hoc autem adeo uerum est, ut solo gladio materiali Petri uisum fuisse legamus apud S. Hildebertum Coenomanensem episcopum, epist. 40. Duos, inquit, in caena fuisse gladios, hoc quoque & legis & intelligis. Vnum quidem Petrus in Malcho sibravit, dum Malchus in Christum manus extendet; Alter uero eductus fuisse non legitur. Aperte profecto inuentus est: uterque apud discipulos Christi, quia adhuc uterque ostenditur in membris corporis Christi. Membrum enim Christi rex, membrum Christi sacerdos. scienti loquor: nosti gladium regis, nosti gladium sacerdotis. Gladius regis censura curie, Gladius sacerdotis ecclesiastica rigor disciplina. Hos Euangelistam figurasse legisti, dicentem: Domine ecce gladij duo hic. haecenus ille: Ex quibus aperte constat gladium materialem sub Petri potestate & imperio fuisse; sed magis illius vires in rege ostendi, cum ipse solum bellorum causa eius praesidio utatur. Praeterea hoc materiali gladio Petrus ad

Malchi

Malchi iniuriam propellendam exercuit, cap. pro membr. 23. q. 3. quem cum uiscerum animo eduxisset, in Malcho patientia Domini vulnerata est, quae legis rigorem atque vindictam temperauerat; de qua re Tertullianus lib. de patientia. Ille, inquit, cui legiones Angelorum, si uoluisset, uno dicto de caelis adfuisse, ne unius quidem discipulis gladium ultorem probauit. Itaque gladij opera maledixit in posterum. hoc est, gladio uindice Petrum perpetuo interdixit, cum vindicandi animo & cogitationi precipiti ille gladium eduxisset, unde Nonnus Panopolites in Ioannis cap. 18. affirmat, a Christo Petri cogitatum repressum, ac cohibitum his uerbis: mitte gladium in uaginam, hoc est, cessa ab ira, in uagina ponito gladium, cum Petri intentio non a mandato legali, neque a vindicandi conatu fuisset aliena, ut ex S. Cyrillo Alexandrino lib. 11. in Ioannem, cap. 35. colligitur. Quae plane interpretatio a Christi instituto dissentea non est, dum ait: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Qui enim gladio utitur ad uindictam, poenam quoque gladij lubibit, cum non publica auctoritate & imperio, sed pro libito usum gladij temere arripiat.

15 Sed id, quod Patres crediderunt, gladium materialem ad nutum sacerdotum exercendum esse, facile explicari potest. Etenim nutus exhortatio est & iussio, ut ex cap. igitur. 23. q. 8. & ex cap. hortatu. eiusdem quaestionis constat. Quod S. Pacianus Barchinonae epistola 2. docuit his uerbis: Cum per nostram fidem Christiani principes esse cepissent, ipsi principes catholice, hoc est, sua parti fauentes, proprio dolore commoti sunt; nisi forte Daniel imputabitur, quod a Dario vindicatus est, aut Hester cum pro ea dux regis occiditur, aut tribus pueris, quod propter eos post experimenta flammaram incredulis Rex Babylonius comminatur. Nonne Simonem Magum Petrus iudice stipulante confundit? Num Helymam fauente Sergio Paulus excacat? qui vindicatus esset Hierosolymis, si quis fidelis illum ligatum habuisset. Nescis seruire ipsas ignoscentibus potestates, & in bonum sanctis Patribus ministrare? sicut Apostolus dixit, principes non sunt timori bono operi, sed malo; vis autem non

M time-

timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex ea per Dominum, minister est enim tibi in bonum. hęc ille.

Id etiam S. Prosper Aquitanicus lib. de vocatione gentium cap. 33. explicauit: *Gratia, inquit, Christiane affectibus, etiam ipsa quibus mundus atteritur, arma famulantur.* & S. Leo epistola 73. ad Leonem Augustum, ad ecclesię præsidium, regiam potestatem maxime esse collatam affirmat. & S. Gregorius ad Mauritiū lib. 2. epistola 61. Ad hoc potestas, ait: *Super oēs homines dominorum meorū pietate cælitus data est, ut terrestri regnum cælesti regno famulentur.* Præterea nutus gladij materialis dispositionem significat, vt S. Bernardus epistola 256. & 179. & S. Thom. 2. 2. q. 40. art. 2. docuit his verbis: *Omnis persona, vel ars, vel virtus ad quam pertinet finis, habet disponere de his, que sunt ad finem; bella autem carnalia in populo fideli sunt referenda sic ad finem ut ad bonum spirituale diuinum, cui clerici deputantur: ideo ad clericos pertinet disponere & inducere alios ad bellandum bella iusta.* hęc S. Thomas.

Vnde licet nihil tam cōtrarium sacerdotibus videatur quam prophana militia, armorumq; tractatio, ut in Concilio 4. Toletano can. 44. diffinitum est, & ab Iuone Carnotense lib. 3. de uita clericorum, relatum: non desunt tamē multa bellatorum exempla, quæ pro patria & ecclesię libertate, a uarijs auctoribus referuntur. Anglię enim rex Eduardus III. clericorum conscripsit exercitum, aduersus Scotos Britanię Insulę prædatores, annum circiter 1347. auctore Polydoro Virgilio. Quin & Bisetislaum Pracentium Antistitem, Bohemicum regnum sexdecim tenuisse annis, vna cum episcopatu memoratur; illudque peritia rei militaris ab externa armatorum ui conseruasse, ut est apud Aeneam Syluium in historia Bohemica, cap. 25. sic etiam Paulus Tomoreus Collocensis episcopus, ac Franciscanus Cęnobita, Hunnorum copias duxit in Solymanum Turcicum imperatorem, ac in acie prope Budam occubuit; auctore Iouio in lib. de rebus Turcicis. Ioannes Carauaial Hispanus Cardinalis Sancti Angeli, cum Ioanne

Capistrano monacho viro sanctissimo, ad Albam gręcā, eductis copijs profligauit Muhamedem Othomanici imperij principem. Henricus Cardinalis pontificius in Angliam Legatus, numerosas militum turmas legit aduersus Bohemos. Quę omnia maxime rationi cōsona fuere, cum obsessi ab hostibus, necessitateq; obstricti milites cōscripserint, eosq. pro ecclesię libertate aduersus publicos hostes in aciem eduxerint. Sed de his sequenti cap. dicemus.

17 Ex quibus omnibus facile constat, Federicum primum Rom. Imp. vt Radeuicus lib. 1. cap. 10. contra Hadriani III. literas, & lib. 2. cap. 56. testatus est, & Henricū III. imperatorem in epistola ad Annonum Coloniensem episcopum, male de huius gladij potestate sensisse. Sic enim habet Henricus scribens contra Gregoriū VII. *Vt de pluribus pauca referamus, regnum, & sacerdotium Deo nesciente sibi usurpauit. In quo piam ordinationem contempsit, quæ non in vno, sed in duobus duobus, id est, regnum, & sacerdotium principaliter consistere voluit, sicut ipse Dominus Saluator in passione sua de gladiorū duorū sufficiētia typica intelligētia innuit. Cui cum diceretur, Domine, ecce duo gladij hic, respondit, satis est, significans hac sufficienti dualitate spirituales & carnalem gladium in ecclesia esse gerendum, quibus omne negotium nocuum foret amputandum; videlicet sacerdotali ad obedientiam regis pro Deo: regali vero gladio ad expellendos Christi inimicos exterius, & ad obedientiā sacerdotij interius, omnem hominem docens fore castigandum: & ita de alia in aliam charitate tenderetur, dum neque regnum sacerdotij, nec sacerdotium regni honore priuaretur.* hęc ille.

Turpiter tamen ne dicam inuerecunde Gregorio VII. hanc notam iuussit, cum illi imponat præter ius fasque vtriusque gladij potestatem arrogasse. Cum re uera Petri personæ gladij vtriusque potestas assignata fuerit, ut simul & terreno & cælesti imperio potiretur. Quod Nicolaus II. dist. 22. cap. omnes, affirmavit. *S. Petro terreni simul & cælestis imperij iura commissa fuisse, ut etiam 1. q. 4. cap. quia præsulatus, & Clem. de sent. & re iud. cap. Pastoralis, satis aperte liquet.* Nec ab hac opinione abhorrere vi-

dentur illi, qui gladium temporalem tantum ratione finis collatū esse ecclesie arbitrati sunt, quasi tēporalis gladius existens in principe seclari, potestati spiritali ministret; quā opinionē amplectitur Couarruias cap. alma mater. 2. p. §. 9. nu. 7. Maxime vero & Patrū instituto & Bonifacij decreto diuersā, cap. 1. 2. demonstrabimus. Sed Henrici tēpore hanc multorum hominum opinionē fuisse, ex Berengosio abbate Treuerensi, lib. de mysterio crucis Dominicæ, satis aperte constat: qui cum fuisset Imperatori additissimus, inductus fortasse auctoritate Henrici abbatis Cluniacensis, qui omnia Imperatori consilia suggerēbat ex his ausus est affirmare, non esse legi diuinę contrarium, ut Pontifex regi, & rex quandoque Pontifici pareret. Vtriusque vero munera ita disunxit, vt Pontifici solum gladium spirituale cōcederet, & temporalem adimeret; licet ratione finis nemo negauerit in Pontifice extitisse. quę res cum in controuersiam uocata non fuerit, frustra Bonifacius decreuisset illud, de quo nusquam gentium dubitatum erat.

Quare si ad mysticam significationem recurramus, ad quam sepe ecclesie Patres confugerunt, gladij vtriusque potestas duplicem vitę statum denotat, vt Theophilus abbas in Prato spiritali cap. 40. affirmauit: *Duo gladij duas vitas significant, actiuam & contemplatiuam: Si quis ergo has duas virtutes habeat, hic perfectus erit.* Quare cum actiua vita sepe armorum præsidio nitatur, qui perfectus est & in perfectionis statu consistit, vt sunt episcopi, arma tamquā vitę suę auxilia quærere debent, ut hostes qui sæpe armis uirtutem impugnant, arceant & propellant. Vereor tamē ne illa sit nimium audax hominum sententia, qui affirmāt ex sensu literali nihil de duobus gladijs materiali & spiritali clarum haberi: cum profecto nullum alium sensum & aptiorem, & ueriores Patres agnouerint.

Ex quibus omnibus Francisci Duareni imposturę deteguntur, qui lib. 1. de sacris ecclesie ministerijs, cap. 4. uafre nimium & callide in ecclesiam, & ecclesiastica tribuna-

lia

lia debacchatus, tandem gladij ius atq; imperium ab omnibus sacerdotibus sustulit; solisque ciuium magistratibus concessit. Sed eius uerba audiamus: *Gladij ius & imperium non habent sacerdotes, sed magistratus ciuiles, ut clare testatur Christus, cum ait: Regnum meum non est de hoc mundo, & reges gentium dominantur eis: Vos autem non sic. Nam & Petrus precipit eis ut pascant gregem non dominantes. Inde Hieronymus ad Nepot. Episcopi, inquit, sciant se sacerdotes esse nō dominos. Itaque dicuntur non habere territorium, nec prehendi summoendiq. facultatē, magistratibus quibusdā Romanis nō dissimiles; qui, ut Gellius ait, uocationem habebant non prehensionē.* Ex quibus apparet maxime huius hominis conatus eopotissimum ferri, ut non modo ecclesie potestatem lædat foedetq. uerū etiam omnia eius munimēta conuellat. Nos autem ne hæc irrefutata tamquam foueam prætergrediamur, suis opportunis locis libri secūdi, bonā magnā huius disputationis partē præscribimus. Exoratu tamē uelim lectorem, ut ex quo animo me alio progredientem sustineat, ut facile ex his quę dicenda sunt, huius hominis temeritatem existimare possit.

C A P. I X.

Petri successorem iure ob sui corporis custodiam, ecclesieque præsidium, satellitio militum stipari posse.

S V M M A R I V M.

- 1 *Olim lietores sacerdotibus ueteris legis præsidio fuisse.*
- 2 *Quid hæc uox magistratus, significet apud scripturam.*
- 3 *Qui dicerentur scribæ, & eorum munus.*
- 4 *Milites corporibus cruci suffixis seruandis, adscripti ex S. C.*
- 5 *Ioiadæ sacerdotis factō constat, arma & milites templi præsidio fuisse.*
- 6 *Ioiadæ factum recte in exemplum trahi posse.*
- 7 *Imperatores olim inermes ad templum accedebant.*

- 8 Non decet nostro hoc tempore Pontifices absque militari praesidio incedere.
- 9 Pontifices a nonnullis hominibus petulantissime fuisse tractatos, licet ante Pontifices nudi gladij delati fuerint.
- 10 Pontifices cum virgam magistratus insigne gerant & virgareos cedant; iure debent stipari licitoribus.
- 11 Septem Diaconi olim incolumitati episcopi consulebant.
- 12 Cyrillus armis septus, Iudaeos in exilium misit, illorum bona publicauit, & diripienda Christianis concessit.
- 13 Parabolanos qui sub episcopi tutela erant, Cyrillo praesidio fuisse.
- 14 Defensores Episcoporum qui fuerint.
- 15 Heretici, ex Aristotele & ex varijs historijs, Pontificis satellitium impugnant.
- 16 Omnes rationes oppositae dissoluuntur.
- 17 Aristoteles armis Remp. defendendam docuit.
- 18 Heretici ut errores sererent, armis utebantur; quod secus a pontificibus Romanis factum fuit.
- 19 Milites boni praesidio ecclesiae esse debent.

N OCVS & res ipsa adhortatur ut de satellitio Pontificis differamus, quod hoc tempore tam est a pessimis quibusque haereticis impugnatum, quam si iure diuino ipsis Pontificibus esset prohibitum, vel ab eorum dignitate, & spiritali potestate abhorret maxime. Qua de re aequum esse arbitror, ab origine (vt aiunt) vltima, totam hanc disputationem inchoare, vt illi ab ea mente depellantur, qui Romanum Pontificem seruis publicis stipari, & in corporis custodia aliquod suae uitaes praesidium constituere, absurdum existimant. Fuit quidem olim militia Templi custodiae adscripta, quae res sacras seruare, sacerdotes stipare, iniurias arcere, fontes iure prehendere, & in uincula deducere posset. Quod abude ex lib. 1. Machab. cap. 4. constat, a Iuda aedificatas tures firmissimas, ibique milites collocatos, ad gentium vim repellendam.

- dam. Mox vero Herodes rex, ut ait Iosephus & Cor. Tacitus lib. 5. historię: Templum custodia muniuit, turrimque templo continentem firmavit, quam in gratiam Marci Antonij triumuiui, Antoniam appellare uoluit. Habuisse autem Iudaeos eius custodiae causa, milites assignatos, satis indicat Acto. 4. caput. Vbi a templi praesidio & duce militiae, inobedientes legi, ut ipsi dicebant, in uincula adductos; & cap. 5. a praefecto praesidij templi, nonnullos prehensos & in carcerem coniectos legimus. Sed in exemplaribus Graecis quae omnium manibus circumferuntur, *σπατηρος*, idest, magistratus templi habetur, apud Theophilactum & alios *σπατος τῆς ἱερῆς*, idest, *templi praesidium*, legitur. Quodcumque tamen sit, nostra nihil refert, cum ex utraque lectione, templi praesidio ascriptos milites comprobetur: qui non solum illud tuerentur, sed etiam puniendos in uincula raperent.
- 2 Sed satis mirari non possum, cur quidam ex recentioribus nostrum interpretem parum apte uertisse hunc locum existimet, quod uoce illa *σπατηρος*, magistratum militare non expresserit: quod plane satis temere illum dixisse arbitror, cum aperte ex cap. 16. Act. discrimen inter *ἀρχοντας*, idest, principes, & *σπατηροὺς*, idest, magistratū costet. Proprie enim illi magistratus dicuntur, qui poenis prosequuntur reos eosque acerrime castigant; vt Lucas eodem loco docuit his uerbis. *Et magistratus scissis tunicis eorum, iusserunt eos uirgis cedi.* ergo *σπατηροὶ*, illi erant qui licitoribus utebantur, vel sibi milites adiungebant, ut manum intjcerent, uel uim sicunde forte ingrueret propulsarent. Et paulo post: *Et cum dies factus esset σπατηροῦ*, idest, magistratus: *miserrunt lictores παυδούχους.* haec ibi. Immo etiam glossarium uetus latinum, *σπατηριαν*, magistratū, & *σπατηρον* quoque magistratum siue Duum uirum transtulit, praetorem uero *σπατηρον ῥώμης* nominat, cum absolute haec uox *σπατηρία* praeturam non significet, nisi addatur *ῥώμης* ubi erat.
- 3 Hi tamē magistratus apud Hebraeos שטרנים schoterim dicebantur idest, monitores, qui sacerdotum placita non modo diuulgare pronuntiareque; sed etiam auctoritate, si

opus erat, uel ad agendum aliquid impellere poterāt. Hos Rab. Solomō flagris & lorīs armat, sicut Romani suos magistratus, qui lictores apparitoresq. habebāt. Quod aperte ex 2. Para. cap. 34. & Deut. cap. 16. cōstat. Vbi inter alia legis præscepta hoc vnum extat, ut in singulis Urbium portis Iudices, & schoterim, idest, magistratus qui lictores, & monitores, seu apparitores deferrent, ut ius administrarēt iudicio iusto. Aquilas Ponticus hos *καδινηταις*, idest, facinororum uindices transfudit. Septuaginta *γαμματαίς* hoc est scribas, siue litterarum publicarum promulgatores & uindices transfulerunt; quod aperte ex cap. 1. Iosue collegit Andreas Mafius.

Sed hoc militū genus longe ab illo diuersum fuit, cuius partes erant cruci suffixos seruare, & ne cadauera a crucibus abstraherentur; armis & diligenti præsidio munita. Capitale enim erat ex S. C. (vt ait Petronius Arbiter in satyra) militi, cuius dolo malo, aut culpa cadauera detracta forent. Quare cum milites ad seruanda & munienda sepulchra adscripti non essent, immo iure. P. R. cadauera in sepulchro seruare, aut medicare funus prohibitum; merito a Pilato militum manus ad sepulchrum muniendum a sacerdotibus postulabatur. Quibus Pilatus, *habetis inquit, custodiam*, ex uestris militibus, præsidium collocate: *ite, custodite sicut scitis*, seruari oportere. Homo uero Romanus usus est uoce Romana, ut milites custodiæ adscriptos significaret. Solēt enim Apostoli multas uoces latinas suis scriptis inferere, quæ consuetudine receptæ erant. Quales sunt *prætorium* apud Paulum & Matthæū, & hæc uox apud eūdem Matthæum cap. 27. ut ait Theophilactus, *custodias*; qua apud Latinos tam illi qui seruant, quam ieruati & custoditi intelliguntur: *sudarium* etiam apud Ioannem cap. 11. & Lucā Acto. 19. latina uox est. Sed quamquā apud Græca exēplaria *εχειν τω νοσοδ'ια*, idest, *habere custodiā* legatur, quasi a Pilato suorum militum fuerit imperata custodia; tamen haud absurdū erit coniectari, ut uulgare lectionem defendamus, de ea custodia quam templum habebat,

bebat, Pilatum locutum fuisse.

5 Sed hæc satis ad rem faciunt, cum etiam ex Scripturæ sacræ testimonijs cōstet, in templo lanceas, clypeos, & omnia armorum genera fuisse, quibus illud populi præsidio defendi posset. Legimus Paralipomenon lib. 2. cap. 23. a Ioiada summo sacerdote custodias domus Domini, & milites templo adscriptos fuisse; quorum præsidio Athallæ tyrannidem deprimere, & filium regis publice inaugurare possent. Nam præter quattuor millia leuitarum, qui excubias domus Domini agebant, etiam fuisse milites leuis armaturæ 4. Regum cap. 11. constat. Quo in loco ubi nostra editio *militēs* hebræa lectio habet *celerēs*, idest, leuis armaturæ, vt Vatablus, & Sanctes Panninus adnotarunt.

6 Quamobrem si in exemplum trahi possunt, veteres mores, hic vnus est, qui nostro instituto facile aptari poterit; cum armis uitæ præsidia quærere, & libertatem ecclesiæ tueri consultissimum sit, & Petri exemplo quasi decreto firmatum. Habent enim nostra hæc tempora multa incommoda, habent multas calamitates & infortunia, ab aduersarijs Romanæ ecclesiæ illata: qui tantum abest, ut dignitati, & muneri Apostolico deferant, quam quod etiam Pontificum uitæ salutique insidientur. Quæ omnia inter alia stipatorum caterua anteuerti possunt, quia auctoritas Apostolica defendendi, & amplitudo decorari oportet.

7 Olim cū Imperatores maximo cultu ecclesiā prosequerentur, & humi cubare, & ad sacerdotum pedes ruere, & ad eorum conspectum diadema detrahere, caputque eorum manibus obiicere, (vt ait Chrysostomus tom. 4. homil. 5.) consueuissent; Pontifices armis non egebant: cum omnia illorum sententia & auctoritate gubernarentur. *Soliti enim erant Imperatores*, vt ait Theodosius Imperator, in edicto regio, de iis qui ad ecclesiam confugiunt, (quod tom. 5. cōcilij Ephesini habetur, & apud Ant. August. lib. 1. constit. græcarum Iustiniani, tit. 12.) *cum legitimis armis nunquam non circumdarentur, quique sine armatis stipatoribus esse non poterant, Dei templum ingressuri, foris arma relinquere, &*

psum etiam diadema regia maiestatis insigne, humiliter deponere. quę quidem consuetudo a veteribus illis Imperatoribus originem traxit. Nam Hadrianus Imperator, vt auctor est Spartianus, cum in Aetia sacra celebraret, ne quidem ipse cultrum in sacris detulit, nullumque armatum cum eo templum ingredi passus est. Iulianus quoque fidei pestis, simili de causa Arfacium Galatię Antistitem hortabatur (in epistola de hac re conscripta) ne ducibus in Urbem ingredientibus, sacerdos obuiam fieret, nisi quando ad templa deorum accederent; & id solum intra uestibulum, & eos intrantes nullum militem armatum procedere permetteret, cum statim ac dux delubri limen ingressus fuerit, publicam personam deponat, & illam sacerdos induat.

Sed cum conuerso rerum ordine, ecclesia iam sit milite 8 completa, & sacri Pontifices sæpe ab Imperatoribus vinculis immaniter constricti, ad carcerē barbarica feritate raptati, sæpe mali mulctati fuerint; debet ne tantis hominum calumniis tanta dignitas exponi, & imbelles inter audaces milites, vbi iura silēt, intrepide se committere? Cum iam a priuato quoque homine eorum auctoritas temere oppugnetur, quam veteres principes religionis causa maxime suspiciebant? Num erit consonum eos vitam priuatam cum dedecore agere, & precibus ea consequi velle, quę ne armis quidem, inter tot, huius sæculi ad deteriora labētis scelera impetrari possunt? *Lachrymę arma sunt sacerdotum* (vt ait Ambrosius ad Auxentium) quando profunt & ecclesiam iuant. Profuerunt apud Ethnicos, & illę maxima negotia confecerunt, quibus nostri nihil deferunt. Nihil enim iam a flagitiosis hominibus consequitur humilitas, nihil impetrat demissio. Quare decuit Pontificum maiestatem, non solum legibus, sed etiam insignibus splendoris & imperij, hoc est, licitoribus, & publicis seruis armari, vt vtroque tempore bellorum & pacis omnia legitime gubernarentur.

Quod variis exemplis ex historia collectis confirmare 9
possi-

possumus. Primo anno Domini 637. Cum milites, Mauritij Chartularij auctoritate, ad diripiendum thesaurum ecclesię Lateranensis discurrerent, a clericis cum armata iuuenum manu, qui a Seueriano PP. re prouisa coierant, magna animi alacritate repulsi, eo prorumpere nequiuerunt. Pręterea Anno Domini 693. (vt Otho Frisingen. lib. 5. ca. 12. refert) Sergius PP. cum populum in Zachariam Protospatharium commotum, & armis tumultuantem sedaret, eum laudauit, quod pro sua salute, tam alacriter arma suscepisset: sic Exhilaratus dux in Campania, cum populos in Pontificem excitasset, a Romanis, qui suum Pontificem colebāt maxime, obruncatus est. Hoc vero tempore, ante Pontificem Romanum nudos gladios in signum iustitię, & potestatis delatos fuisse, vt tanta Pontificis auctoritas, etiam in gladij materialis gestatione omnibus conspicua foret, aperte ex annalibus B. Corij colligitur, vbi sic habet: *Ab Hadriano summo Pontifice Desiderius rex impetravit, vt qui nudum gladium ante Pontificem gestarent, ij natione Longobardi essent, quemadmodum priuilegium testatur cui subscripsit Casius Fontanus Romanus Apostolicus Cællarius, scribendo adfuit Vrsinus Angelus Anno post Christum 706. Actum Rome Sexto Idus Maias. Idem etiam a Carolo Rege Francorum impetratum, subscripsit Caroli scriba Aquinus Potinus, scribendo adfuit Iacobus Canarinus Mediolanensis.* hæc Corius: Licet alio instituto id retulerit Ioannes B. Fonteius lib. 2. de Cęsiorum gente cap. 19. Subsecuta deinde fuerunt alia turbulētia tempora, & quem antea populus summis honoribus prosequeretur, summis iniurijs absque causa onerare non destitit. Leoni III. Paschalis & Campulus ciuitatis principes, Anno 799. dispositis insidijs vim grauem intulerunt; & impetu facto, Leonem corripuerunt, & in terra abiectum, Paschali caput, Campulo pedes tenentibus, sacris vestibus exuerunt, atque oculos elidere, & linguā præscindere contenderunt. Tractum inde in proximum templum, & ante altare cõstitutum, diris affecere vulneribus; & mox semianimem & sanguine madentem, in Monaste-

rio S. Erasmi arctæ tradidere custodię. Quam impietatem Carolus Magnus imperator (vt ait Otho Frising. lib. 5. cap. 30. & 31. & Robertus Guaguinus, & Páulus Aemilius lib. 3. de gestis Francorum) grauissimis poenis profecutus est. Ad hæc, Vido Tusciæ dux, Marrochiæ vxoris impulsu, Anno Domini 917. Ioannem Papã X. missis in Lateranum satellitibus, faucibus ceruicali oclusis intèremit. Præterea Stephanus IX. Anno Domini 941. per tumultum, Alberici factione oppressus, foedisq. vulneribus affectus, extinguitur. Sed cum iam hoc foedum facinus omnes homines exhorrescerent, Crescens Nomentanus Anno Domini 985. Ioannem XV. Vrbe per summam vim expulit, & postea Gregorium V. Anno 995. eadem vrbe, eodem scelere inductus, exclusit. Quare cum Pontifices summis onerarentur contumelijs, & sæpe eorum dignitas populari temeritate maximo dedecore læderetur, suæ incolumitati consuluerunt. Intèr quos Leo IX. uir summæ prudentiæ & plurimi consilij, Anno 1049. cum Patrimonio B. Petri quasi iure hæreditario, a Normandis fuisset exutus, egregie docuit (vt ait Nicolaus Cardinalis ab Aragonia in suo regesto) iura ecclesię armis esse defendenda. Eius vero successor Stephanus X. Anno 1057. eandem causam intrepide suscepit. Gregorius VII. Anno 1073. quamquã ab Henrico III. Vrbe obsessus fuerit, acerrime tamen ecclesiæ immunitatem (vt ait Guilielmus Tyrus lib. 1. sacri belli cap. 13.) tutatus est. Hinc Paschalis II. Anno Domini 1100. tametsi dolo malo ab Henrico V. in sacro B. Petri templo petulanter & contumeliose comprehensus, ui & metu priuilegia ecclesiæ abrogarit, (vt ait Otho Frising. lib. 7. cap. 14. & Ioannes Tusculanus in epistola de captione Papę Paschalis, quę habetur in notationibus ad epistolas Iuonis Carnotensis) eam tamen decoris maculam, quam barbarico bello & furore susceperat, deleuit; & Imperatoris improbitatem in synodo Romana compressit & extinxit. Sic Eugenius III. antiquos ecclesiæ hostes militia coercuit, cum Iordanem Petri Leo

nis filium, ad ius Patricij sui reposcunt, ut auctor est Frisingen. lib. 7. cap. 31. Quibus exemplis facile persuademur, multorum hominum improbitatem armorum pressidio coercendam, & Pontificis amplitudinem armato milite defendendam; ne tot hominum iniurijs tanta auctoritas pateat.

10 Sed præter hæc exempla, hanc eandem rem alijs rationibus confirmemus. Primum ab his qui publicum magistratum gerunt uirgam principatus inditium deferendam esse, superius exuarijs auctoribus demonstratum est. Ex quibus aperte liquet, summos magistratus licitoribus stipari oportere, ut in repentinis seditionibus compescendis, uel in grauioribus periculis propulsandis, plurimum viribus & potentia valerent, ad res humanas confirmandas, quę sæpe armis & cadibus funestantur. Qua de re magistratus Populi Romani lictores, uiatores, & apperitores habebat, ut ait A. Gellius lib. 13. cap. 12. non tam ut populum summouerent, quam vt fontes in vincula adducerent. Hos tamen lictores Liius lib. 45. & Seneca epistola 95. summo tores nuncupauit, qui soliti erant gladijs populum summouere; ij quoque sacerdoti apparebant, eique occurrenti summouebant meretricem, vt auctor est idem Seneca & cõtrouer. 2. lib. 1. Iidẽ cõpulsores a Gellio lib. 10. cap. 3. executores, siue exactores *ἐπιβασιῶν ἀπαυτιῶν & ἐπιλωτῶν* dicuntur a Glossario. In libro legũ Vuisigothorũ 2. tit. 1. cap. 17. & lib. 2. variarum, epistola 13. & 20. & lib. 3. epistola 20. & lib. 4. epistola 37. 22. 47. & lib. 8. epistola 24. & 27. & lib. 9. in edicto Athalarici, omnes hi lictores sagiones siue faiones dicti fuere; fortasse, vt ait Isidorus lib. 5. etymo. ab exigendo. Isocrates orator, epistola 9. *ῥαυδύχοις* appellat, idest, virgarios; quia illos magistratus suo *ῥάβδω*, idest, sceptro & virga, innolètes & refractarios armat; vt his quasi legum repagulis & viribus, turba summoueri, & subditi omnes in officio cõtineri possent, de quibus Martialis lib. 11. ad Bassum ait.

*Non consulatus ipse non Tribunatus,
Senuique faces, nec superba clamorū
Licitoris abiget virga.*

Eadem prorsus ratione apud sacram scripturam lictores qui hominum impetus cōpescere sunt soliti, ῥαβδούχοι dicti sunt, quia ῥαβδου virga cēdebant reos, ut Acto. 16. constat. ergo si δὲ τῶν ῥαβδου, ῥαβδούχοι originem ducunt; & lictores non nisi ad magistratus imperium indicandum de ferri non possunt, profecto Romanus Pōtifex qui virgam ferreā ad perfidos comprimēdos a Christo Domino accepit, poterit stipari licitoribus: cū δὲ τῶν ῥαβδου ῥαβδούχοι, id est, lictores, & virgarij dicantur. Quę enim ratio est eos lictores gestare non posse, quos confiteare uirgam habuisse? aut cui uirgam iure concedis, eidem uelle potestatem deferendi seruos publicos abrogare? Sed hæc liquido ex episcoporum iurisdictione constabunt: qui cum ex suo proprio munere iudicium exercere, cruciare reos, & pœnas temporales transgressoribus imponere, & virgarum coercionem tamquam tormenta congruę seueritatis adhibere possint: (vt habetur cap. si res. 14. q. 6. & cap. circucelliones. 23. q. 5. & 86. dist. cap. non liceat. & 95. dist. cap. cum beatus. & 5. q. cap. 5. illi) merito debēt stipari licitoribus, ut virgarum pulsatione veritatem extorqueant. Sed Augustinum de hac re in epistola 159. ad Marcellinum comitem loquentem audiamus: *Noli perdere paternam diligentiam quam in ipsa inquisitione seruasti, quoniam tantorum scelerum confessionem, non extendente equuleo, non sulcantibus ungulis, non urentibus flammis, sed virgarum verberibus eruisti: qui modus coercionis & a magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & sepe etiam in iudicijs solet ab episcopis adhiberi.* Virgarum uero pulsatio a licitoribus fiebat, qui gladios deferēbant, ut ait Philo lib. contra Flaccum Aegypti præsidem. Nam apud Alexandrinos, qui virgis reos cādebant, Spathephori, id est gladij gestatores, & eorum duces Protospatharij dicebantur. Virgarum uero pulsatio liberis ho-

mini-

minibus adhibebatur, cum serui flagris cēderentur, ut ait Iacobus Durantius lib. 1. variarum, cap. 15.

11 Ad hæc olim ante quam Imperatores sua præsentia & fide ecclesiam cohonestarent, septem diaconi cum alijs ut Euaristus Pontifex instituit, episcopi inter concionādum latus claudebāt; ne illis aliqua inferretur iniuria, quos pro viribus ab omni periculo abstrahere, & custodire debebant. Nam cum episcopalis dignitas omnium sit amplissima, necesse fuit episcopos famulitij multitudine comitari (vt ait Iustinianus nouella 6. & Matthæus Blastares in Nomimo) tum propter muneris amplitudinem, cum ipse inspector & curator omnium Christianorum sit; tum ut testes bonorum operum secum deferant: quod Lutus Papa. in cap. iubemus, de consecratione dist. 1. *testimonium ecclesiasticum* appellauit, videlicet, *duos presbyteros & tres diaconos*, vt Ado Treuerensis in martyrologio 4. non. Martij retulit. Nunc uero cum truculentissimi hostes apud Anglos & Germanos ecclesiam inuaserint, qui summo odio episcopum Romanum prosequuntur, num suę dignitati consulere, & vt decet totius Orbis & Urbis Antistitem armis & militari præsidio stipari crimē erit? licuit Eusebio Samo fateno, qui propter ecclesiā multos pertulit labores, ut scribit Theodoritus lib. 4. cap. 12. *militari ornatu & thyra capiti imposta Syriam Phœniciam, Palestinam peragrarē et presbyteros & Diaconos cum hoc militari ornatu creare*: & Pontifici Romano omnium Antistitem principi satellites deferre non licebit? Licuit Synesio episcopo sanctissimo se armis tueri, & ipsis vitę suę præsidia quęrere, ut in eius epistolis legimus, & sola hæc culpa in Romanos Pontifices conferenda erit, a qua omnes alij liberantur?

12 Basilius cum per summum scelus ante præsidem duceretur, tota Vrbe trepidatum est; omnesq. ciues (communi omnium ardore) armis, faxis, & telis pro episcopi salute egregie decertarunt; vt S. Greg. Nazianz. id maximæ ciuibus laudi tribuit, cum eos pietas ad tanti episcopi defensionem excitasset; & solum Romano Pontifici hoc idē ponē-

ponendum erit in culpa quod alijs extra omnem culpam causamque ponitur? S. Cyrillus Alexandrinus ob hanc causam ab egregijs ecclesie scriptoribus magna cum laude commendatur, & solus Romanus Pontifex huius rei culpam effugere non poterit? sed sancti Cyrilli factum referamus, ut quantum a suspitione reprehensionis absit Romanus Pontifex constet. Orestes Alexandriae praefectus apertas cum Cyrillo inimicitias gerebat, eiusque potentiam oderat, quod episcopus multa ex publicis negotijs ad se pertraxisset. Partes praefecti, Iudaei qui pietate se Deo praestare arbitrantur, si Christianis malorum causa sint, tuebantur: eumque contra Hierarcem Cyrilli charissimum concitabant. In quem Orestes commotus rapere hominem, verberibusque subditum affligi iussit. Cyrillo cum huius mali caput compertum esset, primarios Iudaeorum accitos, minis perterritus, ut populum commouere, & praefidem aduersus Christianos concitare desisterent. Quibus verbis commoti, nocte intempesta, cum S. Alexandri templum igne iniecto ardere, falso per varios Urbis vicus conclamassent; multos Christianos, qui opem laturos accesserant, trucidarunt. Re comperta, postquam Iudaeorum flagitium in aperto fuit, Cyrillus multitudine stipatus, synagogas eorum ademit, bona publicauit, populo diripienda dedit, eosque vrbe expulit. Orestes Cyrilli os id egre ferens, ad Imperatorem retulit. Cyrillus etiam Iudaeorum audaciam ad principem scripsit. vicit episcopi sententia, eiusque factum potiori causa stetit. Qua de re vehementissime irritatus praefes, in episcopum vindictam parabat, eique per summam vim dolo malo insidiabatur: cuius graue periculum cum religiosi homines amouere voluissent, plusquam quingenti Cyrilli vitae praesidio fuere. Vehementer tunc Orestes curru multitudine stipatus: cuius periculum homines obuiam facti, eum conuicijs & contumelijs profecerunt, græculum & idolorum sacerdotem nominantes: rei periculo perterritus praefes, se Christianum iactat, falso tamen. Quo responso, quasi per iocum misso, grauius indignati, Orestem lapidum ictibus impetuerunt. Ammonius

vero

vero, quem postea Thaumatum, id est, admirandum appellauit Cyrillus, quia pietatis causa egregie pro ecclesie libertate pugnauerat; saxum in faciem praesidis coniecit, quo totus sanguine conspersus ac cruentatus est.

13 Hi vero homines, qui intrepide Cyrilli causam susceperunt, non erant monachi, ut falso Sozomenus affirmat, a quo Socrates lib. 7. cap. 14. & Nicephorus lib. 14. cap. 15. mutuati sunt. Sozomenus enim cum episcopo, & monachis esset nimium quantum, quemadmodum & Theophilo Cyrilli auunculo infensus ob haeresim, quam ipse animo conceperat, hanc notam Cyrillo imponere, & ex suis scriptis inuidiam apud omnes homines conflare conatus est. De qua re a Gregorio Mag. lib. 6. regesti epist. 31. conarguitur. Fuisse vero collegium parabolanorum quod auxilium episcopo tulerat, vel haec vna satis coniectura facit; quod sub episcopi praesidio fuerit, quod eodem anno, & eidem consulibus, sub quibus Orestes lapidibus impetrus est, Theodosius Imperator de certo numero parabolanorum praescripserit; quod simul omnes incedere, & in forum publicumque iudicium gregatim accedere, & Decuriones in hoc collegium cooptari vetuerit: ut in Cod. Theodos. lib. 16. tit. 2. constitutione 42. & 43. legimus. Parabolani vero dicti fuerunt, non quod glebe adscripti, ut ait Alciatus lib. 4. disputationum cap. 9. aut toto tempore uitae hospitalium xenonumque seruitio addicti fuerint: sed quod intrepidi, ut docet Cuiacius nouell. 3. & audaces uiderentur; & quia ad curanda agrorum corpora deputati, in periculis non paruis uertarentur, ex frequenti agrorum contactu. Hi etiam Parabolarij dicti, sicuti & Iulio Frontino Matheos 8. bestiarum, & Socrati parabolarij. Qui certo numero ab episcopo ordinabantur, ut ex Cod. de episc. & cler. l. Parabolani. & l. non plures. aperte colligitur. Qui licet ecclesiae officia non exercerent, & propriae ecclesiastico muneri addicti non essent, quodammodo tamen ministerio ecclesiae deputati videbantur. Quod plane fuit in causa, cur ob collegij societatem & institutum, monachi

O

dicti

dicti fuerint: quemadmodum & Copiate, idest, laborantes, & qui cereos, & funabula deferebant: ex C. Theodosiano lib. 10. & lib. 16. tit. 2. l. 15. a clericis separantur, & inter iuuenes recensentur, cum certa esset clericorum ordinatio, horum non ita. hi vero qui lectuli defuncti ministerium faciunt, dum ad sepulchrum defertur, decani dicuntur. l. non plures. C. de sacrosanctis ecclesijs, vt A. Augustinus in notis ad Iuliani epitomē docuit. Arma vero eos detulisse ad pericula submouenda, quæ ipsis noctu diuque in deportatione egrorum defunctorumq. imminabant, ratio ipsa adhortatur: ab his vero decanis ecclesiæ carcer decanica dicitur, ab illorum fortasse ministerio, ut idem A. August. est auctor. Vereor tamen ne idem a B. Ignatio epistola ad Antiochenos operarij, & a Hieronymo ad Rusticum fossarij dicti sint.

Hos vero parum a defensoribus ecclesiæ diuersos fuisse, factis ipso comprobamus. Licuit tunc parabolanis episcopi iniurias armis propellere; licet etiam nunc defensoribus materialia arma in ecclesiæ defensionem capere, & hostes impetere. Quod Nicolaus I. in epist. ad episcopum Treuerensem, vt habetur ca. auctoritatem. 15. q. 6. aperte demonstrauit his verbis: *Quin etiam presbitero fratri nostro filijsq. Treuerensis ecclesiæ, illiusque defensoribus hæc in mandatis damus, vt spirituali, & materiali gladio tandem malignos illos eorumq. fautores insequantur, quousque cum integritate possessionis directe reuocentur.* Hinc constat Ecclesiæ Antistites posse bellū indicere, hostes bello laceffere. 23. q. 8. ca. igitur. & ca. hortatu. & ca. vt pridem. inimicos insequi gladio (vt ait S. Gregorius lib. 12. epist. 21.) infidelis impugnare, vt Leo III. contra Agarenos exemplo demonstrauit. Qui vero fuerint isti defensores, synodus Mileuitana cap. 16. & cap. 19. & Petrus Vrbeuetanus episcopus, in B. Damasi papæ annotationibus explicauit: *Gregorius, inquit, vt est auctor Ioannes Diaconus, remansit a suo cubiculo secularibus, clericos sibi prudentissimos conciliarios familiaresq. delegit. Nemo laicorum quidlibet palatii ministerium vel ecclesiasticum palatio-*

trimonium procurabat, sed omnia ecclesiastici iuris munia, ecclesiastici etiam viri subibant: ob quod se nonnulli procerum sub obtentu religionis tonsurare cœperunt. Hæc consuetudo postea diu obtinuit in Romana ecclesiæ, vt omnia ecclesiastica ministeria, tū priuatim, tum publice per solos clericos administrarentur. Quare Notarij & defensores, ex clericorum quoque ordine sumebantur: quod tamen & ante Gregorium obseruatum a religiosis Pontificibus, & ex rescriptis Zosimi & Gelasii Pontificum apparet. Quod autem fuerit defensoris officium, breuiter describitur a Pelagio in rescripto ad Antoninam Patriciam, quæ postulabat monachum fieri defensorem: in quo ostendit monachi, & defensoris officium conuenire non posse. Illis enim, inquit, quies, oratio, labor manuum: at his causarum cognitio, conuentiones, actus, publica litigia, & quæcumque vel ecclesiastica instituta, vel supplicantium necessitas poscit. Præterea ex decreto Urbani patet, procuratoris nomine intelligi quemlibet ecclesiasticarum rerum administratorem, præpositum, Oeconomum, vice dominum. Defensoris nomine aduocatum, castaldum, & iudicem. Vice domini & maiores domus ab episcopis, ex ordine cleri instituebantur viri prudentes, quibus episcopij, idest, domus episcopalis, cura & administratio committebatur, in hospitibus suscipiendis, et causis cognoscendis; ut apparet ex rescripto B. Gregorij ad Antonium, & ad Clementiã Patriciam. hæc ille. qui plane defensores nobiles viri cum primum a Gregorio clericali tonsura insigniri cœperunt, in Vrbe per singulas regiones fuerunt distributi; ut ait Ordo Romanus, quem Gregorius Cassander edidit. tum in primis ut sub eorum præsidio ecclesiæ forent, tū uero etiã ut ipsummet episcopum, eiusq; causas omni studio defenderent. hi similes defensoribus ciuitatum censentur, ut ex Alcia. lib. 3. disp. ca. 5. patere potest: & scholasticis ex foro, tit. Concil. Sardicen. cap. 10. & Cartag. cap. 9. idest, causarum defensoribus siue aduocatis. omitto etiam eos episcopos, qui heroum munere temporalem dignitatem episcopatu annexam habent; quique & cæli & terræ principes, vt ait Hermoldus Butouiensis lib. 1. cap. 4. regum beneficio instituti sunt: quibus non solum suo iure arma por-

tare, sed etiam principum munere armatis militibus stipari cōuenit, vt Herbipolensis episcopus, qui nudum gladiū habet ad aram maximam collocatum: de quo tritū illud: *Herbipolensis sola, ense iudicat & stola.* vt Renatus Chopinus lib. 2. de sacrapolit. tit. 1. Reginaldus Pol. lib. de Papę potestate cap. 43. Vnde Iulius II. ut ait Cardinalis Bembus lib. 12. historię Venetę, Heluetios omnes honorifico nomine defensores appellauit, quod omni armorum genere, libertatis Pontificię assertores fuissent.

Hęc quidem hæctenus, quod reliquum est de hæreticorum rationibus dicam. Hæretici, quibus nihil tam est cordi, quam ut Romanam ecclesiam impugnent; non modo presbyteros armis stipari uetant, sed etiam priuatos homines, qui nullo ecclesię muneri dicari addictique sunt, arma deferre tam prohibent quam quod maxime. Hi Anabaptistarum partes secuti, Baculares siue Strelli dicti, hominum genus, si Deus faxit, tranquillum & quietum: cū gladium numquam deferant, telum & quoduis armorum genus, præter baculum, abijciant; & nescio quæ eos incessit religio, vt vim ui repellere ne fas habeant. Hi parum a scelere Iuliani absunt, qui Christianis militię muneribus, & magistratu gerendo interdixit, quod diceret in Christi Euāgelio ab omnib. Christianis gladij potestatem sublatā. Quos sepe illudens, his verbis excipiebat, *ὐμῶν τὸ νόμον θεῶν: Vestrū est, inquit, iniurias perferre, non vindicare.* Franciscus etiam Duarenus lib. 1. de sacris ecclesię ministerijs cap. 4. facetijs quibusdam ex Fulgoso collectis, satis imperite nos cachinnis irrisit, & gladij potestatem impugnauit. Qui omnes suas partes tuentur ex Matth. cap. 5. vbi Dominus maxime vindictam prohibet. Id etiam conficiunt ex Cyrilli commentarijs in Ioannem lib. 11. cap. 35. & 36. vbi gladij usus videtur interdictus. Mox rationibus idem consequi tentant; cum nulla res sit, quę magis tyrannidem prodat, æque ac militum armatorum custodia. *Omnes enim,* (vt ait Arist. lib. 1. Rhetoricorum ad Theodetem) *qui corpus satellitio tutati sunt, populi dominatum affectant.*

15

rit, vt Pisistratus Theagenes, et Dionysius satellitio tyrannidem occuparunt. Præterea parum fidei (vt ait Valerius Max. lib. 9. cap. 14.) in pestoribus hominum reperiunt qui dignitatem suam stipatorū custodia retinent. Ad hæc Dion Chrysostomus oratione 4. de regno, nullis armis reges stipari debere concludit; cum timidi hominis, aut eius quem nimis subditi auersantur sit, arma gestare. Quare cū timere a rege alienū sit, oīa debet arma deponere, & ea tyrānis relinquere; qui cū nihil tutū habeant, propterea in armorum præsidio, vt ait Dion oratione 6. suam dignitatem constituunt. Sed quæ inde deducant uideamus: *Omnes, inquit, hæretici, qui in ecclesiam tyrannidem exercuerunt, illam satellitio adepti sunt.* Paulus Samosatenus (ut ait Nicephorus lib. 6. cap. 30.) cum uirus suæ hæresis euomere uoluisset, primum satellitio septus est. Quod plane quantum ab ecclesiastica disciplina abhorreret, omnium episcoporum consensu, qui eius factum detestabantur, comprobatur. extat eorum epistola ad Dionysium Papam, in qua ita legimus: *Neque ut ille superbierit, sublatusque fuerit mundanis dignitatibus, ducentarius potius, quam episcopus uocari uolens. Neque ut per forum superbe incesserit, simulque epistolas legerit, & dictauerit cum satellitio publicitus ingrediens, magno numero his præcedentibus, illis sequentibus.* Ad hæc, Nestorius suam impietatem militum gladiis defendebat, quod ei tom. 2. cap. 2. Concilij Ephesini ponitur in crimine, cū manu militari stipatus alios episcopos expulerit.

16

Quę omnia argumenta facile diluuntur. Primum Matthæi locus Moyfi legis rigorem, & acerbiter temperauit, ne scilicet nimium perfracte ulciscendo contumeliam propulsemus. Olim oculum pro oculo, dentem pro dente exigebant ueteres, Christus lenitate usus: *Ego ait, dico uobis non resistere a malo, ἀντιστῆναι,* idest, nolite oppositi esse atq; aduersi ad contumeliam illatam acerbiter vindicandam. *Sed si quis percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe & ei alteram,* idest, habes Deum iudicem, ipse tuorum aduersariorum defensor & vindex erit; tu nihil vindices priuato studio,

dio, sed quoad præparationem animi, quæ in corde esse debet, ut ait S. Augustinus, lib. 22. contra Faustum, cap. 76. *Sustine omnes iniurias: perfer labores propter electos, ut ait Paul. ad Timot. 2. ut & ipsi salutem consequantur, qua est in Christo Iesu. Neque enim oportet seruum Dei litigare, sed mansuetum esse ad omnes, patientem & cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati.* id est, non decet seruum Dei esse refractarium aut contentionum ferocitate decertantem, id enim significat *μάχηδαι*, neque impetu, & acriori conatum tumultuantem, aut iniurias animositate prosequentem, sed pacificum, quietum, lenem. Qua de re præscripserat Paulus episcopum non debere esse *percussorem*, eorum præsertim qui fidem nouiter amplectuntur. Cum ij qui fidei rudimentis imbui solent, se uere & aspere tractandi non sint, sed moderate ac modeste admonendi: *ne quasi duro baculo obiurgationis* (ut ait Origenes in Exod. homil. 10.) *veritatis factus ab illis animo conceptus, elidatur.* Christus uero nunquam cuiquam sui ipsius defensionem prohibuit. Nam cum a milite palmis cæderetur, se iniuste cæsum conquestus est. & Paulus colaphis ictus, sacerdotem maledictis fixit his verbis: *Percutiat te Deus paries dealbate:* Nec abhorret a nostra sententia S. Cyrillus ab illis citatus, qui Petri factum commemorans, a legis instituto, ut dentem pro dente excutere-mus, alienum non fuisse docet. eaque de causa a Christo, qui modestiam moderationemque animi exemplo & oratione docuerat, grauiter obiurgatum. Iulianus uero peruerse & malitiose Euangelij auctoritatem ludificatus est. Quæ non publicam vindictam prohibet, sed priuatam, ex ira, & contentione exortam. In qua re non modo improbissime cauillatus est, sed etiam dum ecclesiæ bona præscriberet, & fortunas sacerdotum eriperet: vasa sacra in fiscum inferret, at ait Theodoritus lib. 3. cap. 12. cauillabatur se religiose id agere, quo facilius Christianis opem ferret; ne ad regnum cælorum properantes, pecuniarum mole retraherentur, ut in epistola ad Eubolium legimus. sed præclarum suæ disciplinæ habuit auctorem Dionysium Tyrannum, qui

qui aureum amiculum Esculapii estate graue, hyeme frigidum esse cauillabatur, ut templi bona surriperet. Franciscus uero Duarenus cum diæterijs & iocis episcopos excipiat, sui muneris, id est, hæretici immemor non fuit. Ea enim quæ hæretici assequi, aut confutare non possunt, magno deludent risu, ut apud omnes in nos inuidiam conflent. sic Iudæi non intelligentes Domini verbum Marci 5. Dominum irridebant, & Act. 2. illudentes Apostolos musto madidos appellabant.

17 In his uero, quæ ex Arist. obijciunt, produnt se ipsos parum in eius disputationibus versatos: qui lib. 1. Rhetoricorum, *τέλον τυραννίδος αυλακήν*, id est, *finem tyranni custodia,* nominat; cum nihil aliud molitur, quam ut ciuitatem opprimat, & virtutem ui & dominatu extinguat. Quod ex Euripide in Supplicibus, & ex Herodoto in concione Ottane demonstratur, a Ioanne Stobæo serm. 47. Quis uero regum, qui sui corporis præsidium in armato milite collocauit, finem in custodia potius, quam in sacrarum legum obseruatione constituit? Cum illi armis rempub. non opprimant, nec leges pro arbitrato & libidine, ut Baculares, rogent aut imperent, nec eas ut tyranni necibus consecrent, sanguine cruentent? Ciuitates uero & regiones armis munitas defendendasque esse, idem Arist. lib. 7. Polit. propter eos, qui imperium detestant, vel qui inferre iniuriam conantur, egregie demonstrauit. & lib. 3. cap. 5. *προς τὴν πολημικὴν ἰσχύν* paratas, instructasque militum legiones, ducesque armis stipandos esse affirmauit. Qua de re non solum Romani Imperatores, sed etiam qui primariam dignitatem ab Imperatore, apud aliquam prouinciam assequebantur, cum splendido militum satellitio, pro dignitate sua, quotidie pro tribunali causam dicebant: ut Philotomus martyr, teste Nicephoro lib. 7. cap. 9. Romano more, militibus stipatus, apud Alexandrinos iudicabat. Illa uero exempla nihil conficiunt, sunt enim *σημεία*, id est, leuia quædam signa, quæ facile eluduntur; non tamen *πακμήρια*, id est, argumenta, ut ait Arist. 1. Rhet. quibus res necessario concluditur.

ditur. Etenim timere regi indignum est, sed insidias vereri, non tam regis quam cuiusvis hominis proprium. Presertim hoc tempore, ubi populi a Buchanano hæretico edocti, moluntur pro suo arbitratu reges in dicta causa temere summouere, aliosque pro libidine substituere: quod velitandum Niniano Vuinzeto, pro Scotis regibus relinquo.

Sic etiam illi episcopi, quos nobis per calumniam obtrudunt, tamquam munere indigni explodendi sunt: qui ut hæreses fererent, & sua iam omnibus comperta flagitia tuerentur, armis reluctanter populum adigebant, & armatorum exercitu ecclesiam occupabant. Quod Arianis S. Ambrosius lib. 8. in Lucam cap. 16. obiicit, & Auxentio in grauissimo ponit crimine lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 11. & lib. 5. epistolarum, & in oratione contra eundem Auxentium, quem iniectatur his uerbis: *Legimus in Prophe- ta, quod uiderit falcem volantem, hanc imitatus Auxentius gladium volantem per omnes Vrbes direxit. Tu Domine Iesu uno momento mundum redemisti, Auxentius uno momento tot populos trucidauit, alios gladio, alios sacrilegio. Meam basilicam petit, cruento ore, sanguinolentis manibus: et paulo post. Quos non potuit Auxentius sermone decipere, eos gladio putat esse feriendos: Cruentas leges ore ductans, manu scribens, & putans quod lex si- dem possit hominibus imperare.* Hinc S. Cyprianus epist. 55. ad Cornelium Papam, Nouatianum hæreticum, ideo ab ecclesia eiectum scribit, quia ad eam caterua & factione desperatorum hominum stipatus, ad tumultus excitandos accessisset. eosdem Leo Papa epist. 89. grauiter obiurgat, quod militari manu ad inuadendas per tumultum ecclesias accessissent. Fuit enim inter Nouatij sectatores, quidam Purpureus episcopus Limatensis, ut refert Augustinus lib. 3. contra Cresconium cap. 17. qui & catholicos militari uindicta occidit, & sororis suæ filios propriis manibus interemit. Hic cum Cæciliano catholico episcopo apertas inimicitias gereret, inter manus impositionem, caput quassadum esse iactabat. Fuerunt etiam in Africa uarii episcopi hæreti-
ci, qui

ci, qui cruentis moribus ecclesiam pauerunt, diaconos su per altare occiderunt, ut ait Optatus lib. 2. lacerarunt viros, infantes necarunt, in matronas vim intulerunt, ut sua, id est, malignantium ecclesiam, vi & armis defenderent. sic Cyrila Arianorum Patriarcha, ut ait Victor Vticensis lib. 2. cum satellitibus in superbissimum concedens thronum, catholicos vexabat, & episcopos centenis fustibus tundi iubebat. sic Eusebiani, ut ait S. Athanasius Apologia 2. quo veritatem impedirent, comitem aduocarunt ad synodum, ut militibus ac satellitio ad errores compelleret episcopos. Prætermitto Circumcellionum flagitia, quæ ab Optato lib. 3. copiose describuntur; apud quos nihil tam piuum erat, quam ui & armis omnem catholicam pietatem tollere: qui cum ecclesiæ monitis corrigi non possent, eorum uesania, Arcadij & Honorij lege 31. (quæ habetur in Cod. Theod. lib. 16. tit. 2. de episcopis & clericis) coerceri debuit. In qua Imperatores iudicibus Africanis præsidium armatæ apparitionis contulerunt, aduersus eos qui vi irruerant in ecclesias, earumque clericos vexabant. de quibus Optatus lib. 3. *Inuenerunt in tanta necessitate consilium, ut armatum episcopi militem postularent, non per quem alicui vim facerent, sed ut vim a Donato supra memorato episcopo dispositam, prohiberent.* eadem quoque ratione Marcianus Imperator (ut ait Liberatus cap. 13. breuiarij) Eutychanos hæreticos qui Chalcedonensi synodo, multis stipati militibus conuenerant, armis inhiuit; ne uanis contentionibus dissidia in ecclesiam excitarent: Romanus tamen Pontifex numquam armis ecclesias inuasit, nec militari præsidio fretus, religionis & fidei controuersias pro arbitratu composuit. immo uero postquam, splendido armorum comitatu septus est, nullam sibi ampliorem quam antea habebat auctoritatem arrogauit, nullam maiorem dignitatis accessionem fecit, nihil pro uoluntate imperauit, sed moderate, ut omnibus antea sine satellitio præscribebat, sic etiam modo militibus stipatus, omnia summa prudentia & benignitate moderatur. Armis uero uita præsi-
P dia

dia quærere. S. Paulus. Act. 21. sui exemplo licitum esse demōstrauit: qui cum insidias sibi a Iudæis instructas pertimesceret, ductores postulauit armatos, ne ipse Iudeorum infidijs opprimeretur. Quo exemplo B. Augustinus (epistola 50.) Maximinianum episcopum commendat, cum tuēde suæ ecclesię causa milites conduxisset, vt habetur 23. q. 3. ca. Maximinianus. Idem etiam confirmat in epistola 154. ad Publicolā & habetur 23. q. 5. ca. de occidendis.

Sunt enim milites tamquam muri firmissimi hostium in cursiōibus obiecti, quibus aduersarij depelluntur, & ecclesię Pastores gregem tranquille ducere & reducere, absque impedimento possunt. quod 1. Reg. cap. 25. ouium Pastores de militibus Dauid affirmauerunt his verbis: *Homines isti boni satis fuerunt nobis, & non molesti, nec quidquam aliquando perijt omni tempore, quo fuimus conuersati cum eis in deserto. Pro muro erant nobis, tam in nocte quam in die, omnibus diebus quibus pauius apud eos greges.* Boni fati esse dicuntur milites, idest, opportuno in tempore ualde utiles ad hostium incursiones debellandas; neque molesti, si nulli iniuriam imponunt, neque rem alienam tamquā p̄dones furripiant; sed loco muri sese uite periculis alacriter obijciāt, pro pace & tranquillitate reipub. & pro ecclesię dignitatē. Qui enim huiusmodi sunt, merito fortunati appellari possunt, cum Euangelij p̄ceptum ipsis iniunctū adimpleāt. *Quid faciemus & nos* dicunt milites ad Ioannem Luc. 3. cap. Qui nō ait, ite, arma deponite, bellorum fugite certamina, solis orationibus uacantes, Imperatoris p̄cepta cōtemnite: sed alia quędam proposuit obseruanda, dicēs: *Neminem conculiat, nulli calumniam faciatis, & cōtenti estote stipendijs uestris. Concultere uero* (ut ait S. Ferrandus Diaconus Carthaginensis ad Reginū, reg. 2.) *est aperte facere uolētiā, calumniari, occasionem nocendi requirere, quoniam qui stipendijs suis noluerit esse contentus, temerarijs excessibus aliena diripiat, necesse est.* Milites uero qui urbē cingunt, Urbē opprimere non debent, sed eam tueri; nec uexare populos, sed defendere; nec diruere ciues, sed hostes arcere.

CAP.

CAP. X.

Petrum 1. epistola cap. 5. dominatum episcoporum, non tamen potestatem sustulisse.

S V M M A R I V M.

- 1 Episcopi coacte non debent pascere subditos.
- 2 Grex qui est intra ecclesiā benigne puniri debet.
- 3 Grex Dei moderate tractandus est.
- 4 Subditi coacte pascendi non sunt.
- 5 Episcopis non esse sublatam potestatem seuerè puniendi inobedientes.
- 6 Cum ecclesia hostibus infestatur, episcopi eam armistueri & perfidos bello depellere possunt.
- 7 Quo tempore lenitas, & quo p̄na exercenda sit.
- 8 Emendatio, que per uim fit parum prodesse uidetur.
- 9 Episcopi non studio auaritię, sed ex animo gubernare debēt.
- 10 Episcopi non debent arroganter dominari.
- 11 Episcopus forma gregis quo pacto fiat.

IX his quę copiose demonstrata sunt, locus Petri cap. 5. nobis antea oppositus, & a Frā cisco Duareno obiectus, fati illustris atq; in aperto est: qui tātū abest, ut nostrā infringat sententiā, quā quod etiā eandē multo ualidius confirmet. Sed eius uerba in mediū proferamus: *Pascite*, inquit Petrus, *qui in uobis est grege Dei, Prouidentes, non coacte, sed spontaneè secundum Deum, non turpis lucri gratia, sed uoluntarie, neq; dominantēs in clericis, sed forma facti gregis ex animo.* Petrus oēs episcopos monet, ut uoluntarie, & ex animo gregi prospiciāt *ἐπινοουμένως*, idest, diligēter, & attēte, nō solū ea, quę ante pedes, sed etiā ea quę remota sunt uideant. (ita enim ex Tucydide lib. 8. interpretatur hanc uocem Priscianus lib. 18.) & omnium commodis ita conferant,

P 2

ferant,

ferant atque inuigilent, vt omnium incolumitatis, vitæ & salutis ratio habeatur.

Sed quem gregem ea cum animi moderatione pascere debent? num errantem in alienis pascuis, aut ad aliorum pastorum compascua diuertentem, aut alienos saltus & stabula insequentem? certe talia a Petro mandata episcopi non acceperunt, vt ea ita diligenter persequi debeant; sed solum illis est iniunctum, vt gregem qui in ipsis erat, & gregem Dei suauiter erudirent, & benignissime fouerent. Quod exploratius ex verbis græcis intelligitur: *Pascite*, inquit, non quemcumque, sed *qui in vobis est nobiscum gregem*, idest, eas pecudes, quæ in ouili vestro continentur, quæ vobis parent ac obediunt, quæ plagis retibusq. vestris septæ sunt, quæ vestris caulis stabulisq. inclusæ. Qui plane sensus ex ea voce, *νοβισκον* deducitur, quæ a nostro interprete Ioannis 10. cap. & Luc. 17. *ouile* translata est.

Nec solū id est in causa, cur Petrus episcopis præcipiat disciplina ecclesiastica moderate vtī; sed etiam illud quod cōsulito oppositum est *τῶ θεῷ* idest, *quæ sunt Dei*. Nam oues quæ Christi pastoris uocem audiūt, quæ illius sonos agnoscunt: *quæ ad montes æternos* Christi vestigijs insistentēs spōte accedunt, ut ait Michæas cap. 3. fistula potius ad pascua ducēde, & inde opportune reuocāde, tū suauissimis herbis faginandæ sunt; in quibus tandē fessæ molliter sternant corpora: quam pedo, stimulis, & fundæ iactu urgendæ. ergo *pascite*, ait Petrus, benigne & suauiter pecudes, quæ ex animo Christi præcepta obseruant, in alias seuerè acriterq. vindicete, & dominationem imperiumq. exercete.

Sed hæc vberius doceamus. *Pascite*, ait, *non coacte, μη ἀναγκαστῶς*, quod plane fieri non potest, si stabile & firmum sit futurum ecclesiæ imperium. Quidquid enim violenter agitur, non secus ac plantis accidit; quæ manibus inflexæ atq; districtæ, quam primum missæ factæ sunt, grauiori impulsu ad sese quasi ad suum ingenium reuertuntur. Quod autem a libera voluntate proficiscitur, equissimum & firmissimū esse solet, vtpote benevolentię vinculis adstrictū atque seruatum

Ex LXX.
interpretatione.

uatum. Quod Gregorius Nazianzenus apologetico 1. & oratione 2. ad Patrem, cum ei ecclesiæ cura imponeretur, ex professo Petri locum exponens, docuit his verbis: *Lege nostra cautum est, ne homines coacte, sed spontanee gubernentur; quod ita sit comparatum a natura, vt quidquid vi teneatur, prima quoque occasione oblata, se in libertatem asserat. Sic nostrum imperium vel magistrum nulla re æque ac voluntatis libertate seruatur. Volentium enim non coactorum est pietatis sacramentum.*

5 Bene quidem Gregorius docet eos qui primum fidei rudimenta imbibunt, uel qui Christi institutis initiantur, sponte & leniter a scelere reuocandos; non tamen impulsu & quasi ui ad ecclesiam adigēdos. Quemadmodum etiā & eos, qui iuste religionem Christi priuatim & publice colunt, non coacte pascendos admonet, sed uoluntarie. Cum aduersus eos, qui omni uirtutū genere recte instituti sunt, uel qui Christi præcepta ex animo complectuntur: *Lex non sit posita* (ad Galat. 5.) quæ cogat, uel quæ seuitiam in bene agentes adhibeat; *cum Principes non sint timori boni operis* (ad Rom. 13.) idest, ad terrorem bene operantium constituti. Sed si obedientiam episcoporum, conuersa rerum natura, subditi populi tamquam iugum suauissimum religionis excuterent, uel doctrinam fidei, uel morum institutionem, propter sui perfidiam abijcerent, aut propter prauitatem animi deponerent; tunc temporis decet episcopos bellica præsidia deducere, arma parare, se strenuos & bellicosos præbere, & ut firmissimæ, ac munitissimæ Vrbes, se contra omnia pericula, & insidias obijcere.

6 Quod plane Iohel, propheta cap. 3. docuit, ubi non solum fortes admonet, ut omnia armorum genera parent, instrumenta rustica comminuāt, & ex eis bellica arma conficiant; sed etiam infirmos & debiles adhortatur, ut armis induti iactent se iam fortes & strenuos euasisse. Sed Iohelē loquentem audiamus: *Clamate hæc in gentibus, sanctificate, & indicite bellum; suscite robustos, ascendant omnes viri bellatores. Concidite aratra uestra in gladios, & ligones in lanceas, infir-*

infirmus dicat, quia fortis ego sum. Lxx. viri habēt ὁμαρῆς ἔσω μαρῆς, idest, qui clemens et mansuetus est, sese ad præliū & pugna accingat, ac strenuū et bellicosum se præbeat, sed ij plane māfueti dicūtur, quos Paulus ad Gal. c. 6. spirituales, idest, sacerdotes appellat, eisq. iubet ἐν πνεύματι ὑποτασσέσθαι ἁλλήλοις *in spiritu lenitatis*, & 2. ad Tim. 2. ἐν ὑποταγή, idest, cū modestia, & ad Titū 3. ὑποτασσέσθαι, idest, māfuetudine fratres corrīpere. Qui plane māfueti hoc in loco excitātur ut maturent bellū, et eos qui moribus, & religioni infesti ab honestis in prauos abstracti sunt, acriter impūgnēt. Ita docuit Greg. Nazianze. Apolog. de fuga: qui cū primū ad benignitatē sacerdotes adhortaretur, tamde orationis vi, in hanc nostrā sententiā deductus est: *Atq; utinā, inquit, ex eorū sē numero, qui pro veritate decertāt, et in hominū offensionē incurrūt. Immo etiā me in hoc numero esse gloriabor. melius enim ac optabilius est egregiū bellū, pace impiā a Deo distrahēte, ob eāq; causā in clementē hominē. Iob. 3. tāquam belli gerendū facultate instruetū, Spiritus sanctus armat ad pugnam.* Et oratione 1. de pace ita habet: *Hic enim lenissimus quisq; ac moderatissimus intumescit, & mansuetus vere pugnax efficitur, cum se lenitate sua Dei iacturam facere perspicit, immo ut rectius loquar, pro lapsione sua Deum detrimento afficere, qui nos & pro diuitijs suis habet, diuites reddi.* hec ille.

Quo autē tempore, qua uero ratione hæc lenitas exercenda sit, ad finē eiusdē primę orationis Gregorius explicauit. *Nā cum manifesto se prodit impietas, tū & ferro, & flāmis, & turbulentis tēporibus ac principibus, atq; oībus deniq; rebus obuiā oportet eamus; quā ut mali fermenti participes efficiamur, pernicio suaq; doctrina imbuti, asseruamur. At cū suspicio, sola animū nostrū male habet, timorq; nullis certis argumentis innixus, tū lenitate potius quā celeritate uti conuenit, demissionē potius quā imperio: longeque melius & cōducibilius est, ut nos inuicem instaurēmus, quā ut præiudicia per secessionē facta, uiolento potius quā fraterno more, pro potestate correctionem imperemus.*

Violentam corrigendi potestatem appellat Gregorius 8 ea quidem de causa, quia emendatio quæ mansuetudine & pre-

& precibus impetratur, potius ad hominum benignitatē videtur accedere, quam quæ vi, & bello conficitur. Quod Menelaus, apud Libanium dicebat, humanius esse prius suū verbis obtinere, quam armis consequi. eadē plane ratione Gregorius Apologetico 1. quod necessitate extorquetur violentum iudicauit. Id enim τὴν ἀνὴζω apud eundē in oratione Basilij, uim afferre significat. Non quod hec per vim emendatio sit ab ecclesia repellenda; sed quod parū illis prodesse videatur, si fidei desertores effecti, religionem ob solas pœnas seruare cogantur: quod sæpe experimentis comprobatum est.

9 Subiungit Petrus: *pasce, inquit, non turpis lucri gratia, sed uoluntarie.* Nam qui auaritię sordibus dediti sunt, nihil sua sponte perficiunt, cum eos pecunię studium præcipites ac transuersos agat. Adeo enim pecuniarum cupiditate ducuntur, ut nihil ἐξ ὀφύως, idest, alacriter, prompte & ex animi instituto, aut destinata uoluntate faciant, cum effrenata diuitiarum cupiditate rapiantur. Sed hæc uox ἐξ ὀφύως ad Rom. 1. ita intelligi solet, cū ἐξ ὀφύως Act. 17. & 2. ad Cor. 8. & 9. destinatum uoluntatis nostrę institutum significet. Hinc Esaias cap. 3. cum auaros sacerdotes obiurgaret, illos exactoribus, & spicas legentibus contulit; qui sæpe plebem demetunt, & ueluti spicilegio compilant: ut tamquam duri & importuni domini, spe pretij ad ea, quæ ipsis collibuerint, populum adigant: *Aduersus quos Petrus (ut ait Procopius Gazęus in eius loci commentarijs) præcipit, ne gregem cadant, aut tamquam spicilegio detondeant more ueterum sacerdotum, qui decimas mentis & cymini in clementius exigebant, et eos qui in peccatū labebantur, in iudiciū vocabant; ut criminis conuicti, animaduersionis metu, maiora quam pro facultatum modo bona offerent.*

10 Præterea addit Petrus: *neque dominantes in clericis pindē ōs κατὰ νεύοντες*, idest, supra dominantes. Nam κατὰ in compositione excessum & abundantiam denotat; ut apud Mattheum cap. 26. κατὰ πνεύματι ζειν grauiter peierare, & apud Paulum ad Roma. 1. κατὰ ἔργα ζόμιος non tantum actionē, expri-

exprimit sed proprie, ut ait Oecomenius, grauem illum conatum perpetrandi, & pertinaciter nitendi. Sic 1. ad Corinth. 7. κατέχευ non tantum possidere, sed magnopere & arcte aliquid detinere, & vehementer ad illud affici significat. κατόχη enim ardens animi desiderium & affectio est. eodem etiam loco καταχέωμεν non tam uti, quam supra modum & immodice uti, vel abuti significat. Eadem ratione Act. 19. cum homo in quo erat dæmonium alios opprimeret, κατακυριεύσας dominabatur, & seuerè vexabat. Christus etiam apud Matthæum cap. 20. eadem usus voce, Apostolorum ambitionem Principum exemplo compressit his verbis: *Reges gentium dominantur eorum*. Solent namq. Principes gentium impensius, & seuerius dominari, & ad summum imperium arrogantiam quoque & fastû adiungere; sæpe etiam iniquum & iniustum ita præscribere, ut a subditis populis, pro iusto, & æquo habendum & ferendum sit. *Vos autem non sic*, sed mitius & benignius imperare, & infirmos sustinere debetis. Vnde Samuel lib. 1. cap. 8. leges regni enumerans, ideo populum ab illa regis postulatione deterrebat atque dehortabatur: quod sæpe regnum in seuerum dominatum, ne dicam tyrânidem erûpat. Non ita quidem episcopi subditis dominari, sed potius Gedeonem ducem imitari debent. Qui cum in Principem, Iudicum cap. 8. populi suffragijs inauguratus fuisset; fastum atque dominationem repellebat his verbis: *Non dominabor vestri, neq; dominabitur in uos filius meus, sed Dominus Deus vester dominabitur*.

Eadem plane ratione episcopi præfecturam in ecclesia gerere debent, non eo ut tamquam Principes gentium dominantur, sed potius ut dispensatores ministeriorum Dei, omnes cogitatus atque consilia in Dei sententiam referant; & forma gregis facti, nõ acerbitate iudicij, qua uitia Principum, ut ait Nazianzenus in uita Athanasij, teguntur, subditos puniant aut cædant; sed magis quod bonum est a subditis populis impetrent, & sui exemplo assequi contendunt: *peccat enim in Deum quicumque episcopus, qui non quasi*

conseruis suis ministrat, sed quasi Dominus. frequenter autem tamquã amarus Dominus (ut ait Origenes tract. 3 1. in Matt.) *dominans per vim similis constitutus Aegyptijs, qui affligebant filiorum Israel uitam, summa dum vi*. Qui enim huiusmodi sũt, numquam τῶποι, idest, exemplaria toti gregi, regibus, scilicet magistratibus, parentibus, filijs, liberis, & seruis (ut ait S. Clemens lib. 2. constitutionum cap. 1 1.) ad imitandum proponuntur, ut inde subditi populi omnia virtutum genera petant, atque in se ipsos per omnes partes episcoporum humilitatem, patientiam, & similia animi ornamenta transferant; cum difficile sit ab eis qui virtutem impugnant, virtutis exempla traducere. Quã de re S. Paulus ad Titum hortabatur episcopos, ut virtutis institutionem suo exemplo alios docerent: *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, τῶπων, in doctrina in integritate cum grauitate, cum facilius homines exemplo doceantur* (ut ait Hieronymus ad Lætã) *quam voce*. vnde Paulus 1. ad Tim. 4. *exemplum esto*, ait, τῶπος, *fidelium, in verbis, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate*. Quod plane exemplum Pauli 1. ad Theff. 1. & 2. ad Theff. 3. omnibus proponebat ad imitandum his verbis: *Ipsi scitis quomodo oportet imitari nos, quoniã non inquieti fuimus inter vos, neque gratis manducauimus panẽ ab aliquo, sed in labore, & fatigatione, nocte & die operantes, ne quẽ vestrum grauaremus, Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus, τῶπων vobis, ad imitandum nos*. Quantum vero hæc exempla apud homines valeant; Gedeon Iudicum cap. 7. demonstrauit; qui populum ita hortabatur: *Quod me videbitis facere, hoc facite*. sic Paulus ad Philippen. 4. dicebat: *Quidquid accepistis, audistis, & vidistis in me, hoc facite*. & ad Hebræos 13. *Mementote præpositorum vestrorum, qui in vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum, conuersationis imitamini fidem*. Quod plane non modo auctoritatem episcoporum eleuat, sed illam ipsam quam maxime commendat. Etenim episcopus debet esse πολυλογος, idest, plurimus, ut cuique viuendi normã suo exemplo præscribat. Quod quidem de S. Chryso-

mo, Georgius Cedrenus demonstravit his verbis: *Chryso-
stomus ad episcopatum euectus maiori supercilio aduersus subdi-
tos utebatur, ad salutem & correctionem singulorum, gestus, mo-
ras, & sermones immutans. dicebat enim uarium debere esse pasto-
nem, uarium quidem non tamen subdolum, neque adurato-
rum, neque insultatorem, sed plenum magna libertatis, & confi-
dentie: ut sciam lenem quam austerum praeberet possit. Ne-
que enim omnes subditi eodem modo tractandi sunt, quandoqui-
dem neque medici eodem utuntur remedio, neque gubernatores
nauis eodem uelificatione maris aestum, & tot fluctus tempesta-
tum sustinent. Quare oportet episcopum esse grauem, fastus ta-
men expertem, terribilem & placidum, imperio utentem, sed
omnibus se communicantem, corruptelas respicientem, demerendi
grauatum; quippe erga bonos submissum, erga feroces elatum se-
geratopus est: cum illi equitatem, & mansuetudinem pro virtu-
te; hi ferociam pro fortitudine habeant. Ideo illis tractandis ad-
hibenda est quadam animi densitas, his autem fortitudo,
qua feroces eorum spiritus reprimat; qua & illis proficit, & ani-
mos deiciat.*

Sed & diuinus Isidorus Pelusiota Chrysofostomi disci-
pulus: Principem, inquit, & benignum esse oportet, & terri-
bilem; ut qui recte uiuunt, rebus suis fidant, & qui mali sunt,
delinquere metuant. Nam si horum alterum absit, imperium
non est, sed confusio. Si enim omnes obedientes essent ac virtu-
ti dediti, solus locus esset benignitati: si omnes uiciosi, solo terro-
re opus esset. Quia autem necesse est subditorum alios esse bo-
nos, alios malos; oportuit Principem utraque re bene instructum
esse, ut & benignitate sua bonos ac modestos confirmet, & timo-
re malos a peccando deterreat. Nec solum ecclesiastici uiri his
artibus usi sunt, sed etiã illi, qui recte imperium gubernar-
unt. Octavianus Augustus cum optimam gubernandi rati-
onem secutus esset, uarios colores assumens, & se ipsum
in multiplices figuras transformans, describitur a Iuliano
in Cæsaribus. Hadrianus etiam huius mores imitatus, in
omnibus semper multiplex erat, & specie recusantis,
que sibi videbantur utilia, ardentissime cupiebat: de
quo

quo Spartianus ait, *Seuerus erat, latus, comis, grauis, tenax,
liberalis, simulator, senus, clemens, & semper in omnibus
uarius. Sed hæc extra nostrum institutum, reliqua profequa-
mur.*

C A P. X I.

Episcopos non debere in munere episcopali, secularibus principibus subijci, nec tributa,
nec vectigalia rerum eccllesiasticarum persoluere, ex uarijs
Sanctorum testimonijs comprobatur.

S V M M A R I V M.

- 1 Constantius Arianus episcopis pro libidine imperabat.
- 2 Constantius ex Paulo ad Rom. 13. suum scelus defendebat.
- 3 Constantij perfidiam Valens, Valentinianus Iunior Henricus IIII. & V. & Philippus rex Francorum imitati sunt.
- 4 Caluinus nostri temporis Bernæ, idem multis rationibus persuasit.
- 5 Locus Pauli ad Rom. 13. de spirituali potestate exponitur, cum maius sit sacerdotium regno.
- 6 Ecclesie præfectura quibus nominibus a patribus donetur.
- 7 Basilius Eusebio præfecto Alexandrino non cedit.
- 8 Imperium ecclesie cum maius sit temporali, merito a Petra & Iuda dicitur, id est, maiestas appellatur.
- 9 Ecclesiastici homines, ut ait Origenes, non debent esse in rebus spiritualibus subditi potestatibus mundi.
- 10 Ecclesiastici uiri non debent tributum ex rebus ecclesie persoluere, nec sæculi magistratibus in rebus ecclesie subijci.
- 11 Abellis immunes esse sacerdotes, et a tributis qua bellorum causam imponuntur.

- 12 In his que fidei vel ecclesie libertati aduersa sunt, sacerdotes Regibus parere non debent.
- 13 Basilius: quò pacto se clementem dicat, & omnibus subiectum.
- 14 Basilius se longe maiorem, & superiorem magistratibus appellauit.
- 15 Omnia tormenta pati satius est, quam ecclesie libertatem prodere.
- 16 Sacerdotes nihil possunt e templo Dei extrahere, sed solum illud diligenter custodire.
- 17 S. Babyla exemplo ecclesiasticorum magistratuum auctoritate indicari.
- 18 Principibus seculi cauendum ne se ipsos rebus ecclesie immisceant, ne inde in uarias pœnas incurrant.
- 19 Fiscus honorum Principum spolijs ecclesie augendus non est.
- 20 In ecclesia primordijs cur præceperint Apostoli, omnes regibus esse subiectos.
- 21 Episcopos tamquam patres regum, nõ debere in ecclesiasticis rebus regibus subijci.
- 22 Caluini rationibus satisfi.

Sed cum locum Petri pro uiribus exposuerimus, operæpretium erit, ut alia loca expendamus, quæ ecclesie potestatem ledere, vel imminuere videntur: ut hinc inde sublatis omnibus impedimentis, veritas fidei firmiter consistat. Constantius Imperator Arianus, qui mentem omni impietatis scelere, corpus uero flagitio foedauerat; hac una in re ceteris omnibus hæreticis scelestior ac nequior factus, quod episcopos sibi subijcere, & pro libidine imperanti, parere compulerit: qui cum multos bene de fide & ecclesia meritos exilio proscrispisset, cogebat reliquos, innocentem & inauditum Athanasium damnare; ut inde sublato firmissimo religionis præsidio, liberius Dei ecclesiam inuaderet.

Vrge-

- 2 Vrgebat illos scripturæ testimonijs, præsertim ex Paulo ad Romanos 13. & 1. epistola Petri, cap. 2. collectis, quibus sacerdotes violatæ religionis crimine arguebat: quæ cum Lucifero episcopo Calaritano egregio Athanasij propugnatore obiecisset, se ipsum purgat episcopus uarijs scripturæ testimonijs, eo præsertim lib. quem de non parcendo in Deum delinquentibus conscripsit. Sed querelam Constantij a Lucifero relata audiamus: *Videns te, o Constanti veritate superatum, dicere es solitus, sacra scripturæ præcipiunt regibus & omnibus degenibus in sublimitate, debere te esse subiectum, & audes, o Lucifer talia ac tanta mihi ingerere?* paulo post, de omnibus catholicis episcopis conqueritur, quos ob non obedientiam sui, *Legis transgressores* appellat. Fauebāt Cōstantio hæretico omnes episcopi Ariani, ut idem Lucifer est auctor lib. qui inscribitur, *Moriendum esse pro Dei filio, eumque episcopum episcoporum*, quod etiam audet Anglicana temeritas appellabant.
- 3 Eius perfidiam Valens Imperator imitatus, & Valentinianus Iunior Occidentis Imperator, omnia suæ potestati, id est, regiæ dignitati subiecta esse iactabat, ut S. Ambrosius lib. 5. epistola. 33. retulit. Præterea Anastasius, Imp. ut refert Symmachus Papa in Apologetico, & nonnulli Germaniæ Imperatores, præcipue tamē Henricus III. (ut constat ex epistola ad Hildebrandum, sic enim Gregorium VII. appellabat) & Henricus V. qui inuestituras episcoporum extorsit (ut constat ex epistola Paschalis Papæ ad Guidonem Viënsensem, & ex Hermoldo lib. 1. cap. 70. & 71.) & Philippus rex Gallorum, anno Domini 1329. tantum sibi arrogare ausi sunt; ut episcopos, immo etiam ipsum met Romanum Pontificem sibi fore subiectum impie defenderint. Contendebat Philippus sacerdotales titulos antea a Pontificibus concessos, suo iure sibi arrogare, & citra assensum Romani Pontificis, (ut ait Corradus Vecenus in vita Henrici Septimi) episcopos ordinare, & a Rom. Pontificis obedientia deducere. Nitebantur hi homines maxime illis rationibus, quibus & Constantius

Aria-

Arianus suam perfidiam defendebat. Nempe Pauli & Petri testimonijs, quibus sibi persuaserant, se omne negotiū confecisse. eisdem rationibus Petrus Cugneris miles Doctor, & regis consiliarius, omnes episcopos ecclesie Gallicane publica oratione, in regis conspectu admonuit, ut regi parerent, & ecclesiasticam iurisdictionem regi subicerent: Quod plane confecisset homo nimium callidus, nisi Petrus Bertrandus episcopus Eduen. & S. R. E. Cardinalis, pro temporis & loci opportunitate, fatisfecisset homini, eiusque temeritatem elegantissima oratione compressisset. Quod ex libello eiusdem Bertradi Parisijs edito 1513. satis liquido constat.

Sed neque hæc controuersia diu sopita est, cum nostris temporibus, iterum Caluini improbitate excitetur: cuius rationes sunt hæc, quas Rhenatus Choppinus in præfatione sacre politie profequitur. David Paralip. 16. distribuit omnes Leuitas in classes, Salomon 2. Reg. 18. sancta cetera deuoit templum, sacerdotem Abiathar submouit, eius loco alium substituit; Ioas 4. Reg. 12. sacerdotes in officio continuit, illisque rationem ædificandi templum præscripsit, Arcam in templum inferri iussit; Iudas Machabeus templum expurgauit; & si vetustissima quæramus, Iesu Naue ratione deferendi arcam Domini, tempus, & modum sacerdotibus iudicavit: Imperatores Constantinopolitani edictis publicis ecclesie ordinem, & sacerdotum numerum sanxerunt, & sancitum firmarunt: merito ergo episcopi regibus in ecclesie administratione subijci debent. hæc Caluinus impuris labijs, & ore inuerecundo dixit: parum hæc nisi in Concilijs generalibus indicendis vel abrogandis, & in omni denique ecclesie administratione honorū ac reddituū, reges Anglie incredibili armasset audacia, ut primatum ecclesie sibi, & posteris temere arrogarent.

Sed cum illi maxime Pauli & Petri testimonijs nitatur, cogor eadem data opera, primo loco euoluere; ne in nostra negligentia, aduersarii maximum sue cause præsidium confi-

constituat. sic habet Paulus: *Omnia anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinatio ei resistit. Qui locus tæcti de oibus tæ secularibus, quæ spiritalibus magistratibus intelligi possit, apertissime tamē de spiritali potestate interpretandus est, cū Primasio, Sedulio & alijs patribus: qui sensus quæ maxime est Paulo ad Hebræos 13. consentaneus: Obedite, inquit, Præpositis vestris, & subiaccete eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus uestris reddituri. inuigilat quidē, non solū pro infime conditionis hominibus, sed etiam grauissimam pro regum & principum incolumitate curam gerunt, cum ecclesie Præsides summum magistratum, & longe aliis sublimiorem personam sustineat. Quod Chrysostomus homil. 83. in Matth. demonstrat his verbis: Si is qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe & coerce, maiorem tu illo habes potestatem. & tom. 1. homil. 4. de uerbis Esaiæ. Alij sunt termini regni, alij sacerdotij, sed hoc illo maius est, neque enim ex gemmis & auro aestimari debet. Ille quæ sunt in terris sortitus est, sacerdotij ius a supernis descendit. regi quæ hic sunt commissa sunt, mihi cælestia, regi corpora commissa sunt, sacerdoti anima. Maior hic principatus, propterea rex caput submittit manui sacerdotis. & homil. 5. Expende modum potestatis utriusque tradite, & uidebis sacerdotē multo sublimius rege sedentem. admirandus uidetur thronus regius, sed rerum terrenarum administrationem sortitus est, sacerdotis thronus in cælis collocatus, de cælestibus negotijs habet pronuntiandi auctoritatem, cum sacerdotium a supernis descendat, eiusque vinculum animam contingat, atque ad calos usque peruat.*

6 Qua de re Gregorius Nazianzenus solitus est, in oratione de laudibus Basilii, hanc ecclesie præfecturam, Ἐκκοσίαν, idest, ut ait glossarium, maiestatem, ditionem & potestatem, τὸ νεγίτος τῆς ἐκκλῆσιας, idest, imperium ecclesie, & Δυναστείαν, idest, regium munus: tum etiam ἀρχὴν, idest, principatum nominare: cum ecclesie munus, ἀρχὴν, idest, grauitatem & auctoritatem obtineat. Quod plane S.

Paulo consentaneum est, cum ipse solitus sit ecclesiae magistratus 1. Tim. 3. & 5. & ad Tit. 3. & 1. ad Theff. 5. *προϊσταμένοις*, idest, praesidentes, & ad Hebrae. cap. 13. & Act. 15. *ἡγούμενοις*, idest, duces praesides, principes, vt ait glossariū, siue procuratores appellare, ut Pontius Pilatus *ἡγεμῶν*, idest, procurator Matth. 27. dicebatur, & Lucas 21. reges & *ἡγεμόνας* tamquam pares munere & dignitate cōiunxit, qui proprie administrationem rerum habebāt, ut ex Strabone lib. ultimo, & ex Dione lib. 53. & 57. intelligere possumus. Parem enim huiusmodi procuratores uim & potestatem (vt ait Suetonius) sub Claudio Imperatore habuerunt, ac si ipsemet Imperator iudicasset: quae uox satis ecclesiae auctoritatem & sublimitatem muneris indicauit, cū ecclesiastici praesides tam possint in ecclesiae causis componendis decernere, ac si firmum ratumque ipsemet Christus decreuisset.

Sedit Basilij vires Eusebius Valentis Imperatoris apud 7 Alexandriam praefectus, qui suo imperio omnes Christianos cedere, eosque leges suas prodere coegerat; dummodo mulierem amplissimo loco natam, ex sacra mensa in qua suae pudicitiae asyllum constituerat; extraheret. Deposcebat Iudex feminam, episcopus omni vi nitebatur, & obnixè eam *ὁδ' εἶχετο καὶ κέρτος*, idest, iuxta sui imperij formam, ut ait Nazianzenus, retinebat. erat enim Basilij *ἀπασι νομοθέτης*, idest, omnium legum sancitor, & lator: cū episcopi qui in sublimiori ordine & gradu, quam omnes alij magistratus existunt, etiam ipsis legislatoribus, (ut ait Nazianzenus oratione de se ipso quod cathedram affectaret, & oratione ad Iulianum) leges & iura praescripserint. Quid tandem? cedit praeses episcopo, cum tota Vrbe esset ob eius causam tumultuatum; supplex atque deiectus ab eo deposcit auxilium, impetrat; episcopus turbam & populi furorem cōprimat: Alia de causa nō tamen absimili Modestus praeses Alexandriae S. Basilio episcopo paruit, ut Cyrus Theodorus elegantissimis carminibus descripsit.

Ἐπαρχὸς εἶ μὲν ἐστὶ τῶν ἄλλοις ὄλοις, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκείνου. Μόνω δ' ὑπαρχὸς τῶν σοφῶν βασιλῶν. Ἀρχὴ καὶ αὐτῶν, καὶ παρ' ἄρχην δέλων. Μυρμηκίαις δ' ἐκείνη παρ' ὡς λέων βρούχων.
idest, *Praefectus es in ceteris quidem omnibus, Modeste, verum Basilio Magno subes. Praesse quamuis gestias, subes tamen: Formica sane es, rugias licet ut Leo.*

8 Id etiam aperte & palam Nazianzenus docuit, qui cū ad ciues suos graui timore perculsos, orationē in praesidis conspectu habuisset, ecclesiae imperium quod *δυναστείαν*, appellat, omni alio saeculari principatu superius, praestantius, & perfectius ostendit: cum eius *βήματι*, idest, tribunali, non solum terrena regna cedere, verum etiam fasces, & iura submittere debeant, ne *maiestatem* tanti imperij ecclesiastici (vt ait Iudas Apostolus in epistola canonica) spreuisse videantur. *Maiestatem* vero siue *δόξας*, idest, splendores, graeca scholia, catenae variae, & Oecumenius, ecclesiae magistratus intelligunt. Quod etiam Petrus de eisdem verba faciens *δόξας οὐξ ἐμῶσι*, magistratus ecclesiae, a perfidis saepe contemptui, & pro ludibrio haberi docuit. Cuius generis homines hoc nostro saeculo pene multi iam *praescripti sunt*, vt ait Iudas, *in hoc iudicium*: qui cum magistratus ecclesiae vel abijciant, vel a sua dignitate exturbent, Iesum Christum, qui solus est dominator & Dominus, immo & *δόξα*, & maiestas Patris, a quo Apostoli splendorem acceperunt; negant, & abijciunt. *Quiuos*, inquit, *spernit, me spernit*. Quod plane ita, pro dolor, contigit hoc tempore, vt non solum ecclesiae praesides irrideantur, sed etiam aperte, & palam impugnentur.

9 Sed locum Pauli aliter exponamus: Origenes vetustissimus auctor in Pauli commentarijs ad Rom. 13. singulas voces ita exacte & luculenter exposuit, vt nihil magis prudens, nec magis elegans excogitari potuerit. Quare ea quae diffuse ab ipso explicata sunt, qua potero breuitate complectar: *Omnis*, inquit, *anima potestatibus*, & quod ex-

currit. *Anima nomine nō spiritualis*, i. ecclesiasticus, & Deo facer, vt ego interpretor, *homo, sed qui aliquid huius mūdi habet, & aliquibus est negotijs implicatus, intelligendus est. Hinc præcepta Apostolus ponit, & dicit vt sit subiectus potestatibus mūdi: quia Dominus dicit, vt hi qui habent in se superscriptionem Cæsaris, reddant Cæsari que sunt Cæsaris. Petrus & Ioannes nihil habebant quod Cæsari redderent, dicit enim Petrus: Aurum & argentum non est mihi; qui hoc non habet, nec Cæsari habet quod reddat, nec vnde sublimioribus subiaceat potestatibus.*

Qui vero habet aut pecunias, aut possessiones, aut aliquid in sæculo: audiat quid præscribat Apostolus: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. hæc ille. Ergo licet ecclesia fuerit decimas Dei benignitate, vel diuitias principum munere, vel fidelium largitione libere affecuta, ex illis tamē cum magistratibus sæculi tributa persolvere non debeat; neque ipsi sacerdotes, qui ecclesie diuitijs aluntur, ob eam causam sæcularibus magistratibus subiiciēderunt. quod in concilio Parisiensi, vel potius Meldensi cap. 8. statutum est; ut habetur 23. quest. 8. can. secundum. & can. sanctum. & vt vetustissima adferamus a S. Cypriano lib. de opere & elemosynis comprobatur his verbis: *Patrimonium Deo creditum nec respub. eripit, nec fiscus inuadit, nec calumnia aliqua forensis euertit, in tuto hereditas ponitur que Deo custode seruetur.* Quæ quidem verissima esse censentur, in illis præfertim prædiis, quæ regum liberalitate donantur. tūc enim Dominio & iure manus mortuæ, vt aiunt, eximuntur; nec reges quidquam causa fundorum possunt exigere; præter quoddam fidei clientelaris obsequium, vt ait Rhenatus Choppinus lib. 3. de sacra pol. tit. 1. nu. 5. nepe, vt ego interpretor, quod in regno, sacerdotes ob beneficia in ecclesiam collata, illos eorūque prolem iure defendent, vt ex donatione Raymūdi Berengarii Comitis Bar chinonensis, & principis Aragonum, facta ecclesie B. Marię maioris Cæsaregustanæ aperte constare potest. Vnde arbitror tot ecclesie Romanę donationes eo consilio factas fuisse, vt non solum redemptionem animarum, sed etiam

etiam defensionē regie proles haberent, vt ex Regesto Nicolai Cardinalis ab Aragonia liquido constat. De priuatis vero donationibus, quę ecclesie fiunt, Driedo lib. 2. de Christ. libertate, & Molanus lib. de pijs testamen. cap. 35. differuerunt, utrum iure nec ne, manus mortuę obligatione tenerentur.

Habent enim viri ecclesiastici non solum animos solutos ac liberos, & corpora Deo dicata sacraque, sed etiam ecclesie redditus ab omni tributo & scœnore uacuos, cum vineam Christi colant; de qua soli Deo vineæ domino tributa persoluuntur. Tributa terræ nostrę & agrorum nostrorum quos proprio iure possidemus, vectigalia etiam mercaturæ, atque negotiationis nostræ regi soluenda sunt; sed quæ ecclesia possidet, soli Deo reddenda. Vnde Origenes, ut totam hanc rem breuiter concluderet, ita ait: *Principibus tributa quadam pendimus, dum adhuc secundum carnem viuimus, & que carnis sunt cogitamus. Nam si vineam Domini colamus, aut vitem veram, que Christus est, exerceamus in nobis; de ista vinea non ministris sæculi pendimus tributa, sed ipsi Domino fructus in tempore reddemus.* Hæc ibi: Is vero vineam Domini colit, qui prædicationi instat, qui gubernationi ecclesie inuigilat, qui pro populo deprecatur, & eius causa grauissimos labores perfert. Quibus merito tamquam militibus egregie pro totius populi præsidio certantibus, & merces & alimenta redduntur. A quibus reges tributa non exigunt, neq; a peculio castrensi vectigalia colligunt, neq; salarijs ac stipendijs militaribus tributa imponunt, cum congiaria, stipendia, & salarija, sint laborū præmia, quibus anima & corpus in militia æstimari solet. Quare cum sacerdotes nullo iure ecclesiasticarum facultatum obnoxii sint sæcularibus principibus, & nihil eorum que Cæsaris sunt possideant (vt ait S. Gregorius Nazianzenus oratione ad Iulianum tributorum exactorem) merito omnia bona, quę illi ecclesiastico iure possident ab omni tributo libera esse debent. Hęc omnia ex Origene aperte colliguntur.

Idem sane asseuerare videtur Cardinalis Caietanus 22. q. 104. art. 6. ad 1. *episcopi & presbyteri in hoc mundo tamquam filij regis, liberi a seruitute temporalium dominorum esse debent, & hoc saluatoris doctrina consonum est, dum Petrum liberum in statuauit, sed ne scandalizemus eos, solue pro me & te.*

Quam etiam sententiam comprobare visus est. S. Hilarius in Matth. cap. 22. his verbis: *Si enim nihil Cesaris penes nos refederit, conditione reddendi ea que sua sunt non tenebimur. Porro autem se rebus illis incumbamus; si iure potestatis eius utamur, & nos tamquam mercenarios alicui patrimonij procuratori subijcimus, extra querelam iniurie est, Cesari reddi que Cesaris sunt, Deo que Dei sunt nos oportere, scilicet animum & corpus voluntatem. Beatus Ambrosius lib. 5. epistolarum. Ecclesia inquit, Dei est, Cesari utiq; non debet addici, quia ius Cesaris esse non potest Dei templum. Quod cum honorificentia Imperatoris nemo dictum potest negare. Quid enim honorificentius, quam imperator ecclesie filius esse dicatur? Quod cum dicitur, siue peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra ecclesiam, non supra ecclesiam est. Et paulo post, noli te grauare Imperator ut putes te in ea que diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si ius diuini imperare, esto Deo subditus. Scriptum est, que Dei Dea, que Cesaris Cesari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesie. Publicorum manum ius tibi commissum est non sacerdotum. Quis igitur affirmabit ecclesiasticos uiros, quibus ex iure diuino decime, sportulae, & alimenta debentur, ut & vitam tueri & Deo vacare possint, ea de causa Regibus esse subiectos? Sunt enim decime iure diuino concessae sacerdotibus, qui loco Dei praesunt (vt Gen. 14. 28. 47. Exo. 22. Leuit. 27. ad Heb. 7. & alijs sexcentis in locis aperte constat) quae etiam illis iure gentium debentur, ut omnium hominum consuetudine comprobatur. Quod Plutarchus problemate 17. Macrobius lib. 3. Satur. cap. 12. Plinius lib. 12. hist. naturalis cap. 14. & 19. docuerunt. Vnde in nascentis ecclesie primordijs, Apostoli erant quasi sacri erarij dispensatores: mox tamen crescente numero Christianorum Diaconi constituti-*

stituti, qui nummos earum rerum quae vendebantur, in commune distribuerent, & mensis ministrarent. Sed Tertulliani tempore singuli Christiani uiritim pecunias, publicis congressibus conferebant in arcam, ex quibus inopes refrigerio iuuabantur, & subministrabantur patientissime necessaria, ut Tertullianus in Apologetico cap. 39. docet his verbis: *modicam quisque stipem mensura die, uel cum uelit, si modo possit, apponit. Haec quasi deposita pietatis sunt, quae egenis alendis, humanisque & pupillis re ac parentibus destitutis, etateque domitis senibus, naufragis, & qui in metallis dispensantur.* S. Cyprianus lib. 1. epist. 7. ministris ecclesie stipem, oblationes, lucra, & coenas datas esse memorat: de huiusmodi uero rebus & alimentis in commune collatis, nutriri solitos martyres docet Tertullianus lib. ad martyres. Sportulas etiam presbyteris tributas fuisse, narrat Cyprianus epist. 34. ad presbyteros Furni consistentibus, & Tertullianus lib. 3. contra Marcionem: sed tempore Urbani Anno 219. cautum erat ne praedia ecclesie venderentur, ut ex illorum fructibus ecclesiastici in commune vitam degerent, necessariaque ab episcopis acciperent 12. q. 1. c. videntes. Imperatores quoque non modo praedia ecclesiarum contulerunt, sed etiam suppellectili aurea uel argentea illas donarunt, & eleemosinas in varias terrarum partes transfuderunt, ut ait Optatus lib. 3. Lybicis quoque ecclesijs frumentum ab Imperatoribus donatum testatur Ischiron in epist. ad Leonem, quae in actis concilij Chalcedonensis habetur. Praeterea eudoxia millia nummum quotannis attribuit in victum sacerdotum, ut est auctor Sozomenus lib. 8. cap. 1. Niceph. lib. 14. cap. 5. Tandem priuati homines, opes & diuitias multas ecclesijs tribuerunt, ut ait Socrates lib. 7. cap. 21. Chrysof. in Matth. homil. 86.

II Incolunitate uero siue immunitatem harum rerum habuisse Sacerdotes satis aperte ex Arist. 2. lib. Oecono. deducitur: praesertim cum illi fuerint a bellis immunes ac liberi, eisque probo esset, pias manus sanguine, ui & armis effuso temerare. Quae de re ab omni multa & exactiōe liberi esse

ri esse debuerunt, cum bellorū causa tributa, & vectigalia subditis fuerint imposita. Quod S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Iulianum tributorum exactorem demonstravit: *Hoc mihi peccati premium, hinc penuria nata est pernitiōse cupiditatis mater, quae bella peperit, a quibus orta sunt tributa, quibus in diuina condemnatione nihil grauius est & acerbius.* Et paulo post ad finem. *Sacerdotum cœtus, qui nullo vinculo humi tenentur, qui sola corpora, ac ne ea quidem tota possident, qui Cæsaris nihil, Deo omnia habent; hymnos, preces, vigilias, lachrymas, hoc est, eiusmodi opes, quae manibus premi nequeunt, qui mundo mortui sunt, Christo viuunt; carnem confecerunt, animam a corpore abstraxerunt: hos si mitius tractaris, aut etiam omnino Dei seruos & discipulos, & cœlestium rerū inspectores; has inquam, generis nostri primitias, hæc columina, has fidei coronas, has pretiosas margaritas, hos templi illius lapides, cuius fundamentum, & lapis angularis Christus: hos inquam si plane Deo reddideris, præclarissime & ipsis, & tibi, & nobis consulueris. Ac tibi has potius a nobis diuitias optauerim, quam magnos auri atque argenti thesauros nunc existentes, ac breui tempore dilapsuros.* hæc Gregorius.

Vnde Cōstātinus Imperator res ecclesiæ catholicæ uoluit a tributis liberas esse, ut lib. 11. cod. Theod. tit. 1. l. 1. legimus. & Theodosius l. 33. fordidorum, & extraordinariorum munerum (ut ait Iustinianus nouella 131. & 16. q. 1. ca. generaliter. & extra de immnitate eccle. ca. non minus) sacerdotibus immunitatem contulit. Quod Ioannes Lupus lib. 1. de libertate ecclesiastica, part. 1. q. 2. & 4. & part. 2. q. 8. demonstravit. Hæc tamen intelligenda sunt quando non exigit necessitas, quæ si urgeret maxime, idest, si publica libertatis dignitatisque iactura fieret, etiam tunc prius a laicis exactis tributis, moderate & cum charitate, e clericorum redditibus essent tributa postulanda; ut in eodem cap. generaliter, cum ijs quæ notat ibi glo. & cap. cum Apostolus. extra de censibus demonstratur. Dummodo tamen reges id propria auctoritate non faciant; sed Pontificis Maximi nomine

mine, atque eius assensu. cap. caussa de verb. signif. & in ecclesiæ defensionem, eiusque utilitatem & commodum transferant. Quæ si aliter fierent quam ecclesiæ regula præscribit, omnes Prælati ad propriam libertatem ecclesiæ defendendam excitari deberent, B. Thomæ Cantuariensis exemplo; qui & regio tributorum exactori restitit (ut in vita & processu eiusdem M. S. habetur) & pro ecclesiæ libertate gloriose triumphauit. Cū egre pateretur non solum ecclesiā annuo vectigali a rege Britanno imposito feruam ac tributariā fieri, sed etiam inuitis episcopis, sacra ministeria regia auctoritate peruadi. De qua re proditum est Alexandri III. queribundo rescripto, cap. ex frequentibus. de institut. & ab eodem Pontifice sancti viri occisibus graues poenæ impositæ sūt, c. sicut dignū. S. clericos, de homicidio. sed de his sequenti lib. copiose differemus.

12 Quod si fateamur ecclesiasticos uiros, & præsertim episcopos ratione originis, idest, qua homines sunt & orti in aliqua prouincia principi temporali subiecta, ideo sæcularibus principibus parere debuissē; in qua plane re exquisitissimum sapientum iudicium requiro, cum maiora libertatis & patriæ potestatis vincula publica dignitate dirimantur (ut ait Iustinianus nouel. 81. addita nouel. constitutione Constantini, & Heraclii, & Alexii Comneni, in qua cautum est militares magistratus nullam aduersus sacros uiros potestatem habere, & Theo. Balsamon in No mo canone tit. 1. cap. 36. & tit. 9. cap. 1. affirmauit) Si tamen quidquam principes præscriberent, quod fidei, quod bonis moribus, quod ueteri instituto, quod cōsuetudini & ecclesiæ libertati aduersetur, illis profecto parendum non erit. *Admone,* ait Paulus ad Titū. 3. *principibus et potestatibus subiectos esse, dicto obedire τῷ ἀρχαῖν,* idest, obedire imperio Act. 11. *ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.* In operibus bonis non in malis debemus principibus esse subiecti & ἐπίμοι, idest, alacres ad opera bona exercenda, ad quæ nostra sponte & ala-

& alacritate ferri melius est, quam alieno imperio cogi. Ergo si quis Princeps deferere fidē (vt ait Lucifer loco citato) iustum interimere, innocentem condemnare, inauditum punire & necare, leges ecclesiasticas prodere, consuetudini aduersari coegisset: magis sacræ legis transgressor fieret, qui regi talia præscribenti obediret, quam qui se illi cum maximo uitæ discrimine opponeret. Clerici Cōstantinopolitani pro sacra Synodo Ephesina, supplici libello sic obtestati sunt Imperatores: *Professionis nostræ scopus, p̄ssimi reges, inter alias leges omnibus quoque Principibus & potestatibus obediendum esse cauet: dummodo tamen eiusdem obedientia, animæ salutis detrimentum non afferat. Quod si illa inter utilitatis limites non uersentur, tunc etiam aduersus regium fastigium cum libertate audendum esse, diuinarum legum interpretes monent. Immo uero si regia maiestas recta quoque fide ornata fuerit, non pudoris sed virtutis eximiæque laudis loco ducendum erit, iniustis illius decretis obluētari. Loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum (ait Propheta) & non confundebam. Sic Iuo Carnutenfis epistola 15. ad Philippum regē Galliciarum, cum audacter regis imperio resistisset, intulit: *Nec ista contra fidelitatem vestram, sed pro summa fidelitate dicere arbitror, cum hoc & animæ vestræ magnum credam fore detrimentum, & coronæ regni vestri summum periculum. Idem prorsus Origenes in cap. 13. epist. ad Rom. confirmauit: Non de illis potestatibus loquitur Paulus quæ persecutiones inferunt fidei, tunc enim dicendum est, obedire oportet magis Deo quam hominibus; sed de illis dicit Paulus, quæ non sunt timori boni operis sed mali. Hanc uero omnium Catholicorum mentem fuisse, docet Prudentius in vita Romani Antiocheni his carminibus.**

*Hoc opto lumen Imperator nouerit
Tuus meusque, si velit fieri meus.
Nam si resistit Christiano nomini,
Meus ille talis Imperator non erit,
Scelus iubenti crede numquam seruiam.*

Sym-

Symmachus Papa eadē caussa impulsus Anastasiū Imperatorem in ecclesiam Rom. se efferentem, ita est allocutus: *Fortasse dicturus es scriptum esse omni potestati nos subditos esse debere: Nos quidem potestates humanas suo loco suscipimus, donec contra Deum suas non erigant voluntates: Ceterum si omnis potestas a Deo est, magis ergo quæ rebus est præstituta diuinis. Defer Deo in nobis; & senatus & collegium clericorum Romæ, & nos deferemus Deo in te. Ceterum si in Deo non deferas, non potes eius uti priuilegio, cuius iura cōtemnis.* hæc Symmachus. 11 q. 3 ca. qui resistit.

13 Idem affirmat Basilius, vt S. Gregorius Nazianzenus in eius encomio commemorat: qui cum maiestatis reus factus fuisset, quod Valentis Imperatoris rescripta contemneret, ita se apud præfectum pugnavit: *Ceteris, inquit, in rebus, o Præfecte, clementes & placidissimi sumus, atque omnium abiectissimi, quemadmodum nobis lege præscriptum est. Ac non dicam aduersus tantam potentiam, sed ne aduersus plebeium infima conditionis hominem supercilium attollimus: uerum ubi Deus periclitatur in nobis, & proponitur, tum demum omnia alia pro nihilo putantes, ipsam solum intuemur.*

14 Quo in loco episcopus tantum abest, quod se Præsidi subiectum esse fateatur, vt etiam illi se longe superiorem ostendat: *Socios, inquit, vos habere honorificum fuit, sed ut alios quosdam ex his, qui mihi subiecti sunt, ἵπ' ἑφ' ἡμῶν τεταρμύων, idest, in eorum te numerum pono, quibus ego imperare & præscribere solitus sum. Quæ uoce paulo ante usus erat Gregorius, cum Basilii auctoritatem extolleret; quæ tanta erat, vt omnes in vna Basilii potestate præsidium atque salutem collocarent. Id enim loco præsidii erat, sub ipso, ἑταχθαι, idest, censerī, vel ipsi subiici.*

15 Vnde cum ecclesiæ libertas impugnatur, in qua oppugnanda maxime impugnatur Deus; vel eius nos proditores aut desertores fieri cogimur, erit ne regio parendum Imperio? Aculeos, flagella, laqueos, unguarum excarnificationem, membrorum luxationem & extensionem, castas, incendia, cruces, & tandem omne tormenti ac mortis genus perpeti fatius erit, quam ecclesiæ auctori-

S

tati

tati, vel libertati detrahere.

Maluit Naboth in iram regis incurrere. 3. Regum cap. 16
21. quam paternam hæreditatem regi concedere. Eadē
animi libertate, ecclesiastici viri se ipsos tamquam muri
opponere regibus, & pro ecclesiæ præsidio iugula atque
ceruices sponte præbere debent; antequam in ecclesiam
aliquam iniuriã inferri patiantur: Quod Lucifer Calarita
nus lib. de nõ parcendo in Deum delinquentibus affirma-
uit his verbis: *Ecce posui te hodierna die* (ait Hieremias)
*sicut ciuitatem muratam, & murum æreum omnibus regibus Iu-
da, & principibus eius, & plebi terra. Quæ sunt quæ dicebat Hie-
remias regibus Iuda, nempe hæc, quia dereliquerunt Dominum,
& immolauerunt dijs alienis. Hæc tu facis, o Cõstanti, dereliqui-
sti apostolicam & Euangelicam fidem, & suscepisti hæresim Aria-
nam, & existimas te timeri posse a quoquam seruatorum Dei?*
Idem fenfit intrepidi animi Ambrosius, qui oratione cõ-
tra Auxentium de Basilicis non tradendis, ita locutus est:
*Conuenior ipse a comitibus & tribunis, ut basilica fieret matura
traditio, dicentibus Imperatorem iure suo vti, eo quod in potesta-
te eius essent omnia; respondi si a me peteres quod meum esset,
idest, fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum, me
non refragaturum; quamquam omnia quæ mea sunt essent paupe-
rum. Verum ea quæ diuina, imperatorie potestati non esse subie-
cta. si patrimonium petitur, inuadite: si corpus, occurram. Vltis
in vincula rapere, vultis in mortem, voluptati est mihi. Non ego
me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitam
obsecrans, sed pro altaribus gratius immolabor.* & paulo post:
*Naboth vites suas vel proprio cruore defendit. si ille vineam
non tradidit suam, nos trademus ecclesiam Christi? Si ille
patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Christi hære-
ditatem?* Et habetur 23. q. 8. ca. conuenior. Vnde &
templo Dei nihil possunt sacerdotes desumere, vt alijs
preter regulam, (ut ait S. Hieronymus in Ezechi. cap.
46. & in Michæam cap. 4. & in Esai. cap. 3.) tradant,
cum illud custodiendum non tradendum acceperint.

Hinc S. Babylas martyr, Antiochenus episcopus, & 17
infi-

insignis ecclesiæ propugnator, Numerianum Impera-
torem satellitibus septum, & temere in ecclesiam ir-
ruentem, non modo submouit; sed etiam dexteram in-
scelestissimum ipsius pectus impegit, vt eum a tam gra-
ui flagitio deterreret. De qua re Chrysofomus tomo.
3. ita ait: *Licebat Babylæ si voluisset ulterius progredi,
& Imperatorem conuicijs aspergere, & diadema capite detra-
here, & pugnis os tundere; Nam & dextram in pectus iam
impegerat.* Et paulo post. *Sed illum omnes admirati sunt,
inde edocti, quantam seruis suis libertatem Christus imper-
tuerit. Nam qui apud gentes templorum administrationem
susceperat, ij reges suos colunt plus quam dominos, plus quam
idola; sed non ita Christiani.* Et paulo post: *Ex qui-
bus planum fecit Babylas, terre & eorum quæ in terra
sunt curam & prefecturam verius residere penes sacer-
dotem, quam penes eum, qui paludamento ornatus est &
purpura indutus.* Et ad finem: *Docuit reges non posse ul-
tra modum, ipsis a Deo datam potestatem promouere: Sa-
cerdotibus planum fecit, qualiter regum principatui præesse
oporteat.* hæc Chrysofomus.

Quare semper quæ a Deo sacerdotibus collata, vel quæ
a maioribus tradita sunt, insigni fortitudine, animique
constantia tueri debemus, ne quidquam ab his quæ
Ecclesiastici iuris sunt, detrahi patiamur. Sic Libe-
rius episcopus Romanus epistola ad Constantium Im-
peratorem Arianum secutum: *se ait, ordinem morem-
que maiorum, nihil addidisse episcopatus Urbis Romæ, nihilq.
minui passum umquam fuisse; sed perpetuo illam fidem seruaf-
se, quæ per tantorum episcoporum successionem decurrebat.*

18 Quamobrè diligentissime obseruare debent principes
sæculi, ne cū suas partes tueri uelint, se ipsos in ecclesiæ iu-
risdictionē immittant. Quod Osius episcopus Corduben-
sis epist. ad Constantium Imper. (quam refert S. Atha-
nasia epist. ad vitam solitariam agentes) admonuit.
*Obsecro, ne te miscas ecclesiasticis, neque nobis in hoc gene-
re præcipe, sed potius ea a nobis disce. Tibi Deus Imperium*

commisit, nobis qua sunt ecclesie credidit; & quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuina: ita & tu caue, ne qua sunt ecclesie ad te trahens, magno crimini obnoxius fias: Date, scriptum est, qua sunt Cesaris, Cesaris; & qua sunt Dei, Deo. Eadem animi confidentia Leontius Tripolis Lydiae episcopus, ut refert Suidas, cum ceteros episcopos Constantio applaudentes, illumq. inter sacerdotes sedentem vidisset, libere omnes a tanta temeritate deterruit, & ecclesiarum iudicia ad solos sacerdotes pertinere demonstrauit: *Miror*, inquit, *qui fiat, ut cum alijs curandis distinearis, alia tractes. cum enim rei militari & civilibus negotijs praesit, tamen episcopis ea praescribis, quae ad solos pertinent episcopos.* Sic Oeniander episcopus (ut testis est Cedrenus) eadem causa impulsus, Anastasium Imperatorem obiurgauit, quem veste prehensum: *Hec*, inquit, *clamis nequaquam te post mortem comitabitur; missam fac ecclesiam, satis tibi sit quod Imperator es, Antistites ecclesia noli vexare.* haec tamen verba nihil mouerunt hominem, immo potius cum maxime in ecclesiam debacchatus fuisset, fulmine percussus interiit; cum paulo ante quam obiret mortem, in somnijs oblata esset imago insignis viri, qui e libro, quem manibus tenebat, decem & quatuor annos vitae illius expungeret. Hinc B. Martinus (ut ait presbyter Fortunatus & Sulpicius) uix adduci potuit, ut Maximo tyranno concederet, quod aliorum sacerdotum & episcoporum adulatione, de Priscilliani causa concessum erat; cum turpe arbitraretur, ab Imperatore ecclesiae causas, eiusque negotia terminari. Quod plane prohibitum est 96. dist. ca. si Imperator. Unde Carolus princeps Pipini regis pater cum ecclesiae bona substulisset ac deuastasset, aeterna poena grauissimisque cruciatibus affectus est: cuius quidem rei, ut apertum extaret argumentum, illius sepulchrum semiuustum repertum est (ut in vita B. Eucherij Arelatenfis legimus) & ex eo Draco prodijisse uisus est: cuius prodigioso aspectu perterriti S. Bonifacius & Fuldradus abbas Pipinum adorti, synodo apud Liptinas habita, ea omnia

nia, quae Pipinus abstulerat ab ecclesia, restitui curarunt. Post quem Carolus Magnus Imp. publica lege fanciuit, ne quisquam res ecclesiae diuidere aut distrahere auderet, ut habetur in notationibus ad 16. q. 1. ca. quia iuxta in exemplaribus nunc Romae editis. Vereor tamen ne hoc factum sub Carolo Ludouici filio acciderit: qui, ut ait Iuo Carnotensis in Chronico: *Cum res ecclesiarum suis militibus in stipendium contulisset, postea mortuus, & in ecclesia B. Dionysii sepultus a sinistra parte altaris maioris, uisus est noctu in specie draconis, effracto sepulchro, per vitrea ecclesiae magno terrore exiisse.* Praeterea Pipinus rex Francorum, (ut referunt Hincmarus Archiepiscopus Rhemenfis in vita B. Remigij, & Petrus Bertrandus episcopus Cardinalis) cum Villa episcopij Laudunensis quae Anisiacus dicitur, facta recompensatione ecclesiae, sub cuius dominio erat, distrahere, & accipere quasi sub censu uoluisset: noctu uehementissime ter ritus est, a B. Remigio, qui regi in somnis occurrens, eum pastorali baculo dure percutiens, ac cedens increpauit his uerbis: *Tu quid hic facis? quare intraisti in hanc uillam, quam mihi te deuotior homo dedit; melior te mihi hoc castrum dedit, & tu uis auferre?* Sequenti die rex totum corpus uerberibus liuidum, & uibicibus contusum omnibus spectandum praebuit: & statim ualida correptus febris, quatuor ab ipsa uilla recessit. quod plane postea fuit in causa, cur reges Franciae numquam in eo castro noctu cubare ausi fuerint, ueriti, ne similia eis acciderent. Idem prorsus Otho Frisingensis lib. 6. cap. 2. refert de Noementicio rege Britonum; qui dum multis modis ecclesiam Dei persequeretur, uidit in uisione B. Maurelionem Andegauensem episcopum sibi occurrentem, ac baculo pastorali se percutientem, ac increpantem, ut ab ecclesiarum oppressione cessaret; nec frustratus est visu: *Nam continuo ictu baculi corruens, ac a suis domum deportatus, manifestis Dei iudicijs uitam simul cum tyrannide reliquit.* Praeterea milites Theodorici Gallorum regis, ut narrat Robertus Guaguinus lib. 1. cum de S. Iuliani templo bona surri-

furriperent, insania correpti fuerunt; & Siginaldus Treuitorum dux, cum villam Bulgradensem, quam Tetradius S. Iuliano donauerat occupasset; non prius sui animi compos factus est, quam uillam restitueret. Clothariū etiā ob tertiam partem prouentuum ecclesiasticorum, quos auferre cogitabat, Turonensis antistes increpauit his uerbis: *Si quae Deo dicata sunt auferes, & de pauperum horreis tua pergis exple re, regnum a te auferet Deus.* Vnde Nicephorus Imperator, qui iusserat ducibus belli, ut in domos sacras, & aedes episcoporum diuerterent, eorumque rebus pro arbitrio uerentur, (erat enim Manicheus, ut lib. 1. iuris orientalis constitutione 3. constat) misere pro tanto scelere patrato obructatus est. Qui etiam hic cepit poenarum eter narum certum argumentum exhibere; nam post mortem decaluato capite, ludibrio habitus est a Chruno rege Bulgarorum, ut Zonaras lib. 3. retulit. Praeterea Gothorum gentis interitus tunc fieri cepit, ut ait Paulus Diaconus lib. 5. de gestis Longobardorum cap. 4. quando ecclesia S. Ioannis despectui est habita, quando eius facultates expilatae, quando sacerdotum redditus subtracti & imminuti fuerunt. Ad haec Rutharius dux Childiberti, ut ait S. Gregorius Turonensis lib. 8. cap. 12. cum res ecclesiae partim cepisset, partim etiam sibi vindicasset, filium febris ardentissima correptum, & feuro morbo afflictum amisit. Ferquhardum Scotiae regem, ut ait Ioannes Lesleus lib. 4. de rebus gestis Scotorum, sacerdotum qui pecunijs affluebant hostem acerrimum, lupus diuinae ultionis vindex de te petiuit, ac interemit; ut idē iam morti proximus testatus est. Sic Arnulphus Imp. uoluptatibus immerfus cum ecclesiae bona sibi uindicasset, ut in annalibus Coloniensibus legimus, pthirias, ut sacrilegus mortuus est.

Sancius etiam primus Aragonum rex, quamuis auctoritate Alexandri II. & Gregorij VII. ecclesiae redditus in publica bella consumpsisset; illis praesertim temporibus ubi pro aris & focis contra Mauros pugnabatur, ueritus fortasse ne Christus ecclesiae caput, regia licentia offen-

offenderetur anno 1081. ante altare Diui Vincentij in oppido Rode, publicam penitentiam egit, quod decimas & ecclesiae redditus in profanos usus transfulisset; ut auctor est Hieronymus Zurita lib. 1. Annalium cap. 23. Praeterea Alphonsus Hispaniae Imper. anno 1130. cum nimis auide bonis ecclesiae inhiasset, eiusque thesauros in res profanas consumpsisset, diuina correptus uindicta, in bello iuxta Fragam suscepto, vel fugatus fuit (ut ait Zurita lib. 1. cap. 49.) vel post multos annos incognitus, suspensio publico, ut est rerum omnium perturbatio, Cesar-augustae interemptus (ut refert idem Zurita lib. 2. Annalium cap. 22.) sed vetera omittenda non sunt, quae a Tertulliano lib. ad Scapulam a S. Hieronymo in Epitaphio Nepotiani, & a S. Chrysof. de Maximino, & eius patruo recensentur. Illi enim ob scelera in ecclesiam perpetrata, adhuc uiuenti oculorum pupillae sponte ex oculis exilierunt; hunc ob subrepta uasa templi, morbo inuasit, qui uereda ita uermiculis infecit, ut nulla arte e loco infecto euocari potuerint.

19 Quamobrem turpe immo & sacrilegum est id quod nostro tempore Elisabetha Angliae, & alij heretici principes temere sibi arrogat, cum agros ecclesiae a maioribus legatos & sacerdotum redditus, fisco retentant: *Cum fisco honorum principum* (ut ait Symmachus in relatione ad Imperatores) *non sacerdotum damnis, sed hostium spolijs augeri debeat.* Quid enim calamitosius, quid truculentius, quam illis subsidia denegari, illis auferre facultates, quas nulla lex, nullusque casus fecit caducas? capiunt serui sua bona, Scythae sua pretia exigunt, redditus barbaris hominibus non negantur: tantum sacri sacerdotes, & sacri Ecclesiae Romanae presbyteri, religionis causa, praedij ecclesiae, haereditate paterna, proprijs redditibus, excluduntur. & quidem regio excluduntur iure, quod seruis, barbaris, & immanibus hominibus commune est, & omnibus nationibus impenditur. Sed haec in aliud tempus relinquamus.

20 Ergo ut vnde digressi sumus nostra reuertatur oratio, Pauli.

Pauli præceptum ad Rom. 13. in ipsis nascentis ecclesie primordiis opportunum, immo & necessariū fuit, ne Apostoli concitare seditionem atque discordiam, ne ad defectionem populos sollicitare, ne tumultus & bella conflare aut regna appetere viderentur. Hanc suspicionem, quæ in Apostolos cadere poterat, Paulus ab animis principū remouet, vt ipsos beneuolos efficeret, beneque de Christi religione existimantes. Atque ut eorum animos facilius ad fidem alliceret, omnes Christianos hortabatur. 1. ad Tim. 2. vt pro ijs, qui in sublimitate erant constituti, orationes ac preces funderent (vt ait Tertullianus in Apologetico) & pro eorum salute & pace rogarent, vt inde reges bene in Christianos animati, Euangelij prædicationi impedimento non essent: quod Origenes in 13. cap. ad Rom. docuit: *Si ponamus Christianos potestatibus sæculi non esse subiectos, tributa nõ reddere, neque uectigalia pensare, nulli timorẽ, nulli honorem deferre; non ne merito rectorum & principum in se metipsos arma cõuerteret, & persecutores suos excusabiles redderent? Neque enim tam fidei, sed contumaciæ causa impugari viderentur.* hæc ibi. Istud etiã confirmat Theodolus præsbyster Cælosyriæ in huius loci commentarijs, ubi sic ait: *Multam capitis huius undique prouidentiam facit Apostolus, monstrans Christi Euangelium non ad publicæ bonæ ordinationis subuersionem datum fuisse.* Qua de causa cum lex Euangelica principatus sæculi non tolleret, merito Christiani pro uita principis, eiusque imperio cælestibus auspicijs adaugendo deprecabantur, ut Athenagoras in Apologia testatur: *Nos pro imperio vestro, preces ad Deum emittimus, vt filius, quod iustissimum est, in regnum olim parenti succedat, vt imperium uestrũ amplius dilatetur, vt quod uobis salutare fuerit, quietam tranquillamque uitam degentes, uobis interim ad quelibet imperata prompte inferuiamus.* Ergo nostra causa paremus regibus, ut inde quod salutare fuerit assequamur, ut tranquillã uitam, quin etiam & tutum ecclesie statum habeamus, *ἡμεῖς δὲ ὅτι ἡμεῖς ἡμῶν*: hoc igitur e nostra re est, vt inde commodis ecclesie studere possimus. Quamobrẽ merito Pau-

Pau-

Paulus omnibus hominibus tam sæcularibus, quã etiã ecclesiasticis iniungebat, vt ait Chryostomus ad Rom. 13. Oecumenius, & Nazianzenus in oratione ad ciues, vt magistratibus sæculi (ne prædicationi & religioni Christi impedimento essent) subderentur, *ὑποτασσέσθω*, idest, ordine & ratione subiecti essent, illisque parerent, si legibus, & non pro libidine gubernarẽt. Nam ea vox *ὑποτασσέσθω*, ordinem moderationemq. significat. 1. ad Corint. 14. & Coloss. 3. non tamen tyrannidem, quẽ subiectionis ordinem pietatemque euertit. Quare recte admonuit Paulus, parendum esse cum ratione gubernantibus, non tantum propter iram, qua in nos principes exardescunt: sed etiam propter conscientiam; ne scilicet aut ingrati ac perfidi esse videremur, dum hominibus bene de nobis meritis aduersamur, si iusta præcepta illorum iniuste contempnimus. Sed illorum quidẽ amplectendẽ sunt leges quẽ si pro communi conuictu latæ, ad eas seruandas episcoporum auctoritas accesserit, vt Alciatus l. causa, verbo sancimus. C. de sacrosanctis ecclesijs, cum clerici nulla occasione delicti, a sæcularibus puniri possint; vt Iulius Clarus lib. 5. q. 36. nu. 1. & Alciatus c. cum non ab homine, de iudicijs. & Couarruias Pract. q. 3 r. nu. 1. docuerunt.

21 Sed quamquam multi ita conscientie vocem exacte interpretati fuerint, ea tamen vt arbitror huic loco accommodata significatio est, vt Euangelij prædicationẽ, & fidei notitiam intelligamus: *Serui subditi estote*, ait Petrus epistola 1. cap. 2. *in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis.* Hac est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias. Palam vox *οὐκ ἔσθω ἡμῶν*, idest, conscientia Dei, fidei notitiam quam de Deo habemus, quaque eius diuinitatis participes, & socij sumus, significat: quemadmodum cap. 3. eodem sensu, & notione vocis vsus est Petrus: *Similes*, inquit, *nos efficit Baptismus, non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio, οὐκ ἔσθω ἡμῶν*, idest, rectæ fidei stipulatio. Ergo propter conscientiam, idest, ne fidei & Euangelio impe-

T

dimen-

dimento essent, iussit Paulus omnes Christianos regibus parere.

Nunc tamen, cum infidelitate propulsata reges ecclesie pareant, & colla sua sponte submittant, genibus sacerdotum (vt ait Hieronymus lib. 17. in Esaiam, cap. 60.) idē ne Pauli præceptum seruandum; aut regibus parendum, si temere episcopis imperent? Id quidem non arbitror, nisi aliter fidei & ecclesie regula exigeret, & temporum necessitas cogeret. Quod fortasse cum Lucifero Calaritano asserere non est absurdum. Ita enim Constantio Imperatori locū Pauli & Petri obijcienti respondet, lib. de nō parcendo in Deum delinquentibus his verbis: *Addo illud quod illorum principum, & magistratum Apostolus fecerit mentionem, qui neo dum credidissent in unicum Dei filium, utique humilitate nostra & mansuetudine, & longā in aduersis patientia, & maxima in rebus congruis obedientia, fuissent, pronocati ad credendum. Ceterū si tu quia Imperator sis, cogas nos Deum derelinquere, num quid acquirendum tibi erit, ne prætermissa Apostoli videantur præcepta? sed ualere nō poterunt vires auctoritatis tuæ, quia tu vnus esse ex illis inueniris, quos nobis credentibus subiecit dominus, dicens: ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & omnem virtutem inimici, & nihil uobis nocebit.* Paulus uero ideo omnes debere esse subiectos magistratibus dixit, ut omnis occasio tolleretur afficiēdi contumelia reges, principes, & magistratus; vt Sadducei nefarie docuerāt. Quod ex can. 84. Apostolorū præscriptum est his verbis: *Quisquis regem, uel principem, præter ius, contumelia affecerit, pœnas luat. & si sit quidem clericus, deponatur; si uero laicus, segregetur.* Quod etiam in Nomo canone tit. 9. cap. 35. docuit Balsamon. Sadduceorū uero eam impiam mentem fuisse, ut seditionem molirentur, Appollinaris in catena græca demonstrauit his fere verbis: *Indas Galileus ut populum auerteret a Romanorum obedientia, illis non parendum esse iactauerat; nullumque hominum dominum appellandū esse dixerat: cuius sententia Sadducei fuisse, qui populum hac de causa a suis principibus auertebant, &*

22

Fol. 299.
& 266.

Luc. 10.

Et synodus
16. Tolet.
c. 8. & habetur
22.
9. s. c. si q.

huic heresi Iudæ assentiebantur. Quare ut Apostolus huius heresis memoriam tolleret, pietatem maximam erga Deum fore docet si principibus obtemperemus: & ideo in cap. 13. ad Romanos hūc sermonem instituit, ut illos ab hoc errore corrigeret. Vt hoc tamen Pauli præceptum obseruaretur, labentibus sæculis episcopi maxime laborarunt, quo temeritatem populorum aduersus reges comprimerent, neue suos principes barbarica feueritate summouerent, aut temere occiderēt: quorum sane regum Synodus IIII. Toletana cap. 8. uitæ, capiti, & saluti consuluit, & inuiolabilem eorum maiestatem esse sanciuit. in quam cum Gothorum populi maxima insania inueherentur, teste Annonio lib. 2. cap. 20. adeo ut quē regē minus probarent statim interimerent, aut regno deturbarēt; nulla alia lege deprimi, aut legitima pœna deterreri potuerunt, quam religione: quæ eorum temeritatem inhibuit denunciato anathemate, vt Rodericus Toletanus lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 20. retulit. & habetur 22. q. 5. ca. si quis. Quo quidem tempore, vt Roderici utar verbis, per Concilij Toletani sancionem factum est, ut ab omni perturbatione adeo quiesceret Hispania, vt nullus in ea infidelis inueniretur, qui arma sumeret ad rebellandum. Qui etiam mos cum apud Anglos vigeret, ut ait Gaguius lib. 4. propterea reges ut suæ incolumitati consulērent, annuo tributo totum regnum ecclesie Romanę addixerunt. Sic Sancius primus Aragonum rex, regnum suū ecclesie Romanę annuo tributo instituto uectigale fecit, ut sibi, suoque regno & proli prospiceret: quod ex litteris Urbani 11. quæ in Archiuio monasterij montis Aragonum seruantur, & inde ad me ab Abbate transmissæ sunt, aperte constat, quarum tenor hic est: *Urbanus episcopus seruus seruorum Dei, dilectissimis in Christo filijs regularibus ecclesie, qua dicitur Iesu Nazareni, & infra. Quia igitur charissimus in Christo filius Sancius Aragonēsis sive Pamphilonensis rex, ecclesiam vestram in Domini nostri Iesu Nazareni nomine per ipsum edificatam, in Romana ecclesie tutelam specialiter suscipi postulauit; eius petitionibus iustis libenter au-*

nuimus. Ipse si quidem rex beati Petri deuotissimus famulus, Romana ecclesie ea semetipsum, omnemque dominij & regni sui subiectionem deuotione dedit; ut se cum filijs suis in perpetuum quingentor um Macusorum, omneque caput in regno suo militantium unius Macusi Iactensis annuatim obnoxios fore decreuit. Et paulo post: Præterea Catholicis omnibus notum fieri uolumus; quia regem beato Petro deuotissimum Sancium, eiusque filios & omne eius regnum sub tutela sedis apostolica speciali dilectione suscepimus. Constituimus ergo auctoritate apostolica sancientes, ut omnes eius successores, regnum illud de manu nostra nostrorumque successorum accipiant; & eandem beato Petro nobisque eius vicarijs fidelitatem obedientiamque exhibeant, eundem censum dependat, & se beati Petri reges ministros ac famulos recognoscant. Qua propter nullus deinceps uiuentium, & fidem Christianam tenentium regnum illud temere perturbare, inuadere, aut diminuerè qualibet occasione presumat; nec molestiam ullam Sancio regi eiusque successoribus, qui in eadem sedis apostolica felicitate permanserint, inferre audeat; ne Dei & Apostolorum eius indignatione incurrat. Deinde subiungit: Hoc igitur nostra privilegij sanctionis, si quis in crastinum agnoscens, archiepiscopus, aut episcopus, Imperator aut rex, princeps, dux vel marchio, comes aut aut vicecomes, Iudex aut castaldio, vel persona qualibet magna vel parua, potens aut impotens, contra eam temere venire presumpserit; & eiusdem ecclesie bona inuadere, molestare, vel suis visibus applicare tentauerit, secundo tertio commonitus, si non satisfactioe congrua emendauerit, a Christi eum & ecclesie corpore auctoritatis Apostolice potestate segregamus, & honoris sui periculo subiacere decernimus.

17. q. 1. c.
sacerdotum.

Ex quibus liquido constat, regum præsidium maximè in ecclesie præsidio constitutum, & episcopos, qui regum in columitati & dignitati consulunt illis superiores extitisse; ut a S. Clemente Rom. lib. 2. cap. 34. & a S. Ignatio epist. 9. & ab Augustino psal. 98. a Nazianzeno in oratione. 1. in Iulianum, ab Isidoro Pelusiota in 2. to. epist. ad Isidorum Diaconum, & ad Cyrum presbyterum & tandem a Procopio Gazeo in commentariis Esaiæ c. 9. confirmatum est.

Quare

Quare Romanus Antistes, omnesque alij episcopi, ut supra explicatum est, regibus non debent esse subiecti, neque de rebus ecclesie tributa persolvere, nisi pro scádalo, aut graui aliqua iniuria fugienda; ut de Christo docuit Origenes; aut pro pace & quiete seruanda, aut si cum onere aliquo agri ecclesie fuissent addicti. Quod 16. q. 1. ca. generaliter & 23. q. 8. ca. tributum expressum est: & a glossa confirmatum. Vnde bellorum tempore bene possunt reges moderate aliquid ab ecclesia cum Pontificis auctoritate, exigere, ut cum Apostolus; extra de censibus, & extra de immunitate ecclesie non minus: non tamè cruce, aut bona ecclesie uendere, aut relictis solū ceterum pro sacerdotum uictu, quiddam reliquum est, suo iure, id est, iure patroni (ut uoluit Alphonsus Alvarez Guerrero in suo speculo principum, cap. 63.) deposcere. cum res ecclesie pro miserabilibus personis alendis uel defendendis, instituta sint. 12. q. 2. ca. aurum, non tamèn pro bellis, aut conforibendis militibus: cum bellorum tempore magis ecclesie suis redditibus egeant; tum ad ecclesias tuendas, quas sæpe militum barbarica feritas inuadit; tum ad miseros alendos, qui eo tempore ad maiorem egestatem, rerumque orbitatem rediguntur. Vnde memorabile illud Othonis dictum a Luthprando Ticinensi relatum lib. 4. cap. 15. animis perpetuo figendum esse censeo, ut reges tantam Imperatoris pietatem imitentur: qui cum in grauissimum discrimen incurrisset, & eius milites transfuge rerum inopia laborassent, noluit Abbatiam quãdam Larestherim dictam, prædijs ditissimam, comiti concedere, ut illa militum inopia subleuaretur. Scriptum est, dixit prudētissimus Imperator: Nolite sanctum dare canibus. Quod quamuis a doctoribus spiritualiter intelligendum esse prædicetur, ego tamen satis me dare sanctum canibus censeo; si monasteriorum prædia, que a religiosis uiris Deo sunt militantibus tradita, tulerò; & sæculi militantibus dederò. hæc ibi. Sic etiam ut idem Ticinensis est auctor, cum sacerdos conquestus esset apud regem, iumentum quod solum possidebat, a militibus sui aduersarijs fuisse sublatum,

tanta

tanta animi virtute atque celeritate in hostes impetum fecit, ut illico Sacerdotis iniurias vendicauerit. Aluari vero parum de ecclesia meriti rationes nihil conficiunt, in re presertim omnium maxima, quæ summis posset regibus calamitates parere. Quia patrono emolumenta debentur, pro sua & filiorum sustentatione, non tamen pro defensione aut recuperatione rerum suarum, ut ca. quicunque 2. i. 6. q. 7. & glo. verb. ad inopiam, ubi ait hoc intelligendum esse in summa egestate, & quando ecclesiæ post debitam reddituum dispensationem, id est, post distributionem in pauperes, & alias miserabiles personas, Sacerdotum curæ & fidei creditas aliquid superesset. 25. q. 2. S. ultimo, ad finem. Præterea testimonium 4. Reg. 18. nobis obtinere non potest, quia dedit rex omne argentum domus Domini, non tamen vasa comminuit, in quibus Deo sacrificia offerebantur, sed ea quæ deposito seruabantur, aut quæ ad externum ornatum templi spectabant, ut erant laminæ argenteæ, quibus fores domus Domini tectæ erant, ut etiam ex facto Ioas 4. Reg. cap. 12. colligitur: *Caveant tamen, ut Gregorij Tholosani verbis utar, in Syntagmate Iuris lib. 1. part. 1. cap. 20. nu. 8. qui huiusmodi tributa exigunt, ne abutantur exactis, neve in usus alios conuertant. Nō enim personis ecclesiasticis solum iniuriam irrogant, sed Deo, & pauperibus, quorum patrimonium absumunt. Deus autem non fallitur, metuendaque est execratio sacri Prophete, Davidis, dum ait. psal. 82. Pone principes eorum sicut Oreb, Zeb, Zabee & Salmana, omnes principes eorum qui dixerunt, hereditate possideamus sanctuarium Dei, Deus meus pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. Nam privilegium exigendarum decimarum ecclesiasticarum, concessum intelligitur, dum modo enormiter non ledantur ecclesie. cap. fin. de voto, vel misere, & barbare non adigantur solutores, ad huiusmodi decimas impendendas, ut cap. 1. S. declaramus autem, de decimis in extrauagan. commu. Cum ex natura introductum sit, ne quis cum alterius iniuria locupletetur. quæ vberius ab eodem auctore supra citato petenda iudico.*

Restat

20. Restat tandem, ut Caluini rationibus satisfaciam, ne in hac re defuisse uidear. Primum certum est, reges ex regio suo munere, nihil sacerdotibus imperasse, nec quidquam illis præscripsisse, quod ad templi statum, aut ad sacerdotum rationem faceret, cum illi ex legis præscripto sacerdotibus parere debuissent. Quod plane ex Leuit. cap. 4. satis in aperto est, ubi ex sacrificandi ritu, & ex hostia quæ offerebatur, rex censetur inferior sacerdote, cum ille hircum, hic vero vitulum offerret, ut cap. sequenti demonstrabo. Quod etiam Procopius Gazæus in Esaiam, cap. 9. exponens illi locū, *Abstulit Dominus caput & caudam*, affirmat: *Caput*, inquit, *Sacerdotes sunt quos Beerus Act. 4. principes populi & seniores dicit, Symmachus sacerdotes appellauit, quorum facies admiramur, id est, ad eos uisus venerabiles, aut quos nulla uis impugnavit, passumus, quos omni cultu & honore prosequimur, reliquis uero populis sacerdotū facta comparatione cauda, & posterior respub. pars censetur: ac propterea in maximo cultu & honore haberi debent illi, qui proxime ad Deum ex munere accedunt. De qua re egregie Theophanes Metropolitæ Nicænus, in epist. de præstantia sacerdotum disseruit, quæ græce manu scripta est apud me. Ex his igitur constat olim reges & duces populi, non ex regia dignitate, sacerdotibus imperasse, sed aliunde, id est, ex prophetico munere, quod sæpe Dominus regibus ad bene beateque gubernandum concedebat. Sic Iosue sacerdotibus imperauit, Dauid templi ordinem descripsit, Salomon benedixit populo, sacerdotem submouit, non propria, id est, regia auctoritate, sed ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo. Ergo non auctoritate regia, sed diuino spiritu afflatus e loco, & munere deturbauit sacerdotem: quia quod antea prædictum fuit a Domino, idem exequendum Salomoni reuelatum est. Eadem ratione Ioas cum fecisset bonum, in oculis Domini, diuino spiritu inductus, templū sarciri præcepit, ex illa presertim pecunia, quæ Exod. 30. usui Tabernaculi destinata erat. Ille tamen 4. Reg. 12. & 2. Paralip. 24.*

prius

prius admonuit sacerdotes, vt facta recta instaurarēt, mox prescripsit, hoc est, passus non est id quod a Moysē inditum erat, violari incuria sacerdotum. Ex his erga colligitur, reges pramonitores esse sacerdotum, si hi negligēter aut non ritē sacra conficiant, aut turpibus actionibus reipub. statum perturbent, non tamen dominos. Ac propterea exorari debent sacerdotes, non vi & imperio cogantur temeritate in regiam sententiam adigi. Meminerint principes se educatores, & *nutricios ecclesie* ab Esaiā 49. constitutos fuisse; vt omnia ad ecclesie adificationem referant; non exactores, vt facit Anglica Iesabē, quae alimenta ministris ecclesie collata subtrahit, aut suo arbitrio de sacerdotum redditibus & facultatibus disponit. Quamobrem Constantinopolitani Imperatores, tametsi edicta publica ad ecclesie utilitatem euulgabant, non tamen pro suo arbitratu de ecclesie statu ordinarunt, sed ex episcoporum auctoritate atque sententia: quod ex facto Constantini, Theodosij, Marciani, & aliorum pijsimorum Imperatorum constat. Quamprimum vero Imperatores Augusti pro libidine imperare cœperunt, vt fecit Nicephorus Phocas Imp. & praelatos simplices ad Imperatoris obsequia aptissimos elegere, vt facilius de ecclesie statu disponerent, Constantinopolitanæ reipublice dignitas paulatim lapsa est, donec tandem funditus extincta fuerit. Quod ex Nicephoro Gregora lib. 8. & lib. 9. aperte colligitur, ubi cum Gerasio Patriarcha ageret, eum ob simplicitatem ad imperatoria obsequia aptissimum nuncupauit; eaque de causa tales ab Imperatoribus deligi solitos, vt dicto audientes cum sint, tamquam mœcipia; nullo ipsis verbo refragētur. Quod Georgius Pachimerus lib. 4. historiae affirmauit, *In Patriarcha diligendo, illam tanto muneri obeundo idoneum censeret, qui Imperatori acceptus foret.* de qua re conqueritur Nicetas Choniata in Alexio Aug. Comnenō ubi ait: *Omnēs designationes ad utilitatē nominantiū directas, nullamque ad dignitatem imperij aut ad reipub. utilitatem expectasse; cum infantes vagiētes in cunis designarentur.* Qua de re Michael Paleologus

logus cum tyrannice imperium inuasisset, Patriarcham Arsenium qui Imperatoris tyrannidi se opponebat, e gradu deiecit, & alium suo arbitratu substituit; cū egrē patere tur, se ab Arsenio sacris submotum fuisse. Quę omnia ex lib. 4. Nicephori Gregorę petenda ducō.

C A P. XII.

Episcopos in res temporales iurisdictionem & potestatem habere, secus ac a nostris recentioribus iudicatum sit.

S V M M A R I V M.

- 1 *Recentiores iurisdictionem temporalem ab episcopis vidētur sustulisse.*
- 2 *Quid sit iurisdictione ex illorum sententia.*
- 3 *Iurisdictione ex quibus initijs deducatur.*
- 4 *Iurisdictione in res temporales, iure gentium sacerdotibus competit.*
- 5 *Romanorum sacerdotes, in res seculares potestatem habebāt.*
- 6 *Iurisdictione Pontificum P.R. circa que versaretur.*
- 7 *Sacerdotes in veteri lege res seculares pertractabant.*
- 8 *Episcopus de secularibus negotijs iudicasse, ex Augustino demonstratur.*
- 9 *Idem ex Gregorio, Cyrillo, Synesio, Epiphano, & Iuone Carnotense constat.*
- 10 *Inter episcopos, multi in negotijs componendis clarissimi sunt habiti.*
- 11 *Qui ad res seculares tractandas imperitus est, episcopatu indignus censetur.*
- 12 *Episcopus Romanus secularia negotia pertractat.*
- 13 *Iurisdictione ab Imperatore episcopis concessa non fuit, sed declarata aut prorogata.*
- 14 *Ex natura magistratus, iudicium de miserabilibus personis episcopis competit.*

- 15 Rerum necessitas aliquam iurisdictionem episcopis contulit.
- 16 Iurisdictionis episcoporum temporalis ex eorum auctoritate deducta est.
- 17 Principes si in haeresim incurrant, a Pontificibus ex iure sibi dininitus collato, priuari debent.
- 18 Quam varia apud veteres fuerit magistratuum potestas.
- 19 Iurisdictionis episcoporum qualem veterum magistratuum iurisdictionem referat.
- 20 Nomina quibus episcopi donantur a patribus, eorum iurisdictionem expriment.
- 21 Episcopi ex mero magistratus imperio, leges ferre possunt.
- 22 Episcopi classium ducibus, & exercitus Imperatoribus similes, indices inferiores possunt constituere.
- 23 Iurisdictionis duplex est.
- 24 Iurisdictionis executio triplex numeratur.
- 25 Si principes saeculi Romano Pont. non pareant, aut eius iussa perturbent, vi & armis ad ea seruanda cogi possunt.
- 26 Recentiorum rationibus satisfi.
- 27 Imperatores cur rerum ecclesiasticarum executionem ad inferiores saeculi magistratus retulerint.
- 28 Rerum secularium tria sunt genera, & quae ex Pauli praescripto episcopis conueniant.
- 29 Valentinianus Imperator, & Sozomenus in hac parte audiendi non sunt.
- 30 Nonnulli recentiores iurisdictioni temporali Romanae ecclesiae detraxerunt.

OCAT me tota haec disputatio, & quasi subloqui videtur, ut de episcoporum iurisdictione, & quo pacto illam in res temporales exercent, aliquid differam. quae cum maxime nostris hisce temporibus in controuersiam vocata sit, & vehementissime a recentioribus impugnata, neque praetermitenda, neque in tanta rerum perturbatione negligenda est: ut tandem illis respondere possimus, qui grauius episcoporum auctoritati detrahunt. Eorum causa mul-

sa multis rationibus nititur, quas nullis non locis versant, & maxime lib. 1. C. Iustiniani tit. 4. de episcopali audientia, ubi affirmant episcopos iurisdictionem non habere, quia neque forū legibus habent, ut ait Valentinianus non uel. de episcopali iudicio; nec apparitionē, nec executionem; sed eorum iudicium delegatorum, qui etiam notionem non iurisdictionem habent, & sententias magistratus exequentur. Quod ex Sozomeno lib. 8. historię eius ἔργων τὰ κεινόμενα ὡς δὲ τῶν ἐπισκόπων ἀγὰρ τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς δεξιομετρικούς ἀὐτῶν σπασιώτας, & videtur nouel. 120. δικημοδοσίαν accipere pro notionem. Itaque non de episcopali iurisdictione, sed de episcopali audientia merito titulus incriptus est.

2 Iurisdictionem vero explicant proprie notionem, quae iure magistratus competit, cū ab eo dicatur qui ius dicit, id est, iubet. Quae enim mandata est a magistratu, aut lege, specialiter magistratui delegata est, non iure suo competit. Officio quidem magistratus continetur, sed iurisdictione non continetur. Vnde iudicij publici cognitio, executio, & animaduersio criminum, iurisdictionis non sunt quia iure magistratus non competūt, vel ut loquitur Dionysius Halicarnasseus, nō sunt ἀπόλουθου ἐπὶ τῶν ἀρχῶν, sed lege dātur D. de off. cui man. iurisd. & l. aliud S. ult. de ver. signif. Qua de re si ab episcopi sententia appellatum sit ad praesidem prouinciæ, & praeses conseruauerit sententiam episcopi, eam ipse praeses exequetur l. episcopale. C. de episc. aud. Quia suae sententiae episcopus executionem non habet, id est, iurisdictionem aut forum; sed audientiam, & cognitionem tantum, ut Iudex delegatus. haec varij auctores nostri temporis affirmarunt.

3 Sed in hac disputatione malo veniam deprecari, quam culpa carere, praesertim cum res eo sit redacta, ut inter tot iurisperitos, qui nostro hoc tempore magna cum laude florent, nullus huius causae patrocinium susceperit. Quare ut hanc disputationem illustrem, haec necessario praemittenda ducō. Primum iurisdictionem ex tribus ini-

tijis originem duxisse: lege, necessitate, & consuetudine. Quod ex Modestino D. de legibus constat. Cū iura omnia aut consensus populi faciat, ut quę sunt plebis iussu fancita, aut necessitas, vt S. C. cum aucto numero P. R. necessitas curam totius reipub. ad Senatum deduxerit, aut tandem ius consuetudine firmatum, quod inueteratus mos attulit. Similia Menander de dominatu eleganter retulit:

Τρία γὰρ ἔστι δέσποτα δὲ ὄν
 Ἀπὸ τῆς γίνετα, ἢ τῆς νόμου
 Ἡ τοῖς ἀνάγκη, ἢ τῆς ἐπιτοῦ θεοῦ.

id est, Tria quidem sunt hec, ex quibus

*Fiumt & præstantur omnia, aut ex legibus
 Aut necessitate, & ex moribus tertium.*

Hęc etiam tria capita iurisdictionem in res sæculare episcopis contulerunt.

Primum naturale ius siue ius gentium, quo mentes hominum Dei opinione imbuuntur (ut ait Cicero 1. Tusculana, & Xenophon de dictis factisque Socratis) hanc potestatem sacerdotibus contulit. Numquam enim fuerunt hominum mores sine sacris, nec sacra sine sacerdotibus, nec sacerdotes sine potestate legis fanciundæ, uel sine auctoritate iudicij statuendi. Ab externis exordiar, ut liberior postmodum dicēdi campus pateat: Apud Aegyptios teste Aeliano lib. 14. variarum historiarum cap. 34. sacerdotes iudices erant: sic Druidę sacerdotes Gallorum, fere de oībus controuersijs, cū publicis tum priuatis statuebāt. *Et si quod esset admissū facinus, si cedes facta, si de hereditate uel finibus controuersia, ijdem decernebant, premia pœnaeque constituebant. Si quis autē priuatus aut publicus eorū decreto nō steterit: sacrificijs interdicebant, quę pœna apud illos erat grauissima. Nā quibus erat interdictū, ij numero sceleratorū habebantur, ab his omnes decedebant, adituque sermonēque defugiebant, ne quid ex cōtagione incōmodi acciperēt: ut auctor est Cæsar lib. 6. de bello Gallico, & Stephanus forcatulus lib. de Gallorum veteri religione. Præterea sacerdotes Germanorum (vt ait Cornel. Tacitus lib. de moribus Germanorum) in conuē-*
 tibus

tibus publicis, ubi sepe de summa rerum agebatur, ius habebant imperandi, & silentium indicendi. In Aethiopia, sacerdotes Meroe tanta pollebant dignitate, ut quando illis videretur, regi nūciarent ut mortem oppeteret, regnūque deponeret. Quę consuetudo usque ad Ergamenem regem perdurauit, ut refert Diodorus Siculus lib. 4. Bibliothecę cap. 1. Apud Slauos, ut refert Helmodius lib. 2. cap. 12. sacerdotes maiores sunt regibus, cum ab illorum auctoritate pēdeant; apud Vtopiensēs Insulanos (ut ait Thomas Morus lib. 2. Vtopię) Sacerdotes nulli subsunt, omnibus præfunt, suntque morum censores acerrimi.

5 Eadem gentium consensione, quasi naturæ uocibus impulsus Numa, sacra in Urbem inuexit, Pont. Max. aliosque sacerdotes constituit, eis dedit condendarum legum auctoritatē de sacris arbitrati suo, ipsosque Pontifices nulli potestati fecit obnoxios. A deo quidem tunc potestas Pontificum ampla fuit, ut non teneretur causas ad Senatum referre, aut ei aliquam rationem reddere, cum Senatus Pontificum iussa rescindere non posset; vt ex Plinio de uiris Illustribus & ex Dionysio Halicarnasseo lib. 2. colligitur his uerbis: *Novissima Numæ institutorum pars continebat, sacra maximi apud Romanos sacerdotij, cuius potestas est amplissima. Nam de omnibus causis ad sacra pertinentibus indicant, & inter priuatos & magistratus, & inter Deorum ministros, nouasque leges de sacris arbitrati suo condunt, sicubi destituuntur scriptis legibus; ac magistratus penes quos ceremonia sunt, ac sacrificia, sacerdotesque omnes examinant: ministros quoque sacrorum in officio continent, ne quid præter solennes ritus faciant. A profano etiam & imperito uulgo consuluntur de cultu Deorum ac Geniorum, alijsque religionibus. quod si quem animaduertant præscripta sua contempere, eum multat pro delicti magnitudine. Ipsi nullius potestati sunt obnoxij, nec debent uel senatui uel populo reddere rationem: Hęc ille. Ab hoc tempore cœpit Pontificum iurisdictione partim a Numa conscripta, partim a Pontificibus aucta, & consuetudine firmata: quę tantum apud homines ualuit, ut multi varijs temporibus magistra-*

tu ab

tu abire, dignitatem deponere, & potestate regia consulari se abdicare a Pontificibus iussi coactique fuerint: *cum Pont. Maximus* (vt ait Festus Pompeius lib. de uerb. signif. verbo, ordo conuiuij, *esset omnium sacerdotum iudex, & arbiter rerum diuinarum & humanarum.* Qua de re Metellus Pontifex Maximus (vt ait Liuius lib. 29.) Posthumium consullem ad bellum gerendum Africam petentem, ne a sacris discederet, multa indicta, Vrbe egredi passus non est, religionique summum imperium cessit. Quo exemplo, alijsq. quam plurimis quæ extant apud Valerium Max. lib. 1. cap. 1. Pontificum dignitas, eorumque iurisdictione maxime commendatur: quam cum Imperatores pertimescerent, summo Pontificatu initiari, & omnibus sacris inaugurari voluerunt, vt ait Dion Cassius lib. 53. ne illorum dignitas alicuius potestati cederet. quod etiam ex Virgilio lib. 3. Aeneidos constat.

*Rex Anius, rex idem hominum, plebique sacerdos,
Vittis, & sacra redimitus tempora lauro.*

Vbi Seruius exacte omnia;

Iurisdictione uero Sacerdotum versabatur, tam circa religionem, quam circa rempub. cum res sacræ ad statum rei Romanæ spectarent, vt ait Vlpianus D. de iustitia & iure, l. 1. §. 1. & Alciatus l. pupillus §. munus D. de uerb. signif. In religionis parte tractabatur de rebus diuinis, de sacris cæremonijs, de personis sacris, & de his quæ accessorie sacra respiciebant. In reipub. negotijs agebatur potissimum de pauperibus, pijs causis, de personis quæ fori eorum erant, vt scribit Cicero, oratione pro domo sua, & de Aruspicijs responsis, & Liuius lib. 1. Item de testamentis, cum calatis comitijs, quæ proprie Pontificum erant, ut docet Gellius lib. 15. cap. 26. Pontifices testamentorum factionibus præessent. Item de mancipationibus, & adoptionibus discernebant, vt multi lib. 2. institutorum tit. 10. docuerunt. Hanc uero potestatem, quæ maxima erat, suspectam & in uisam fuisse a patricijs, satis aperte Liuij locus lib. 4. ostendit. Apud quem conqueruntur, pontifices auguresq;

ple-

plebi communicari: & graue putant esse, si Salij, Flaminesque nusquam alio, quam ad sacrificandum pro populo sine imperijs ac potestatibus relinquuntur: vt satis mirari nequeam, cur aliqui ex hoc Liuij loco omnem iurisdictionem & potestatem adimere Pontificibus contendant, cum tantum abest quod hic locus sacerdotum iurisdictionem infirmet, quam quod eam maxime statuatur, cum ex illa ipsa populj querela summa sacerdotum auctoritas colligatur. Sic etiam aliorum sententia uix æquo animo ferenda est, qua Pontificum potestatem legis munere, non tamen iurisdictione contineri arbitrantur: cum hæc non a lege specialiter Pontificibus demandata, quales sunt poenæ criminibus impositæ, quæ lege proueniunt, sed suo competant iure, & ex natura magistratus, sacerdotique descendant.

7 Præterea in veteri lege unde multa ceteræ nationes mutatae sunt, sacerdotibus suo iure, non solum legum condendarum, sed etiam de miserabilibus, & pijs personis iudicandi, æterna potestas fuit. Moyfes. & Aaron leges & cæremonas populis præscribebant: quos alii sacerdotes secuti, iura statuebant in populo, controuersias dirimebant, *inter mundum & immundum, inter lepram & lepram, inter causam & causam*, vt ait Ezechiel cap. 44. & 2. Paralip. 19. iudicabant: immo uero omnia ambigua causarum genera, de quibus aliqua controuersia orta erat, ex Deut. 17. a sacerdotibus tollebantur: cum Dei loco præsiderent, & in eorum uerbo atque sententia Dei iudicium consisteret. Quod religiosissimus rex Iosaphat Paralip. 17. ex translatione Luciferi Calaritani, demonstrauit: *Videte*, inquit, *quid uobis facitis*, id est, ne graue uobis malum inferatis: *Non enim homini iudicatis, sed Domino, qui uobiscum est in uerbo.* Unde populus ad sacerdotes confluebat querens, iudicium a Deo, cum eius iudicium atque sententiam ad sacerdotis uerbum accedere arbitrarentur. Quid autem sit Dominum in uerbo esse, ex eodem Luciferi translatione colligitur: *Ecce*, inquit, *Amarias sacerdos princeps super uos in omne uerbum Domini, & Iubadias filius Simabel qui princeps*

ceps

ceps Domini Iuda, in omne verbum regis. Verbum Domini, lex Domini est, in scripturis sanctis contenta: in qua cū omnia iudicia conscripta sint, sacerdotum partes erant, *inter sanguinem, & sanguinem, inter causam & causam iudicare,* id est, inter spirituales, & temporales res iudicium auctoritatemq. interponere, propriaq. iurisdictione omnem cōtrouersiam dirimere; vt cap. per venerabilem. qui filii sint legitimi, ex hac huius loci interpretatione Innocentius III. illud factum dissoluit. *Verbum vero regis,* eius mandata & iussa significat, quæ vel ad indicendum bellū, vel ad tributa exigenda, vel ad populi tumultus sedandos spectabant: quod ex illa populi postulatione, quæ animū Dei perculserat, colligitur. Bellorum enim maxime causa atque præsidii potissimum regem profusis clamoribus populi postularunt, ut Osee cap. 13. demonstratur: *Vbi rex tuus maxime nunc? saluet te in omnibus urbibus tuis, & iudices tui, de quibus dixisti, da mihi regem.* Quare ad salutem, & præsidium, maxime bellorum tempore, regem efflagitarūt populi, vt a ceruicibus gladios, vastitatem ab urbibus, ab omnibus tandem ferrum flammamque depelleret. At vero iudicium, quod lege præscriptum erat, ad regem proprie nō spectare; sed tantum legis præsidium atque custodiam, ex Deuter. cap. 33. colligitur his verbis: *Legem præcepit nobis Moyses hereditate multitudinis Iacob, erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi.* Qui locus est ex hebreo facile in aperto est, vt obseruauit Oleaster. erat enim futurus rex in rectitudine, vel ad rectum, nempe ad legem Domini egregie tuendam, quamdiu cum principibus populi societate quadam & consociatione iungetur. Etenim sacerdotes iudices controuersiarum, inspectores omnium, punitores damnatorum constitutos fuisse, Iosephus lib. 2. aduersus Appionem conscripsit. Quod ex Deut. cap. 17. & 19. aperte colligitur: *Si steteris testis mendax contra hominem, accusans eum prauaricationis, stabunt ambo ante Dominū coram sacerdotibus, & coram iudicibus.* erant igitur sacerdotes vna cum principibus qui assidebant, ad causas discer-

nen-

nendas, vel componendas fore controuersias, vt Philo lib. 3. de vita Moyse, docuit exponens locum Leuit. 15. his verbis: *Comprehensum hominem adduxerunt ad principem, cui assidebant in concilio sacerdotes.* ex quibus aperte constat, nūquā Pōtifices regibus paruissē, neq. illis abrogatā iudicandi potestatem, cum ex eorū præscripto reges iura constituerent atque discernere: sed Philo Iudæus, licet alibi hanc veritatem aperte docuerit lib. tamen de profugis, maxime suis sacerdotibus fuit iniurius: in alijs quidē rebus, si credimus S. Augustino contra Faustum lib. 11. cap. 38. satis aperte allucinatus, in hac vero disputatione, nec sibi ipsi, nec scripturæ consentiens: cum satis liquido cōstet Leuit. 4. sacrificium sacerdotis pro ignorantis immolatum, principis sacrificio præferri; ex quo apud scripturam cuiusque hominis dignitas colligitur. cuius rei causam idem Philo in lib. de victimis reddidit, quia sacerdos toti populo collatus illi par esse videatur, eique præscribat, eiusq. gerat ministerium: princeps vero sacerdoti oppositus inferior iudicetur, eique pareat, a quo inauguratur atque regium diadema capit. Qua de re Theodoritus in Leuiticum q. 1. & Procopius Gazæus in eundem locum, sacerdotes veteres principe honoratiores, & maiori dignitate præstantiores fuisse docuerunt, cum reges tamquam inferiores, a sacerdotibus tamquam a superioribus melioribusq. benedictionem acceperint. Quamobrem in populi grauioribus causis, sacerdotes se per iura præscriperunt, & ea fecerunt seruare, cum legum transgressores, quandoque etiam inuitis regibus, vt de Samuele legimus, occiderint. Quamrē fortasse minus exacte Sixtus Senensis lib. 5. Bibliothecæ adnotatione 176. complexus est, ut alibi, ne orationis cursum retardemus, copiosius demonstrabo.

8 Similem æque ac veteres sacerdotes, immo longe maiorem ac illustriorem potestatem adepti sunt episcopi in ecclesia, non quidem populi consensu, sed auctoritate diuina; qua ipsis a B. Paulo 1. ad Corinth. 6. diuinitus man-

X

data

data est iurisdicção, non tam ad spiritualia, quam etiam ad sæcularia negotia dirimenda. Quod plane patrum auctoritate satis manifestum atque in aperto est. Sunt enim in ecclesia sedes constitutę ad iudicandum, ut ex psal. 121. colligitur, in quibus graue iudicium redditur ab illis, qui præsumunt atque potestatem in ecclesia exercent. Hęc enim ecclesię auctoritas, inter alia multa a Dauide, hoc maxime nomine cõmendatur, quod eius præsidio iudicia reddita, & ad eius Tribunalia iudiciarię causę delatę fuerint. *Illic*, inquit, *sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid* id est, sedes Tribunaliaque fuerunt cõstituta super domum Dauid, e quibus de domo Dauid regia pronũtiari, & de illius causis iudiciũ ferri posset. hęc uero cõsuetudinẽ in ecclesia iudicandi res tẽporales, inde effluxisse ac emanasse, S. Clemens in epitomę gręcę pag. 78. apte demonstrauit; cum thronus Christi super domum Dauid excellentior, & sublimior fuerit cõstitutus; in quo episcopi propter personę dignitatem assiderent, ad iudicandas omnes causas quę in domo Dauid regia agitantur. Quod etiã ex Ezechiel. cap. 34. constat. Vbi cum Christus suum munus in pascendis, & regendis ouibus describeret, intulit. *Et quod pingue & forte custodiã, & pascã illas in iudicio*, id est, controuersias componam inter oues, & si quisquã fortasse alium opprimet, iudicabitur; ut ex sequentibus uerbis statim cõstat. *Hęc dicit Dominus Deus, ego iudicio inter pecus, et pecus arietũ & hircorũ. filios arietũ fideles ex gentibus ut Theodorus Heraclienfis M. S. appellat in commentarijs in psalmos, & Euthymius in psal. 29. hircorum uero pecus infideles, & pessimos. In hoc uero iudicio sæcularium negotiorum magnam bonamque partem ab episcopis ob muneris iurisdiccionisque præstantiam pertractatam fuisse S. August. in psal. 118. censuit his uerbis: Maligni homines effragitant, aut certe infirmos premunt, ut causas suas ad nos deferre compellant. Quibus dicere non audemus, dic homo quis me cõstituit iudicẽ, aut diuisorẽ inter uos? Constituit enim talibus causis ecclesiasticos Apostolus cognitores; & tom. 2. epist. 147. ad*

Pro-

Proculeanum ita ait: *Homines quidem causas suas sæculares apud nos finire cupientes, quando eis necessary fuerimus, sic nos sanctos & Dei seruos appellant, ut negotia terra sua peragant. Aliquando agamus negotium salutis nostrę, & salutis ipsorum. Nõ de auro, non de argento, non de fundis & pecoribus, pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur, ut dissentiones hominum terminemus. & lib. de opere monachorũ cap. 29. Mallem, inquit, per singulos dies certis horis aliquid manibus operari, quam tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati, de negotijs sæcularibus uel iudicando dirimendis, uel interueniẽdo præcidendis. Quibus nos molestijs idem affixit Apostolus non utique suo, sed eius qui in eo loquebatur arbitrio. Quis tamen ipsum perpeßum fuisse non legimus. Aliter enim se habebat Apostolatus eius discursus. Nec dixit: sæcularia igitur iudicia si habueritis, ad nos deferte, aut nos constituite ad iudicandum: sed eos qui contemptibiles sunt in ecclesia, hos inquit collocare, ad reuerentiam uobis dico, sic non est inter uos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem suum iudicare, sed frater cum fratre iudicatur, & hoc apud infideles? sapientes ergo, qui in locis cõsistebant fideles & sanctos, non qui hac atque illac propter euangelium discurrebant, talium negotiorum examinatores esse uoluit. Vnde numquam de illo scriptum est, quod aliquando talibus uacauerit, a quibus nos excusare nõ possumus: etiam si contemptibiles simus; quia & hos collocari uoluit si sapientes defuissent, potius quam ut negotia Christianorum deferrentur in forum. Quem tamen laborem non sine consolatione Domini suscipimus, pro spe uite eterne, ut fructum feramus cum tolerantia. Serui enim sumus eius ecclesię, & maxime infirmioribus membris, quantalibet in eodem corpore membra sumus. Omitto alias innumerabiles ecclesiasticas curas, quas fortasse nemo credit nisi qui experitus est.*

Sed hic Pauli locus ab Augustino citatus, non leuem occasionem præbet, ut illum breuiter illustrem, eo præsertim cum multi contendunt numquam hanc potestatem dirimendi controuersias episcopis fuisse concessam: *Audet aliquis uestrum, inquit, Paulus, habens negotium aduersus*

1. Cor. 6.

1. Cor. 6.

alterum accusari apud iniquos, & non apud sanctos? Audet inquit, vt ait Hieronymus & Sedulius, iudicium manu conferere, & in controuersia & contentione uersari, cum id a Christi lege abhorreere videatur? Si tamē id vestra imbecillitate fiat, hortor saltim ut vestre disceptationes, sanctorum iudicio dirimantur. Quem plane sensum Clemens Alexandrinus Strom. 7. ex uerbis Pauli videtur agnouisse: *Dominus docuit nos obtinisci accepta iniuria, beneque etiam precari ijs, qui iniuriam intulerunt; cum aperte infferit pro inimicis orare. Quare iudicio contendere apud iniquos & iniustos, nihil aliud est, quam uelle uideri vicem reddere, & uelle iniuriam referre, quod plane non caret audacia.* Basiliius q. 9. diffuse explicata idem admonuit: *Peccatum, inquit, reprehendere & obiurgare oportet, iuxta Domini preceptum, sed litigare in iudiciali foro externo, interdixit pietatis sermo, dum ait. Qui uult te cum in iudicio contendere, & tunicam auferre, dimitte ei palliū. Et Paulus 1. ad Corinth. 6. Audet aliquis uestrum litigare apud iniquos, & non apud sanctos? Sed num ueritatem defendere, & nostras partes tueri, aut aliorum calumnias coercere prohibemur, ita ut necessario ueritas deferenda sit, & aduersarijs premētibus succumbendum? Ne id quidem. sed statim, inquit Basiliius: *Coram sanctis uocabimus in iudicium maiorem rationem habentes salutis fratrum, quam pecuniarum; praesertim ad declarandam ueritatem, dum is qui perfidiam auspicatus est nos ad commune iudicium uocat. Tunc enim iure descendimus ad redarguendum prosequentes prouocantem, ut ueritatem illustremus.* Ex quibus uerbis aperte constat, hoc inter alia maxime esse in causa, cur a Christianis lites institui atque ab ecclesiae magistratibus terminari possint, nempe ueritatis studium. Nam licet non sit perfectionis spiritualis litigare, ad quam Christus maxime hortabatur vt S. Diadochus uelle uidetur lib. de perfectione spirituali, cap. 64. tamen lites iustas prosequi, delictum non est; cū aliquando necessarium sit ecclesiae gubernationi, non tā lites instituire, quam etiam res suas armis belloque defendere, ut S. Thomas 2. 2. q. 40. explicauit. Petrus uero*

Da-

Damianus in epist. 6. parum ecclesiasticis uidetur concessisse, cum ius omne litigandi ab eis adimat, cum tamen fecus sit, vt Hermas Lematius lib. 7. de instauranda ueteri religione cap. 29. & 30. docte satis & copiose tractauit. Fateor quidem Christum & Apostolos monitis quibusdā ab huiusmodi controuersijs populos dehortatos fuisse, nō tamē ab illis ius litigandi sustulisse, eo tamē seruato ordine ac ratione, ut ad episcopos suas contētiones deferrent, tamquā ad iudices, a quibus sopiri, aut dirimi disceptationes possent. Etenim cum turpe uideretur Christianos homines, qui simplicitati studere debent, apud iniquos iudices deferri, merito instituit Paulus apud sanctos probatēq; fidei homines, & maxime apud episcopos, qui & auctoritate & prudentia praestant, omnes disceptationes terminari. Quod Theodoritus Scutatorius in huius loci commentarijs qui gręci M. S. habentur in Vaticano explicauit: ubi iniquos iudices nominari arbitratur a Paulo, qui humano more, & ex humanae diei consuetudine, id est, non ex Euangelij religionisque sententia iudicabant; sanctos uero, spirituales siue sacerdotes, iuxta illud Pauli ad Galat. 6. *Vos qui spirituales estis corripite eum in spiritu lenitatis.* uel ut habet textus gręcus *καταπιεζετε*, id est, si diffidium fuerit, integrate, aptate, solidate. Sic eodem Paulus ad Ephes. 4. doctores appellat ad consummationē sanctorum *ωεις τον κατεπιεσομεν*, id est, ad integritatē & soliditatem aliorum, ut ab ijs pietas sanctitasque doceatur, & diffidia omnia componantur. Illi uero qui existimant ex Luc. 12. a Christo caussarum controuersias reiectas fuisse cum fratrum postulationem reijceret, eorumq; diffidium nollet componere, minus iusto Christi locum uidentur intellexisse. quod S. Titus Bostorum episcopus explicauit his uerbis: *Cur Dominus dicente quodam; Magister dic fratri meo, ut diuidat mecum hereditatem, excepit dicens: Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos? Qui praetermissis utilibus, & ad anime salutem facientibus, que eum uel in primis inquirere oportebat, de terrenis momentaneisque*

an-

anxius; Christum istiusmodi rerum sequestrem deposte-
 bat. Ob hoc ergo tamquam importunum neque quidquam, ut ea que
 scire debebat, disceret sollicitum, placido vultu illum a se dimisit.
 Cum autem hominem propter repulsam, pusillanimum effectum
 animaduertisset, innata grauitate usus, cum illi ipsi tum ceteris
 omnibus quoque, qui vel tunc audiebant, vel in posterum
 audituri erant, suasset, ne fluxis istis caducisq. rebus nimium sese
 dederent; neque propter eiusmodi res concertationem ali-
 quam cum fratribus inirent, etiamsi qui plus iusto obtinere
 aliquando contenderent. Verum dicti illius: Volenti tunicam
 tuam tollere, dimitte ei & pallium, memores iniuria ul-
 tro cederent, eaque, que ad anime salutem utilia vel ne-
 cessaria haberentur, studiose inuestigarent, & auaritiam fu-
 gerent.

Ergo cum ex his constet controuersias ad ecclesie &
 episcoporum tribunalia fuisse delatas, merito Theodo-
 ricus lib. 3. uariarum epistola ad Petrum episcopum hor-
 tabatur, ut Germano ius redderet. *Si in alienis causis* (ita
 enim secularis causas appellauit) *beatitudinem uestram*
conuenit adhiberi, ut per uos iurgantium strepitus conquiescat;
quanto magis ad uos remitti debet, quod nos spectat actores. At-
que ideo sanctitas uestra a Germano nos aditos flebili allega-
tione cognoscat, qui se filium legitimum asserit quondam
Thomatis; dicens partem facultatis patris sui a uobis detine-
ri; & subiungit: Quoniam causarum uestrarum qualitas uo-
bis debet iudicibus terminari, a quo est spectanda magis quam im-
ponenda iustitia. hanc Theodericus.

9

si. q. 1. re-
 latum.

Istud idem S. Gregorius Nyssenus in uita B. Grego-
 rij miraculorum opificis, docuit his verbis: *Quidquid a*
Gregorio vel diceretur, vel fieret, diuina uirtute & agi, & dici
populi credebant. Ne secularium quidem ac temporalium contro-
uersiarum aliud ullum iudicium, sibi magis ratum ac firmum ma-
ioris uel auctoritatis esse putabant: Sed omnis questio discepta-
tioque, & omnis intricatus, & explicatu difficilis negotiorum ne-
xus, illius consilij & admonitionibus resoluebatur, & dirimeba-
tur. Quod ex epistola. 1. canonica eiusdem Gregorij can.

5. col-

5. colligitur. Vbi Euphrosinum iudicem se transmissurum
 pollicetur, ut iuxta formam sibi præ criptam, agros a Go-
 this occupatos faceret restituere, & quantum essent accu-
 sationes admittendæ disponderet. Theophilus Alex. episto-
 la. 2. Paschali, potestatem iudicij sibi datam esse, & iurgan-
 tium fratrum causas ad se deferri solitas memorat. Quod
 plane ex S. Cyrilli facto satis dilucide comprobatur, ut
 refert Nicephorus lib. 14. cap. 14. Qui cum episcopatum susce-
 pisset, maximo fastu, grauissimorum magistratum more
 eam dignitatem inuit, a quo initium habuit ecclesia Ale-
 xandrina, ut in ea episcopi secularia negotia frequentius
 gererent, & instituta ciuilia quæ Græci πολιτείας nominant,
 seu descriptiones ordinationesq. publicas inspicerent.
 Quod fuit in causa, quam ob rem præfecti Urbis episcopo-
 rum potentiam oderint, quod hi multa ex publicis nego-
 tiis quæ ad illorum iurisdictionem antea pertinere uide-
 bantur, ad se suaque Tribunalia pertraxissent, ut iam su-
 perioribus capitibus docuimus. Præterea S. Epiphianus,
 ut in eius uita a Ioanne conscripta legimus, cum defen-
 sorem ecclesie silitibus diiudicandis constituisset, &
 potius pauperum quam iudicij rationi consulere, eo
 expulso, omnibus qui ad illum ueniebant iudicium redde-
 bat, eosq; a matutina usque ad horam nonam audiebat, ut
 illorum dirimeret controuersias. Ad hæc Synesius qui tem-
 pore Theodosii floruit, hæc secularium ciuiliuq; negotia ad
 ecclesiam spectare, in epist. ad Eunopiū, quæ refert Nicepho-
 rus lib. 14. cap. 55. egregio testimonio docuit his uerbis:
Negotia episcopus gerere debet, quæ simul omnes tangunt. Quæ enim
communia omnium sunt, unum ipsum curare opus est, nisi criminibus
omnibus obnoxius esse uelit. Et paulo post. Cum a curis qui-
 bus homines nimium conficiuntur, abhorreret maxime,
 tamen se munus iudicandi suscepturum, pollicitus est his
 uerbis: *Constantiam si Deus uoluerit retinebo; Atque quamuis*
a curis alienus macerabor, causarumque & negotiorum quan-
tumuis graue ministerium hoc, Deo confisus, sustinebo. Quæ uero
 fuerit ista negotiorum administratio, ex uerbis græcis aper-
 te

te colligitur. Erat enim *συνδίων καὶ μεγαλύτων λειτουργία*, idest, caussarū & negotiorū administratio, ut etiā in epistola ad Andronicum exactius explicauit. Iniquo enim animo patiebatur Synesius, otio nimium indulgens, turbam tumultumque fori, illamque multis verbis insectabatur, publicum sacerdotium hac sola de caussa auersatus. Sed tandem cum precibus victus, in Pontificem consecraretur, se alacriter & ex animo seculares caussas suscipiturum promisit. Quod munus adeo studiose sustinuit, ut plerumque magna militum manu, ut ipse variis in epistolis est auctor, multis repugnantibus & inuitis obnixè retinuerit, ne ab aduersariis pro ridiculo haberetur. Tandem Iuo Carnotensis, cum negotia secularia pertractaret, & subditorum caussis cōsuleret, in epistola 4. ita ait: *Errabundis omnibus medicinā providere nos cōuenit, ne otium nostrū negotijs secularibus preponamus, quo minus parturiētī ecclesiæ debitū ministremus.* Et epist. 6. *Nostræ orationes propter instantes necessitudines & seculariū negotiorū tumultus saepe sunt turbatae.* sed de his copiose multa pertractata sunt ab Helia Archiepiscopo Turonensi, in eo libro quem inscripsit, contra impiam Gallorum sancionem cui pragmaticę nomē est, edito Romæ apud Eucharum sitber 1486. Solet enim ecclesia uarie per dispensationis rationē agere, ut ait Iuo Carnotensis epistola 262. & 285. easque leges statuere, quas opportunitas tēporis, & necessitas tulerit: ex qua sola re veteris Philosophi sententia quā falso ex Suida hæretici referunt, facile confutari potest, cum perperam ciuilem virtutem ab episcopali functione seiungat, & tamquā ea quæ maxime natura dissident, connecti posse neget.

Hæc tamen perabsurda sunt, cum inter episcopos in negotijs ciuilibus peragendis, & dirimendis fori contro- uersijs, multi clariores & insigniores sint habiti, qui hac de caussa ecclesiæ administrationem susceperunt; ut Phileas Thumitarum episcopus, quem egregio testimonio commendat Nicephorus lib. 7. cap. 9. & Macedonius Constantinopolitanus in tractandis secularibus negotijs, & in

& in conuictu hominum, consuetudineq. magnorum virorum (vt idem est auctor lib. 9. cap. 4.) miræ virtutis & industriæ. Qui ea de caussa ab Alexandro sanctissimo episcopo designatus aliis omnibus episcopale cathedram præripuit; sic Maurilius Cadurcorum episcopus, vt ait Gregorius Turonensis lib. 5. cap. 42. in iudiciis publicis reddendis, summæ virtutis atque industriæ extitit. Adeo enim rerum temporalium cura episcopo necessaria est, vt sine ea res spirituales negligentur, atque exacte gubernari nō possint. Quod docuit Paschalis Papa 1. q. 3. ca. si quis obiecerit: *Cum presulatus ecclesiæ, non solum de sacerdotum, verū etiam de secularium utilitatibus debeat esse sollicitus;* (1. q. 4. ca. quia) & *extrinsecæ subditorum utilitati prospicere.* 39. dist. ca. Petrus. Quare merito episcopi multa secularia negotia ad sua Tribunalia deduxere, ne subditi ob sacerdotum neglectum, secularium principum iniuriis paterent.

II Quare iure a summis Pontificibus sancitum est, illos vt indignos ab electione promotioneq. muneris Pontificii repellendos esse, vel saltem illis coadiutores sociosq. adiungendos, qui ad caussas seculares pertractandas imprudentes existunt, vt 74. dist. cap. episcopus. & 7. q. 1. ca. quia frater. Quod etiam in concilio primo Carthaginensi, vt refert Burchardus Vormacien. lib. 1. cap. 8. statutū est. Episcopos qui ordinandi erant antea examinari debere, an semper suis negotijs cauerint; an suis rebus consuluerint, cum maxime rebus omnibus, quæ sibi ex munere episcopali credi solent, diligenter præcauere debeant.

12 In qua re Romani Pontifices totius Urbis & orbis Antistites, maximam laudem promeruerunt: cum in omnibus caussis grauioribus, quæ vel ad religionem publicāq. disciplinam, vel ad statum rei Romanę, ubi dominatum gerunt, spectarent, plurimum auctoritate ualuerint. Extat magni illius senatoris patritiiq. & præfeti urbis Aurelii Cassiodori, lib. 11. varia. epistola ad Ioannem episcopum Romanum conscripta, ubi aperta fit eius auctoritatis mentio. Sed illius verba audiamus. *Nolite in me tantū*

reſcere ciuitatis illius curam, quæ potius ueſtra laude ſecura eſt. Vos enim ſpeculatores Chriſtiano populo præſideis, vos patris nomine vniuerſos diligitis. ergo ſecuritas plebis ad ueſtram reſpicit famam, cui diuinitus eſt commiſſa cuſtodia. Qua propter nos decet cuſtodire aliqua, ſed vos omnia. Paſcitis quidem ſpiritualiter commiſſum vobis gregem: tamen neque iſta poteſtis negligere, quæ corporis iuſtitiam videntur continere. Nam ſicut homo conſtat ex dualitate, ita boni patris eſt utraque re fouere. hæc ille. Quæ plane cum alijs omnibus patribus maxime conſentiant ideo S. Ignatius varijs in epiſtolis, & S. Clemes Romanus lib. 2. conſt. cap. 14. 25. 26. & 34. epiſcopum regem appellat: quia non ſolum animis, ſed etiam corporibus præſit. S. Grego. Nazianzenus Apologetico 1. & oratione de modestia feruanda, epiſcopos rebus omnibus ſecularibus tamquam animam corpori præfectos exiſtimat; vt quemadmodum Deus animæ, & anima corporis; ſic epiſcopus rebus omnibus imperet. S. Hieron. in epitaphio Nepotiani, epiſcopū cum rege conferens, illum huic anteaſtare, atq. ſuperiorem eſſe confirmauit: *Rex nolentibus præeſt, epiſcopus volentibus; ille terrore ſubijcit, hic ſeruituti datur; ille corpora cuſtodit ad mortē, hic animā ſeruat ad vitam; huius cōuerſatio quaſi in ſpecula cōſtituta, magiſtra eſt publica diſcipline; et quidquid fecerit id ſibi oēs faciendū putat.* hæc ille.

Sed ad aliud caput accedamus, & de imperialibus reſcriptis, quibus non tam conceſſa quam prorogata, aut euulgata fuit epiſcoporum iuriſdictio, diſputemus. Imperator Conſtantine, vt ait Nicephorus lib. 7. cap. 46. iudiciū ciuiliū cauſarū iuriſdictionemque in clericos epiſcopis commiſit, quæ tamen proprie ab Imperatore epiſcopis mandata non fuit, cum illis ex canone Apoſtolicō 37. ex proprio munere & magiſtratus officio conueniret. Mox quod epiſcopi decernerent id robur auctoritatemque ſententiæ habere decreuit, & firma immutabiliaque eſſe voluit, quæ in ſynodis iudicata forent: quæ plane a Chriſto Domino potius quam principum reſcriptis firmitatem obtinent; cum ſynodalia decreta Spiritus ſancti auctori-

toritate, & non humano præſidio aut ingenio nitantur. Iſtud tamen eo conſilio præcepit Deo chariſſimus Imperator, & in Codicem De ijs quæ in eccleſia manumittuntur, l. 1. & 2. retulit, & in Codicem Theodoſianum lib. 16. tit. 2. l. 4. ne ab inferioribus magiſtratus, ui aut dolo malo ſanctiſſimorum epiſcoporum decreta infirmarentur. Ita etiam de hæreticorum factione, qua eccleſia vexabatur, iudicium cauſamque ad Silueſtrum Pontificem retulit idem Imperator, euocatis ad domum Fauſtæ ex Gallia epiſcopis, vt in cauſa Donatiſtarum vna cum Silueſtro aſſiderent. Quod ex B. Hieronymo epiſt. 133. ad Marcellam, vbi de Reticio Auguſtodunēſi epiſcopo agit, & ex Optato Mileuitano lib. 1. ſatis aperte liquet. In qua rerum perturbatione, mirificū ſe Conſtantine præbuit artificē; vt Donatiſtarū ſiue Mōtenſium temeritatem comprimeret, ut ex C. Theodo. lib. 16. tit. de epiſ. & cler. l. 1. conſtat. Conſtantinum vero imitati ſunt alij Imperatores, qui ſanctiſſimas leges pro eccleſiæ libertate tulerunt, quæ in C. de epiſ. & cler. & de ſacroſ. eccleſ. continentur. Sed maxime multa Juſtinianus in nouellam 123. retulit, in qua cautum eſt, non licere ab epiſcoporum ſententia & iudicio prouocare, atque ad eam infirmendam alterius magiſtratus interceſſioni deferre: cum plane impium videretur a parentum noſtrorū ſententiis recedere. Sic etiam nouel. 86. ſancitum eſt, ab epiſcopis vindicari debere eas iniurias, quæ a præſide prouinciæ ſubditis imponuntur.

14 Quæ omnia tametſi ab imperialibus reſcriptis emanare videantur, proprie tamen ab ipſomet epiſcopali munere & magiſtratus officio descendunt, vt l. 30. lib. 2. Viſigothorum ſancitum eſt his fere verbis: *Sacerdotes Dei, quibus pro remedijs oppreſſorum vel pauperum, diuinitus cura commiſſa eſt, Deo mediante teſtamur, vt iudices peruerſis iudicijs populos opprimentes paterna charitate commoneant, deinde iudicium terminent, & ſpecialiter iudicij ſui formulam denotent.* Et quæ ſequuntur,

ut strictim omnia complectamur. Hinc constat hanc potestatem in sacerdotes a Deo prouenire, quæ tamen Imperatorum legibus confirmata est, vt ipsorum religioni ac pietati hæc ordinis sacerdotalis immunitas, adscribi posse videretur. Qua de re l. 29. eiusdem 2. lib. ita cautum est.

Quia multimode occurrere debet miserorum penurijs nostræ remedium pietatis, ideo quemcumque pauperem constituerit causam habere, episcopus adiunctis sibi alijs viris honestis, inter eos negotium discutere, vel terminare procuret. Ita vt si a Comite contemni, vel nolle eum acquiescere veritati sacerdos inspexerit, potestatis eius sit eundem Comitem legis huius permissione constringere, ut emisso iusto iudicio cum rei compositione, rem de qua agitur petentibus partibus consignare. Quod si Comes iudicium episcopi fuerit contemptus implere, episcopo pro contemptu solo dare cogatur quantum quintam partem valere constiterit de re illa, vnde actio commota esse videtur. Hæc ex lib. V. visigothorum, qui Foro iugzo apud Hispanos, vbi hæc leges latæ sunt, nunc cupatur. Quæ profecto pœnæ iure imponuntur comiti, qui episcopi potestatem iurisdictionemque contemnit, cum olim inobedientes sacerdotibus capitali pœna plecterentur; vt est etiã a Iustiniano in nouell. 86. relatũ. olim enim qui se in ecclesiasticorum causis præsumebatingere, decem libris multabatur: apparitores vero executioni officio perpetuo ab episcopo prohibebantur, ut Balsamontit. 9. cap. 1. demonstrauit.

Ex his tertium iurisdictionis initium deducitur, quod 15 episcopis multis in rebus auctoritatem contulit, cum ab eis variorũ populorũ tumultus sedati extinctiq. fuerint; vt de Basilio, & Cyrillo, & Sergio Papa retulimus. Nam cum sæpe populi a præsidibus vrbium per summam vim iniurijs afficerentur, ad propriam uendicandam libertatẽ necessario episcoporum præsidio egebant, vt in legibus vel ferendis vel abrogandis eorum accederet auctoritas. vt de Cyrillo refert Nicephorus lib. 14. cap. 14. Cum enim episcopi constituti sint in populis tamquam nuntij & interpretes Dei, ad eorũ dignitatem sæpe adiectæ sunt huma-

humanæ opes, honoresque amplissimi, quibus communiti præsidēs prouinciarum ac reges in officio haberent, parentumque auctoritatem apud omnes obtinerent; atque inde custodes ac vindices publicæ libertatis existerent. Hoc vero sæpe factum esse apud Italos, Hispanos, Gallos, Germanos, Britannos, Polonos, veteres auctores, & varia regesta Pontificum memorię prodiderunt: cum non solum efferentem se regum & magistratuum licentiam falluberrima episcoporum auctoritas coercuerit; sed etiam populorum tumultus, vt docuimus, aduersus reges excitos compresserit. Quare cum populi nullo se alio præfidio contra libertatem oppressam tueri, aut nobilitatem extindam se ipsos firmare potuerint; sæpe ad rerum statum feruandum ne regna laberentur, episcopos catholicæ pietatis cultores externa potentia claros, & auctoritate insignes habuere, ne spreta ecclesię auctoritate, tamquã euulsis radicibus, quibus fixa ac confirmata est salus omnium, reipub. status concideret: quod S. Isidorus Pelusiota 2. tom. epistola ad Isidorum eiusdem nominis diaconum videtur constare. *Sacerdotij & regni munera (o Isidore qui me cum comune nomẽ habes) distant, atque etiam maxime inter sese differunt. Illud enim velut anima, hoc vero vt corpus censetur. Sed in salutem eorum qui obediunt, tamquam in sinem spectant. Qua de re apud Iudeos, cum ipsi principatum obtinebant, sacerdotium tamquam magis necessarium constitutum est, & a multitudinc seiunctum; illi vero cum nimis carni dediti, atque etiam rudes essent, & regnum postulassent, ipsis utilitatis causa concessum est, scilicet vt reprimeret lapsus eorum, qui sacerdotio non parebant. Etenim qui sacerdotio funguntur, ad illuminandum, qui potiuntur regno ad seruandum populum instituti sunt. Quorum altero sublato, nullum salutis fundamentum consistit. Vnde Propheta Daniel volens omnem rerum Iudaicarum interitum per crucem demonstrare, omnemq. spem reliquijs populi Hebræorum sublata fuisse, vt post hac nihil iam maius animo concipere possent, dixit: Destruetur chrisma, & iudicium non erit in ipsa. Chrisma Sacerdotium significat, iudicium vero Regnum, & reipub.*

Lib. 12. legum Visigothorum cap. 25. Hermoldus lib. 1. cap. 12.

pub. constitutionē, præsertim cum subuerso sacerdotio et regni, & aliorū omniū subuersio visa fuerit. res enim magis præcipue atq; præstantes, quæ omnia suo gremio complecti videntur, nullibi instere possunt. Verum regni basis est in Deum pietas, maxime vero si cum illius fuerit seruitute coniuncta: sed quoq; regni interitum & reip. Iudæorum funditus euerfionem prædicit Propheta, atq; etiam testimonio pollicetur, alias res pulchriores, & diuiniore futuræ et ad maiorem celebritatem perducendas. hæc Isidorus. Externas vero opes maxime necessarias esse tam ad populorum statum, quā ad regni præsidium auctor est Helmollius Buzouienfis lib. 1. annaliū cap. 12. cum munificentiâ Othonis Imperatoris sacerdotes temporalium rerum affluentiâ cumulati fuerint, ut in de populi fauorē asciscere possent. quod episcopi Germaniæ in conuētū Geilenhuen, ut idē est auctor lib. 3. cap. 18. testati sunt his uerbis: *Domine Pape tene mur obedire, vobis idem vero principi Romani imperij a quo temporalia possidemus, ad assequendas oēs iustitias uestras iure teneamur assistere.* ergo grati animi causa ob prædia ecclesiæ collata, iuuare cōsilijs regē debēt, ipsi tm̄ obedire nō debent.

Enim vero Christianorum regnum, iam profanum nō est, sed vna cum æternæ salutis vtilitate coniunctum: non sæculare, sed spirituale potius, cum illorum auctoritate dirigi ac gubernari debeat, ad quos spectat spiritualis finis cura & custodia. Vnde principes quamprimum Christiani effecti sunt, & legitimum imperium per sacerdotum inaugurationem suscipiunt, non iam absolute gubernant, sed vna cum Christo imperii habenas gerunt, idest, vna cum sacerdotibus ditiones sibi subiectas tenent; præsertim cum reges ad cæquenda mandata sacerdotum a Domino fuerint instituti. Quod S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad ciues graui timore perculsos, explicauit his verbis: *χρῆς ὁ σωτῆρς, χρῆς ὁ σωδισμῆς*, idest, non absolute tu, o Rex imperium geris, sed vna cum Christo simul gubernas; vna simul cum sacerdotibus prouinciam administras. subiungit: *ὁ θεὸς ἐκείνου σοι τὸ ἔθνος*, idest, ab illo enim gladius Imperatoribus, & Regibus tribuitur, cum

cum in publica inauguratione legitimū ius vtendi gladio cōcesserint sacerdotes: quod quidē de imperio Germanorum satis liquido constat, cū illud hæctenus beneficentiâ & liberalitate Pontificū, reges Germaniæ obtineāt, vt Zona ras in vita Irenes & Cōstātini, Leonicus Chalchōdylas li. 1. Hermoldius Buzouie. in chronico lib. 1. cap. 3. Crätzius in metropoli li. 1. cap. 14. Cl. de iure iura. cap. venerabilē de ele. & electi. Robertus Gaguinus. li. 1. Radeuicus li. 1. ca. 9. & tādē Hadrianus III. in sua epist. ad Fridericū retulerūt. Est enim spiritualis potestas veluti anima, quæ corpori præest, cuius actiones nisi ab illa originem ducāt, omnino concidunt: anima vero efficit corporeos animalis motus, eosque efficienter producit. Præterea informat corpus, illique uitam & essentiam confert. tandem est velut finis, ad quem omnes corporis actiones referuntur. eadem prorsus ratione, spiritualis potestas est forma temporalis potestatis, cum ipsa quid iustū, quid nō sit præscribat; atq; de omnibus legibus, actionibusq; sæcularibus, tāquā forma disponat. est etiā efficiens causa: quia vnacum temporalis potestate cōcurrit, ut actiones bene dispositæ exercentur. Tandem finis censetur rerum temporalium: quia vt ait Isidorus, *eo consilio a Deo instituti sunt reges, ut reprimerent lapsus eorum, qui sacerdotio parere recusabant.* Qua de re spiritualis potestas vnacum temporalis omnia gubernare, non quidem quasi dignitas Pontificia regum potestatem impediatur aut tollatur, sed vna cum potestate temporalis Pontifex suum imperium exercere debet. Nam quemadmodum anima, ut ait Arist. lib. 1. de anima, sola non net, neque textit, neque edificat; neque solum corpus anima destitutū hæc munera exercet, sed id quod ex vtroq; concretum est; sic sola temporalis dignitas ipsa per se gubernare nō potest, nisi ecclesiastica potestate quæ eius est anima fulciatur. Neque vero nunc potestas temporalis alio genere finis ab spirituali distinguitur, cum vtriusq; idē sit institutum, nempe ciuium felicitas: olim enim antequā regnum ecclesiæ pareret, sine secernebatur ab spirituali pote-

cap. fundamenta.

22. q. 60. ar. 6. ad 3.

potestate; nunc vero cum in vnum quasi corpus coaluerint, vtriusque idem est finis ac institutum: vnde licet facultates animę sentientis a facultatibus animę rationalis distinguantur, cum tamen anima rationalis corpori infunditur, tunc ipsa inferiores animę facultates complectitur; vt ab ipsa tam actiones vitales, quam animales, quam etiã rationales producantur. Idem prorsus de regno dicendū est. quod ante quam religionem Christi suscepisset, nulla prorsus ratione ab spirituali potestate pēdebat: quam primum tamen spiritualis potestas ipsi tamquam rationalis anima ad informandū accessit; ab illa omnes actiones regni gubernari debēt. Quas ob res nō iam libere reges suo arbitratu de cultu sacro, & de religione seruanda prescribere, nec leges etiam circa res temporales pro libidine sã eire, nec populos præter ius fasque punire & coercere possunt, sed ex christianę religionis decreto & disciplina. Quę omnia vsq; adeo vera sunt, vt olim principes a subditis populis tributa exigere nō possent, nisi Synodi cōsensus accessisset, vt ex lib. 12. legum Visigothorum expresscripto Toletani concilij aperte constat.

Hinc hæretici, qui Christi religionem deserunt, regno potiri non possunt, cum persecutores fidei effecti, tamquã bestię immanes quę omnem prorsus humanitatem exuerunt, regno deturbari debeant. Qua de re quamprimum religionem deserunt principes, a Romano Pontifice suis regnis & ditionibus eiiciuntur, cum indignum sit hæreticos imperare catholicis, aut religionis contēptores subditis religiosi prescribere. quod satis in aperto est apud Luciferum Caleritanum lib. 1. pro S. Athanasio aduersus tyrannidem Constantij Imperatoris: *Proba*, inquit Lucifer, *o Constanti te super nos factum iudicem, proba ad hoc te constitutum Imperatorem, ut nos armis tuis ad omnem implendam voluntatem amici tui diaboli perduceres. Cum probare nō possis, quia preceptum sit tibi, non solum non dominari episcopis, sed & ita eorum obedire statutis, ut si subvertere eorum decreta tentaueris, si fueris in superbia comprehensus, morte mori iussus sis.*

Quo-

Quomodo dicere poteris iudicare te posse de episcopis, quibus nisi obedieris, iam quantum apud Deum, mortis pœna fueris multatus? Cum hæc ita sint, tu qui es profanus ad Dei domesticos, quare istam sumis in Dei sacerdotem auctoritatem; cum etiam ipsos iudices Iudæos tunc quando in lege manebant Dei, ex genere habere permiserit suo? Si enim, inquit Moyses, dixeris, statuam supra me principem, quomodo & relique gentes, quę in circuitu meo, constituens constituens super te ipsum principem, quemcumque elegerit Dominus Deus tuus, ipsum de fratribus vestris constituens: non poteris constituere super te hominem alienigenam, quoniam non est frater vester. & subsequitur: cur noluerit alienigenam fieri principem, ne scilicet ad sectam suam traheret alios. Propterea dicit, ne reuocet nos in Aegyptum, hoc est, ad idolorū cultum, quasi dicat; Quis es tu, inquit, qui tibi usurpasti hanc auctoritatē, quã tibi Deus non tradidit & si traderet, & inter te esse permetteret, primo in loco Christianum te esse oportuerat, quia scelus esset alienigenam Dei seruos iudicare, inimicum religionis domesticos Dei. Deinde si fuisses Christianus, & te principem censuisset Deus sacerdotibus fieri, ad gerendum populum eius, accipe qualem te esse præceperit in Deuteronomio. & erit cum sederit in principatu suo: scribe hoc in libro ante sacerdotes & leuitas, & erit cum ipso, & legeris eis in omnes dies vite eius. hæc Lucifer. Grego. vero Nazianz. qui Lucifero posterior fuit, in oratione de laudibus Basilij, hæreticis principibus, tributa persoluēda esse negauit, idque ex S. Orestis sententia cōfirmat his verbis: καὶ τὸ μὴ χεῖναι διασπορῆν κακῶδῶν πατρῶν ὀλυπῶν κακῶδῶν, id est, & illud vectigal hæreticis persoluendū nō esse: quisquis enim illi molestiam exhibebat, in hæreticorum numero habebatur, ex quibus verbis aperte colligitur, regem illum cōstituēdum esse, qui frater sit, hoc est, Christianus, eo enim nomine Christiani donatur a B. Chrysostomo homil. 25. epist. ad hebręos, & ca. ad mensam 11. q. 3. illi tributa soluenda qui catholicus sit. Tanta enim inter caput & membra debet esse consensio, atq; religionis concordia, ut merito negauerit Iouinianus qui post mortem Iuliani

Z

Apo-

Apostata salutabatur Augustus, se posse exercitui imperare, qui pestiferæ religionis doctrina esset imbutus; ut docet Theodoritus lib. 4. cap. 1. Hinc Valentinianus Imperator negavit Valenti fratri auxilium, quia religionem diuersam amplectebatur, & Christum impugnabat, ut auctor est Cedrenus in historiarum compendio: idè plane de Gratiano Augusto retulit Zonaras, qui affirmavit cum homine Dei hoste societatem ineundam non esse. ex quibus constat merito regem Romanorum iure iurando confirmare, se numquam societatem habiturum cum eo, qui catholicæ fidei communionem non habet; ne videatur amicitiam cum perfidis contraxisse; & refertur in Clement. vnica. §. porro. de iur. iura. Vnde episcopi quamprimum necessitate officij vrgentur, reges qui religionem impugnant, vel e gradu deiiciunt (ut ex Hieremiæ testimonio docuit Lucifer lib. de non parcendo in Deum delinquentibus) vel illorum tyrannidem conuictis infectantur. De qua re S. Isidorus Pelusiota tom. 2. epist. ad Cyrum presbyterum scripsit: *Sacerdotium regno sublimius & præstantius est, sed non decet illos, qui hoc munus sortiuntur, eius causa elatos esse, atque eo nomine alios contemnere, sed potius per omnem animi mansuetudinem, eius præstantissima atque aptissima ornamenta extollere, ut inde omnes animaduertant, sacerdotium omni mortalium honori, ac dignitati præstare, quando diuina gratia & nutu sacerdotium asecuti sunt, ut in aliorum utilitatem & commodum cederet; & iusti cum sint, tyrannidem aliorum infectari possint.* hæc Isidorus. Episcopos uero ex auctoritate Pontificis Romani, Imperatores deponere potuisse, docet Hermoldus lib. 1. cap. 32. Vbi cum episcopi hæsitarent, utrum possent regem regno deturbare, sic illos bene animatos ac confidentes reddidit Maguntinus. *Quousque trepidamus, o socij? nonne officij nostri est regem consecrare, consecratum inuestire? Quod ergo principum decreto impendere licet, eorundem auctoritate tollere non licet? quem meritum inuestiuimus, immeritum non desuestiamus?* hæc ibi.

Qua de re Henricus III. in epist. ad Hildebrandum
se

se, suamque perfidiam Iuliani exemplo tueri non potest. qui cum esset Apostata, episcoporum tamen prudentia depositus non est, sed soli Deo relictus est deponendus. Hoc enim ab ecclesia opportuna ratione eo tempore permissum fuit, ne ille grauius malum excitaret aduersus Christianos, & in eos ferocius desæuaret, ut ca. Iulianus. 11. q. 3. & ca. Imperatores. §. Iulianus, & ibi glo. quod etiam docuit Ioannes Lupus tract. de confœderatione principum, q. 2. Quæ licet uera sint, nihil tamen sui muneris intermiserunt episcopi, quin hominem grauius obiurgarēt, atque conuictis a tanto errore & impietate auerterent. Frustra tamen ut ex lib. eiusdem Iuliani constat, qui Misopogon inscribitur.

18 Sed addendum est, ut hæc disputatio illustrior fiat, magistratuum alios habuisse notionem tantum & non iurisdictionem, alios iurisdictionem & executionem, alios vero iurisdictionem, non tamen in rebus omnibus executionem, alios tandem executionem & iurisdictionem, non tamen iudicium. De singulis dicam, & ad quam partem referendi sint sacerdotes demonstrabo. Ab extremis igitur ordiamur. Censores iurisdictionem & animaduersionem habebant, in hac enim maxime executio consistit, qua uel ciues senatu mouerent, vel in ceritum tabulas, & in ærarium refererent, ut eius disciplinæ notas commemorat Gellius li. 4. cap. 20. lib. 7. cap. 22. proprie tamen iudicium non habebant, ut auctor est Cicero oratione pro A. Cluentio his verbis: *Maiores nostri numquam neque iudicium nominauerunt, neque perinde ut rem iudicatam obseruauerunt, animaduersionem auctoritatemque censoriam, cum rei iudicatae pondus, auctoritatemque non habuerint.* Quod quidem ideo factum arbitror, aut quod per notationem, & non inter reum actoremque disceptatio fieret, vel quod eorum notæ propriæ poenæ animaduersionesque non essent, cum sine ignominia remitterentur, ut ait Gellius lib. 7. & Asconius Pedianus in diuinatione. Consules uero, poenes quos suprema Verbis auctoritas erat, executionem omnem non habebant,

cum tamen iurisdictionem haberent. neque enim iniuf-
fu populi, capite ciuē Romanum plectere poterant, cum
id popularis fuisset potestatis. l. 2. S. exactis. & S. deinde ex
his D. de orig. iur. Eadem ratione Legatus proconsulis co-
ercendi, & atrociter verberandi ius nō habebat, cum ta-
men iurisdictionem habuisset. l. si quid erat. D. de officio
proconsulis: Creatis vero dictatoribus non solum illis iu-
dicandi potestas data est, verum etiam summa animad-
uertendi exequendique auctoritas. S. ex actis. l. 2. D. de o-
rig. iur. vt ab eorū iudicio atque sententia prouocari non
posset. Tandem pedanei iudices, qui quasi plano pede iu-
dicabant, nec pro tribunali sententiā ferebant; nec iurif-
dictionem, nec plenā cognitionē habuerūt. Sed per capita
ἐν χήματι, idest, per notationē, vt ait Iustinian. nouel. 82.
iudicauerūt; cum facile ab illorū sententijs appellari posset.

19 Primum episcopi cum pedaneis iudicibus comparādi
non sunt, qui solū notionem habent, & ab illorū sentētia
prouocare licet; nam cum hoc iudiciū partium arbitrio
susceptum leue sit, nihilq; ex se auctoritatis habeat, nihil
maius profecto aut firmitus Ecclesia habuisset, quam Iu-
dæorum synaoga post Hierosolymorū excidium, cui lege
permisum est, vt ex partium consensu liceret, ante arbi-
tros delectos causas componere. l. Iudæi. in C. Theod. de
iurisdictione. Præterea episcopi cum censoribus confe-
rendi non sunt, quorum iudicia non stabant: neq; cum di-
ctatoribus, qui capitales sententias ferebant: sed potius
cōsulibus similes, & fere auctoritate pares adiudicari de-
bent, qui cum multa tractarent, sententias tamen in capi-
tali iudicio exequi nō poterant. Est enim in ecclesia se-
niorum ordo amplissimus, & presbyterorū senatus orna-
tissimus, ad quē referebantur negotia, & apud eum disce-
ptabantur causæ, vt ex Tertulliano in Apologetico, ex
Clemente Romano, & S. Ignatio in epistolis, & ex S. Hie-
ronymo in 3. cap. Esaiæ, & habetur 16. q. 1. ca. ecclesia li-
quet. Quare cum episcopi huic senatui præsent, consulum
dignitatē, auctoritatemq; obtinebunt: vt quemadmodū ij
leges

leges ferre, & S. C. edere poterant; sic etiā episcopi leges
censere, sancireq; possunt, quibus necessario parēdum est,
ne grauiissimus Reipub. status perturbetur. Qua de re me-
rito reges ab ecclesiæ cōsuetudine, quā antiquitas roborā-
uit, recedere nō possunt, vt S. Ferrādus Carthaginensis in
Parænético ad Rheginū comitē reg. 5. docuit, ne ordo ec-
clesiæ, cui ipsi maxime parere debēt, fēdari posse videatur.

20 Sunt enim episcopi principes, nō modo ob eā causam
quod principatum in ecclesijs obtineant, verū etiā quod
ἀρχὴν ἀνεξέταστον, vt loquitur S. Greg. Nazian. in Apologeti-
co, hoc est liberam, & referendarū rationē omnino solutā
potestatē habeāt, vel eo maxime quod *ἀρχὴν*, idest, iurisd-
ctionē obtineant, quā imperium sequitur. Sed quamquā
multi *ἀρχὴν* ad iurisdictionē non referāt, sed ad imperiū, ni-
hil refert tamē, dum hoc ita cū iurisdictione connexū sit;
vt ab ea necessario obuēnire fateamur. etenim episcopi
præsent tanquā anima corpori, cum talē diuina prouidētia
ordinē obtineat, vt quemadmodū est in corpore *τὴ ἀρχὴν*,
idest, quod imperat & præscribit, & aliud *τὸ ἀρχόμερον καὶ
ἀγρόμερον*, idest, quod gubernatur, quod subijcitur, quod re-
gitur, sic in ecclesia ad eius *καταρτιμὸν*, idest, integritatē &
firmitatē, vt loquitur Paul. ad Galat. 6. & Ephes. 4. reperiri
debēt alii qui præsent, alii qui pareāt. Quæ imperandi pro-
uincia *λειτούργια ἡγεμονία*, idest, sacra præfectura & imperiū
dicitur, cum episcopus a Gregorio Nazianzeno *βασιλεύς
καὶ ἀρχὸν*, idest, rex, princeps & magister nuncupetur.

21 Quamobrem, ex mero magistratus imperio competit
episcopis leges rogare, & de ipsismet Imperatoribus ferre
sententiam, vt quemadmodum Apostolus *νομοθετῆ ἀρχεῖσι
καὶ ἀρχυμένοις*, vt ait Gregorius Apologetico i. leges con-
stituit, & imperauit principibus, & qui ipsis subduntur, ita
quoque & ipsimet Pontifices Imperatoribus præscripse-
runt. Qui Pontificibus necessario parere debent, ne a re-
gio throno & dignitate tanquā degeneres deturbentur.
Quod Gregorius Nazianzenus, oratione ad ciues timore
perculsos, edocuit, vbi *πάβδος*, idest, fasces, quibus Im-
peratores

peratores auctoritate tuentur, submitti debere sacerdotibus edixit, cum ipsi, *δυνασείαν*, idest, regium imperium in principes exercent. Atque id quidem non modo spirituale, quod Petrus 1. episto. cap. 2. *βασιλειαν ἱερατεύμα*, vt interpretatur Lucifer, regnum sacratissimum, sed etiam temporale, quod proprie *δυνασεία* dicitur, vt superius docuimus. At vero leges moderate ferre, in initio nascentis ecclesie, Apostolis cautio fuit, cum solum eo tempore eas imperarint, quæ a legibus humanis negligenter omissee fuerant, vel de quibus nihil lex humana decreuerat, vt de fornicatione simplici Origenes lib. 9. in cap. 13. ad Romanos demonstrauit.

Præterea episcopus est tanquam classium dux, vt ait 22 Gregorius Nazianzenus oratione ad C. L. episcopos, & totius belli Imperator, vel Tribunus militum, qui toti exercitui præest, & totius militiæ administrationem, curamque habet, cum Tribuni militares Consulibus potestate pares fuerint, vt ait Eutropius lib. 2. breuiarij. Ab his vero muneribus, qui potestatem iurisdictionemque tollit, rei militaris virtutem tollit: sub cuius tutela & præsidio omnia continentur. Gubernatores vero classium, si idonei habiti sunt, quibus classis committatur custodia *παικοι*, idest, vt docet Harmenopolus lib. 6. promptuarij tit. 3. magistri nuncupantur. Qua voce seruum vicarium, qui in rationibus reddendis toti familiæ præest, Christus Dominus Matth. 24. *πιστὸν δούλον*, idest, fidelem seruum appellauit, cum Christi familia magnæ nauis sit similis, vt docet S. Clemens Romanus lib. 2. const. cap. 57. in qua sedet episcopus tanquam in puppi, & diaconi tanquam nauitæ, vt quæ opportuna sunt, accurate disponant. Qua de re imminent episcopis eque ac gubernatoribus nauium, & Tribunis militaribus grauissimæ curæ, ne dum in negotiorum fluctibus comprimendis, non modo non in bellorum tumultibus sedandis, quibus sepe conficimur. Quod præter Clementem Romanum epist. ad Iacobum fratrem Domini, Nazianzenus Apologetico 1. & oratione de modestia seruanda, mirifice inter cetera

cætera demonstrauit. Cum appellet episcopum *ἡγεμόνα ἐν χειρὶ ὡς πόλεμον*, idest, totius belli administrationem, quasi manibus gerentem. Qui vero aliquid defert manibus executionem administrationemque eiusdem habet, cum ea quæ in nostra potestate sunt, in manu nostra esse dicantur, & *δικὴ ἐν χερσίν*, ius in manu, ius a se dicere, & non per alienos iudices reposcere significat, vt Pomponius lib. 2. D. de origine iur. ait omnia manu a regibus gubernari, idest, non aliena ope, sed a se ipsis omnia iura dici.

Vnde Grego. loco citato episcopali munere tribuit *ἀεὶ ἀγωγῆσαι*, idest, manibus subditos tenere ac ducere, & diligenter omnium incommodis præcauere, damna depellere, necessaria curibus iubere, parare, instruere; vt sicut duces exercitus, magistratus, ac militares iudices assignabant, qui de controuersis exortis cognoscerent. l. 1. C. de offic. milit. iud. & l. 3. D. de re militari: Eadem ratione episcopi pro commodo subditorum minores iudices negotiis præficerent, vt ex Paulo 1. ad Corinth. 6. demonstratur. Erat enim inter septem diaconos vnus, qui negotia secularia gereret, & ad episcopum referret, vt S. Ferrandus Carthaginensis diaconus, in proœmio parentici ad Rheginum, se curis secularibus desipatū affirmauit. Quod plane ex consuetudine ecclesie græcæ colligitur, & ex Canone 62. concilij Nicæni, quem refert Franciscus Turrianus, ubi vnus ex septem Diaconis *προπορευτικὸς* dicebatur, qui custodiæ legum sacrarum præerat, & de homicidijs & alijs criminibus inquirebat. hos ex consuetudine Romanæ ecclesie, Iudicum primicerios appellat Benno Cardinalis in vita Gregorij VII.

23 Iurisdicção duplex est, altera quæ in ipso iudicio exercendo vim continet, & executionem; altera, quæ ipsum met iudicatum exequitur. Ad primum genus referuntur hæc, actor reo actionem edat, testes producat, reus compareat, in ius vocetur, comprehendatur, in ius educatur, vt instit. de poena temere litig. S. omnium, quæ illo resposito continentur, quod iussit vetuitve Prætor. D. de re iud. cum

cum proprie hæc edicta dicantur. I. ad preemtoriū. D. de iudicijs : qua iurisdictione nullus magistratus destitutus est, ne futilis aut leuis eorum potestas esse uideatur. Quae de re facile Labeonis uana fiducia reprimitur, qua tribunal plebis in ius uocandi, ut ait Gellius lib. 13. cap. 12. potestatem adimebat; cumprehendi & in uincula ducendi auctoritatem concederet.

24
 Posterioris generis tria sunt capita : nam posteaquam sententia lata fuit, aut ipse met prætor exequendam iubet; aut ab ea recedere non licet, neque ad aliud tribunal prouocare; aut quamquam is sententiam tulit eam non exequatur, coactione tamen facere potest eam exequi. Prætor iubebat iudicatum solui, & statim soluebatur; cum ab eo nulla esset prouocatio, sed executionem paratam haberet. deinde in iudicis sententia, tametsi cautum non esset ut statim debitum solueretur, si tamen nulla intercessio alterius magistratus esset, uel prouocatio reo permessa, censebatur iudicatum soluendum, cum iure nullo prohiberi posset. Tertio cum princeps cogit magistratum inferiorem seruare, quidquid ab ipso imperatum fuit, principis iurisdictioni ascribitur. ex his rebus facile episcoporum iurisdictione liquet. Primum episcopi in capitali supplicio executionem non habent, nec secures ad terrorem tamquam dictatores deferunt; quibus statim reum capite plēctant, aut detractis uelamentis, multum ad necem usque cedant; quod B. Hilarius in psalm. 2. docet, Paulo ius prætorium non fuisse, nec ipsum lictoris officio usum. id enim ab episcopali munere, ut docet Paulus ad Titum, cap. 1. abhorret maxime, quod etiam in cap. in Archiepiscopatu de raptoribus cautum est: sed quia ab episcoporum decretis recedere non licet, neque ad alium iudicem prouocare, ut docet Iustinianus C. de episcopali audientia; & nouella 123. merito executionem sententię habere dicentur; cum intercessione alterius magistratus impediri non possint. Tum etiam eorum executio hac una in re apparet maxime, quod cum ipsi ob muneris personęque grauita-

uitatem huiusmodi iudicia sæpe abijciant, & ad inferiores iudices referant: eosdem cogere possunt, ut episcopales sententias absque tergiversatione exequantur. Quod ex l. 29. Vuisigothorum demonstratum est, & ex cap. 2. de maledicis constat. ubi blasphemi ad sæculares principes puniendi remittuntur, qui si eos punire neglexerint, ab episcopo dicecesano pœnis adhibitis, coactione compelli possunt sæculares principes ut imperata seruentur. ut 23. q. 5. ca. administratores, & ca. de liguribus. & 96. distinct. ca. Imperator. & cap. ad Apostolicę S. nos itaque uers. priuamus, de re iudic. libr. 6. Quod etiam docet Paulus de Oberstain de præminencia cæcellariatus, conclus. 1. Nam cum Pontifices rerum temporalium immediatam executionem contulerint Imperatoribus, ut extra de maiorit. & obedient. cap. solita, & extra de electione cap. per venerabilem. ut etiam Ioannes Quintinus de Aristocratia comprobauit; ipsi Imperatores quę ab episcopis præscripta sunt, pœnis seruare facere debent. 23. q. 5. ca. principes, ut diligentius episcopi rebus spiritualibus inuigilent.

Quod si principes sæculi Pont. Max. præcepta negligant, uel quę ipsis præscripta sunt exequi contempnant, uel ut plerumque fit, iussa eorum impediunt, aut perturbant, tunc libere sacerdotes pœnas temporales in eos præscriptas per se ipsos exequi, & in sui præsidium, quod fecit Cyrillus, Christianorum auxilia postulare poterunt. Quod Hieremias cap. 16. loquens de Apostolis demonstrat his uerbis: *Ecce ego mitto in piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos, de omni monte & de omni colle, & de cauernis petrarum.* Qui uenantur primum armatorum alis omnes saltus cingunt, ne quę bestię prætereant: tunc lanceis, & uenabulis uros sectantur, canibus uirgēt, cõcitissimo equorum cursu in apros irruunt, ut eos cõfodiāt, uel cū illis egregie consistentur: sic Apostoli & eorum successores, cū piscatione barbaras gētes quasi dolo capere aut retribus ob feros mores cõtinere nõ possent; eas quasi

22. q. 40.

belluas & fues saluaticos in mōtibz vbi idola colebātur, sectari sunt, ut ad ecclesiæ obedientiam, & ad virtutis cultum adigerent. Quod B. Ioannem fecisse legimus, apud Eusebium lib. 3. cap. 17. Qui adolescentem, quem episcopo educandum reliquerat, per filuas concitato equo sectatus fuit, ut eum ad bonam frugem reduceret: sic Christus flagello de funiculis confecto e templo Patris euentes & vendentes proiecit, cum id si auxilium a principibus implorasset, conficere non posset. Sic Babylas episcopus (ut auctor est Chrysostomus) dexteram in pectus Imperatoris impegit, ut eum a templo repelleret. Sic Amphianus martyr (ut ait Eusebius) in Hierocle prætorem irruit, eum humi supinum prouoluit, plagis affecit, cum Dei ac naturæ leges violari ægre ferret. sic Samuel Agag regem in frustra concidit 1. Reg. 15. cum Saul rex eum a morte seruasset. Sic Elias in Prophetas Baal 3. Reg. 18. & in quinquagenarios Ochosia 4. Reg. Elifeus in pueros irrisores 4. Reg. hac vsus est potestate. Et Ioiadas in Athaliam 4. Reg. 12. & 2. Paralip. 22. & Eliachim in Holofernem illam exercuit. Quare licet prohibitum sit episcopo manibus suis aliquem cedere, cum sit alienum a sacerdote (ut ait Iulianus Antecessor nouella 123. cap. 16. & habetur 86. dist. ca. non licet) si tamen episcopus non habet ministrū qui verberare aut nocētem cedere possit, per se quoque verberare potest, ut ibi notat glos. Verberare inquā, non tamen atrociter ad mortem vsque cedere, ut cap. cū beatus 45. dist. & 23. q. 5. ca. Circuncelliones.

Ex quibus omnibus palam aduersariorum rationes 26 dissoluuntur, in quibus cum absolute de iurisdictione episcoporum in res temporales pronuntient, necesse est, vt una cum episcopali potestate tribunalia ecclesiastica, de quibus sæpe pronuntiat, & ius nostrum reposcimus, funditus subuertant. Quæ cum a S. Gregorio Nazianzeno, oratione ad ciues statuatur in ecclesia, sæpe etiam βήματα, idest, tribunalia de quibus iura postulamus, sæpe δωααία, idest, regius gradus appellentur; & a S. Chry-

sosto-

sofotomo (tom. 1. hom. 5. de verbis Esaia) episcopi in sublimiori tribunali præsidētes dicātur: æquius plane de eorū iurisdictione statuere debuissent. Theodosij vero cōstitutio & Iustiniani nouel. fortasse a Constātini Magni decreto (quod refert Nicephorus lib. 7. cap. 49.) originem duxerunt. vbi religiosissimus princeps nihil unquam ausus est in rebus ecclesiæ vel statuere, vel decernere, nisi quod Patrum sententijs laudatum, vel sacris sanctionibus ratū firmumque foret. Qua de re cum can. 8. Apostolico cautum esset, ne se episcopi aut presbyteri publicis popularibusue administrationibus immitterent, vt commodius pietati uacarent: Ideo princeps optimus quidquid ab episcopis iudicatum foret, ad sæculares magistratus exequendū retulit, cum in executione, quæ vi & armis haberi solet, sæpe graues perturbationes, nonnumquam etiam seditiones atque tumultus excitentur: a quibus omnino vacuos ac liberos voluit episcopos, ne ijs quasi turbinibus tranquillorum eorum vitæ status deijceretur.

Sed bene haberet Constantini decretum, nisi iam aliqua mala suborta essent, quæ ad ecclesiæ iurisdictionem in firmandam clanculum obrepunt. eo enim res deducta est, vt iam episcoporum negligantur decreta, contemnantur iudicia, sententiæ impugnentur, temporalium bonorum vsus eis quandoque interdicitur. Hinc grauius subsecutū est malum, cum iudicia episcoporum ad sæcularia tribunalia examinanda plerumque referātur. Quod fecit Valentinianus iunior, quæ infracti pectoris Ambrosius tom. 3. epistola 5. & 32. obiurgauit, & in Imperatoris adulatoris episcopos acriter inuectus est, quia sacerdotalia iura laicis substernerent.

28 Sunt enim tria temporalium administrationum genera, de quibus fit mentio apud Paulum, & apud Apostolicos canones, ex quibus facile colligitur quid olim penes sacerdotum dignitatem existeret. Primum δημοσίας διακονίας, idest, quæ ad popularia negotia, & rerum publicarum administrationem spectant, vt pote, quæ in comitijs tri-

Aa 2 buni-

bunitijs, centuriatis vel curiatis, ad creandos magistratus populi tractabantur; a quibus presbyteri & episcopi canone 80. remouentur, cum turpe esset, eos vel tribunos fieri militares, vel magistratus Romanos eligi (vt can. 82. prohibitum est) vel de magistratuum electione discernere, vt faciebat olim Collegium Pontificum Romanorum. Alterum vero genus est eorū quę *κοσμητικὰ φρονιδεις* vel *βιω ἀνάγκη*, vt ait Paulus 2. ad Timot. 1. idest, sæculares curę dicuntur, de quibus prescribat Apostolus ne quisquam militans Deo, huiusmodi negotijs se ipsum immisceret, cum illa exercere ius fasque non esset episcopis & diaconibus; qualia sunt mercaturę, vsurę, fideiussiones, quę omnia a sacerdotibus aliena sunt, ut cā. 6. Apostolico cautum est. Neque enim debet esse episcopus aduocatus, neque aliorum pecuniarias causas defendere, ut ait S. Clemens Romanus lib. 2. cap. 6. neque de suis rebus litigare, vt ex lib. 4. variarum, epist. 44. ad Antonium constat, cum tantum ab re sua otij esse non possit, nisi id per procuratores fiat, qui Apocrisarii nominantur, nouell. 123. Neque etiam debet fideiubere, neq; pro alijs postulare, ut can. 20. Apostolico prohibitum est, & Synesius epistola 121. Optatus lib. 1. Photius tit. 8. cap. 13. retulerunt. Tertium vero genus est eorum, quę *βιωτικὰ* appellantur a Paulo 1. ad Corinthi. 6. noster tamen interpres, sæcularia negotia reddidit. Ex vocis vero etymologia vitalia, seu victualia interpretari possumus ex Ambrosio. Sub qua voce continetur, vt constat ex lib. 3. var. epistola 44. & liber 6. formula 6. quidquid ad victum spectat, quod etiam ex Apuleio libro de dogmate Platonis colligitur. Etenim victualia in comercij facultate consistunt, idest, in frumenti emendi vendendique inuicem iure, ut ait Vlpianus in frac. titulo 19. & Theophilus S. 1. de inuti. stipulat. vel potius in negotiandi iure, vt l. Senatus. de contra. emptio. Cum hæc in comercio siue promercio, seu negotiandi ratione consistant. l. cæteræ, de legat. 1. Victualia vero significat

eant omnia illa, quæ ad victum necessaria sunt, nempe ad habitationem, ad agrorum sationem & cultum, ad venditionem, depositum, mutuuum, & alios contractus, qui ex gentium iure proueniunt; sine quibus vitæ nostræ temporalis status tutus atque tranquillus esse non posset. Etenim victus nomine, continetur ea quæ esui, quæ potui, cultuique corporis, & vt vno verbo complectar, quæ ad viuendum homini necessaria sunt, quibus tuendi curandique corporis nostri gratia vtimur, teste Vlpiano l. verbo victus, de verb. signific. Sic & victuale vel *βιωτικόν* omnia illa continet quę victui necessaria sunt, videlicet domus, quam victus vicem habere Labeo docuit, & tectum. Harum igitur rerum cura administratioque a Paulo commissæ est episcopis, cum turpe esset a profanis magistratibus, nostrę vitę necessaria quærere. Hæc apud ecclesiæ tribunalia tractabantur, hæc controuersię disceptabantur, quas episcopi pro sua auctoritate & iurisdictione dirimebant: de quibus Paulus 1. ad Thefl. 4. præcipiebat, ne quisquam circumueniret in negotio fratrem suum, idest, supplantaret fraudibus, aut violentia opprimeret & suffocaret; serui nequam imitatus exemplum, qui conseruum suum opprimebat & suffocabat, vt debitum ab eo violenter exigeret. Sed quomodo nam pacto inde alię causę ad ecclesiasticos princeps deferri cœperint, quæ illas auctoritate confecerint, licet arduum & difficile videatur, sequenti libro vbi omnia copiose tractantur, disceptabo.

29 Quæ uero ex Valentiniani nouella obijciuntur, ad ecclesiæ immunitatem impugnandam, parum fidei & auctoritatis habent, præsertim cum ab his Imperatoribus profecta fuerint, qui minus commode negotijs ecclesiæ consuluerunt. Nam Valentinianus pleraque contra ecclesiæ libertatem instituit, quæ enormiter sacerdotes lædebant; cum eos hæreditatibus inter dixerit, & ecclesijs pias donationes relinquere prohibuerit, ut in C. Theodo. lib. 16. tit. 2. l. ecclesiastici, & l. nulla, uidere est. De quo rescrip-

to conqueritur S. Hieronymus ad Nepotianum de uita clericorum, ubi huius constitutionis odium in clericos potius quam in Imperatores refundit; & S. Ambrosius contra Symmachi relationē. Valentinianus iunior summus extitit libertatis ecclesiasticæ impugnator, ut ex S. Ambrosio demonstratum est, Eudoxā imitatus a qua impietatem imbibit, artes curiosas pertractauit, & earum habuit assiduam consuetudinem, ut auctor est Grego. Cedrenus in historiarum compendio. Arbitror tamen ab hoc eam in episcopos constitutionem editam fuisse, cum in ea Arcadij & Honorij fiat mentio: quæ tamen a Maioriani posteriori lege abrogata dicitur ab Aniano illius interprete. Sic etiam Sozomenus audiendus non est in hac parte, cuius notæ, vt sæpe expressæ sunt a Gregorio lib. 6. epist. 31. Sed ne solum in hac re huius hominis auctoritatē eleuare videamur, addendū est, multa eius temporibus militibus fuisse concessa, quæ maxime ecclesiasticam disciplinam foedarunt. Qualia sunt, eruptiones armatorum hominum, iussu permissuq; Imperatoris in ecclesias factæ, multitudo Christianorum per summam vim e templis eiecta, mulieres castæ suis ornamentis exutæ, sacerdotes contumeliose tractati ac cæsi, vt lib. 8. cap. 7. 21. & 23. diffusè demonstrauit. Quare illæ temporum iniuriæ in exemplum trahi non debent, vt inde constituantur iura, quæ ecclesiæ auctoritatem lædant.

Tandem vt nostrū pensum absoluamus, diligenter admonendus est lector, vt ab illorum sententia tanquā a scopuloso & infesto loco declinet: qui cū maxime Pontificiæ auctoritati detrahant, plurimumque populo & Imperatori concedant, eo rem deduxerunt, vt solum Pontificem Romanū auctoritate potius quam imperio ditiones sibi subiectas continere doceant. In qua re maxime multis scandalo fuere. Qui enim tollit imperium, necesse est vt gladii materialis potestatem tollat; in quo maxime Pontificis viget imperium, vt antea docuimus, & ex cap. 88. lib. 2. D. Augustini contra litteras Petilianæ constat, & habetur

betur 23. q. 3. ca. pro membris. nisi fortasse veterem illam querelam reuocet, in qua multum laboratum fuit tempore Frederici Enobarbi, ut refert Radiuicus lib. 1. cap. 10. & lib. 2. cap. 30. & Guntherus Ligurinus lib. 6. de qua re sequenti lib. copiose differemus. Faciunt etiam inclementer qui Archiepiscopo Mediolanensi imperium tribuunt, id est, ius necis uitæque, cum illud a Romanis Pontificibus tollant: & ius amplissimum episcopis in singulis ciuitatibus concedant, quod tamen Romano Pontifici non concedunt. Discrimen vero inter auctoritatem & imperium maxime ecclesiæ auctoritatem lædere videtur, vt ex Ioanne Gilotto lib. 2. de iurisdictione & imperio cap. 20. constat: ubi potestas executionem continere arbitrat, auctoritas uero confirmationem, qua actum gestumq; nititur, quæ etiam vim & robur, ac ius actui tribuit. Quare cum Pontifici Romano utraque conueniant non decet hæc ita distinguere, cum inde illius dignitas deprimi uideatur.

C A P. XIII.

Quæ sint animaduersionum genera, quæ ab ecclesia exerceri possint.

S V M M A R I V M.

- 1 *Comminationes & pœna quod sit discrimen & earum usus varius.*
- 2 *Comminatio eadem est cum correctione fraterna, cuius ordo explicatur.*
- 3 *Qui corrigendus est primum debet edoceri, ut ab eo omnis cecitas expellatur.*
- 4 *Post correctionem iniungendam esse pœnitentiam, ex Christi uerbis Matth. 18. deducitur.*
- 5 *Duo vel tres in scriptura quid significet.*
- 6 *Qui corripiebantur, si monitis duorum vel trium non parebant, ecclesia erant denunciandi.*

- 7 Quo pacto in omnibus synodis peccatorum caussa agerentur, & quae inquisitiones fierent.
- 8 Discrimen maximum est inter accusationem, & inquisitionem.
- 9 Formula accusationis, atque iudicij publici ab Apostolo praescripta.
- 10 Praeter excommunicationem in usu fuisse corporales poenas, quas episcopi pro criminum qualitate imponebant.
- 11 Traditionis Satanae poena corporales successerunt.
- 12 Praeter excommunicationem quae fuerint poenae temporales.

Vperioribus capitibus satis diffuse demonstratum est debere in catholica ecclesia magistratus existere, quorum auctoritate, non solum scelera arcerentur, sed etiam scelerum artifices poenas flagitijs pares rependerent. Nunc agendum est de animaduersionum generibus, quibus iniuriae vindicantur, ut ex his aperte magistratuum vim atque coactionem agnoscamus. Quae plane disputatio ex media Platonis academia in nostrum institutum deducenda est, ut facilius rem satis per se ipsam difficilem illustremus. Plato omnium philosophorum facile princeps in Gorgia, quem secutus est Taurus philosophus in eius commentarijs, quamquam paululum mutata sententia (ut refert A. Gellius lib. 6. cap. 14. & Isocra. in Panegyrico, & Sospater in epistolis, teste Stobeo sermone 44.) animaduersionum genera ad duo tantum capita retulit. Vnum est commonitio siue *νομοθεσία*, quae corrigendi & emendandi causa adhibetur, ut is qui deliquit cautior & attentior fiat: alterum vero est vindicta, siue publica poena ad publicum hominum exemplum instituta, ut ceteri a similibus flagitijs, quae prohiberi publicitus interest, metu poenae deterreantur. Quorum hic est usus. Quando spes magna est, ut is qui peccauit citra poenam, aut vltro se corrigat, & dignitatem proximi in quam est peccatum tueatur, ut inde nullus proximi contemptus, nulla iactura dignitatis fiat; tunc admo-

admonitione vtendum est. Sed si proximi dignitas immuta, honor publice detractus, bona surrepta; tunc poenae publice imponendae sunt reo, ne flagitioforum hominum exemplo boni ciuium mores corrumpantur. Quae plane Platonis sententia quammaxime refert ad ecclesiae disciplinam indicandam, cum in ecclesia Dei, quae columna & firmamentum veritatis est, nonnunquam feueritatis disciplina exerceri, tum homines in scelera dilapsos admonitione reuocare, quandoque etiam iniurias ciuibus impositas publice vindicare oporteat. Etenim quae in omni bene constituta Republica cautio adhibenda est, haec etiam maxime in ecclesia seruari debet, quam Christus legislator & Doctor praescripsit his verbis: *Si peccauerit in te frater tuus, id est, vel te praesente peccantem videris, ut Origenes homil. 2. in Leuit. interpretatur, vel contra te, quando peccati contagio in reliquum corpus peruadere potest, corrige eum inter te & ipsum solum.* Matt. 18.

Primum. n. antequam malum hoc latius serpat, si criminis auctor publice manifestus non est, monendus & exorandus erit, ut a peccatis desistat, ut eius delicti mole deposita, ad optimam frugem quali ad viam redeat. Si vero nostris precibus non accedit, alij adiungendi sunt focij, alijs etiam haec cura imponenda, ut eandem sententiam multis rationibus ostendant, iterum atque iterum instent, admoneant, deprecantur, ut si tandem monitis eorum peccator non pareat, ipsorum testimonio, publico ecclesiae iudici deferatur. quod eleganter Iuuenius lib. 3. his carminibus expressit:

*Tunc alius pariter monitor pia iussa frequentet,
 Vt si decutiat Doctorum frenata duorum;
 Tunc ad Concilium referantur crimina plenum
 Vt populi tandem sanetur pondere victus.*

Quam emendandi formulam concilium Nicenum can. 79. ut refert Franciscus Turrianus vir pietate & eru-

ditione singularis præscripsit his uerbis: *Quicumque ab ecclesia aliquid indignum faciat, adhibebitur ei remedium per exhortationem & diligentem admonitionem, dum non est manifestum quod facit, & non perseueret in eo, & discedat a via sanctorum Dei, eorumque conuersatione, imponaturque ei pœnitentia prout conueniat; quod si pœnitentia & exhortatione non emendetur, separetur a communione fidelium, & tamquam membrum putre abscindatur, ne contagio in reliquum corpus peruat. hæc ibi. Quem etiã ordinem S. Leo 1. epistola 84. & Nicolaus primus Pontifex Max. in responsione ad consulta Bulgarorum cap. 18. demonstrauit.*

Sed cum multi ex rerum ignorantia peccēt, prius edoceri debent, ut ait Photius in scholiis Euangeliorum, ut videant turpitudinem facti; & pulsa cœcitate & tenebris, commissum crimen agnoscant. Qua de caussa B. Paulus ad Titum 3. admonebat, *hereticum hominem post unam, solum, ut legit Tertullianus lib. de præscriptionibus hereticorum, cap. 16. & S. Cyprianus epist. 55. & lib. 3. testimoniorum ad Quirinũ, cap. 48. & S. Pacianus epistola 1. & S. Ambrosius lib. 5. de fide c. 1. & S. Augustin. epistola 162. vel unam aut alteram, ut fere omnes Græci patres, & uulgati codices legunt, vel tertiam correctionem siue *νομοθεσίαν* idest, doctrinam, & mentis institutionem, ut legit Rufinus in Apologia, quam nomine Pamphilij pro Origene edidit, & Irenæus lib. 1. cap. 13. fugiendum detestandumque esse. Hanc uero tertiam admonitionem in ecclesiæ usu olim fuisse S. Cælestinus Papa in epistola ad Nestorium docuit his uerbis: *Post unam, & alteram, & tertiam admonitionem hereticum ab impia mente reuocatum, cum tandem ecclesiæ monitis parere nolisset, a cœtu fidelium præscriptum.* Ex his uero admonitionibus, citationes quæ fiunt iudicij ordine seruato, originem duxerunt: quibus sæpe heretici ad publicos magistratus vocabantur. quod ex synodo Ephesina tom. 2. cap. 3. satis liquet, ubi Iuuenialis patriarcha Hierosolymitanus ita locutus est: *Quamuis ecclesiastica sanctiones sat esse statuunt, si rei ad diluenda crimina tertio citentur;**

nos tamen ex quadam benignitate Nestorium quarta citatione admonere & prouocare parati eramus, nisi satellitum turma quæ edes obsessas habent, impedirent. Sed græca uox *νομοθεσία*, nihil tam proprie meo arbitrato significare uidetur; quam correctionem, doctrinam, cōmonitionem, & institutionem uitæ, ut quisque cautior & attentior fiat. Quod ex aureis carminibus Pythagoræ, & ex uocis etymologia docuit Clemens Alexandrinus lib. 1. pædagogi, cap. 10. est enim *νομοθεσία* idest, mentis immissio, & increpatoriũ genus, quod mentem pariat. qua quidẽ uoce sæpe usus est Paulus, primum Acto. 20. *Non cessauit, inquit, diu noctuque admonens unumquemque uestrum. νομοθεσίαν*, idest, reuocans uobis in mentem id quod factu opus esset. & ad Romanos 15. plenus omni scientia eos appellat, *qui possunt alterutrum monere. νομοθεσίαν*, corrigendo docere. est enim proprie *νομοθεσία*, parentum admonitio, obiurgatioque, qua adolescentuli cauti fiunt. sic 1. ad Corinth. 4. *Hæc scribo uobis, ut uos tamquam filios charissimos moneam νομοθεσίαν.* & 1. ad Cor. 10. & ad Ephes. 6. eadem prorsus uocis significatio in aperto est: *Patres, inquit Paulus, educate filios uestros in disciplina & correctione νομοθεσίας*, idest, admonitione institutioneque uirtutum, ut illi Dei opera cognoscant. Hanc plane institutionem in hereticorum cōmonitione seruandam esse, si spes magna ac pene certa est, eos nostris admonitionibus deposituros errorem, Paul. 1. ad Thessal. 5. docuit: *Corripite inquietos, νομοθεσίαν ἀτάκτους.* Quem locum Cyprianus, epistola 55. de hæreticis interpretatus est, ut ex 2. ad Thessalon. cap. 3. constat: *Denuntiamus autem uobis fratres in nomine Domini, ut subtrahatis uos ab omni fratre inordinate ἀτάκτους ambulante, & non secundum traditionem quam acceperunt a nobis.* Et paulo post: *audiuimus inter uos quosdam ambulantes in quiete, ἀτάκτους.* Hos uero hereticos esse, qui intra militiæ catholicæ ordinem se ipsos continere nolunt, satis ἀτάκτους uerbi significatio explicat: est enim uerbum militare, significatque extra militiæ ordinem se ponere, uel tumultuari, ut ait Glossarium. Quod faciunt heretici

retici fidei desertores ac religionis transfugæ; qui ut se ab ecclesiæ castris subducant, defectionem moluntur. significat præterea uerbum ἀτακτῶ ornatum nostri corporis inuertere aut commutare, unde ἀταξία enormitas dicitur. quod plane uitium familiare est hereticis, qui omnes ecclesiæ gradus perturbant, commutant, inuertunt. Solent enim, ut ait Epiphanius heresi. 59. calceos capiti imponere, & pedes pileo; aliisque capitis ornamenti uestire, ut omnibus pro ridiculo habeantur. Quamobrem primum heretici edoceri debent, ut mentem deponant, si spes sit maxima; idque ex Pauli præscripto 2. ad Ti. 2. ubi præcipit: *Scruium Dei cum modestia corripientem eos, qui resistunt ueritati, si quando Deus det illis penitentiam & resipiscant a Diaboli laqueis.* corripientem πειθίζοντες, idest, coarguentem & edocentem; ut ex S. Chrysostomo, Hieronymo & aliis docuit Ioannes Quintinus in notationibus ad Tertulliani librum de præscriptionibus. Ergo in correctione necesse est primum homines erudiri, & ad scelus fugiendum præmoneri, ut si forsitan quod plerumque fit, rerum ignoratione laborent, resipiscant, & scelus perpetratum detestetur. Sed tumidi & fastuosi homines, qui uix ac ne uix quidem ab errore quem arte complectuntur desistunt, acerbioribus obiurgationibus coarguendi, conuictio & poena increpandi & puniendi, ut ab eis eripiamus errorem, quem semel animo imbiberunt. Hanc Clemens Romanus lib. 2. cap. 37. præscripsit legem, quam ex usu uerbi ἐλεγξον, idest, argue, quo usus est Matthæus, confirmare possumus. significat enim redarguere, conuincere, & ab instituto depellere; cum nostrum studium eo referatur, ut peccantem fratrem ab errore auertamus. Sic Paulus ad Titum 2. *Hæc loquere & exhortare, & corripe cum omni imperio.* ueritatem primū docere, mox admonere ut eam amplectantur, tādē corripere iussit, cum omni imperio; idest, coarguere, & conuincere, μὲν πάντες ἐπιταξίης secundum omne imperium, secundū omnē præcipiēdi facultatē. ergo cum omne imperiū exercendū docuerit Paulus, nihil nō facien-

faciendum, nihil omitēdum præcipit, ut peccatores a pessima mēte depelleremus. Hinc Lucifer hoc Pauli testimonio se ipsum tuetur, quod Imperatorē Constantiū multis cōtumeliis onerasset, ut animū a recta fide abalienatū probris & conuitijs, ad veram fidei disciplinam reduceret.

4 Sed esto frater detestatus fuerit peccatum, statim apud Matt. cap. 18. constituit Christus pænitię, idest, confessionis legē, ut reus, peccatorū quibus erat obnoxius, ueniam assequatur. Qua de causa intulit Christus vno contextu: *Si duo uestrum consenserint in nomine meo, ibi ego sum.* Matth. 18. Consentit reus, quando a sacerdote recitata peccatorum ferie, ueniam magno cum dolore deprecatur, consentit sacerdos, quando beneficium absolutionis impendit, ambo consentiunt, quando ad oris confessionem inter duos celebrandam in vnum coeunt locum, ad Christi voluntatē compositi. Ita S. Basilius in regula breuiori 15. & 225. & 261. hunc locum interpretatus est his uerbis: *Ipsa tractatio declarat Christum de peccatore & sacerdote uerba fecisse: nam cum Deus nolit peccatoris mortem, si is qui reprehensus est animo compungatur, & consentiat scopo redarguentis, de omni re, idest, omni peccato, cuius petierit remissionem, dabitur ei. Sed si is, qui reprehenditur non consentit cum obiurgante, non fiet peccatorum remissio, sed litigatio.* In eadem etiam est sententia idem Basilius in regulis breuioribus 78. qui locum Pauli ad Galat. 6. interpretatus, reos criminum a sacerdotibus per confessionem subleuandos esse affirmavit. & S. Clemens lib. 2. constitutionum, ubi cum lenitatem sacerdotū in sacramento penitentię administrando traderet, peccatorem per confessionem sarcina exonerandum, & depressum pondere erigendum docuit. Ita B. Paccianus episcopus Barchinonen. in epist. 3. locum Matth. 18. de duobus scilicet confitente & sacerdote confessionem audiente, interpretatus est; & Gregorius Nazianzenus oratione de modestia seruanda: *Habes medicina regulā, Christi discipulus es mitis & humani, infirmitatesque nostras portantis. Si primum obluetur, leniter expecta; si secundo, ne ani-*

mum despondeas, nondū enim curationis tempus effluxit; Si ter-
tio, benignum illum & humanitate præditum agricolam immi-
tare, Dominum adhuc precare, ne infructuosam & inutilem sicū
excidat, atque odio habeat; verum conuertat, & curet, & stercus
inijciat, hoc est, eam correctionem, qua peccati confessione & ma-
nifesta pudefactione, atque ignominiosiori vita ratione constat.
Quis scit an mutabitur, ac fructum feret, Iesumque a Bethania re-
deuntem alet? Tu qui spirituali illo unguento arte unguentaria
confecto, delibutus es, fraterni fætoris non nihil perfer, siue ue-
rus sit fætor ille, siue ita tibi uideatur, ut ipsi uicissim boni tui odo-
ris aliquid impertias. hæc ille. Tandem Angelomus in cō-
mentariis lib. 1. Reg. cap. 2. & 13. correctionem eo insti-
tuto faciendam esse censet, ut prauis pœnitentiæ dolo-
rem ingeramus, & eorum conatus infringamus, & labefa-
ctemus.

Sed bene haberet, si omnes peccatores admonitioni-
bus locum relinquerent, eisque persuaderi possent. At ve-
ro cum multi sint nimium proterui & procaces, qui neque
precibus, neque admonitionibus à suscepta sententia de-
pelli possunt: tunc ij ad ecclesiam deferendi sunt. Et quam
quam a B. Chrysofomo, Augustino, S. Thoma, & aliis pa-
tribus ecclesiæ nomen vere de pastore & præfecto eccle-
siæ intelligatur: olim tamen episcopi etiam concilio ha-
bito sacerdotum, & cum inferiorum presbyterorum assen-
su sententias ferebant. Quod ex Paulo ad Titum primo sa-
tis liquet, ubi præscribit, episcopum non esse superbum,
μὴ ἐυδύδης, idest, consilium suæ ecclesiæ respicientem, ac fu-
gientem, contumacem, atque perfractum; sed modestum
& inferiorum iudicium consulentem, ut ex Chrysofomo
lib. 1. de sacerdotio, & ab Origene tract. 12. in Matthæum
cōstat. Quod etiam ex eisdem Christi verbis agnoscemus.
Nam postquam contulit Apostolis potestatem remitten-
di peccata per confessionem audita, statim auctoritatem
conciliorum eodem contextu commēdauit, annuens non
a solis modo episcopis, qui id iure optimo possunt, sed etiā
quandoque in synodo excōmunicandi sententiā in pecca-
tores

tores multis criminibus obnoxios, fieri posse: *Vbi*, inquit,
duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego. Ex
quo loco ab omnibus Patribus Conciliorum auctoritas
comprobatur, quæ semper penes ecclesiæ caput existit, &
eorum firmitas & certitudo colligitur: cum tanta sit Chri-
sti potentia, tanta benignitas, ut si duo vel tres eius nomi-
ne fuerint congregati, statim ipse ut focus, & ut iudex af-
fistat.

6 Duo vel tres numeri paucitatem significant, ut ex aliis
scripturæ locis agnoscimus 4. Reg. 9. *Inclinantur se duo vel
tres eunuchi*, idest, pauci. & 3. Reg. 17. *Colligo*, inquit mulier,
duo ligna, idest pauca. & primæ ad Corinth. 14. *Propheta duo
vel tres dicant, ceteri diiudicent*, idest, dicant nonnulli, ne Do-
ctorum multitudine auditorum animi monitis obruantur:
sic & Christus ut discipulorum auctoritatem non ex mul-
titudine & numero sed ex virtute & auctoritate commen-
daret, duo vel tres nominat, quos sua præsentia cohonestare
pollicetur: *ibi*, inquit, *sum ego*, idest, accedam ad vestram
sententiā, vestris decretis acquiescam, atque subscribam:
abscindite eum qui vobis parere noluerit, tanquā ethni-
cum & publicanum: nam ego in medio vestrū sum, vestræ
sententiæ approbator atque laudator. Ita docuit B. Cyril-
lus in epistola ad Anastasium, quæ in tom. 2. concilij Ephe-
sini habetur: *Patribus nostris in synodo Nicæna congregatis
Christus assedit, qui dixit, ubi duo vel tres fuerint congrega-
ti, ibi sum in medio eorum. Nam quod præsiderit inuisibiliter san-
cta & magna synodo, ubi Arius damnatus est, quomodo ambi-
getur?*

Quare ab ecclesia, idest ab eius capite, vel a synodo v-
na cum capitis auctoritate exterminatur reus & excludi-
tur, ut Paulus 1. ad Corinth. 5. docuit his verbis: *Congregatis
vobis & spiritu meo cum virtute Domini nostri Iesu Christi, iam
iudicani ut præsens, tradere hunc hominem Satanae.* Fert hoc lo-
co sententiā Paulus in Corinthum ut adulterum seue-
ro excommunicationis gladio detruncaret, eamque fert
cum virtute Domini nostri Iesu, ne odio humano (ut ait

Oecumenius fieri videretur, sed Christi auctoritate atque sententia. Idem retulit Tertullianus in Apologetico cap. 39. & ordinem corrigendi peccata in synodo seruatum, eleganter descripsit: *Congregatis adhibentur exhortationes, & censura diuina; nam & iudicatur magno cum pondere, & apud certos de Dei conspectu, summumque futuri iudicij præiudicium est: si quis ita deliquerit, ut a communione & conuentu & oratione relegatur, præfident probati quique seniores, honorem non pretio sed testimonio adepti.* Hæc Tertullianus.

At vero in omnibus synodis, quarum olim summa erat frequentia, peccatorum causas peragi, & mores difficiles atque ægre tractabiles in concilio emendari: (neque enim ob leuia quæque peccata quisquam tanquam publicanus & ethnicus habendus est, ut ex Origene tractatu 6. in Matthæum colligi videtur) Basilii q. 54. diffusè tradita, & Isidorus Hispalen. libr. de initianda synodo, demonstrarunt, qui locus Isidori cum multis in partibus esset corruptus, ex vetustissimis duobus exemplaribus Longobardis in pristinum nitorem restitui. vbi cum episcopus clericos admonet, ut omni cum pietate diligenter & prouide ecclesiastica negotia curent, ait: *Deinde vos simili obtestatione coniuro & obsecro, ut nullus vestrum in iudicando fratrem suum, aut personam accipiat, aut quolibet fauore & munere pulsatus, a iusto iudicio, scienter auocetur, aut discedat. Sed cum tanta pietate fraternæ dilectionis & cum Dei timore libenter nobis adhibeatis studium, quatenus per nostram doctrinam & sanctâ admonitionem, peccata, errores, prauitates filiorum nostrorum, quæ in Ciuitate nostra, vel parochia vestra fuerunt, Dei auxiliante misericordia, ad correctionis emendationem perducere valeamus.* hæc ibi. Mox in eadem synodo ab ipsismet parochis, vel presbyteris probatissimæ vitæ, qui testes synodales dicebantur, episcopi hominum peccata perquirebant, ut subditorum deprauatos mores emendarent. Quod in decreto S. Eutythiani Papæ ca. 9. præscriptum, & a Burchardo lib. 1. decretorum cap. 91. copiose recitatis 44. interrogationibus, quæ in synodo habebantur, delato iuramento, demonstratum; & e-

tiam

tiam ab Innocentio III. in concilio Lateranenfi cap. 8. traditum est: quod maxime veteri disciplina consentaneum fuisse S. Ioânes Climacus in oratione de officio pastoris, eleganter exposuit. Quare cum inquisitiones & correctiones ad fratrum emendationem referantur, consulto ab episcopo fieri possunt, nec semper est expectanda synodus, siue concilium, ut quam primum peccatorum vulnera medico pateant, & reus criminis a morte liberetur: *Nam malitia occulta morbus putris est animi*, ut ait Ecclesiast. cap. 25. In quibus ad solam commonitionem, & non ad poenâ, nisi ita publicum esset crimen, ut celari non posset, procedendum est. Quod planè consultissimum esset, hoc tempore in synodis diocesanis diligenter animaduertere, cum correctio fratrum ita ab aliquibus negligatur, ut nihil aliud præter nudum fere nomen audiamus. consulendus erit Basilii in quæstionibus diffuse traditis 46. & 49.

8 Sequitur iam, ut de coactione & poena ob publicum hominum exemplum instituta differamus. Innocentius III. in concilio Lateranenfi cap. 8. maximum constituit discrimen inter accusationem & inquisitionem; cum hæc ad proximi emendationem, illa ad capitis poenam referatur: etenim instituitur accusatio ad capitis diminutionem, ac propterea nulli potest poena imponi, nisi instet accusator, qui si non probet factum, talionis poenæ subiaceat. Quare cum in ecclesia præter fratrum admonitionem etiam accusationibus locus pateat, cum ex Pauli doctrina fuerint instituti præfides, qui dirimere controuersias, falsas criminationes depellere, & ex formula præscripta ab Apostolo, iudicium ferre possent, necesse est fateamur has accusationes puniendorum maleficiorum causa repertas, poenis terminari: quod fiet cum sine inuidia culpa plectitur, & sine culpa iniuria vindicatur.

9 *Aduersus presbyterum*, ait Paulus prima ad Timoth. 5. *accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* ecce præscripta iudiciorum formula: *Noli recipere*, inquit, *accusationem*, tu qui præses stitibus iudicâdis, nisi cum hac nota iudi-

C c cium

cium committas. Si enim abhorreas ab hac formula, qua presbyteri iudicium includitur, dolo malo ages, & tua sententia non stabit. quod Hermas Lematius lib. 7. de instauranda veteri religione explicauit. Hic namque probationis modus adhibitis duobus vel tribus testibus, cum in omnibus causis teneri, vt ex Deut. cap. 17. constat, vel maxime in presbytero, vt ait Theodoritus, cui prefectura ecclesie credita est, seruari debet. Quamobrem obtestatur Paulus, cum iudicem ecclesiasticum institueret, vt *hæc custodiat sine præiudicio, nihil faciens in alterutram partem declinando*. Graue namque crimen est personarum acceptio, præsertim in iudiciis, ex quibus sæpe iudices gratiam sibi procerum conciliant. Graue etiam illud, quod a diuitibus committitur, cum lites & controuersias excitant, teste B. Iacobo cap. 2. vt pauperes opprimant: vtrumque tamē crimen effugiet iudex, si ea quæ præscripta a Paulo sunt, custodiat sine præiudicio, vel vt habet Codex græcus *χωρίς προέλευματός*, idest, sine aliqua anticipatione iudicij, vel vllam in partem temere impingat, vel *μὴ δὲν ἴσθαι πρὸς ἑνὴν*, idest, non habita vnus partis tantum ratione, aut animi propensione ferat sententiam. Quod etiam a S. Clemente libr. 2. constitutionum cap. 47. cautum est, vt seruata æquitatis ratione iudicetur.

1. Tim. 5.

In his tamen iudiciis ecclesie non solum excommunicationis poena imponebatur, sed etiam multæ pecuniarie & corporales poenæ irrogabantur ab episcopis. Enimvero si solam excommunicationem ecclesiasticam poenam existimes, eamque solam ab episcopis peccatis omnibus imponi posse censeas, in eas angustias redigemur, vt omnia peccata, ob quæ flagitiosi homines excommunicationis censuræ addicuntur, equalia esse dicamus; quod Christi doctrine non consentiet, aut si aliqua aliis grauiora sint, etiam alias poenas præter excommunicationem olim impositas fuisse, fateri oportet: vt pro qualitate peccatorum poenarum etiam modus existat. quod Martinus ab Aiala Valentinus archiepiscopus, lib. de traditionibus apostolicis eadem ratione

10

tione comprobauit. Nam si Paulus seriem peccatorum describens, 1. ad Corinth. 5. his omnibus solam excommunicationis poenam iniunxisset, non exhorruissent homines grauiora peccata, sacrilegium, homicidium, blasphemiam, cum ob minora eadem excommunicationis poena irrogetur. Nam abstentus, vt ait Cyprianus epist. 38. & excommunicatus maiori excommunicatione ob fornicationem, dummodo iuste sententia episcopali damnetur, æque a communionem fidelium, & ab eorum congressu prohibitus est, ac si ob adulterium, vel stuprum fuerit exclusus. Quare temporalibus poenis etiam afficiendi erant illi, qui grauissimis peccatis implicabantur, vt si saltem spirituales poenas contemnerent, temporalem pertimescerent. Quod ex Paulo 1. ad Corinth. 5. colligitur, & *vos inflati estis, & non lugetis, & non tollitis malum de medio vestrum?* Vbi Apostolus vt poenæ magnitudinem exprimeret, quæ iure perditissimo homini debebatur, græca voce *ἐλαφθῆναι τὸ μέσον* est vsus, idest, nonne expelletis & proffigabitis e medio vestrum hunc hominem, nonne hoc malum euerruncabitis, ne cuiuspiam detrimento sit? cuius rei sensum aperte Paulus ex tribus locis Moyse in suam sententiam transtulit. In quibus præscripsit Moyse, eum qui ludibria artium & opera manuum adoraerit, vel in sacerdotem contumeliosus extiterit, vel proximum opprefferit infidiis, tamquam malum esse tollendum, poenisque mulctandū vt cum malus & iniquus fuerit; morte sublatus ex Israel, ceteri deinde similia flagitia auersentur. Sic Apostolus idem postulat fieri a Corinthiis, non plane vt gladium exfererent, quo inflatum illum adulterum transfuerberarent, sed vt a Deo precibus mortem scelesti hominis exposcerent, vt cum inde mors fuisset subsequuta, omnes flagitium tamquam colubri faciem pertimescerent. Sed audiamus, quæso, Tertullianum, in lib. de pudicitia de hac re differentem his verbis: *Et quid vultis, veniam ad vos in virga an in spiritu lenitatis? quid enim suberat? auditur in vobis in totum fornicatio, & talis fornicatio qualis neque in gentibus, vt uxorem patris sui quis habeat, & vos inflati estis, &*

non luxistis potius, ut auferatur de medio vestrum, qui tale facinus admisit? pro quo lugerent? utique pro mortuo. Ad quem lugerent? utique ad Dominum, ut quomodo auferatur de medio eorum, non utique ut extra ecclesiam detur. Hoc enim non à Deo postularetur, quod erat in presidentis officio, sed ut pro morte hanc quoque communem & propriam carnis ipsius, quae iam cadaver, quod captiuum esset immunditia irrecuperabili tabiosum, plenius de ecclesia deberet auferri. Ergo non erat solum per excommunicationem ab ecclesia proiciendus; sed etiã precibus postulandum a Domino, ut malum ab ecclesiae communiōne, morte scelestis inflictã penitus tolleretur. Extat in praeto spirituali Sophronij cap. 145. huius rei exemplum illustre, quod non pigebit huic disputationi inferere, ut omnes agnoscant, sæpe mortem temporalem sacerdotum precibus propter peccata perpetrata sceleratis inferri. *Gennadius Patriarcha cum Charitium clericum templi sancti Eleutherij non solum paterna admonitione obiurgasset, sed etiam ecclesiastica censura frustra corripuisset, ad beatum Eleutherium martyrem totam causam retulit, ad quem sic est locutus: Sancte martyr Eleutheri aut emenda Charitium clericum tuum, aut eum abscinde: quae cum dixisset, statim clericus spirauit: quod etiam refert Georgius Cedrenus in historiarum compendio.*

Præterea quid aliud erat ea traditio satanæ, cui durissimum imperium in peccatores exercendum committebat Apostolus ad interitum carnis, nisi abdicatio a conso-

11.

1. Cor. 5.

ciatione fidelium, ex qua detrimenta membrorum (ut ait Pacianus epif. 3.) iacturæ grauissimæ, interitus carnis, mors deniq; ipsa subsequebatur? Quod ex significatione verbi *ἀλεθρον* colligitur, qua uoce pro cede atque pernicioso interitu 1. ad Timoth. 6. 1. Theff. 5. & 3. Reg. 20. utitur scriptura. Vnde Tertullianus. lib. de pudicitia, cum demonstrasset per mortem scelestum & inflatum esse ab ecclesia auferendum, subiungit: *Et ideo quomodo interim potuit auferri, iudicauit dedendum eiusmodi satanæ in interitum carnis, quæ diabolo proieciatur.* Sic Hieronymus in 1. ad

Corinth. cap. 5. ait *Paulum tradidisse hominem satanæ, ut arripiendi illum corporaliter haberet potestatem.* Et paulo post: *Hic ostendit Paulus eiectum extra ecclesiam rabido ore demonum lacerari.* & epist. ad Heliodorum de laude uitæ solitariae, idem affirmat. *Nunc inobedientes spiritali mucrone truncantur, aut eiectus de ecclesia rabido demonum ore discerptur.* Sic Chrysoft. in cap. 2. pri. ad Timo. ait: *Olim excommunicatos in febrem incidere.* Cui suffragatur Theodoritus dicēs: *traditum satanæ non tanquam magistro, sed tanquam seuo carnifici proiciendum: cum ille ab ecclesiastico corpore separatus, & diuina gratia exutus, ab aduersario crudeliter flagellabatur, & in morbos & difficiles affectiones, & alias calamitates incidebat.* Quod ex epistola Apollinaris ad Tolofanos, cap. 23. aperte constat. Idem prorsus testatur S. Paulinus episcopus, in vita B. Ambrosij, ubi refert Stiliconis comitis feruum, visibiliter ob excommunicationem a demone raptatum, & eius corpus discerptum & foedatum fuisse, ut ex interitu carnis spiritus saluus fieret. Præterea dum a Pio episcopo Apsarensi quidam excommunicatus fuisset, neque se sacerdotalibus præceptis humiliare uoluisset, ut ait Petrus Damianus epist. 2. repente fulmine ictus extinctus est. fulminibus uero pessimos quosque percussos ob scelera perpetrata, docet Gregorius Thaumaturgus epistola 1. canonica, can. 6. & ibi Balsamon. Ad hæc Aimoinus lib. 3. historię cap. 31. testatur, Nantinum comitem Englesmensis ab Herachio episcopo excommunicatum, dum ardentissima vreretur febre, in hæc uerba exclamasse: *Heu quæ tormenta ab Herachio illata patior, ipse me nunc torquet, ipsius igne absumor.* Quæ cum protulisset interiit oppressus demone. Sanctus Gregorius Turonensis libro quinto historię capite trigesimo sexto totum hoc factum uerius narrat his uerbis: *Cum Nantinus domos ecclesie male peruassisset, spoliasset, ac deiecisset, ab episcopo excommunicatus est. Quæ dum aguntur, Beatus Pontifex impleto uitæ suæ cursu, migravit ad Dominum. Nantinus etiam morbo corripitur, qui nimia exustus febre, clamauit dicēs: Heu heu ab Herachio Antistite exu-*

ror, ab illo crucior, ab illo ad iudicium vocor, cognosco facinus, remissor me iniuste iniurias intulisse Pontifici, mortem deprecor, ne diu crucier hoc tormēto. Hæc cum maxima in febre clamaret, deficiente robore corporis infelicem animam fudit, indubia relinquens vestigia hoc ei ad ultionem B. Pontificis euenisse. Nam exanime corpus ita nigredinem duxit, ut putares eum prunis superpositis fuisse combustum. hæc Gregorius. Sed post mortem excommunicatorum cadauera in horrēdas formas, & varios colores trāsmutari, ex lib. vetustissimo M. S. ecclesię sanctę Sophiæ Theſſalonicēsis, quem citat Mattheus Blaſtares in Nomimo aperte cōstat. Cum tanta sit eorum corporū im-puritas, ut vix terra gremio suo illa contineat, sed plerumque expungat & depellat; ut Manuelus Malaxus in vita Maximi Patriarchæ copiosa narratione profecutus est, quam breuiter strictimque complectar: *Nuntiatum fuit Sultano in ecclesia hanc esse potestatem, ut quotiescunque Christiani Pontifices legitime ob peccatum aliquod admissum, e sacro cœtu aliquem eiiciant, neque dum in viuis sunt excommunicati, illum lapsum propter quem eiecti fuerunt, expiare contendant: eorum cadauera nunquam a terra dissolui, sed remanere tympanorum instar inflata, integraque restare; etiam si mille anni elapsi fuissent. Quo miraculo audito Sultanus, iussit, vocato Patriarcha, de hac re diligenter inquire. Itaque cum hac illucque cogitatione volueret Maximus Patriarcha, ubi nam excommunicati cadauer inueniri posset, tandem venit in mentem tempore Gennadij Scholarij Patriarchæ sanctissimi fuisse mulierem viduam a sacerdote relictam (& cum corpore haud obscure vulgato questum faceret, neque obiurgationibus a scelere retrahi posset) a Patriarcha ex piorum grege eliminatā, atque anathemate percussam. Quæ post quadragesimum diem dysenteria dissoluta est, nec post plures annos unquam consumpta, adeo ut ne crines quidem capitis eius defluerint, sed tympani more inflata, nigra & tumefacta remanserit. Quod cum nuntiatum fuisset Regi, & ipse ministros ad spectandum corpus transfuisset, cohorruerūt, vimque excommunicationis admirati sunt; hæc autem Anno Domini 1450. euenisse legimus. Sæpe tamen ob maius hominum exemplum, excommunicatorum cadauera*

dauera a dēmonibus occupantur, & distorto vultu & ardētibus oculis amicis occurrant, aut urbem timore cōplēt, aut calamitatibus vexant: quod malum Græci, ut ait Mattheus Blaſtares, *Βουλκόβλακα* appellant.

12 Sed cum iam visibiliter satanas rapere desierit homines, & eorum carnem acerbissime cruciare, mox ab ipsis Apostolicis viris fuerunt maiorum exemplo, corporales pœnæ sanctitæ, quas in B. Benedicti sanctissimi Apostolicę disciplinę æmulatoris regula, Apostolorum exemplo institutas legimus: *Semper, inquit, Apostolica forma seruanda est, in qua dicitur: Argue, obsecra, increpa, id est, miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta, dirum magistri, piuum patris ostendat affectū, sed indisciplinatos & inquietos debet durius arguere; obediētes autē & mites & patientes ut in melius proficiant obsecrare. Negligētes & contemnētes ut increpet & corripiat admoneamus, neque dissimulet peccata delinquentium, sed mox ut cæperint oriri, radicitus ut præualeat, amputet; memor periculi Heli sacerdotis in Silo; honestiores quidē atque intelligibiles animos, prima vel secūda admonitione verbis corripiat, improbos autē & duros, superbos vel inobediētes, verberum vel corporis fustigatione in ipso initio peccati coerceat, sciens scriptū, stultus verbis nō corrigitur. Et iterū, Percute filium tuum virga, & liberabis animam eius a morte. Sic Lucifer episcopus Caleritanus li. i. pro S. Athanasio, hanc disciplinæ formulam in Cōstantium Imp. exercuit, quem his verbis insecutus est: *Retineo quidem sacris continens scripturis, noli superbire coram Rege, sed si intra terminos potestatis tuæ esse voluisses, & superbus extitisses te contra, re vera ipse me ut præuaricatorem legis condemnassem. Nunc vero quia homicida tibi & sacrilego, o Imperator, vera dicamus, non utique tanquam superbi puniri merebimur; sed magis premiis afficiemur æternis, quia tibi erranti non pepercimus. Scriptum est enim: Flagellum equo, & stimulum asino, virgam autem genti insipienti. Præterea idem B. Benedictus cap. 23. sibi ipsi consentiens, præter excommunicationem, corporalem vindictam & castigationem imponit his verbis: *Si frater contumax repertus fuerit, admoneatur semel ac iterum secreta a senioribus, si non emen-***

emendauerit publice; si vero neque sic correxerit, excommunicationi subiaceat: si autem improbus est, vindicta corporali subdatur. & cap. 28. Si frater frequenter correptus, si etiam excommunicatus non emendauerit, acerbior ei accidat correptio, id est, verberum vindicta in eum procedat. Quod si nec ita correxerit, nec sanatus fuerit, ferro abscissionis utatur Abbas, ut ait Apostolus. Auferte malum ex vobis: & iterum, si infidelis discedit, discedat. Et quamquã B. Benedictus flagitiosos homines extra septa Monasterij tamquã deportatos expellat, id tamẽ B. Basilius in regula breuiori 57. non laudat. Neque enim incorrigibiles, & quasi omni peccatorum genere obertos suo arbitrio reliquit; ratus eis vtilius fore, pedes aut manus abscindi, aut oculos erui, quam totum corpus acer rimo gehennę incendio absumi. Quare poenis grauissimis subiugandi sunt nocentes, ne si prodesse sibi non possunt; alijs detrimento sint, cum modicum fermētum totam massam corrumpat, & ex leuissima scintilla ingens incēdium excitetur. Quare merito carcēres vindices scelerum ædificati sunt, in quos nefarij detrudi, vinculis alligari, ferro & ligno constringi possent, vt iugum seruitutis quod ducebant cum infidelibus abijcerent. Id S. Ioannes Climacus cap. 5. docuit, uariaque poenarum genera præscripsit, quibus in reos desæuire fuit solitum: & Burchardus lib. 16. decretorum per varia capita. Quę plane poenarum genera ab episcopo ob excommunicationis contemptum imponi posse, docet Hostiensis cap. pro humani, de homicidio, lib. 6. cum hac poena temporali non solũ clericos, sed etiam laicos mulctare, & in eorum bona sententiam ferre valeat; ut ait Dominicus cap. cum episcopus, de officio ord. lib. 6.

Quod plane variis exemplis constat: nam si sæcularis princeps episcopum vel pro ciuili uel pro criminali causa ad sæcularem iudicem perduxerit, vel exhibuerit, qui hoc iubere fuerit ausus, amissione cinguli condemnatur a Bonifacio Romano, in epistola ad episcopos Gallię. Cinguli vero amissio poena est tēporalis, qua milites suo officio

cio deponuntur, vel dignitate excidunt. Quod aperte ex Nicephoro Callisto lib. 13. cap. 30. constat, vbi iussiones Imperiales referens, inter alias poenas hãc vnam de amissione cinguli constitutam fuisse testatur, his cōceptis verbis. Si quis Episcoporum cum Theophilo Attico Porphyrio communicare noluerit, extorris Ecclesia esto, & facultatibus priuator, ex laicis autem seu popularibus, qui magistratus gerunt dignitate excidunt, milites cingulos deponunt, vulgus & opifices auro mulctati exilio damnantur. Hac vero poena mulctatum fuisse Ludouicum Imp. Caroli filium, Robertus Gaguinus, & Trithemius in chronico Hirsaguēsis monasterij, memorię prodidere. Fuit enim ob Iudith, quam in vxorem acceperat à Synodo coniectus in monasterij arctam custodiam, & militari cingulo exauctoratus, vt ipse Ludouicus apud Gaguinum lib. 4. conqueritur: mox causa cognita, imperio restitutus, & iterum baltheo militari, auctoritate episcoporum accinctus. Gregorius etiam publicam fustium poenam, exilij atque deportationis in clericum calumniatorem constituit, cap. 1. de calumniatoribus. Quo vergit & illa Urbani III. constitutio proscriptionis exilijq. reorum comprobatoria, cap. ad audientiam de crim. fals. Neque ab his longe recedit Alexandri III. rescriptum, quo Panormitanus Pontifex iubebatur loris flagrisque cedere criminis peractos, eo solo temperamento adhibito, ne flagella in sanguinis effusionem exirent. Quod etiam fufius exequitur Innocentius III. in cap. qualiter & quando de accusatio: cum turpe esse videatur clericos qui ad altaris ministerium, & noui testamenti sacerdotium delicti sunt, sanguinis poena mulctari, vt S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 4. docuit. Vulgo etiam perpetuis vinculis plectuntur Sacerdotes, ex Bonifacij constitutione cap. quamuis, De poenis. Licet Eugenius II. Pontifex instituisse carcēres, & custodias ad delicta cohibenda dicatur. Sed monastica inclusio cum parum aut nihil videatur differre à custodia carcerum, vetustissima fuit in Ecclesia, vt ex Concilio Agathensi cap. 50. & in canone si Episcopus 50. distinct.

Hæc quoque eadem poena indicta fuit à Iustiniano nouel. 134. adulteræ mulieri, & a S. Gregorio lib. 1. regeſti epiſt. 42. Vnde Blanda Caroli Pulchri coniux adulterij conuicta in perpetuam conijcitur custodiam monasterij. Hæc satis fit hoc loco dixisse: cetera sequenti diſputatione prosequemur. Quæ omnia Romanæ Ecclesiæ iudicio & auctoritati subdunto.

LIBRI PRIMI FINIS.

INDEX

INDEX VERBORVM ET SENTENTIARVM QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A ccusatio & inquisitio differunt. 201	Anima est efficiens, finis, & forma. 175.
Accusationis forma. ab Apostolo prescripta. 201	Anima quid significet apud Paulum. 130
Accusatio adhibitis testibus fieri debet. 202	Antecessor quid significet. 70
Admonitio quæ dicatur. 192	Antichristi aduentus, signa certissima. 36
Admonitio quando adhiberi debeat. 193.	Apostasia quid proprie significet. 36
Admonitionis vox & etymologia. 195.	Apostoli
Admonitione quæ utendum. 193	Leonibus similes fuerunt. 38
Admonitione una altera & tertia quæ utendum. 194	Reliquiæ Iacob dicuntur. 38
Adulatio maximum malum est in ecclesia. 57	Tanquam leones ecclesiæ aduersarios prosternunt. 39
Aegyptij sacerdotes iudices erant controuersiarum. 156	Dicuntur tanquam caminus & tanquam fax ignis accensa. 39
Aethyopiæ sacerdotes de vita Regum disponebant. 157	Plastro nouo trituranter, habenti rostra seruantia comparantur ab Esaia. 39
Agni quo pacto pascendi. 5	Eorum auctoritate regna multis peccatis obnoxia dissipata. 45
Alfonſus Rex diuina vindicta correptus. 143	Vt Euangelium euulgarent æconomia vsi fuerunt. 55
Alienigena nõ potest esse Rex Christianorum. 177	Ad mores hominum se ipsos demittebant. 56
Ambrosius pro altaribus immolari deſerat. 138	Mansuetudine vsi fuere. 56
Ambrosius Naboth imitatus. 138	Christi praesecturam gerunt. 58
Amphianus martyr in prætozem irruit. 184	Potestatem habuere imponendi grauissimas pœnas. 67
Anastasijs Imper. fulmine interceptus. 140	Summa potestate ad ecclesiæ ædificationem utebantur. 67
Angliæ calamitates. 143	Eis non totus orbis ut in eo praesentent, sed pars contigit. 72. 73
	Illis ex Petri assensu prouincia creditæ fuere. 73

I N D E X.

Gladij vsus an fuerit illis interd-
ctus. 82.8;
Aliorum antecessores dicuntur. 70
Omnem potestatem necessariam gu-
bernationi ecclesie habuerunt. 16
Omnem impietatem profigarunt.
 22
Ipsis in Vrbe martyrio coronatis, mi-
ni cepit imperium. 51
Appellare non licet ab episcoporum
decretis. 171
Arbitri proprie non dicuntur epis-
copi. 180
Archondes qui fuerint apud vete-
res. 10
Archon apud scripturam, quid si-
gnificet. 10
Archon dicitur episcopus in eccle-
sia. 181
Archon aliorum Apostolorum di-
ctus est Petrus. 10
Ariani armis suam haeresim tueba-
tur. 113
Arietum filij fideles dicuntur. 162
Arma materialia famulantur eccle-
sia. 89.90
Arma ecclesie temporalia non sunt
infirma aut imbecillia. 41
Arma sacerdotum cur lachrymę di-
cantur. 98
Arma necessaria sunt ecclesie, ne
aduersarij armis veritatem impu-
gnent. 113
Armis debent vrbes muniri. 111
Arma ante fores ecclesie deponen-
tur ab Imperatoribus. 97
Armis defendendam esse ecclesiam
docuit Leo nonus. 100
Armatus habere custodes, Pauli e-
xemplo licet. 114
Armata militum custodia necessa-
ria est Pontifici. 98
Avaritia maxima damna intulit in
ecclesiam. 57
Auari episcopi nihil utilitatis con-
ferunt ecclesie. 119
Auari sacerdotes quibus conferan-
tur ab Esaia. 119
Auxentius haereticus armis se defē-
debat. 112

B

B *Abylas manum in pectus Im-*
peratoris impegit. 139
Baculares haeretici qui sint. 108
Baculus denotat potestatem pascen-
di gregem. 76
Baculo non utitur Romanus Ponti-
fex. 76
Baculo recuruo utitur episcopi. 76
Baculo B. Petri suscitatus Mater-
nus. 77
Baculum in manu deferebant episco-
pi iter agentes. 78
Baculus transmittebatur excommu-
nicatis in signum absolutionis. 78
Baculi pastoralis S. Petri elegans hi-
storia. 77
Baculus S. Petri Coloniae & Treue-
ris seruatur. 78
Baculum portat Papa in sola Tre-
uerensi diocesi. 78
Baculi vice Papa ferulam defere-
bat. 78
Baculum pastorem accipit Patriar-
cha Constantinopol. ex manu Im-
perat. 79
Baculum capiebat olim Patriarcha
e manu episcopi Heraclę. 79
Basilij lenitas & mansuetudo. 60
Basilij Urbis praeside superior di-
ctus. 128
Batterium quid sit. 77

Bellum

I N D E X.

Bellum gerere pro patria & ecclesie
libertate, sacerdotibus licere. 90
 & 91
Bellorum causa tributa imponuntur.
 134
Bona ecclesie dissipada nō sunt. 140
Bona ecclesie qui dissipat, a Deo gra-
uiter etiam in hoc mundo plectū-
tur. 141
Bona ecclesie nihil debent Regibus.
 130
Bona ecclesie a regibus propria au-
toritate vendi non possunt.
 149
Bona ecclesie bellorum causa insti-
tuta non sunt. 149
Βοναίη quid significet. 5

C

C *Adauer fatidum dicitur, qui*
recedit a Romana ecclesia.
 74. 75
καία quid significet apud scripturā.
 119. 120
Calvinus ecclesiam subditam esse
principibus falso contendit. 126
Caput populi sacerdotes dicuntur ab
Esaia. 151
Carceres in ecclesia instituti. 208
Carceres instituti ab Eugenio. 209
Cardinales iure virga argentea de-
ducuntur. 81
Cardinales amplissimas domos ha-
bitare debent. 81.82
Cardinalis Henricus milites conscri-
psit in Bohemos. 91
Carolus princeps, ob ecclesie bona di-
tracta, aternaliter condemnatus.
 140. 141
Carolus Magnus vindicat iniurias
Leoni papa illatas. 100
Cauda populi sunt reliqui a sacerdo-
tibus. 151
Causa ecclesiastica a solis episcopis
terminandae. 140
Causae seculares tractari debent ab
episcopis. 169
Censores qualem iurisdictionem ha-
buerint. 129
Centuriones militum, vitem manu
gestabant. 81

Christus.

V *T homini regnum mundi a*
patre ei tributum. 8
Vt homo non solum merito redem-
ptionis, sed etiā dono patris Rex
mundi fuit. 8
Rex constitutus a patre ad tyranni-
dem secularium depellendam. 8
Regit in virga ferrea. 8. & 9
Eius potestas ex regēdi voce deduci
tur. 12
Filius masculus dicitur a Ioanne.
 14
Gladio super femur accingitur. 14
Potestatem quam habet, Apostolis
contulit. 15
Quam potestatem ecclesie contule-
rit. 15
Illius regnum duplex, diuinum &
humanum. 16
Temporalem dignitatem Apostolis
contulit. 16
Cur affirmauerit regnum suum non
esse de hoc mūdo, & quid haec ver-
ba significant. 31
Præsuit synodo Nicena. 199
Ementes & vendentes eiecit. 184
Eius thronus super domum David
constitutus dicitur.

Here-

I N D E X.

<i>Hereditatem inter fratres non diuisit, vt auaritiam damnaret, non iudiciariam potestatem.</i>	165	<i>Confessio sacramentalis quando adhibita.</i>	199
<i>Est lapis sine manibus excisus.</i>	34	<i>Conscientiæ vox quid significet apud Paulum.</i>	145
<i>Christiani olim in communem arcâ pecuniam conferebant.</i>	133	<i>Cõsilia, præcepta, & permissa pro tẽporum diuersitate mutata.</i>	85
<i>Christiani pro salute Principum orabant.</i>	144	<i>Constantinus Imperator multa privilegia ecclesiæ contulit.</i>	170
<i>Christiani quonam pacto litigare possint.</i>	163	<i>Constantinus cur ea decreta sanciuerit, quæ erant ab Apostolis sancita.</i>	171
<i>Christianorum regna profana non sunt, nec de ijs absolute Reges disponere possunt.</i>	164	<i>Constantinus hæreticorum causas retulit ad Siluestrum.</i>	171
<i>Christianorum respublica simul & à Rege & à sacerdote gubernari debet.</i>	174	<i>Constantinus nihil sine patrũ assensu statuit in ecclesiâ.</i>	184
<i>Christiani fratres dicuntur.</i>	177	<i>Constantinus cur executionem rerum retulit ad magistratus.</i>	187
<i>Cinguli depositio militaris pœna.</i>	109.	<i>Constantinus Arianus ecclesiâ inuadebat.</i>	124
<i>Cinguli depositio ab ecclesiâ inflata.</i>	208	<i>Constantinus multis rationibus falso se tuebatur.</i>	124
<i>Circumcellionum temeritas describitur.</i>	113	<i>Consules P. R. qualem habuerint potestatem.</i>	179
<i>Citationes vnde originem habuere.</i>	194.	<i>Copiatæ qui dicantur.</i>	106
<i>Ciuiilia instituta Republicæ, debent examinare episcopi.</i>	167	<i>Correctio fraterna quo pacto fieri debet.</i>	193
<i>Ciuiilis & ecclesiastica administratio ex sui natura non repugnant, quin in eodem existere possint.</i>	168.	<i>Correctio quæ fiat.</i>	193. 198
<i>Clerici à secularibus puniri non possunt.</i>	145	<i>In correctione quæ seruanda.</i>	196
<i>Clerici omnia ministeria ecclesiæ exercebant.</i>	107	<i>Custodia quid significet.</i>	96
<i>Clericorum exercitus conscriptus apud Anglos.</i>	90	<i>Custodia, finis est tyranni.</i>	111
<i>Clericis quæ negotia permissa, quæ prohibita.</i>	188. 189		
<i>Conciliorum auctoritas vnde.</i>	199	D	
<i>Conciliorum conuocatio spectat ad Papam.</i>	74	<i>Dauidis regno succedunt Pontifices Romani.</i>	52
		<i>Dauidis domus ab episcopis iudicatur.</i>	162
		<i>Decani qui dicantur.</i>	106
		<i>Decanica quæ fuerit.</i>	106
		<i>Defensio sui ipsius non est ex Euangelio prohibita.</i>	110
		<i>Defensores ecclesiæ qui dicantur, & quæ</i>	

I N D E X.

<i>quæ eorum potestas.</i>	106	<i>Petri auctoritate firma consistit.</i>	26
<i>Diaconus legum custos quis.</i>	183	<i>Temperales vires ei collatae.</i>	28
<i>Diaconus Aaroni similis, episcopus Moysi.</i>	80	<i>Regit in virga ferrea.</i>	28
<i>Diaconus olim custodiebant episcopos.</i>	103	<i>Romana omnibus principibus iura confert.</i>	28
<i>Dictatores P. R. summam habebant auctoritatem.</i>	180	<i>Romana habet principatum Imperij temporalis.</i>	28 34
<i>Dispensatio siue dispositio æconomia dicitur.</i>	55	<i>Est in republica vt eam seruet.</i>	35.
<i>Dispensationis ratione variè vtitur Ecclesiâ.</i>	168	<i>Est Christi imperium.</i>	36
<i>Diuina Imperatori subiecta nõ sunt.</i>	138.	<i>Quo pacto mederi soleat malis.</i>	44
<i>Dominari quid significet in scriptura.</i>	119	<i>Regnum eius ex se firmum est.</i>	32
<i>Dominatus quando à seruis expelli possit.</i>	63	<i>Regnum illius dissimile à Regnis terrenis.</i>	33
<i>Drachma perdita ille censetur, qui recedit ab ecclesiâ Romana.</i>	74	<i>Regnum eius à se ipsos originem habet.</i>	31
<i>Duo vel tres quid significent.</i>	199	<i>Eius magistratibus ille honor deferendus est, qui Regibus.</i>	30
<i>Dure apud Paulum quid significet.</i>	68.	<i>Monarchia illius imperium Romanum dicitur.</i>	34
<i>Dynastia quid sit.</i>	182	<i>Habet robustissimas vires, ad hostes deturbandos.</i>	47
		<i>Magistratus eius variè appellatur.</i>	128.
		<i>Omnia regna mala contriuit.</i>	48
		<i>Nõ solum spiritali gladio, sed etiam materiali destruere potest regna pessima.</i>	49
		<i>Seruat imperium.</i>	51
		<i>Mater est imperialium sceptrorum.</i>	51.
		<i>Est coniunx Christi.</i>	48
		<i>Est lapis sine manibus, quo regna subuertuntur.</i>	48
		<i>Redditus eius ab omni tributo sunt liberi.</i>	131
		<i>Nomen eius quid significet.</i>	199
		<i>Vexanda non est.</i>	140
		<i>Secularibus tradenda non est.</i>	138
		<i>Si enormiter ledatur, tributa ei nõ imponuntur.</i>	150
		<i>Imperium eius quo modo voluntarium dicatur.</i>	117

Sum-

I N D E X.

<i>Senatum representat.</i>	180	<i>Paulus illis tribuit secularium causarum cognitionem.</i>	162. 168. 163
<i>Eius consuetudo à Regibus perturbari non debet.</i>	181	<i>Insignes, in tractandis secularibus causis.</i>	169
<i>Illius praefectura variis nominibus donatur.</i>	181	<i>Non solum animis, sed etiam corporibus praesident.</i>	170
<i>Nomen eius pastorem & synodum significat.</i>	198	<i>Ex suo munere causas oppressorum iudicant.</i>	171
<i>Ecclesiastica dignitas maiestas appellatur à Petro.</i>	129	<i>Eorum iudicia qui contemnunt, poenis temporalibus castigantur.</i>	172
<i>Ecclesiastici an quatenus vasalli sunt, Regibus subiecti esse dicantur.</i>	135	177.	
<i>Ecclesiastica res à solis ecclesiasticis praescribenda.</i>	140	<i>Oppressam populi libertatem tuentur.</i>	172
<i>Ecclesiastici pro libertate ecclesiae seipsos Regibus debent opponere.</i>	138.	<i>Tenantur Regibus assistere, & Papae obedire.</i>	174
<i>Epiphanius iudicabat causas seculares.</i>	167	<i>Non sunt domini.</i>	120. 121
Episcopi		<i>Qui fiant typus exemplarque omnium.</i>	121
<i>Regum & Imperatorum dicuntur patres.</i>	65	<i>Debent esse in gubernando varij.</i>	121
<i>Summam auctoritatem cum benignitate coniungere debent.</i>	65	<i>Quando graues, quando lenes esse debent.</i>	122
<i>Eorum thronus super domum David.</i>	162	<i>Eorum dignitas praestantior regali.</i>	127.
<i>Non habent minorem facultatem quam Elias aut Apostoli.</i>	67	<i>Regibus superiores.</i>	148
<i>Vtuntur baculo recuruo.</i>	76	<i>An habeant executionem.</i>	155
<i>Eorum electio ad Pontificem spectat.</i>	74.	<i>Maiorem quam sacerdotes vetere potestatem habent.</i>	161
<i>Copias duxerunt armatorum.</i>	90	<i>Omnibus magistratibus superiores.</i>	137.
<i>Cruciare reos possunt & virgarum pulsatione castigare.</i>	102	<i>Eis subijci praesidij loco est.</i>	137
<i>Famulitij multitudinem stipari debet.</i>	103.	<i>Licet eis detrabere Imperatoribus diademata.</i>	139
<i>Arma detulerunt.</i>	103	<i>Pati non debent aliquid ex sua dignitate detrabi.</i>	137. 139
<i>Domini temporales gladium habent materiale.</i>	107. 108	<i>Hereticos reges è gradu deiciunt.</i>	178.
<i>Nomen explicatum.</i>	115	<i>Eorum iurisdictio qualis.</i>	180.
<i>Cogere debent impios.</i>	117.	<i>Consulibus similes.</i>	180
<i>Bellum parare qui debeant.</i>	118	<i>Liberam referendarum rerum iurisditionem habent.</i>	181
		<i>Sunt anima Regni.</i>	181.
		<i>Leges ferre possunt.</i>	181
		Sunt	

I N D E X.

<i>Sunt tanquam classium duces, vel tribuni militares.</i>	182
<i>Administrationem rerum habet.</i>	183
<i>Nunquam auerterunt populum ab obedientia Catholicorum regum.</i>	46. 47
<i>Debet inferiores consulere.</i>	198
<i>Subditos quasi manibus teneant.</i>	183
<i>Per se ipsos verberare possunt.</i>	184
<i>Episcopium quid sit.</i>	107
<i>Eugenius III. hostes ecclesiae coercuit.</i>	100
<i>Eusebius episcopus arma gestavit.</i>	103
<i>Praeter Excommunicationem in ecclesia sunt poenae temporales constitutae.</i>	207. 202. 203.
<i>Excõicatis si non emendantur temporalis deprecabatur mors.</i>	203
<i>Excõicati satanae tradebantur.</i>	204
<i>Excommunicati in febres & morbos incurrebant.</i>	205
<i>Excommunicatorum corpora sepulta dissolui non possunt.</i>	206
<i>Excommunicatorum corpora mortua a demonibus raptantur.</i>	207
<i>Executio quot modis dicatur.</i>	183
<i>Executionem quo pacto habeant episcopi.</i>	183
<i>Executionem contulerunt episcopi Imperatoribus.</i>	183
F	
<i>Familiam armatam deferebant episcopi.</i>	103
<i>Familia Christi nauimagnae similis.</i>	182.
<i>Fidelis seruus quis dicatur.</i>	182
<i>Fides clientelaris a sacerdotibus datur principibus.</i>	130
<i>Fiscus principum ecclesiae bonis augeri non debet.</i>	143
<i>Flagellari possunt clerici.</i>	209
<i>Francisci Duareni errores.</i>	93. 108
<i>Fratres qui dicantur.</i>	177

Fredericus primus de gladij potestate male sensit. 91

G

<i>Allorum sacerdotes causas dirimebant.</i>	156
<i>Gennadius imprecatus est mortem perhytero, & subsecuta est.</i>	203
<i>Germanorum sacerdotes ius habebant imperandi.</i>	156. 157
<i>Gladij gestatio quando prohibita Apostolis & quando permissa.</i>	82. 86.
<i>Gladius non fuit depulsus e manibus Petri.</i>	83
<i>Gladij usus prohibitus est Petro, ne mortem Christi impediret.</i>	83. 84
<i>Gladij in cena imperati apostolis, ut defensionem aliquam fieri posse constaret.</i>	85
<i>Gladij gestatio Apostolis iussa.</i>	85
<i>Gladij potestas semper fuit penes Petrum, sed non semper eius usus.</i>	87.
<i>Gladio materiali aliquando usus est Petrus.</i>	88
<i>Gladium esse in Petri potestate negari non potest.</i>	88
<i>Gladij vindicta prohibita est.</i>	89
<i>Gladius materialis ad nutum Petri educitur.</i>	89
<i>Gladius materialis non est in ecclesia tantum ratione finis.</i>	92
<i>Gladij duo, duas vitas significant.</i>	92.
<i>Gladij duo ex sensu literalis colliguntur.</i>	92
<i>Gladios nudos deferebat Hadrianus Papa primus.</i>	99
<i>Gothi suos reges occidebant.</i>	247
<i>Gregorius V. Vrbe exclusus per vim.</i>	100.
<i>Gregorius VII. vrbe obsessus.</i>	100
E e Gre	

I N D E X.

Gregorius Taumaturgus iudices mi-
sit ad agros restituendos. 167.
Grex qui pascendus sit. 106
Gubernatio sine disciplina esse non
potest. 7

H

H Adrianus Imp. & Cæsar Au-
gust. in gubernando varij.
122.
Hadrianus Aug. sine armis templū
ingressus. 98
Hæretici Imperatores ecclesiasticos
viros sibi subijcere contendebant.
125.
Hæretici negant Pontificem Rom. cu-
stodiri posse licitoribus. 94
Hæreticorum mores descripti. 111
Hæretici armis hæreses defendebant.
112.
Hæreticorū crudelitas insignis. 112
Hæretici non possunt imperare Ca-
tholicis. 176
Hæretici reges priuantur regno. 176
Hæreticis principibus non sunt sol-
uenda vectigalia. 177
Hæretici quo pacto communedi. 195
Hæretici quo pacto inquieti, & inor-
dinate ambulantes dicantur. 195
Hæretici omnes ecclesiæ ordines per-
turbant. 196
Hæreses oriuntur ex contemptu sa-
cerdotum. 3
Hebræi sacerdotes quam iurisdic-
tionem habuerunt. 159
Hebræorum sacerdotes inter spiritua-
lia & temporalia diiudicabant.
160.
Hebræorum sacerdotes iudices erant
vna cum regibus. 160
Hebræi post excidium habuerunt ar-
bitros suarum rerum ex Impera-
torum auctoritate. 180

Heluetij defensores dicti ecclesiæ.
108.
Henricus IIII. gladium materiale
tollit à Papa. 91
Henricus IIII. male se Iuliani exem-
plo defendit. 179
Hieremiæ locus cap. 1. de Christo &
Apostolis interpretatus. 44
Hieronymus de Valentiniani nouel-
la conqueritur. 190
Hispania reges episcoporum aucto-
ritate seruati. 147

I

Imperatores quibus rationibus ec-
clesiā inuadere iactent. 125. 126
Imperatores sine armis templa in-
grediebantur. 97
Imperatores alimenta & vasa eccle-
siis contulerunt. 133
Imperatores Græci simplices patriar-
chas eligebant, vt facilius de sta-
tu ecclesiæ disponerent. 152
Imperator si ecclesiam contemnit,
nō potest vti eius priuilegiis. 137
Imperator Numerianus ab Episcopo
pugno summotus. 139
Imperij iura conferri ab ecclesia Ro-
mana ægre ferunt hæretici. 35
Imperium Romanum æternū est Ec-
clesiæ causæ. 34
Imperium Romanorū dictum est Li-
banus. 35
Imperium Romanum non ab ecclesia
comminutum, sed potius in inco-
lunitatem seruatum. 50
Imperij Romani ruina, scelera &
crudelitas. 51
Imperia propter pietatē ab Ecclesia
protecta, propter scelera dissi-
pata. 53
Imperium Iudeorum & Græcorum
ob impietatem destructa. 53

Impe-

I N D E X.

Imperium Græcorum ob malam ele-
ctionem Patriarcharum labi cœ-
pit. 152
Imperij iura conferri ab Ecclesia hæ-
retici ægre ferunt. 35
Imperium Romanorum ab oriente in
occidentem translatum. 53
Immunitas qualis ecclesiasticis con-
ueniat. 134
Ioannes X. interemptus. 100
Ioannes XV. vrbe expulsus. 100
Iosephus Iudæus impudenter locum
scripturæ interpretatus. 9
Iouinianus negat se posse imperare
hæreticis. 178
Iudei à S. Cyrillo Alexandrino eie-
cti. 104
Iudicare pernotationem quid. 180
Iudicum primicerij. 183
Iudices pedanei qui. 180
Iulianus sine armis duces Rerum-
pub. ad templa accedere præscri-
p. t. 98
Iuliani scelus quod. 108
Iuliani canillationes malitiosa, et im-
postura. 110
Iulianus opportuna ratione ab epi-
scopis depositus non est. 179
Ius in manu quid. 183
Iurisdictionem ecclesiæ infirmant re-
centiores. 115
Iurisdic-
tio sacerdotū circa qua. 158
Iurisdictionis varia partes. 183
Iustinianus multa ad libertatem Ec-
clesiæ sanciuit. 171

L

Legatus proconsulis quam iurif-
dictionem habet. 180
Lenitas quo tempore exercenda sit.
118.
Leo I I I. immerito male affectus.
100.

Leontius episcopus quod Regi multa
concederet reprehendit. 140
Lex, necessitas, & cōsuetudo, tribuit
iurisdictionem. 154
Leges seculares latae, si auctoritas e-
piscoporum accedat, a clericis ser-
uari debent. 145
Lictores qui dicantur apud scriptu-
ram. 95
Lictores a magistratibus differunt.
101.
Lictores riatores appellatur. 101
Lictores a sacerdote submouebant
scortum. 101
Litigare quomodo fuerit licitum
Christianis. 163
Litigare licet non sit perfectionis. pos-
sunt id legitime Christiani face-
re. 163
Litigantium strepitus dirimere. Epi-
scopis competeat. 166
Ludouicus Imp. cingulo militaris e-
xutus ab Episcopis. 109

M

Magistratus veteres virgam
manu gestabant. 81
Magistratus militares in veteri lege
qui fuerint. 95
Maiores debent expectare minorū as-
sensum, vt res melius fiant. 63
Mansuetudinis spiritus quis. 118
Manus mortuæ obligatio quid debeat
tur Regibus. 130. 131
Marco Euangelistæ Aegyptum pro-
ficiscenti, diuisus est nilus. 29
S. Martinus nihil quod esset ecclesiæ
regibus concedebat. 140
Milites qui essent illi, qui defunctorū
corpora seruabant. 96
Milites boni necessarij ecclesiæ. 114
Milites de suo stipendio nihil debent
Regibus. 131

E e 2. Milites

I N D E X.

Milites leuis armaturæ templum ser- uabant. 97	Pascere coacte non decet. 116
Monachi incorrigibiles ex Basilio e monasterio euicendi nō sunt. 208	Pascendi munus quid denotet. 6.7
Monaſtica inclusio quæ sit. 209	Pastor animaduersione vti debet. 6. & 7.
N	Pastorum & regum opera similia. 12.
Negotia secularia tractata ab episcopis. 162	Patriarcha Constantinopolitanus ba- culum capit e manu Imperatoris. 79.
Negotia secularia quæ fuerint. 168	Patriarchalem ecclesiam Constanti- nopolitanam vexauit Phocas Im- perator. 79
Notionis & iurisdictionis discrimē. 179.	Patrimonium ecclesiæ nullus potest eripere. 130
Notionem & non iurisdictionem ha- buisse episcopos asserunt recēſio- res. 155	Patrono pro recuperatione rerū sua- rum emolumenta dari nō debent. 150.
Nubesia quid significet. 195	Paulus negotiorū secularium iudex non fuit. 163
Nutus sacerdotis quo educi debet gla- dius, quid sit. 89	Paulus quo pacto omnia omnibus fa- ctus esse dicatur. 56
O	Paulus noluit vti imperio cum pos- set. 57
Obediendum est principibus se- culi ne impediunt Euange- lium. 144	Paulus benignitate more nutricum vti voluit. 58
Obediendum est vt tranquillam vi- tam habeamus. 144	Paulus auctoritatem suam cū pseu- doapostolis contulit. 58
Oeconomia quid sit. 55	Paulus cur maluit imperare quam cogere. 60
Oeconomia in verbi diuini prædica- tione quæ seruanda. 55	Pauli mansuetudinem episcopi imi- tari debent. 60
Operarij & fosarij qui. 106	Paulus Philemonē cogere poterat. 63.
Orho Imperator militibus nolebat dare bona ecclesiæ. 149	Paulus seruum retinere potuit. 62
Ouile quid sit. 116	Paulo certa provincia constituta, non tamen Petro. 72
P	Paulus princeps populi dictus ab Ori- gene. 82
Palatij curatores virgā argenteā manu gestabant. 81	Pecuniæ et redditus ecclesiæ in quos usus distribuenda. 133
Parabolani qui fuerint. 103	Petrus summam in pascendo potesta- tem habuit. 5
Parolanorum virtus in defenden- do episcopo. 103	Petrus
Pascere, seuerè & cum imperio rege- re, vel publicum magistratum ge- rere significat. 9. 10. 11. & 12	
Pascere quandoque destruere signi- ficat. 13	
Pascere benigne qui debeant. 116	

I N D E X.

Petrus aliter agnos aliter oues de- buit pascere. 5	Pontifex maximus orbis rector. 52
Petri dignitas ex pascendi voce col- ligitur. 11	Pontifex max. qui dicatur. 158
Petro soli pastoris nomē impositū. 12	Pontificis max. iurisdicctio. 158
Petro soli data potestas in fonte. 12	Pontificum virga cur floruerit. 82
Petro a Christo data potestas tempo- ralis. 16. & 23	Pontifex max. armis septus omnia moderate tractat. 113
Petro collatam potestatem immutan- di regna, quæ Hieremiæ compete- bat. 46	Pontifex Romanus pœnas tempora- les regibus imponit. 183
Petri ingressus in Vrbe descriptus. 27	Pontificatu cur initiarentur Impe- ratores. 158
Petri virga cū Moysi collata. 29. 81	Populi pro salute ep̄i certabant. 103
Petrus præ aliis apostolis maiorem potestatem habuit. 69	Potestas pascēdi diuersis vocibus ex- pressa. 5
Petrus pastorum princeps dictus. 70 71.	Potestas temporalis nomine virge ferreæ explicata. 17. 18
Petrus cathedræ inchoator. 71	Potestas temporalis ecclesiæ ex Apo- calypsi constat. 18
Petro nulla certa prouincia decreta. 72.	Potestas ecclesiæ collata non solum spiritualis, sed temporalis. 28
Petrus nō vnus populi, sed omnium populorum princeps. 73	Potestatem assecuta est ecclesia im- mutandi regna. 44
Petri auctoritate omnia in ecclesia prescripta fuisse. 74	Potestas ecclesiæ vnde colligatur. 23
Petro virga concessa, qua vbique vteretur. 76	Predia ecclesiæ tributis libera. 130
Petrus qui dicatur Moysi successisse. 80.	Prætorium Latina vox in Euange- lio. 96
Petri virga duplex munus præsta- bat. 81	Princeps in gubernando varius esse debet. 122
Petrus apostolorum caput. 82	Principum vitia crudelitate tegun- tur. 120
Petro prohibitum est gladium vindi- candi animo educere. 89	Princeps collatus cū episcopo ei infe- rior est. 61
Philo Iudæus sepe allucinatus. 61	Principat⁹ a Prophetis predictus mul- tis in locis ecclesiæ auctoritatem exprimebat. 26. 27
Philothomus martyr militibus se- ptus iudicabat. 111	Prinati homines multa ecclesiæ bona dederunt. 133
Pipinus Rex ob villam ab ecclesia di- stractam a S. Remigio cesus. 141	Protoſpatarij qui fuerint. 102
Pœnæ publicæ quæ. 192	Pseudo apostolorum vitia enūmerā- tur a Paulo. 59
Pœnarum genera in ecclesia institu- ta. 208	R
Præterea quid significet. 7	Redarguendi qui sint, & qui ob- secrandi. 68

I N D E X.

- Regere in virga ferrea quid sit . . . 9
 Regium nomen femori Christi inscri-
 ptum quid significet. 13
 Regia potestas collata principibus
 ad Ecclesie presidium. 90
 Regnum Aragonum sub protectione
 ecclesie Rom. susceptum ab Vr-
 bano II. 147. 148
 Regnorum vastitas ex contemptu ec-
 clesie, & eius transgressione. . . 40
 Regnorum commutatio propter in-
 iustitias fieri solet. . . . . 42.
 Regna commutandi propheta, sacer-
 dotes, & apostoli, potestatem ha-
 buere. 43
 Regna propter peccata destructa, ob
 pietatem firmata. 44
 Regna ab ecclesia subuersa fuisse, nō
 solum spirituali, sed materiali gla-
 dio. 49
 Regna terrena & caelestia Petro com-
 missa. 91
 Regnum Dauid per Christum trans-
 latum est ad Pontif. summos. . . 52
 Respublica cuius rei causa institu-
 ta. 2
 Respub. quae optima. 2
 Respublica bene constituta hostes
 acerrimos propellere potest. . . 81.
 Rex constitui debet ex fratribus no-
 stris. 177
 Rex alienigena, & qui non sit Chri-
 stianus non potest imperare Chri-
 stianis. 177
 Regis & episcopi discrimen. . . 170
 Reges instituti vt reprimerēt eos qui
 sacerdotibus non parebant. . . 173.
 & 175.
 Regibus gladij vis tribuitur a sacer-
 dotibus. 175
 Reges haeretici iure a Pōtifice detur-
 bantur regno. 176
- Reges pro suo arbitrio gubernare,
 nec tributa imponere possunt, nisi
 ex auctoritate ecclesie. 176
 Regi imperanti contra bonos mores
 & fidem non est parendum. . . 135
 Regi hgetico se opponere non est in-
 fidelitatis, sed fidelitas summe .
 136.
 Reges ex suo munere regio, nunquā
 ecclesie imperasse. 151
 Reges quatenus prophetę de rebus sa-
 cris disponebant. 151
 Reges prae-monitores & nutricij sa-
 cerdotum non domini. 152
 Reges nō possunt ultra modum suam
 potestatem promouere. 139
 Reges non debent se ecclesiasticis im-
 miscere. 139
 Reges ad praesidium populi electi.
 160.
 Reges sui praesidij causa, multa bona
 ecclesie contulerunt. 147
 Reges cōtumelia afficiendi non sunt.
 146.
 Regibus infidelibus obediebant sacer-
 dotes, vt eos ad fidem humilitate
 prouocarent. 146
 Regibus temere imperantibus, eccle-
 siastici parere non debent. . . 146
 Regi si auferat bona ab ecclesia, re-
 gnum auferet Deus. 142
 Regum & regnorum interitus ob ec-
 clesie bona distracta. 142
 Rex Britonum ob damna illata in ec-
 clesiam occisus est a S. Maurelio-
 ne. 141
 Romane voces sepe in Euangelio ad-
 missę sunt. 96
 Romanorum rex iurat nūquam cum
 infidelibus habiturum societatem.
 178.
 Rom. Pontifex negotia secularia per-
 tra-

I N D E X.

- tractare debet, cum olim ea per-
 tractaret. 169
 Rom. Pontif. omnia tum spiritualia,
 tum temporalia commissa. . . 170
 Romanorum imperium ab ecclesia
 contritum, ob illorum scelera qui
 illam impugnabant. 48
 Romanum imperium minui cepit,
 Apostolis martyrio in Vrbe coro-
 natis. 52
 Rudes in fide benigne pascendi sunt.
 117.

S

Sacerdotalis praesantia quae sit.
 178.
 Sacerdotalis potestas magis a Deo
 est, quam temporalis. 137
 Sacerdotes de materiali gladij pote-
 state disponere debent. 90
 Sacerdotes custodiae templi prae-
 rant. 97
 Sacerdotes olim armorum praesidio
 non egebant. 97
 Sacerdotes ex suis decimis nihil de-
 bent principibus. 130
 Sacerdotes nō subsunt regibus. . 130
 Sacerdotes liberi sunt. 132
 Sacerdotes ex suis rebus temporali-
 bus tributa persolunt, non ex ec-
 clesie redditibus. 132
 Sacerdotes a bellis immunes. . . 133
 Sacerdotes ab illis tributis immunes
 quae bellorum causa imponuntur.
 133.
 Sacerdotes simplices eligendi non
 sunt. 152
 Sacerdotes populi Ro. quam iurisdi-
 ctionem habent. 154
 Sacerdotes populi Roma. causas ad
 senatum non referebant. . . 157
 Sacerdotes Romanorum priuabant
 consules dignitate. 158

Sacerdotes in Reipub. negotijs iuris-
 dictionem habebant. 158
 Sacerdotes Romanorum quae pertra-
 ctarent. 158
 Sacerdotes veteres de criminibus iu-
 dicabant. 161
 Sacerdotes veteres in grauioribus
 causis praescribat sententiā . . 161
 Sacerdotes idolorum minore habe-
 bant in suis rebus auctoritatē quā
 Sacerdotes Christi. 139
 Sacerdotes aliorum tyrannidem in-
 sectari possunt. 178
 Sacerdotium regno sublimius. . . 178
 Sacerdotium est anima Reip. cum eo
 subuerso Reip. sequatur interitus.
 173. 174
 Saecularium rerum potestas magis
 residet penes Episcopos, quam Im-
 peratorem. 139
 Saecularium iudicium exercebat Gre-
 gorius Thaumaturgus. 166
 Saecularia negotia tractauit Sinesius
 168.
 Saeculares causas tractauit Ponti-
 fex. 169
 Saecularia negotia varia fuerunt.
 187. 188
 Sagiones siue saiones qui sint. . 101
 Sancius Rex Aragonum publicam
 agit penitentiam ob malum vsur-
 bonorum ecclesie. 143
 Sancius Aragoniae regnum Roma.
 ecclesie tributarium fecit. . . 147
 Sancti qui dicantur, apud quos liti-
 gari potest. 165
 Sanctum & iustum differunt. . . 63
 Satanae traditio quae fuerit. . . 204
 Satellitibus stipari videtur tyranni-
 cum, sed non est. 109. 110
 Satellitio epi haeretici vsi sunt. . 109
 Saturninus qui primus gladium in
 Chri-

I N D E X.

Christianos egit lumina amisit. 41	ferenda. 137
Scholastici ex foro qui. 107	Tonsurandi initium apud laicos unde originem duxerit. 107
Scriba qui fuerint. 96	Tribunalia in Ecclesia constituta sita per domum David. 162
Senes orandi & non increpandi. 64	Tribunalia Ecclesie que dicantur. 184.
Sergius Papa commendat populum ob sui defensionem. 99	Tributa tempore necessitatis que exigenda sint a clericis. 134
Sermo triplex, exhortatorius, preceptorius, consolatorius. 56	Tributa non debet soluere ecclesia. 149.
Seruus quando possit a se immitem dominatum expellere. 63	Tributa soluit ecclesia, si cum ea conditione prædia ipsi fuerint collata. 149
Servi quando pietatis causa libertatem assequuntur. 64. 65	Tributa bellorum tempore moderate persolui possunt ab ecclesiasticis. 149.
Servi Dei non timent pessimas potestates. 138	Tributa ab ecclesia exigi possunt, si ipsa enormiter non ledatur. 150
Seuerianus Papa milites conuocat. 99	Tributa sine auctoritate Pontificis exigi non possunt. 149. 150
Signa & argumenta quomodo differant. 111	Tributis ecclesie qui abutitur, grauius ter peccat. 150
Sineius epus armis septus. 103	Turris Antonia que fuerit. 95
Slauij sacerdotes maiores regibus. 157.	
Societas ineunda non est cum hoste religionis. 178	
Sozomenus hæreticus. 105. 190	
Stephanus IX. vulneribus affectus. 100.	
Stimulatores qui sint apud Senecam. 101	V alentiniani nouella ecclesie libertatem infirmant. 189
Sudarium latina vox in Euangelio. 96	Valentinianus negat auxilium fratris hæretico. 178
Synodus quo pacto peccatores corrigebat. 200. 201	Vasa Deo sacra tempore belli comminuenda non sunt. 149. 150
Synodales testes qui sint. 200	Verbum Regis quod dicatur. 160
In synodis que olim tractarentur. 200	Verbum Dei quod sit. 160
T	Vicedomini qui. 107
Templum custodia munitum fuisse. 95	Victualia que dicantur. 188
Testimonium ecclesiasticum quod dicatur. 103	Vindicta priuata prohibita, non publica. 109
Theodosius relictis armis ingredebatur Ecclesiam. 97	Vindicta Dei sepe non tarda, sed pressens videtur. 53
Thomas Cantuariensis libertatis Ecclesie defensor. 135	Violenta emendatio parum utilitatis habere videtur. 119
Tριος quid significet. 121	Virga duplex directionis & punitionis.
Tormenta pro Ecclesie libertate per-	

I N D E X.

tionis. 19	plex munus exercebat. 81
Virga triplex Christo a patre collata, disciplina, imperij & summe potestatis. 19	Virgam deferrebant magistratus & Centuriones. 81
Virga duplex ex Nazianzeno, una que percutit, altera que secat. 21	Virgam minatur Paulus. 82
Virga a principibus deferri debet. 82	Virga liberis adhibebatur hominibus. 102
Virgam ne gestarent in via preceptum Apostolis, & eis permisissum. 23. 24	Virgarij qui dicantur. 101
Virga Petri cum Moysi collata duplex munus exercebat. 81	Vtopiensis sacerdotes omnibus preceptis sunt. 157
	Vultus illuminatio quid sit apud scripturam. 47

F I N I S.

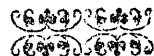
L E C T O R I.

Cum festinantius ob meum subitum ab Vrbe discessum Typographi editionem maturarent, multi errores in paginarum supputatione, aliisque in locis exciderunt, quos vix in tam celeri editionis cursu emendare potui. Tu interim quidquid a me profectum fuerit, boni consule, donec laxato paululum animo, & tibi & mihi hac in parte possim satisfacere. Vale.

Errata.	Correcta.	Errata.	Correcta.
Pag. 4. Michæas cap. 3.	cap. 5.	Pag. 69 choriphæus.	corypheus.
5. quid.	quod.	67. ille.	illæ.
12. itesum.	iterum.	74. Hadriano.	Hadriano.
13. ex lib. numer.	cap. 21.	74. congreges.	congreges.
18. iudicium.	iudicium.	75. aperte.	aperte.
25. Romaua.	Romana.	78. pastorale.	pastoralem.
pag. 28.	26.	78. datriarchali.	patriarchali.
pag. 29.	27.	79. Herclæ.	Heracleæ.
26. Caldæus.	Chaldæus.	80. significat.	significat.
27. lascesiuuit.	laccesiuuit.	82. sacerdotum.	sacerdotium.
29. poest.	posset.	83. argeretur.	urgeretur.
33. Caldæa.	Chaldæa.	83. mille.	millia.
33. adhæreicunt.	adhærescunt.	84. sandalum.	scandalum.
41. Herminians.	Herminianus.	85. promissum.	permisum.
41. captiuant.	captiuat.	94. quibusque.	que.
42. arefacit.	arefacit.	95. militare.	militarem.
44. Anstranus.	Ancyranus.	95. littores.	littores.
46. concidi.	concedi.	96. iudices.	adde, essent.
46. Bulgororum.	Bulgarorum.	104. pietate.	pietatem.
57. defortor.	desertor.	111. πολημικὸν	πολεμικὸν
60. Corinthi.	Corinthij.	116. oppositum.	appositum.
66. non vetet.	dele, non.	120. Oecomenius.	Oecumenius.
67. miuus.	minus,	121. Pauli.	Paulus.
			Errata.

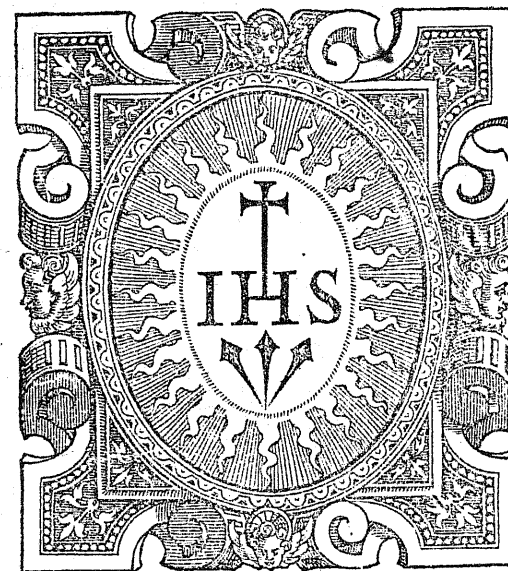
<i>Errata.</i>	<i>Correcta.</i>	<i>Errata.</i>	<i>Correcta.</i>
122. orrectionem.	correctionem.	149. saculi.	seculi.
122. omnibus.	omnibus.	146.	150
123. <i>de</i> <i>ca.</i>	<i>de</i> <i>ca.</i>	147.	151.
124. flagitio.	flagitiis.	151. num. 13.	23
126. Choppinus.	Coppinus.	148.	152.
127. apertissime.	aptissime.	152. erga.	ergo.
132. presbyteri.	presbyteri.	152. cū Gerasimo.	cū de Gerasimo.
133. eudoxia.	Eudoxia.	152. diligendo.	deligendo.
139. Ariānum secutum:	Arianum:	153. Carnotense.	Carnutense.
sequutum se.		161. fore	fori.
141. Pipinus.	Carolus.	168. Carnotensis.	Carnutensis.
141. Carnotensis.	Carnutensis.	174. Domine.	Domino.
141.	145.	174. idem.	iidem.
142.	146.	185. & piscabuntur eos.	adde, po-
146. Apollinaris.	Apollinaris.	stea mittam venatores multos	& venabuntur eos.
146. Indas.	Iudas.	187. primum.	adde, appellant.
143.	147.	188. liber.	libro.
147. Pamphilonenfis.	Pāpilonenfis.	193. disciplina.	disciplinam.
144.	148.	194. Ambrosus.	Ambrosius.
148. ecclesie.	ecclesie	197. litigatio.	ligatio.
148. Iaccensis.	Iaccensis.	197. ab alienatum probris,	aba-
145.	149.	lienatum, probris.	
149. expressum est	est.		
149. Luthprando.	Luthprando.		

Regestum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
A a B b C c D d E e.

Omnes sunt duerniones, †, & Ee, terniones.

R O M A E

Excudebant Alexander Gardanus, & Franciscus Continus.

M. D. LXXXVI.

